

HİDAYƏT

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

*Yusif Vəzirov adına
Fəxri Nərimanbəyov
Səhiyyə Mərkəzi*

“ŞƏRQ-QƏRB”

BAKİ

2007

Bu kitab "Hidayət. İrəvanda xal qalmadı" (İrəvan, Sovet yazıçısı nəşriyyatı, 1984) və "Ömrümün çəhlimləri" (Bakı, Azərbaycan Milli Ensiklopediyası nəşriyyatı, 2002) nəşrləri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır

ISBN 978-9952-34-093-8

894.3611-dc22

1. Azərbaycan ədəbiyyatı. 2. Azərbaycan poeziyası.

Hidayət. Seçilmiş əsərləri.

Bakı, "Şərq-Qərb", 2007, 488 səh.

Görkəmli şair və dramaturq, tanınmış nasir və kəserli publisist Hidayət öz rəngarəng ədəbi-bədii töhfələri ilə geniş oxucu auditoriyasının həmişə maraq dairəsində olmuşdur. Onun yaradıcılığı da həyatı və ictimai fəaliyyəti kimi, xalqımızın milli-mənəvi oyanış müstəvisində yığrularaq daim ön cərgələrdə addımlamışdır.

Kitaba ədibin çoxcəhətli yaradıcılığının ən seçiciyyəvi xüsusiyyətlərini özündə əks etdirən seçmə poeziya nümunələri, çağdaş həyatımızdan danışan pyesləri daxil edilmişdir.

© "Şərq-Qərb", 2007

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İLHAM ƏLİYEVİN

**"Azərbaycan dilində latın qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında"**

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

ÖN SÖZ

Artıq görkəmli yazıçı-publisist, ictimai-siyasi xadim, dövlət xadimi kimi tanınan Hidayət Orucov haqqında ilk məqaləmi yazanda o hələ gənc – otuz yaşlarında idi. Mən isə ədəbi tənqide yeni başlamışdım. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetinin baş redaktoru, böyük şair Nəriman Həsənzadə Hidayətin İrəvanda nəşr olunmuş şeirlər kitabını mənə verdi ki, oxuyub fikrimi bildirim...

Azərbaycan poeziyasında eksperimental texnologiyaların cövlan etdiyi, genezisi məlum olmayan sərbəst şerin “sərbəst düşüncələr” yaydığı (və ədəbi professionallıq kimi dəyərləndirildiyi) bir vaxtda Hidayətin şeirlərindəki səmimiyyət, xalq ruhundan gələn təbii intonasiya mənə tutdu. Və o qədər valeh oldum ki, hələ yaxşı tanımadığım, keçdiyi yaradıcılıq yoluna dərinlən bələd olmadığım müəllifi yalnız oxuduğum kitabındakı şeirlərinə görə Parnasın zirvəsinə doğru inamla addımlayan poeziya cəngavəri adlandırdım. Mənim Hidayət haqqındakı fikrimi bəyənənlər də, qışqancılıq hisslərini gizlətməyənlər də oldu. Lakin Hidayətin istedadlı, qeyrətli bir insan olduğunu, Ermənistanda Azərbaycan dilinin, ədəbiyyatının, mədəniyyətinin qorunub inkişaf etdirilməsində, gənc olmasına baxmayaraq, çox böyük işlər gördüyünü hələ o zaman – yetmişinci illərdə və səksəncinci illərin əvvəllərində onu az-çox tanıyanların hamısı etiraf edirdi. Və ədəbi şəxsiyyətin (ümumən şəxsiyyətin!) ədəbi əsərdə, demək olar ki, itdiyi, yazıçıların laübalı həyat, düzgün xarakter (əslində xaraktersizlik) nümayiş etdirməklə yazıçının məhz bu cür olmalı olduğunu israrla sübut etməyə çalışdığı bir dövrdə Hidayətin təbii, səmimi yaradıcılığı arxasında dayanan möhkəm, qüdrətli şəxsiyyəti, yalnız bədii deyil, eyni zamanda ictimai-siyasi “mən”i hələ Ermənistanda yaşayıb fəaliyyət göstərtdiyi illərdən özünü aydın göstərirdi. Onun şair, tərcüməçi, dramaturq, publisist, İrəvan Dövlət Azərbaycan Dram Teatrının rəhbəri kimi geniş mədəni-ictimai fəaliyyəti (və bir daha xatırladıq ki, olduqca mürekkəb bir şəraitdəki fəaliyyəti) hələ o zaman Hidayəti bir Azərbaycan ziyalı kimi qiymətləndirməyə hər cür əsas verirdi. Azərbaycanlıların yaşadıkları hər bir rayonu, kəndi gezərək azərbaycanlılıq ideallarını cəsarətlə, təmkinlə, özünəməxsus yüksək mədəniyyətlə təbliğ edən enerjili gənc, təbii ki, artıq “yadlaşmış vətən”də qala bilməzdi. Azərbaycan ziyalılarının XIX əsrdən başlayaraq həmişə “dost” adlandırdıkları (və

məhz dost görmək istedikləri) xəyanətkar erməni “ideoloq”ları nəhayət son görkəmli Azərbaycan ziyasını da Ermənistandan uzaqlaşdırdılar.

Və Azərbaycana – Bakıya köçməyə məcbur olan Hidayət istər-istəməz həyatının yeni mərhələsinə başlamalı oldu.

Azərbaycan (indiki Bakı) Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirdikdən sonra İrəvanda yaşayıb yaratmış, həyatının ən qaynar illərini “Ermənistan” deyilən türk yurdunda keçirmiş, bir-birinin ardınca “Məni səsləyəndə”, “Məhəbbət qocalmır”, “Bir az gözləyin mənə”, “Dənizi harayladım”, “Eviniz analı olsun”, “Zirvə cığırı”, “Qatardan məktub”, “Doxsanıncı il”, “Hər dəfə xatırla mənə”, “Ömrümün çəhlimləri” kimi poeziya kitabları nəşr olunmuş şairin hələ Bakıya köçəndən öncə yazdığı “Avtoportret”, elə bilərəm ki, “hər şeyi yenidən başlamağın” mənəvi-ruhi ağırlığını aydın ifadə edirdi.

Zəngəzurda doğuldum,
İrəvanda yaşadım,
Bakıda öləcəyəm.

Kövrək sarı sim idim.
Unudulmuş
Mükəddər
Nəgməyə dönəcəyəm.

Bir yaddaş istəyirəm,
Bacara bilsə əgər,
Ömrümün yarısını,
ağını, qarasını,
çətin-çətin təzadlı
saatları, günləri
vura, çıxra, cəmləyə...
Yoxsa bütün həyatım,
ömrüm, müqəddəratım
sığışar beş cümləyə.

Bakıya köçdüğü illərdən Hidayətin yalnız həyatında deyil, yaradıcılıq tərcümeyi-halında, ədəbi-ictimai fəaliyyətində də yeni mərhələ başlandı. “Gənclik” nəşriyyatının baş redaktoru işləməklə yanaşı, böyük ictimai-siyasi, ideoloji dəyişikliklər ərəfəsində olan respublikanın həyatında fəal iştirak etməyə, xüsusilə publisistik yaradıcılıqla daha ardıcıl məşğul

olmağa başladı. 80-ci illərin ortalarından Hidayətin publisistik fəaliyyətinin güclənməsi təsadüfi deyildi – həssas (və çevik) ziyalı tənəkkürü ona təlqin edirdi ki, dünyada nə isə böyük təbəddülatlar yaranmaqda, on illər boyu şəninə nəğmələr qoşulmuş “sovet cəmiyyəti”ni təşkil edən xalqlar bir-biri ilə haqq-hesab çürütməyə hazırlaşmaqda, onun mənsub olduğu xalq isə ciddi sınaqlarla üzləşməkdədir.

Təkcə Hidayət yox, Tarixin özü də həyatını yenidən başlamalı oldu...

Azərbaycanda keçən əsrin sonlarında baş verən (və gözlərimiz qarşısında artıq tarixə çevrilməkdə olan!) milli müstəqillik hərəkatı o vaxta qədər ya tanınmayan, ya da az tanınan bir sıra şəxsiyyət-potensialların özünüifadəsi üçün geniş meydan açdı. Biri digərini sürətlə əvəz edən ilk mərhələlərdə həmin meydanın əsas qəhrəmanları xalqın ruhuna daha yaxın olan ədəbiyyat adamları idi. Lakin tarixin ədəbiyyat adamına verdiyi (əslində isə, onun professionallıq mahiyyətinə o qədər də dəxli olmayan) səlahiyyət ədəbi-ictimai mühitdə nə qədər böyük canlanma yaratsa da, çox tezliklə bütün aydınlığı ilə ortaya çıxdı ki, ədəbiyyat adamının ictimai-siyasi fəaliyyəti yalnız böyük dövlət qurucusunun cəmiyyətə çoxmiqyaslı rəhbərliyi başlayan andan effekt verir. Və doğrudan da, keçən əsrin 90-cı illərinin ortalarından başlayaraq Ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanın bir sıra ədəbiyyat xadimləri milli dövlət quruculuğu işinə yalnız bir həvəskar kimi, yaxud siyasi ekzotika yaratmaq məqsədilə deyil, peşəkar olaraq cəlb edildilər. Əlbəttə, ədəbiyyat adamının dövlət quruculuğu işində, xüsusilə ön sıralarda fəaliyyətinin nə dərəcədə faydalı olması barədə həm ümumiyyətlə, həm də konkret hallar əsasında fikir yürütmək olar. Ancaq bir məsələ tamamilə aydındır ki, ədəbiyyat xadiminin önündə böyük siyasi xadim gedirsə, onun potensialından milli dövlət quruculuğu prosesində lazımi səviyyədə istifadə etməyi bacarırsa, onda ədəbiyyat adamının ictimai-siyasi fəaliyyətinin faydalılığı heç bir şübhə doğurmur.

Azərbaycan xalqının milli müstəqillik hərəkatı başlayanda kifayət qədər böyük ədəbi yaradıcılıq təcrübəsi ilə yanaşı mükəmməl ictimai-siyasi dünyagörüşünə malik Hidayətin bu hərəkatdan kənarda dayanması mümkün deyildi. Lakin o, ədəbiyyatdan siyasətə bir göz qırpımında keçməyə hazır olan bezi həmkarlarından fərqli olaraq siyasətə “siyasətçi” kimi yox, məhz ədəbiyyat adamı, publisist kimi gəldi. Hidayətin ictimai-siyasi problemlər qaldıran, ətrafda baş verən mürəkkəb hadisələrin genişmiqyaslı analitik şərhinə yönəlmiş publisistik yazıları (və bu yazıların arxasında dayanan ictimai xadim təcrübəsi) ona böyük nüfuz qazandırdı.

Hidayəti hələ 60-cı, 70-ci illərdən şəxsən tanıyanlar bildirdilər ki, o, öz xalqının problemlərinə nə qədər dərinləndən bələd olan, həmin problemlərin

həlli üçün imkanları daxilində nə qədər özmlə çalışan bir insandır. İrəvanda yaşayan Hidayət bununla Ermənistan azərbaycanlılarına göstərirdi ki, biz öz vətənimizdə möhkəm dayanmalı, təzyiqlər nə qədər amansız olsa da, dedə-baba yurdumuzu tərk etməməliyik. “Sovet Ermənistanı” qəzetinin əməkdaşı, C.Cabbarlı adına İrəvan Dövlət Azərbaycan Dram Teatrının direktoru, Ermənistan Yazıçılar İttifaqı Azərbaycan Şurasının rəhbəri, İrəvan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun müəllimi olduğu illərdə o, həmişə çalışmışdı ki, xalq öz vətənindən, etnik-mədəni sistemindən, əsrlər ərzində müəyyən olmuş mənəvi coğrafiyasından ayrı düşməsin. Həm şair, həm ideoloq-ziyalı sözünü demiş, həm də ictimai fəaliyyəti ilə milli iradənin qırılmaması uğrunda gənclik çağlarından başlayaraq ardıcıl mübarizə aparmışdı.

Hidayət Bakıda məskunlaşdığı ilk illərdən etibarən publisistika, xüsusilə siyasi publisistika sahəsində heç kimin görə bilməyəcəyi miqyasda fəaliyyət göstərdi. Onun 80-ci illərin sonu 90-cı illərin əvvəllərindəki məqalələri, bir tərəfdən, müəllifin mövzuya dərinləndən bələdliyi, hər bir hadisəni ən xırda detalına qədər bilməsi ilə maraq doğururdusa, digər tərəfdən, yüksək siyasi-ideoloji təhlil səviyyəsi, professionallığı ilə diqqəti cəlb edirdi. Və eyni zamanda həmin məqalələr yetkin yazıçı düşüncəsinin məhsulu kimi öz bədii keyfiyyəti ilə də seçilir, Azərbaycan publisistikasına yeni üslub, yeni ifadə tərzini gətirirdi. O zaman hələ mövcud olan sovet senzurası Hidayətin publisistik məqalələrini nə qədər “redaktə etsə” də, onları az qala hər cümləyə hopmuş milli duyğulardan, vətənpərvərlik məfkurəsindən məhrum etməyə qadir deyildi.

Keçdiyi zəngin yaradıcılıq yolu, qazandığı böyük ictimai-siyasi təcrübə Hidayəti dövlət idarəçiliyinə gətirib çıxardı. Və o, Heydər Əliyev məktəbinin istedadlı yetirmələrindən biri kimi artıq neçə illərdir ki, yüksək dövlət və hökumət vəzifələrində səmərəli fəaliyyət göstərir.

Azərbaycan Respublikasının (və Ümummilli lider Heydər Əliyevin) milli məsələlərlə bağlı siyasətini uğurla həyata keçirən Hidayət öz zəhmətkeşliyi nəticəsində həmin sahədə də böyük təcrübə qazandı. Azərbaycanda zaman-zaman məskunlaşaraq ölkənin ictimai, iqtisadi, mədəni inkişafına öz töhfəsini vermiş, zəngin etnik mənzərəsini müəyyənləşdirmiş müxtəlif xalqların tarixi birliyini qoruyub gücləndirməyə, qonşu respublikaların xalqları ilə etnik-mədəni əlaqələri genişləndirməyə Hidayət yalnız vəzifə borcu kimi deyil, həm də bir ziyalı olaraq genişmiqyaslı fəaliyyətinin tərkib hissəsi kimi baxırdı. Və Azərbaycan ziyalıları vaxtaşırı olaraq bu işlərə cəlb etməklə milli problemlərin geniş ictimai-intellektual kontekstdə, əsaslı, etibarlı həllinə çalışırdı.

Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinə Sədr təyin olunduğu ilk aylardan o, zəngin ziyalı-təşkilatçı təcrübəsinə əsaslanaraq müstəqil dövlətimizin bu sahədəki siyasətini uğurla həyata keçirməyə başladı.

Lakin Hidayət dövlət işində çalışdığı illərdə də ədəbi-bədii fəaliyyətindən, publisistik yaradıcılıqdan heç zaman ayrılmamış, çox gənc yaşlarında ədəbiyyatla bağladığı əhdi-peymanını pozmamışdır.

2000-ci illərdə yazıb çap etdirdiyi onlarla gözəl şəri, böyük uğurla tamaşaya qoyulmuş "Məhəbbət yaşayır hələ", "Məni qınamayın", "Bu dünyanın adamları" pyesləri, erməni fitnəkarlığını ifşa edən kəsərli bədii-publisistik yaradıcılığı onun ədəbi şəxsiyyətinin get-gedə daha da zənginləşdiyini, kəşfiyyətini göstərir. Ümumiyyətlə, Hidayət zamanın sosial-mənəvi sifarişlərini həmişə yüksək ziyalı mədəniyyəti, yazıçı həssaslığı ilə qəbul etmiş, öz mövqeyini heç zaman əsirgəməmişdir.

Hidayətin böyük yazıçı, publisist, ictimai xadim istedadı onun siyasətçi, dövlət xadimi kimi fəaliyyəti üçün həmişə tükənməz mənbə olacaq, ona ilham verəcək, yeni poetik "Avtoportret"lər yazdıracaqdır.

Nizami Cəfərov

MƏN BELƏ YAŞAYIRAM...

Sənə minnətdaram, məni oyadan!

MƏN BELƏ YAŞAYIRAM

Sevinclə kədorin qarışığında,
Umu-küsülərin barışığında,
Qövsi-qüzezlərin yaraşığında
Zirvəyə qalxıram, dağ aşıram mən –
Bir nəğmə yazıram...
Yaşayıram mən.

Sinəmi tufana qalxan edirəm,
Bir ömür yolunu tutub gedirəm...
Gen yollar içində bəzən itirəm –
Şerin hər yükünü daşıyıram mən,
Bir nəğmə yazıram...
Yaşayıram mən!

Qəlbin arzuları – tər çiçək-çiçək,
Çiçəkli nəğmədən doyarmı ürək?!
Kövrək uşaqlıqdan qocalığadək
Şer dəftərimi daşıyıram mən –
Belə yaşayıram...
Yaşayıram mən!..

1972

* * *

Dilxor qaya, lal şelalə,
Bulanıq bir çay olmaram.
Gülsüz bahar, barsız payız,
Çən-dumanlı yay olmaram.

Söz zirvəsi – bir uca dağ,
Ömür – qısa...

Təzadə bax.
Arabası sınıq-salxaq
Yolçulara tay olmaram.

* * *

Şahmat oynayıram özümle hər an
Səhvimi, düzümlü anlamaq üçün.
Qohumdan irəli, dostlardan önce
Yanlış addımımı danlamaq üçün.

Vəziri

əsgərə qurban eləyib,
Patın divarını dağlamaq üçün,
Sonra qələbəmə ağlamaq üçün
Şahmat oynayıram özümle hər an...

Elə udanda da

uduzan mənəm.
Əvəz çıxmaq üçün göynəyir sinəm.
Rəqib də özüməm, özüm də – özüm,
İkiyə bölünüb bir qəlb, bir dözümlə.

Rəqibə uduzmaq asandır, asan.

Özünle oynasan –

uduzmayasan!
Rəqibə uduzsan,
döz, dəyanətə,

Özüme uduzsam –
çətindir, çətin!

1965

1980

XOŞ GƏLDİN, AD GÜNÜM!

I

Xoş gəldin, ad günüm,
Xoş gəldin!

Çətirinin rəngi bu yol
Rusiya günəşinin allığı oldu.
Moskvaaltının yaşıllığı oldu.
Gəldin
Bir əlində
otuz altı ilin qayğısı, rübabı,
Bir əlində
bu ötən baharın yarımçıq kitabı.
Hədiyyən
pardaqlanmış payız çiçəkləridir,
Musiğin
pıçıltılı şimal küləkləridir...

Çox isti geyinmədən,
Bu güllər, bu çiçəklər
bu cığır kimi bəzən,
Bax, apaydın bu göldür
bu dəfə şərab kuzən!

Gəl bir portağal yeyək,
Bir piyalə qaldıraq,
Bir gürcü tostı deyək...

...Bu nağılları axşam
nəmli cığırlar ilə
Hey yeriyyə-yeriyyə,
Yesenindən,
Vurğundan nəğmələr deyə-deyə,
Ağcaqayınların
zirvə budaqlarına

Axırda buludlara,
Axırda ulduzlara,
Sonra... ordan yuxarı
Yüksəldin, ad günüm mənim,
Yaman vaxta düşdün, –
Xoş gəldin, ad günüm mənim!!!

II

Neçə ad günüm keçdi,
Neçəsi qabaqdadır?
Çox sözüm ürəyimdə,
Az sözüm varaqdadır.

Bu meşələr,
 bu çəmənlər,
Gələ biləydim hərdən...
Bir təklirim, bir də mən
Bir qəlbə soruqdadır.

Nələr itirdim qarda,
Nəyi gözdüm baharda?...
Başım ağ buludlarda,
Ayağım torpaqdadır.

İzim qaldı çox yerdə,
Rahat olmadım...

 Bir də
Qartallar zirvələrdə,
Pərvanə çıraqdadır!

İlk gəncliyim – xəyalda,
Ayrıldıq biz bir yolda...
Ürəyim o mahalda,
Gözüm o budaqdadır.

Moskvaaltı, Arxangelsk kəndi, 1980

İNQİLABIM VAR...

Bir çəmənlər xalığım
 başdan-ayağa,
Hələ xanalar toxunmamışam.
Nəğməyəm,
 boyulanı bir uca dağa
Susmuşam,
büşbütün oxunmamışam.

İlham da çox vədə minnətlə gəlib,
Onu öz ürəyim, canım sanmışam.
Şerli günlərdə
 susub kövrəlib,
Şərsiz günlərdə
alovlanmışam.

Xəyalım uçubdur qızıl səhərə,
Hər an oxumuşam könül varımı,
Sonra köçürmüşəm bir ağ dəftərə
həyatın
 qəlbimə yazdıqlarını.

Günlərə, aylara gəlib gümanım,
Vaxt olub yanıbmışam, donmuşam hədəm.
Yaza bilməmişəm düzü, nə danım,
Gücüm çatanın da yarısı qədər!

Keçdiyim yollarda – şerimin ətri,
Sevincim,

 əzabım,
 səbrim,

 tabım var!

Ən gözəl nəğməmi yazmaqdan ötrü
Özümün özümle inqilabım var.

BİR AZ GÖZLƏYİN MƏNİ

Nəğmə kəhkəşanında
qəlbimdəki misralar
düşməyib dildən-dilə,

Sevincimin nidası,
Ömrümün öz mənası,
Ürəyimin harayı
sizə çatmayıb hələ –
Bir az gözləyin məni!

Kiçik çayam,
sularım
düzlərə çıxmayıb heç,
bənd-bərə yıxmayıb heç.

Hələlik gah dumduru,
gah da ki, bulanıqdı.
Ümmanlara çıxıram,
mindiyim gəmi deyil,
bir yelkənli qayıqdı –
Bir az gözləyin məni!

Körpə fidanam hələ,
barımın ağırlığı
qollarımı əyməyib,
Baharı gözləyirəm...
tumurcuğum açmayıb,
nubarı da dəyməyib –
Bir az gözləyin məni!

Hələ şah sətirlerim
şirin duyğulardadır,
dinməyib, səslənməyib.
Dodaqlara qonmaqçün,
üreklərdə yanmaqçün
Çağlayan teranesi
hələ bəstələnməyib –
Bir az gözləyin məni!

Alatoranam hələ,
Al günəşim doğacaq,
güləcək nurlu səhər.
Ey dostlarım, hələlik!
Ömrümün yollarında
qələbəli, alqışlı
yaxın görüşə qədər –
Bir az gözləyin məni,
bir az gözləyin məni!

1975

2×2=6

*C.Cabbarlı adına İrəvan Dövlət Azərbaycan
Dram Teatrının fədakar kollektivinə*

Bizim aramızda bir inam vardı,
Bəlkə də müqəddəs bir yalan vardı,
Yaddan çıxarmazdıq heç axşam, səhər,
İki dəfə ikin...
altı eləyər.

İki dəfə ikin altı eləyər!
Əgər dörd eləsə, riyaziyyatdır.
Əgər dörd eləsə, adi həyatdır.
Nənəm də, xalam da bilir: – dörd elər,
Bu nəhəng cahən də bilir: – dörd elər.
Yox!
Altı elədi, düz on altı il,
Əgər dörd etsəydi teatr deyil,
Adı toy olardı, ya yas olardı,
Ölçülü-biçili ictimaiyyət olardı...

İki dəfə ikin... altı eləyər –
Bir möcüzə doğdu ürəyimizdə,

Alqışladı bizi hər kənd, hər şəhər,
Günbəgün boy atdı diləyimiz də!

Sonra o möcüzə həyata döndü,
Adi günə döndü, saata döndü,
Soyuq qəlblərə də alov çilədi,
Soyuq qəblərin də bir guşəsində
İki dəfə ikin... altı elədi.

Həyatın mürəkkəb baxışlarını
Sənətdə axtardıq,
Sənətdən sorduq,
Dünyanın çəhlimsiz yoxuşlarını
O kiçik səhnədə sonacan yorduq.

İki dəfə ikin... altı elədi!
Dağlarda ucaldıq,
Zirvədən dindik.
Hər şəhər bir təzə arzu dilədi,
Hər axşam sahiləsinə dördükdük.

İllər ardımızca nəğmələr dedi,
Payız qurtarmamış gördük ki, yazdır.
... İki dəfə ikin dörd eləsəydi,
Qaqarın olmazdı, Vurgun olmazdı.

Böyük Nəsimisiz qalardı dünya,
O əsr Puşkinsiz yüz ilmi məyər?
Belə nəçə rəngli olmazdı səma,
Torpağı yeyərdi qara kölgələr.

Dünyanı yorardı adilik dərdi,
Şikəst bir qocaya dönərdi zaman.
İki dəfə ikin dörd eləsəydi,
Allahın özü də olmazdı,
inan!

...İndi mən sizlərdən bir az uzaqda,
Bir həsrət kökünün sarı simiyəm.
Əlimdə bir kitab – İrəvan haqda,
Doğma eldə bir az... qərrib kimiyəm.

Nəyisə gözlərim, susmuşam hələ,
Yoldur, yüngülvari dayanacaqdır.
Bir gün çağlayaram nəğmələrimlə,
Bir gün yürüşlərim başlanacaqdır.

Yenə qəlbimdədir yenilməz inam,
Yenə dilimdədir müqəddəs yalan!
Yenə dilimdədir tərənə təhər:
İki dəfə ikin, altı eləyər.

Bir uşaq soruşsa:
– söylə, əmican,

İki dəfə ikin...
Çaşıb deyərəm ki, altı eləyər!
Əgər dörd eləsə, riyaziyyatdır,
Əgər dörd eləsə, adi həyatdır.

Yox! Altı elədi, düz on altı il,
Əgər dörd eləsə, o sənət deyil,
Ömür də, zəhmət də tamam hədərdir –
Dünyadan ağırdır adilik dərdi!

ÜMİD VER MƏNƏ!

Tutqun anlarımda,
dixor anımda
Qəlbimə tuşlansa min söz,
min tənə,

Yenə vuruşmaqçün öz meydanımda
Heç nə istəmirəm,
Ümid ver mənə!!!

Büdrəsem,
yıxılsam, tutma qolumdan,
Düşsəm keçilməyən dumana, çənə,
Dayansa önümdə min izziz orman,
Qalxaram,
Keçərəm –
 ümid ver mənə!

Ümid ver –
 çeşmələr çatsın ümmana,
Dumanda parləsın ulduzum, ayım,
Ümid ver arzuya, sözə, gümana,
Dağları zirvələr başına qoyum.

Ümidlə
 şimşəyi göylərdən ayır, –
Qələbəni sığmasın ağıza, dilə!
Bəzən bir ömürdən artıq yaşayır
Ümitsiz xəstələr
 ümidlər ilə!

Ümid –
 qələbənin düz yarısidir,
Onsuz buza dönər ev də, eşik də.
Bir addım atdımı –
 çağlayasıdır!
Onsuz körpələr də donar beşikdə.

Yolundan döndərər seli, küləyi,
Haqq ummaz, bir "sağ ol" onun bəsidir,
Ümid kosmonavtın çarpan ürəyi,
Şair ilhamının təyyarəsidir.

...Tutqun anlarımda,
 dilxor anımda
Qəlbimə tuşlansa min söz,
 min tənə,
Yenə vuruşmaqçün öz meydanımda
Heç nə istəmirəm,
Ümid ver mənə!!!

1978

* * *

Ötən gündən çox yazıram, eləmi?
Xatirələr cığırında saç ağardan yaddaşım
addımbaşı vuruşmağa, barışmağa
mən hazıram, eləmi?
Ötən gündən çox yazıram, eləmi?!..

Ötən ömrə səpələnmiş
körpəliyim, uşaqlığım, ilk gəncliyim...
İyirmi səkkiz yaşıml!

Saçlarıma təzə-təzə dəndüşəndə
ağ saçlardan necə yazım?
Yaşanmamış günlərimdən nə deyim,
nə danışım?!

1972

* * *

Səfərəli müəllimə

İllər calaşdıqca,
ömür ötdükcə
dərindən düşüncəyə qərqlə oluram mən.
Hardasa,

kiminsə təmiz qəlbində
kiçik bir şerimlə ucalıram mən.

Şimşəklər göylərdə çaxnaşır-çaxır –
Qəlbimə ən gözəl duyğular axır,
Gözlərim qocalmaz dağlara baxır –
Həzin nəğmə deyib
saz çalıram mən.

Hər sözüm-söhbətim ürəyə yatmır,
Hər nəğməm ömrümə ölməzlik qatmır,
Bəzən səsim-ünüm uzağa çatmır –
Qəlbimlə, şerimlə tək qalıram mən.

Hər il qış kükrəyib, novbahar solub,
Zamanın dərdləri qəlbimə dolub...
Oğlum hələ dünən anadan olub –
Bu gün yavaş-yavaş qocalıram mən.

QARA ÇAYLAQ DAŞIYAM

I

Qara çaylaq daşıyam,
sellər sinəmdən keçib,
Gözlərim al günəşin qaynar şüalarını
cahan boyda bir büllür
gül-qədəhə doldurub,
şərab yerinə içib.

Qara çaylaq daşıyam,
illər sinəmdən keçib,
Siz elə bilməyin ki,
həyat yoxuşlarında
yorulmuşam, yatmışam,

1972

Ocağımın odunu,
qəlbimin alovunu
bir tərəfə atmışam...
Yox! Yanmışam!
Nəğməmin
dəlisov həsrətində
bir yanar dağ olmuşam.

Sellər döydükcə məni,
Yellər döydükcə məni,
İllər döydükcə məni
özümə çəkilmişəm,

Öz içimdə közləşib
sönməz çıraq olmuşam!
İstiliyim, işığım sizə çatmayıb hələ,
Qəlbimdə bəstələnmiş yanıqlı misralarım
düşməyib dildən -dilə.
Üstümə qanad çalan suları aşmamışam,
Daşan çaylar önündə hələ köpürməmişəm,
hələ heç daşmamışam.

Hələ boşaltmamışam odla dolu sinəmi,
Bunun üçün, əzizim, uzaqlardan baxanlar
Sel qoynunda əzilən
adi daş bilib məni.

II

Qara çaylaq daşıyam,
amma haçansa,
bir gün
Məbəd divarına qoyulacağam.
Ümidim, məsləkim, eşqim yolunda
Böyük Nəsimitek "Ənəl-Həqq!" deyib,
təpədən-dırnağa soyulacağam.
Məbəd divarının ya təməl daşı,
ya da zirvə daşı olasıyam mən.

Ya bütün qitəmə işıq saçası,
Ya da atıldığım sellər qoynunda
Səssizcə hıçqırıb, yanıb, qovrulub,
Zərif güllər kimi solasıyam mən.

III

Qəlbimin səsini dinləmək üçün,
Oduzu görməkçün,
yarın sinəmi!
Şərim çağlayana dönəcək bir gün,
Adıca qara daş sanmayın məni.

Nəğmələr məkanı olub ürəyim,
Hələ dil açmağım, səslənməyim var.
Hələ gül açmamış min-min diləyim,
Könüllər evində bəslənməyim var.

Sonra dönəcəyəm bir başsız yelə,
Dostlar, nə kövrəlin, nə batın yasa –
Susmuşam hələlik, vaxt düşsə ələ
Bir azca gözləyin məni hardasa.

Heyrətlə boylanır dünya hər yerdən
Açdığım mənzilli cığıra, izə.
Səadət məskəni olacaq qitəm,
Sevincim dönəcək mavi dənizə.

Sabah Vətənimdə bir uşaq, ana
Daha qalmayacaq çətində, darda.
Ölüm də ən böyük fərəhdir mənə
Azadlıq yolunda vuruşmalarda!

İnsanların çoxu yanar qəlbimə
Arxadır. Dostlarım, eşq olsun sizə!
Sabah günəş doğar öz vətənimə,
Dünya keşik çəkir sərhədimizə.

Əlimdə şah şerim gələcəyəm mən,
Hay verin dünyanın hər guşəsinə.
Şimşəktək qopacaq nəğməm ürəkdən,
Alqış qarışacaq alqış səsinə!..

1975

MACAL

Anara

Bütün günüm iş yerində qaralanır...
Macalım yox fikirleşəm:
– Günlər niyə belə tez-tez yumrulanır,
Aylar niyə belə tez-tez yuvarlanır?

Məzuniyyət almağa da macalım yox,
Əvəzimə dincəlirlər,
şer yazırlar
İstisuda, Şüvəlanda, Pitsundada.
Ümid birçə gecəyəydi –
Əllərimdən çıxıb o da.

Evim – sonuncu mərtəbə,
Bir də gördün, tavan damır,
Bir də gördün xəbər gəldi:
– Qədim, ulu məbədimiz –
operamız
Öz içindən alov tutub,
elə yanır, elə yanır...
Bir gün qızım xəstələnir,
Dəcəl oğlum dərstdən qaçır,
Bir axşam da deyirlər ki:
– Bir ölkənin raketləri
Bir qitəyə tərəf uçur...
Gündüzlərin qayğıları,

Gecələrin ağrıları

birmi, beşmi?

Ən matah şey macal olub –

Bu da işmi?

Haqsızlıq meydan sulayıb,

Haqq susanda neyləyəsən?

Təmizliyin, nadanlığa açıq-aşkar,

uduzanda neyləyəsən?

Şöhrətpərəst işbazları,

rəisləri neyləyəsən?

Dədəsinin, babasının kölgəsində

xumarlanan

vəzifəli nakəsləri neyləyəsən?

Təmənnalı toyları bəs,

Hıçqırıqlı yasları bəs neyləyəsən?

Səhər başlar, axşam bitməz,

Axşam başlar, səhər bitməz

iclasları neyləyəsən?

Görürəm ki, öz halımı soruşmağa,

Öz dərdimi bilməyə də macalım yox,

Öz xoşumla, öz arzumla

ölməyə də macalım yox.

Çox şükür ki,

əvəzimə dincəlirlər, şer yazırlar

İstisuda, Şüvələnda, Pitsundada.

Ümid bircə gecəyəydi –

Əllərimdən çıxıb o da.

1984

SABAHA ÇOX VAR...

Məni bu gün düşün, bu gün sevindir,

Məlhəm qoy qəlbimin ağrılarına.

Mehriban danışdır, güləruz dindir,

Ortaq ol nəşəmə, qayğılarıma,

Sabaha çox var...

Bu gün hər anı da hiss edək, duyaq,

Səslənsin hər yanda gülüş, toy-düyün.

Gəl şer söyləyək, nəğmə oxuyaq,

Vaxtı vaxtdan alıb yaşatmaq üçün –

Sabaha çox var...

Bu gün dostlar olsun həm solum, sağım,

Həç nəyi sabaha saxlama, gülüm!

Bəlkə bir an sonra axır qonağım

Olacaq son nəfəs, olacaq ölüm...

Sabaha çox var...

1975

BƏDGÜMANLIQ

Dedilər: "Varlıdır".

(Qonağım olmamışdılar.)

Dedilər: "Sözü sərtidir, xətalıdır" –

(Kimdənsə icazə almışdılar).

Dedilər: "Çatır sonu..."

(Ustadım qocalmışdı...)

Dedilər: "Deyəsən, yuxarıda dayısı var,

Yaman tərəfləyirlər onu".

(Dostlarım çoxalmışdı...)

Dedilər: "Ürəkden deyir elə..."
(Birce qəlbin səyahətinə
çıxmamışdılar...)

...Bir nəfəsə
Dərindən min ah çəkib
Yana-yana dedilər:
"Xoşbəxt adamdır..."
(Gözlərimə baxmamışdılar...)

1975

İMZASIZ BÖHTANÇIYA İMZALI CAVAB

Düşübdür dalımca qara niyyətin,
Gecəli-gündüzlü izlərsən məni.
Odumda saralar şeytan gözlərin,
Zülmətli yollarda gözlərsən məni.

Sentək çox nadürüst çıxıb qarşıma,
Üzüme dəyibdir min tufan, ayaz.
Çiçəkli yazıma, qarlı qışıma
Mən nəğmələr deyim,
sən anonim yaz!

Mənim hər şerimin başında adım,
Misramda – ürəyim,
qolum, qanadım!
Sən gizlə adını, sözünü dəyiş,
Üzünü, cildini, özünü dəyiş!

Mənə qanad versin zirvə, göy, həyat,
Duyum hər kəlmənin, sözün yerini,
Sənə quyuların dibində "yarat"
Anonim "janrında" şah əsərini.

Hər güldən mən nəğmə alım bir ağız,
Şərim ürəklərdə dinsin, döyünsün.
Səninse yazdığın imzasız kağız
Tozlu qovluqlarda yetim görünsün.

Məndən xoşun gəlmir?
Neynek.
İnsanın
Vardır öz yaxşısı, öz yamanı da...
Bəs niyə, de, bütün yazdıqlarının
Mövzusu da mənəm,
qəhrəmanı da?!

Mənim yolum-izim – üfüqə doğru,
Sözüm dilindədir hər seven kəsin.
Barı elə et ki, a bədbəxt oğlu,
El səni

sağ ikən
ölmüş bilməsin.

Yaxşılıq, sədaqət – qəlbimə ilk yar,
Eşqim ürəyimdə al şərab içər.
Atalardan qalma bir kəlam da var,
Deyirlər: – it hürər, karvanlar keçər.

P.S.

Növbəti məktubun, imzasız böhtan,
Qoy imzalı olsun bir yol nəhayət.
Mənə sözün varsa, buyur hər zaman:
– Ünvanım – bu kitab,
adım – Hidayət.

1974

ÜRƏYİM HARDADIR, ÖZÜM HARDAYAM?..

Harda ağ çiçəklər titrəyir, əsir,
İşıq qaranlığın səbrini kəsir,
Harda ümman coşur, çaylar tələsir –
Ürəyim ordadır,
özüm ordayam.

Harda alovlanan eşq var, hicran var,
Harda kosmonavt var,
harda çoban var,
Harda kövrək ana,
igid insan var –
Ürəyim ordadır,
özüm ordayam.

Harda çinarlar var – ucadan-uca,
Harda qayalar var – dağlardan qoca,
Harda yolçu istər təzə yol açsın –
Ürəyim ordadır,
özüm ordayam.

Harda təbiətdir dahi bəstəkar,
Harda ki, gecikir vaxtından bahar,
Harda məktəbdən çox dar ağacı var –
Ürəyim ordadır,
özüm ordayam.

...Ünvanlar min-mindir,
yadına salsan...
Bir an gülkarlıqda, bir an qardayam,
Bilmərəm,
bu saat sən xəbər alsan
Ürəyim hardadır – özüm ordayam?

1975

* * *

Divarlar dağlardan ayırır məni –
Çağlayır qəlbimin həsrəti, qəmi...

Döşəmə – torpağa məftilsiz sərhəd,
Tavansa – göylərə axırncı hədd...

Amma evimdədir dünya,
səma,
torpaq,
günəş,
insanlar...
...Yaxşı ki, pəncərələr var!

1970

* * *

Altı ay qələmi almadım ələ,
Yazı masama da yaxın düşmədim.
Baş vurdum hər səhər obaya, elə,
Yollar şah misrama çevrildi mənim.

Dağlar zirvəsindən endim dərəyə,
Uçqunlar nəğməkar həmdərim oldu.
Özüm də bilmədim meşədə niyə
Qaygım da çoxaldı, qəmim də oldu?

Dedim: – yazacağam isti evimdə,
Altı ay bağlayıb qapımı bərk-bərk.
Təbiət dinəcək sətirlerimdə,
Yaddan çıxmıyacaq bir gül, bir çiçək.

Hər ləçək bir şerin canı olacaq,
Hər ovuc torpaqdan yazacağam mən.
Bulaqlar nəğməmə özü dolacaq,
Hər yaşıl yarpaqdan yazacağam mən.

...İndi unutmuşam meşədə haçan,
Harda ağlamışam, harda gülmüşəm.
Altı ay masamdan ayrıldığımdan
Nazını altı ay çəkməliymişəm...

Axı, nə biləydim, dağlarda ötən
Hər saat – bir həftə, hər həftə – ilmiş.
Ordaca yazmasan, səninlə döən
Yalnız bir şerlik xatirələmiş.

Çayda duy suların tərənəsinə,
Meşədə astadan pıçıldar ürek.
Dağların başında zirvə şerini,
Dərədə yargandan yazasan görək!

YAXŞI KI...

Yaxşı ki, yaxşılıq yaşayır hələ,
Qışda da tapılır təzə çiçəklər.
Məhəbbət at sürür elədən-belə,
Susmayır nəğməli, coşqun üreklər.

Yaxşı ki, sevgimin odu sönməyib,
Möhtac olmamışam özgəyə, yada.
Hələ səslənməyib, hələ dinməyib
Gözlə nəğmələrin çoxu dünyada...

Dəli çağlayanlar şırıltısını
Ən böyük neməttək saxlayıb hələ.
Sayrışan ulduzlar parıltısını
Yaşadıb alovlu məhəbbət ilə...

Ötkəm ildırımla, şimşəklə birgə
Yaxşı ki, çəmənlə də, çiçəklə də yaşar,

Min qara buludun başı üstündə
Yaxşı ki, Günəş var, yaxşı ki, Ay var...

Hər yanımla yaxşılıq olsaydı əgər,
Yaxşının qədrini necə bilərdim?
Dörd tərəf olsaydı pislilik, qəm, kədər,
Onda yaşamazdım, onda ölərdim...

Yaxşı ki, yaxşı ki, belədir həyat,
Təzadla uyuyur böyük kainat...

ÖMRÜM ÇATACAQMI O ŞERİ YAZAM?

İçimdə bir çeşmə ümmana döner,
Bir ümid boylanar, bir ulduz söner.
Uzaq sevgilər də yaxın görünər –
Ömrüm çatacaq mı o şeri yazam?

Özüm öz zəmini biçə bilmirəm,
Özüm öz yurdumu ölçə bilmirəm,
Bir çay var – yüz ildir keçə bilmirəm –
Ömrüm çatacaq mı o şeri yazam?

Dünyanın quyruğu uzundur yaman,
Hökmünü verəndə verməyir aman.
Mənimlə dünyadan köçər bir dövrən –
Ömrüm çatacaq mı o şeri yazam?

Millətim uludur, dıbsız ümmandır,
Bədxahın nəfəsi, səsi yalandır.
Çox kitab gedərgi, tarix qalandır!
Ömrüm çatacaq mı o şeri yazam?

Hidayət, nəçə iz, cığır qabaqda,
Ürəyin həmişə səsde, soraqda...
Narahat dünyada ölümüm haqda
Ömrüm çatacaq mı bir şeri yazam?

1974

* * *

Yenə ağrıların susmaz, inləyər...
Bağrımın başını oyma, ürəyim!
Qələmim hər axşam səni dinləyər,
Oyaq gecələrdən doyma, ürəyim!

Tufana döndərdin sən həyatımı,
Min-min səyyarəli kainatımı.
Rahət uyuduğum hər saatımı
Ömrümdən-günümdən sayma, ürəyim!

Həyatın mənası çətinlikdədir,
Əsl ümman eşqi dərinlikdədir.
Paklıq da zirvədə – sərinlikdədir,
Ucuz şöhrətlərə uyma, ürəyim!

Səni çox yorsam da, günahım yoxdur,
Sancın taleyimə tuşlanan oxdur...
Hələ görüleşi işlərim çoxdur,
Məni yarı yolda qoyma, ürəyim!

1974

* * *

Sənin nəyin vardır qələmdən özgə?
Ağsaqqal sözü – 1990

Sətirlər üstündə titrəyər yolum,
Xalx qazan doldurur, xəzinə sayır...
Bezən kitabımı almağa pulum,
Haqqımı almağa dilim olmayır –
Mənim nəyim vardır qələmdən özgə?!

Senin cavanlığın başqa vədəydi,
Nəmərdi nəmərddi, mərdi mərd idi!

Sonra bir tülüngü yüz mərdi yedi –
Nə qaldı bu dərdədən, bu qəmdən özgə?!

Hər padşah bir cürə yalan toxudu,
Böhtanlar, riyalar meydan oxudu...
Ağsaqqal, sənin də, səhvin çoxudu –
Nə qurdun, nə qoydun bu dəmdən özgə?!

Günahsız deyiləm mən də, ağsaqqal,
Sualım cavabsız, cavabım – sual...
Bir anda min yerə baş vurur xəyal,
Axıra nə qalır sitəmdən özgə?!

Neçə ana görək gözümü silə
Topa buludların ətəkləriylə!
Yaxşı – ölməmişəm, sağam mən hələ,
Kimə minnətdaram sinəmdən özgə,
Stoldan, kağızdan, qələmdən özgə?!

1990

* * *

Hardasa bir bədxah içini yeyir,
Kölgəm qamçılanır əliylə şərin.
Kimi də kürsüdən şuarlar deyir,
Astar üzü haqda həqiqətlərin.

Kiminsə əlində “haqqım-hesabım” –
Sayğac işə düşüb,

sayır, sayır hey...
...Kiminsə əlində təzə kitabım –
Kövrək misralarla pıçıldayır hey...

1975

* * *

Mənim umacağım nə idi, axı –
Bir könül xoşluğu, bir xoş təbəssüm...
Yığdım ürəyimə kədəri, ahı,
Hicranın bağrını dağlamaq üçün?!

Mənim umacağım nə idi, axı –
Bu geniş dünyanın bir çəhlim qolu.
Bir qara gecənin nurlu sabahı,
Umulu-umusuz bir sevda yolu.

Mənim umacağım nə idi, axı ...
Uydun şöhrətlərin parıltısına.
Ayaqlayıb keçdin kəhrizi, arxı,
Heç qulaq asdınmı pıçıltısına?!

Mənim umacağım nə idi, axı...
Arzum əməlimdən niyə gen düşdü?
Nadanın üzünə qəşş etdi baxtı,
Aşiqin saçına vaxtsiz dən düşdü.

Mənim umacağım nə idi, axı ...
Ulu hökmdarım təbiət idi.
Hansı şaha qalib öz tacı, taxtı?
Taxtım-tacım sənə məhəbbət idi.

Mənim umacağım nə idi, axı?!

1983

* * *

Deyirlər, iti dili,
Gur səsi, kəsəri yox,
Kürsüyə sinə gərib
kəlləsindən dediyi

tribun əsəri yox.
Şərdən danışanda
Füzulidən söz salar,
Öz şerini deyəndə
asta-asta pıçıldar...
Belə də şair olar?!..

...Qəlbinizi sıxmayın,
kürsüdən danışmağa
çoxlu gopçu tapılar...
Mən bir iclas tanıyıram:
onun neçə şairi,
neçə-neçə "natiqi" var!..
Mənsə sənət yollarında
tövşüyürəm,
yol azıram,
İclaslardan, kürsülərdən
xəbərsiz bir guşə tapıb
yazıram.

Şair deyil o şair ki,
misrasına
əbədilik qatmaya!
Nəyə gerek o şer ki,
ürəklərə
kürsülərsiz, iclaslırsız
çatmaya!?

AVTOPORTRET – 82

A

Fidan böyüdü, ağac oldu,
Dəmir döyüldü, sac oldu,
Saçların bir qulac oldu
Ömrün bu çağı.

Fidan yeldən xəbərsizmiş, sən demə...
Sac təndirdən xəbərsizmiş, sən demə...
Saç qayçıdan xəbərsizmiş, sən demə,
Ömrün bu çağı.

B

Bir kağız göndərdim uşaqlığıma,
Cavabına gümanım yox –
Misraların, duyğuların qucağında
bir daimi ünvanım yox.

Bir kağız göndərdim uşaqlığıma,
Cavabına güman varmı?
Sözüm mənzilə yetməsə,
Əkdiyim ağac bitməsə,
uğursuzluq buzlarında
məndən başqa
məndən yana yanan varmı?
Günahımı, səhvlərimi
mənim kimi bilən varmı?
Mənim kimi mənə gülən,
mənim kimi məndən yana ölən varmı?

C

Bir az Ermitajda susdum bu yay,
Bir az Pyotrun Yay sarayında,
Qaşların çatıldı Puşkin muzeyində,
Tretyakov Şəkil Evində,
Moskvaaltındaki çiçəklərin alayında.
Günüm ötdü təyyarədə,
qatarda,
avtomobildə,
Dilim ötdü neçə dildə.
Çox yollar parçalandı,

Çox yollar qucaqlaşdı, öpüşdü,
Bir az dincəlmək üçün
Yollar insafa gəldi –
Yolum Mığrıya düşdü...
Çəhliləri yordum yenə,
çox getdim, az durdum yenə...
Baş vurdum bir köhnə, unudulmuş
dəyirmanə,
Sonra qardaşımın qəbrini kövrəltdim...
Qardaşımın qəbri də
unudulmaz abidədir məndən yana.
Ata evində yatdım bir gecə.
Nağılların, saflığın rahatlığında
itib-batdım o gecə.

Ç

Bir ilimin mənası nə, sözü nə?
Ayaqladı görən hansı ümmanı?
Ha desinlər, dəyişibdir zamanə,
Bəşər yolu dəyişdirməz ünvanı!

Bu yaşında demişəmmi bir kəlam?
Misralarım heç bilmirəm nə dadır...
Yaxşı desəm, inanmasın inanan,
İlhamdır da... Hələ ki, at oynadır.

Şimşək niyə az yaşayır bu qədər –
Bəlkə o da uşaq dərdi daşıyır?
Boz qarğalar ömür edir üç əsr,
Nər qartallar otuzca il yaşayır...

Dağlar niyə çox yaşayır bu qədər?
Hər təpənin öz doğuluş ili var.
Dağdan doğar ana günəş hər səhər,
Bu hikmətdə bəlkə insan əli var?!

Yer ərdir dağ ərilməz hər dağı,
Zirvə, dərə, ana torpaq – üçbucaq.
Buludlardır gur sellerin yatağı,
Seller – dərin dərələrdə oynucaq!

...Bir ilimin mənası nə, sözü nə?
Ayaqladı görən hansı ümmanı?
Ha desinlər, dəyişibdir zamanə,
Bəşər yolu dəyişdirməz ünvani!

1982

AVTOPORTRET - 83

1

Zəngəzurda doğuldum,
İrəvanda yaşadım,
Bakıda öləcəyəm.
Kövrək sarı sim idim,
Unudulmuş,
Mükəddər
nəgməyə dönəcəyəm.
Bir yaddaş istəyəm –
Bacara bilsə əgər –
Ömrünün qarasını,
ağını, yarasını,
çətin-çətin təzadlı
saatları, günləri
vura, çıxsa, cəmləyə...
Yoxsa bütün həyatım,
ömrüm, müqəddəratım,
sığışar beş cümləyə.

2

Zəngəzurda doğuldum,
İrəvanda yaşadım,
Bakıda öləcəyəm.
Kövrək sarı sim idim,
Unudulmuş,
Mükəddər nəgməyə dönəcəyəm.

Nekroloq istəmirəm,
Urvatlı misralarım,
Oxunan nəgmem varsa,
ilk şerimi çap edən
o qəzetdə yazılsın.
Heç bilmirəm nə deyim,
Heç bilmirəm, doğrusu,
qəbrim harda qazılsın? –
Bakı tünlүkdür yaman,
Mənim boyum ucadır.
Zəngəzurda yer boldur –
Kəndimiz balacadır,
Qəbristanı yol üstə...
Mənim kimi oğullar
dönmedi doğma kəndə.
Ürəyim qana dönür
Hərdən ora gedəndə...
Bu gün doğma kəndimdə
babamın nəfəsi var,
Sabah kiçik kəndimin
böyük qəbristanının
yoldan ötən atların
dırnaqları zərbindən
məhv olmaq təhlükəsi var...

Zəngəzurda doğuldum,
İrevanda yaşadım,
Bakıda öləcəyəm.

Kövrək sarı sim idim,
Unudulmuş,
Mükəddər nəğməyə dönəcəyəm.
Tək-tənha adamlarla,
böyük izdihamlarla,
təzə-tər şəhərlərlə,
gəzdiyim şəhərlərlə,
oxuduğum kitablar,
gördüyüm heykəllərlə,
önündə baş əydiyim
pirlərlə, məbədlərlə
tanıdım bu həyatı.
Ömrüm – üçcə misralı
bir yarımçıq bayatı!
Bu misralar doğulub
səyyah ayaqlarımın,
sonsuz soraqlarımın,
leysan yağışlarımın,
heyrət baxışlarımın
nidası, zərbəsiylə,
Axırncı misrası
yazılmayıbdır hələ.

...İndi burdan baxıram
Yaşadığım günlərin,
yazdığım sətirlərin
qarasına, ağına.
Bir qədəh qaldırıram
bayatımın sonuncu misrası yazılacaq
o günün sağlığına!
Deyirəm: – gec gəl, ey gün!

Həsret özəldən elə
Təbiətin şairə ən qiymətli bəxşidir,
Uğursuz uğurlardan
yənə həsrət yaxşıdır.

Praqa, 1983

UŞAQLIQ, HARDASAN?

İstərəm bir dəli köhlənə qalxam,
Baharda,
payızda,
boranda-qarda.
Qayalar başına qalxıb çağırıram:
– Fağır uşaqlığım, hardasan,
harda?

A nadinc dostlarım, yığışın, axı,
Sonuncu “gizlənpaç” yarımçıq qalıb,
Bəlkə uşaqlığın axır axşamı
Elə o oyunda xəyala dalıb?

Bəs qarğı tütəyim hardadır görən?
Bir dəli həsrətlə yənə dolmuşam.
O illərdən uzaq düşdüyüm gündən
Körpə fidandan da kövrək olmuşam.

Gəl, tutub əlindən, ayaqüstü bir
“Uşaq aləmi”nə girek, nə olar?
Dolsun qucağına dovşan, dələ, şir,
Görsünlər, sənin də oynucağın var...

Gəl, kiçik qardaşım,
gəl, qurban olum!
Gəl – uşaq olaram dönüb o saat.
Səndən uzaqlaşır getdikcə yolum,
Vecinə də almır heç bunu həyat...

...Nə sən qayıdırsan, nə də o illər,
Könül ötənləri yadına salır.
Qəlbimdə bir haray:
 qayıdar, gələr...
Mənə bu çağırış, yalvarış qalır.

Dostum, bilirəm ki, gəlməyəcəksən...
Amma ilk baharda,
 boranda-qarda
Uca zirvələrə ucalsam da mən,
Çağırmaq istəyirəm:
 – hardasan,
 harda?!

* * *

Dağlar, səndən enə-enə ucaldım
Söykəndikcə qayaların köksünə.
Bir də gördüm: düz yollarda qocaldım –
Eniş, yoxuş əksinəymiş, əksinə.

Üzə güldü neçə boran, neçə qar,
Qımışmadı qasqabaqlı çox bahar,
Məni görüb dayanmadı hər qatar,
Baharla – qış əksinəymiş, əksinə.

Süfrən bolsa, yığışarlar, yeyərler,
Səhərəcən yağlı sağlıq deyərler,
Arxanca da paxılıqdan ölərler –
Tənqid, alqış əksinəymiş, əksinə.

Düz söz bəzən yalandan da acıdır,
Riya hərdən “sədaqət” ağacıdır,
Sevməyənlər xoşbəxtlərin “tacıdır” –
Vuruş, çalış – əksinəymiş, əksinə!

Qucaqladı çoxlarını dolaylar,
Məni elə daş-qayalar haraylar –
Bilə-bilə təyyarə var, liftlər var...
Belə yarış əksinəymiş, əksinə.

Ürəkləndim hər şıdırğı yağışla,
Əldən düşdüm bir mehriban baxışla,
İncimisen, Hidayəti bağışla,
Belə yağış əksinəymiş, əksinə.
Belə baxış əksinəymiş, əksinə.

ŞERİM, BAĞIŞLA

Şərim, ayrılmışam səndən... Suçum çox,
Gəl əl ver barışağ, günahımdan keç.
Sənsiz dolananda tək özümə yox,
Atamın oğluna oxşamıram heç.

Doğma adamlar da yad gəlir mənə,
Səllər nə köpürür, nə aşib-daşır.
Güllər rövneq vermir çölə, çəmənə
Adım-soyadım da bayağılaşır.

Baharın qoynunda görünmür bahar,
Dağlar ulduzlardan inciyr, küsür.
Dibindən çürüyən qoca ağaclar
Elə bilirəm ki, başıma düşür.

Çeşmələr tamını itirir tamam,
Zirvə cığırı da o cığır deyil.
Nə mehriban bir səs, nə söz, nə kəlam...
Qəlbim öz qəlbini yeyib elə bil.

Mən sənle olanda anam qışqanır:
“Ömrünü, gününü yedi bu şər...”
Səndən ki, ayrıldım, yerim odlanır...
“Birtəhər olmusan... hərdən yaz” – deyir.

Səni sakitliyin qənimi bilib,
Dalınca adını qarğıslayır o.
Sənsiz günlərimi görüb, kövrəlib,
Sonra səni sənə bağışlayır o.

...Şerim, ayrılmışdıq, şerim, bağışla!
Sensiz min ümitsiz fikrə dalıram.
Elə ki, görüşdük, bircə baxışla
Öz adım, öz atam, özüm oluram.

1982

DİNCƏRLİKDƏN QAYTIDARKƏN

Həkimlər dedi ki, iş-güc,
əsəblər

Səni haldan salır...
Bax, elə bu gün
Uzaqlaş şəhərdən, işdən bir qədər
Get bir sakit yerə dincəlmək üçün.

...Getdim Barjomiyə dincəlməyəmi,
Yoxsa zirvələrə qalxmaq üçünmü?
Yoxsa dəli Kürün ləpələrini
Sinəmə qönçətek taxmaq üçünmü?

Gəzdim yağışlarda,
dolandım qarda...
Heç yerdə rahatlıq tapa bilmirəm...
Elə yoruldu ki, dar cığırda
İndi gecələr də yata bilmirəm.

Qalxdım qalaların zirvə daşına,
Dərin dərələri çox ayaqladım.
Qalxdım qayaların məğrur başına,
Nə bezdim,
nə də ki, ayaq saxladım.

Gecələr düşündüm...

Qəlbin sözü çox...
Könlümə təpteze misralar doldu.
Bu, mənə dinclik yox,
istirahət yox,
Yorğunluq üstündən yorğunluq oldu.

Hekim!

Günahsızam, ha danla, qına.
Çırpıman narahat, odhu ürekdir.
Öten “istirahet” yorğunluğuna
Təzədən neçə ay dinclik gərəkdir?

Müddətinə sən də!

Mənsə düşünüm;
İndi də açıldı təzə dərd-sərim.
Dalbadal ikinci mezuniyyətçün
Kimə ərizə yazım,
hara göndərim?

1975

MƏN KİMƏM?

Yaşıdlarım

1

Doğulduğum il – 1944.
Dava gədirdi hələ.
Zəngəzurda xışla əkirdilər yeri,
Nər igidlər
Məmləkətin çox yerini almışdılar yağuların
əllərindən.
Düz Berlinə çatmayınca,
İttifaqın bayrağını Reyxstaqa sancmayınca
dönməyəcəkdilər geri.

Bizə sarı çönmüşdü
biz sarıdan ədalətli davanın
uğurlu taleyi,
qələbə baxtı...

Ay, gün – 5 sentyabr.
Saat – alatoran,
inəklərin səhər sağımı vaxtı.
Kolxoz sədrimiz
sağ qıçını səngərlərdə basdırmış
bir qoca kişi idi.

Kotan tutanları – qız-gəlin,
Abıllar cahıllaşmışdılar.
Səbrini kəsirdilər
hər işin,
hər əngəlin.

2

Adım?
Əslində Fikrətdir.
(Hidayəti sonradan uydurublar)
Qardaşım
Vitebsk səngərlərindən göndərüb bu adı.
Adımı daşıyan
üçkünc məktuba dolubdur
Arzusu,
istəyi,
muradı.
Mənə ad seçəndə
iki daşın arasında “müsabiqə” keçirməyə
vaxt tapılıb.
Müharibədən başlamış
Çəmənlərdə bitən çiçəklərdə
bütün isimlər
bir-birinə qatılıb:
Biri deyib: “Vayna”,

Biri deyib: “Pobeda”.
Biri deyib: – Mərmi...
Qardaşımsa – Fikrət – deyib.
Tərcümə ələyblər rusçaya
Fikrəti.
Qərar verilib: – Təsdiq olunsun,
ancaq müvəqqəti.
Hələlik məktuba Fikrət yazılsın.
Qələbədən sonra,
təzədən “müsabiqə” keçirilsin,
Bu işə yenidən baxılsın...

3

Göylərimiz dumanlı,
Gözlərimiz qayğı yurdu-
tufanlı,
Ürəyimiz fikir yuvası idi.
Ağla-qaranın müharibəsi,
Gündə min-min qurban udan
ölüm-dirim davası idi!

Uzaqlarda guruldayan müharibə
Kəndimizə elə bil ki,
qəzetlərin öz sesindən,
Radionun Levitanlı nəfəsindən
tez çatmışdı.

Uzaqlarda guruldayan müharibə
Kəndimizdə torpağı da, daşları da oyatmışdı!
Xan Araz da son qoymuşdu sakitliyə.
Qəzəbindən hey köpürür,
hey daşırdı.

Nənələr də, babalar da,
qəlblərində
Düşmənlərlə top-tüfənglə savaşırdı!
Dodaqlardan heç düşməyən
bir söz vardı – müharibə!

Könüllərdə alovlanan,
Dodaqlarda haraylanan bir şüardı –
HƏR ŞEY HƏRBƏ!!!

Hitler idi
Ürəklərdə

dünyanın ən eybəcəri,
yer üzünün cəlladbaşı.

Vətən oğlu
Ölkələrin, qitələrin öz azadlıq bayrağıydı,
Vətən oğlu – səadətin silahdaşı!
Hər ocaqda –
Hər evdə, hər eşikdə də – müharibə.
Çarpayıda, beşikdə də – müharibə...
Günəş gülürdü.
Gah da günün günortaçağı
qapqara zülmətlə qucaqlaşırdı.
Təkcə diltör qaydalara,
Əlləri qoynunda,
gözləri uzaqlarda qalan analara deyil,
Təzəcə göz açan körpələrə də
Fikrət adı yaraşırdı!

4

Fikrətin ilk ad günündə
qardaşım qayıdıb evə.
Ordini-medalı sevindirib bizi,
Muştuluq gözib kəndimizi.
Atam bütün qonaqları hörmətlə qarşılayıb,
izzətlə yola salıb,
ötürüb,
Tövləməzin axırncı toğlusunu qurban kəsib
Fikrəti Fikrətin üstündən götürüb
Hidayət eləyiblər adımları –
Heç olmasa, bir dəstənin
önündə gedim.

Yolazana yol göstərim...
Ülfət olum ürəklərdə,
Qüvvət olum bələklərdə,
İşıq olum, nur saçım,
Təptəzə bir çəhlim salım,
yol açım.

5

İndi otuz bir yaşındayam.
Nə dərənin dibindəyəm,
Nə zirvənin başındayam.
Ömrümün bir parçasını müzakirə salonları alıb,
Bir parçası Maralzəmi dağlarında,
Bir parçası Bakı Universitetində qalıb.
Ömrümün ekvatoruna gedən
yolda yaşayıram,
Min ünvanda,
yerdə, göydə,
min xəyalda yaşayıram.
Şərim dağ çeşməsidir,
çatmayıb ümmanlara,
dönməyib coşqun selə.
Yaxşı tanıdığım yer
öz kəndimizdir hələ.
Xaricdə qohumum?
Əlbəttə var, a qardaş!
Adı nə? Ünvanı nə?
Axı, mən hardan bilim –
Araz girib araya,
o sahilə nə səsim çatır,
nə də həsrətdən uzalı qalmış əlim.
Arazın bu tayındasa
Hər obada, hər eldə var
Yetimlik illərimdən
Çox sonra peyda olan

“qohumcanlı” qohumlarım.
 Zəhmətimlə qazandığım
 dostlarım, düşmənlərim,
 doğmalarım, yadlarımla...
 Arzulu, ümidli qanadlarımla
 Nəsimidən, Füzulidən, Şekspirdən olan
 kitablarımla
 Güclə sığışdığımız
 ikigözlü evimdə
 özümün
 üç körpə kitabım var,
 üç körpə övladım.

6

Peşəm?
 Qara fəhləyəm, qardaş,
 qara fəhlə!
 Usta fəhlələr sırasına keçməmişəm hələ.
 Gözlərim – arzu yurdu,
 Ürəyim – qabar-qabar,
 Baxışında, qəlbimdə
 Yuxusuz gecə “növbələrinin”
 Yorgunluğu, acısı var.
 Bəs necə fəhləyəm:
 yaxşımı, pismi?
 Bilmirəm, ondan sarı
 Nigaranam yaman.
 Beynimi didir,
 Fikrimi yeyir
 Şübhə, təlaş, həyəcan.
 Qara fəhləyəm, qardaş,
 qara fəhlə!
 Usta fəhlələr cərgəsinə keçməmişəm hələ.
 Nə vəzifə təmənnam var,
 nə rütbə,

Nə bərbəzəkli hökumət telefonları,
 Nə kabinet, nə maşın,
 nə də nərmə-nazik katibə...
 Adıca qara fəhləyəm, qardaş,
 qara fəhlə!
 Nə taxta-şalban daşıyıram,
 nə kömür,
 (Elə olsaydı, nə qəm!)
 Bu, başqa cür fəhləlikdir,
 bu, başqa bir ömür!
 Şər daşıyıram
 ürəyimdən yazılmamış varaqlara,
 Sonra uçub gedir o,
 ürəklərə,
 dodaqlara.
 Könlümdə yuva tikmiş qubarın
 ağrısı mənə qalır,
 Nəğmələrimin şirinliyi özgələrinindir,
 Sönük misralarımın yarası, nisgili,
 qayğısı mənə qalır.
 Qara fəhləyəm, qardaş,
 qara fəhlə,
 Usta fəhlələr cərgəsinə keçməmişəm hələ.
 Nə taxta-şalban daşıyıram,
 nə kömür.
 (Elə olsaydı, nə qəm?!)
 Bu, başqa cür fəhləlikdir,
 bu, başqa bir ömür!..

7

Bilirsiniz mən kiməm?
 Babamın atamdan sonrakı yaşı,
 Çiçəkli, meşəli, qayalı Zəngəzur torpağı,
 bir aran çeşməsinin su daşı.
 Qocaman çinarlar yanında

bir körpə çinaram.
Əqidəm, məsləkim yolunda vüqaram!
Nizamiylə, Füzuliylə öyünürəm,
Sabirin göz yaşlarıyla
qəhqəhə çəkib, gülə-gülə
üreklərdə döyünürəm.

İndim bir cənub şəhərinin nəhəngliyidir.
Sabahım –
indimdən də möhtəşəm bir şəhər.

Vüqar qaymağıyam –
Babəkəndə də neçə əsr irəlindən başlamış,
Xətayidən, Koroğludan keçmiş
Şair Vurguna,
Sən davanın əsgəri Mehdiyə qədər.
Çağlayan ümmanam –

bülluram, duruyam,
Şəxəli tarixəm,
dipsiz bir quyuyam.

Qədimdən-qədiməm,
uludan-uluyam.

Bir ovuc,
bir içim xan Araz suyuyam.

...Anketimi dolduranda
Çox sualı "öldürə" bilmirəm
sadəcə "bəli"lərimlə,
"xeyr"lərimlə.

Dünənimə, bu günümə, sabahıma,
Həyatıma, kimliyimə, peşəmə aid
başqa sualınız varsa,
cavabımı
Yaşadlarımin şərlərində axtarın,
şərlərində!!!

Fevral, 1975

* * *

Alovlu çıxışlar düşdü araya
Nitqlər dinlədim iclaslarda ha...
Payız qışa düşdü,
baharsa – yaya,
Şərim, mənim işim qaldı Allaha.

Ayağım altını özümü qazdım –
Günlərin rəngi yox,
aylarım – nakam.
Gecələr oturub məruzə yazdım –
Bir babat misramı axtarmalıykan...

Bu da bir yuxuymuş,
bu da bir yarış –
Acıyar aqıl kəs,
əl çalar nadan...
Yaxşı ki, yuxudan ayılmaq varmış –
Sənə minnətdaram, məni oyadan.

Gördüm: – baharım da sazaqdı,
qardı...

Bəs ömrü alqışla unutmaq asan?
Bircə anam məni bağışlayardı –
Şərim, dedim məni bağışlamazsan.

Dedim ki, məni heç tanımazsan da
Bir qəfil görüşdə qarşına çıxsam.
Etibarsız dostun az düşər yada –
Etibarsız dostu unutmaq asan.

...Aldın qucağına. Əziz, mehriban,
Doğma balan kimi bağrına basdın.
Tapdı mehərini, tapdı yer, zaman,
Ölərdim – sən məni tanımasaydın.

Tapdı məcrasını hər çeşmə, ümman,
Gəzdi ünvanını itirən gediş...
Məni o yuxudan qəfil oyadan
Deyəsən, anamın əlləri imiş.

ATASIZLAR

Sərin şərbət əvəzinə
kəkötulu çay içənlər,
kövrək qayğı şələlilər,
daşqın çaylar keçənlər...
Uşaq ikən
atalılar qarşısında sıxılanlar, çəkinənlər,
Nezərləri
gələcəyin ümidinə dikilənlər!
Ayaqları çarqılılar,
şalvarları yamaqlılar,
Ataları – qırx bir – qırx beş davasında
soraqlılar...
Arxasızlar, köməksizlər, mərd yalqızlar –
atasızlar... atasızlar...

Arzularla, ümidlərlə yaşayanlar,
zəhmətdən bərk yapışanlar!
Ürəkləri yazılmamış əsərlilər,
əməlləri, dilekləri qılıncdan da kəsərlilər!
“Ata” adı eşidəndə kövrələnələr, dolanlar,
nər ürəkli, ər qeyrətli ataların əvəzinə
igid ata olanlar.
“Ata” adı eşidəndə
ürək nədən dinər, sızlar,
atasızlar... atasızlar...

Atasını göz açmamış, tanımamış itirənlər,
Onuncunu medal ilə
institutu əlaçılıq diplomuyla bitirənlər,
Ürəyində
itkin düşmüş ata qəbri daşıyanlar,
ya birinci,
ya sonuncu mərtəbədə yaşayanlar!

Biz zəhmətlə nəfəs aldıq, yaşa dolduq,
Şair olduq, alim olduq, fəhlə olduq,
çoban olduq...

Biz namuslu insan olduq!
El dərđini duyan olduq,
el qəlbini bilən olduq,
vaxtı ilə bizə gülmüş
neçə-neçə atalıya
biz sonradan gülən olduq!
Gəncliyində
iclaslarda,
qəzetlərdə ixtisara düşmüş azlar –
atasızlar... atasızlar...

...Bərk ayaqda,
bəd günlərdə karıxmayın,
Uşaqlıqda, ilk gənclikdə addımbaşı
pisliklərlə üzleşsəniz, darıxmayın!
Zəhmət ilə tək ötsün qışlar, yazlar...
Ömrümüzün bar mövsümü qabaqdadır,
atasızlar...
atasızlar!

1970

BELƏ BÖYÜMÜŞƏM

Oğlum uzaq düşüb mənim bal dadlı,
Təbiət ətirli uşaqlığımdan,
Daş-qaya arxalı,
qartal qanadlı,
Buludlar çətirli uşaqlığımdan.

Duyur təbiətin öz aləmini,
Çöllərin, suların eşqiylə yanır.
Nəlbəkide bitən göy səmənini
Belkə də bir çəməni yaşıllıq sanır!

O yaşda dolaşib dağı-dərəni,
Meşədə yol azıb,
suda batmışam.

Əldən elə salıb cığırılar məni,
Başımı daş üstə qoyub yatmışam.

Üstümə tökülüb göydən qar, leysan,
Səllər

ürəyimin ahəngi olub.
Həyata ilk qədəm atdığım andan
Təbiət dərdimin öz rəngi olub.

Gəzdim yaxınımı, uzaqlarımı...
Qəlbimi min dəli həsrət oyubdur:
Mənim daim səyyar ayaqlarımı
Səhərlər otların şəhi yuyubdur.

Duymuşam göylərin öz izzətini,
Dağlar ətəyində boya çatmışam.
Dərənin, zirvənin öz ləzzətini
Dərədən, zirvədən qabaq dadmışam.

Zirəklik qazanıb əlim, ayağım,
Ana təbiətlə "dalaşdıqca" mən,
Daim şah budaqlar olub dayağım
Cövüz ağacına dırmaşdıqca mən.

Bələ böyümüşəm,
şöhrətdən-şandan,
Həkimdən, mebeldən xəbər-ətərsiz.
Bələ doğulmuşam mən də anadan,
Uşaqılıq illərim – bir çağlar dəniz!

Gəzdikcə çinarlı qara torpaqda
Dünya gözlərimdə dil açdı, dindi...
...Mənim övladlarım kənddən uzaqda,
Asfaltlar üstündə böyüyür indi.

Sanki başqalaşmış bu gün o gündən,
Müxtəlif zamanlı körpə çağımız,

Nə qədər uzaqdır biri-birindən
Müxtəlif məkanlı uşaqlığımız.

...Oğlum uzaq düşüb mənim bal dadlı,
Təbiət ətirli uşaqlığımdan
Daş-qaya arxalı,
qartal qanadlı,
Buludlar çətirli uşaqlığımdan.

1975

SƏHƏRİN ON YAŞI

Çeşməsən,
axırsan bir qoca arxa.
Qoca çayların da səsinə dinlə!
On ilim səninlə qaldı arxada,
On il cavanlaşdım, qızım, səninlə.

Səninlə bir az da mən uşaqlaşdım,
Nağıl ləhcəsində dindim yenidən.
Təzəcə dil açdım,
tam başqalaşdım,
Uşaq aləminə endim yenidən.

Axtardım,
düşündüm dərinə-dərin,
Gördüm səadətənin açıq üzünü.
İlk dəfə qoynuna qalxdım göylərin –
İlk dəfə eşitdim "ata" sözünü.

Yayıldın nəğmətək ürəyə, dilə,
Qəlbimin başında kökləndi sazım.
On addım atıbsan dünyaya hələ,
Mənim qaygım on yol çoxalıb, qızım!

Yolumda on dəfə azaldı duman,
Qürurdan, sevincdən qabarır sinəm.
Bir şair qardaşım demişkən,
hər an
“Sənin taleyinə cavabdeh mənəm!”

ZƏFƏRƏ

Xəzər – qəlbin, sirdaşın,
Səhər – qız qardaşın!
Səninse adını Zəfər qoyduq.
İnqilab etmək üçün yox,
Davaya getmək üçün yox...

**Hələlik körpə olduğunçün
Sən onlardan həm sevimli, həm əziz!**

...Adını Zəfər qoyduq,
Baba ocağının qədrini bilsən,
Bir zavallının göz yaşını silsən,
Bir çəmənin yaşılmaq qorusan,
Bir elin, obanın kəsiyində dursan.

Ürəyin dolusu məhəbbət saxlasan,
əhdini babalarının əhdinə bağlasan,
Yolunu ellərin yoluna qatsan,
Bir məsum gülzarlıq becərsən,
bir yaşıl bağça yaşatsan,
Onda bil: qəlbinə inqilab edibsən,
Onda bil: davadan zəfərlə dönübsən.

1975

ATA QƏBRİ

Proloq

Artır məzarların sayı anbaan,
Əbədi yuxuya dalır xəyallar,
Çatıb qəbristanı dayandır zaman,
Orda cavabsızdır bütün suallar.

Günəş də, ulduz da vədəsiz batır –
Könül “vaxtsız”ların dərddini duyur.
Hər qarış torpaqda bir nənə yatır,
İldırım baxışlı baba uyuyur.

İnsan yana-yana torpağı qazıb,
Yanaqlar bələnib göz yaşlarına.
Ellərin tarixi, yaşı yazılıb
Qədim məzarların başdaşlarına.

Gəzirəm – qəlbimdə alovlar, odlar,
Tanışlar-bilişlər boylanır yerdən.
Könlümdə, gözümdə ünvanlar, adlar –
İnsanlar önündə baş öyirəm mən!

Gəzirəm – bir dərddli cavan məzarı,
Qəlbimdə həyəcan, qəlbimdə ələm.

Yoxsa onu yuyub bahar suları
Mən onu bir daha görəndeyiləm?

Hardadır qəlbimin doğma fəryadı?
O, çiçək mövsümü, üfüq yazıydı.
Həyatı, ünvanı, məkanı, adı
Torpağa şimşəklə yazılışıydı!

Bəlkə kimsəsizlik küləkləriylə
Mavi səmalara uçub gedib o?!
Qəlbimin susmayan dilekləriylə
Göyləri özünə məzar edib o?

Söykənib vüqarlı uca çinara,
Dinləyirəm onun ürək səsinə.
Sonra köçürürəm ağ varaqlara
Bu cavan çinarın hekayəsini:

1

Qəlbində müqəddəs, sönməz arzular –
“Oğlum məni hər an anacaq” – dedi.
“Bundan da qiymətli xəzinəmi var? –
Daxmamın çırağı yanacaq” – dedi.

– Ay bala, məktəbin qurtarhaqurtar...
Buradək çatmaqda hər dərddi-sərim.
Deyirlər, Bakıda nişanlın da var,
Sizsiniz yeganə həyat əsərim...

Gedirəm... Qəlbimdə qalıb min arzum,
Onları sən kəmə yetirəcəksən.
Ey sabahkı nəvəm, gülüzlü bələm,
Qəlbimdə gül-çiçək bitirəcəksən!..

...Ulduzum saralır, ömrüm solur, bax!
Nadir, mənə gəlsin hər qəza-qadan...

Bəli, madar oğul kama çatanda
Ata vaxt-vədəsiz köçdü dünyadan...

Ata çiyinlərdə məzara getdi,
Qonum-qonşu tökdü acı göz yaşı.
Nadir üç gün onu ziyarət etdi,
Dedi: – düzəldərəm gözəl başdaşı,
İndisə Bakıya tez getməliyəm –

Diplom yazıram...
Elm üçün təzə yol açacağam.
Kəndi müvəqqəti tərk etməliyəm,
Atamın qırxında qayıdacağam...

2

Qış ötdü, baharın dağ seli gəldi –
oğul gəlmədi.
Ata ölümünün bir ili gəldi –
oğul gəlmədi.
Dünya milyon-milyon oğul yetirdi,
Dünya neçə-neçə ata itirdi –
oğul gəlmədi.
Hər payız dağlara çisək-çən düşdü,
Qapqara saçlara vaxtlı dən düşdü –
oğul gəlmədi...
Qonum-qonşu dedi:
– Belə şey olar?
Yəqin ki, gədənin başında iş var...
Bakıdan kim gəldi, dedi ki, bilsən,
Onun bəresində çox eşitdim mən:
– Qəzetdə, jurnalda çıxır yazısı,
adı – imzası...
O, elm aləminin böyük varıdır,
bizim dağların da iftixarıdır...

Bir qarı dilləndi:
– Gümrah oğlandı,
Yəqin rəng-rufu da artıq solubdur.
Şan-şöhrət həvəsi, alimlik adı
Bizim cavanlara belə olubdur.

Bir qoca dedi ki, sən də qoy görək –
Elatımız belə nərnlərlə dolsun.
İndiki igidin, bilsən, görək
Özündən də yekə diplomu olsun.

...Get-gedə azaldı bu söz, bu söhbət –
Heç kəs Misgərini xəbər almadı.
Misgərli günbəgün böyüdü fəqət,
Öz doğma kəndində adı qalmadı.

3

Onun diplom işi gəzdi əllərdə,
Ağsaçlı bir alim rəy yazdı ona.
Nadirin hünəri, adı dillərdə:
“Namizədlik adı çox azdır ona”.

Nadirin üzünə güldü şəhərlər,
Ata itirməsi son şəri oldu.
Ayağı altında qaldı şəhərlər,
Hər səfər onun bir əsəri oldu.

Bu böyük alimlə görüşmək üçün
Artdı sifarişlər, çoxaldı söylər.
Onun şöhrətindən danışdı hər gün –
Qəzetdə, jurnalda yazılan rəylər.

Yaşadı narahat okean kimi,
Uzun yolların da qisası oldu.
Əcnəbi dillərdə kitab sahibi,
Həm də oğul-uşaq atası oldu.

Akademik adı aldı bir gecə,
Atası rüyada təbrikə gəldi:
– Bilirsən, ay bala, sevindim necə?..
...Oğluna lap yekə stol dilədi.

– Ürəyim səninçün bir zərif teldir,
Qəbrini görmürəm iyirmi ildir...
Danış, atacan!

Ata dinmədi,
Oğlundan bir kəlmə gileylənmədi.
Getdi. Qeybə çıxdı.
Əridi səsi.
(Onu rəya verdi, rəya itirdi...)
...Ata məzarını görmək həvəsi
Nadirə olmazın kədər gətirdi.

4

Səhər "Volqa"sına oturdu Nadir,
Yazın da əvvəli... bülüllər ötür...
– Ay Vəli, tələsmə, asta sür gedək,
Bu yerlər cənnətdir, ziyarət edək.
Yaman yorulmuşam özüm də bu yaz,
Barı havamızı dəyişək bir az.

Yadımdan çıxmayıb Qartallı kəndi,
Dibsiz dərələrdə yeltək əsmişəm.
Uşaqlıq, hardasan? Yaş ötdü... İndi
Bu doğma yerlərçün qərİbsəmişəm...

İllərin həsrəti qəlbimi dəlir,
Bu da Qartallıdağ, dumandı varı.
O kiçik daxmamız yadıma gəlir,
Görən qonum-qonşu dururmu barı?!

Yamanca kövrəlir adam, ay Vəli,
Yaş qırxa, əlliye çatandan sonra.
Başqaymış sən demə ata nisgili,
Duydum özüm ata olandan sonra.

Sür gedək birbaşa qəbristanlığa,
Ürəyim nədənsə olmayır aram.
Atam yerin yeddi qatında olsa,
Torpağın bağrını qazıb taparam.

Şofer heyrətlənir... Neyləsin axı,
Düşünür: – görəsən bu necə işdi?
Dünən akademik olan "ağası"
Bu gün birdən-birə dəyişilmişdi...

5

Budur qəbristanlıq – kəndin kənarı,
Görən, neçə insan uyuyur burda?
Yerin gül nəfəsi, göylərin qarı
Yenə zaman-zaman uyuyur burda.

Canlı tarixçədir hər qəbir daşı –
Hər qarış torpaqda insan donubdur...
İki gənc sevgili, ürək yoldaşı
Bir qoşa qəbirdə dəfn olunubdur...

...Gəzdi, ürəyində dərdlər, ağrılar,
Yerdən atasını soradı o.
Cavabsız qaldıqca sözsüz sorğular
Daşları kitabək varıqladı o.

Gəzdi qəbristanı o, qədəm-qədəm,
Dedi: "Bumu mənim şərəfim, adım?
Ayıbdır, deyərlər, böyük alımsən,
Atanın qəbrini gəzdin, tapmadın..

Bu dərdi, görəsən, mən kimə deyim?
Dünyanın qəribə sirləri varmış.
Şöhrəti aləmi tutan alimin
Atasının qəbri itib-batarmış!..”

(O ötən günləri düşündü, andı,
Gözünün nurumu burada söndü?
Dizləri sızladı, üreyi yandı,
Özü də bir məzar daşına döndü).

Gəldi qulağına bir insan səsi:
– Ay oğul, oturma belə, tərlisen.
Görürsən, soyuqdur dağlar nəfəsi,
Bura Qartallıdır, sən şəhərlisen...

(Başının üstündə durmuş bir qoca,
Onda dağ qüruru, özəməti var.
Boyu ərşə qalxan çinardan uca,
Gözləri işıqlı, saçlarısa qar...)

Nadir ona baxdı, kirmişçə, lal:
“Zaman niyə mənim qəddimi eydi?”.
Suallar dalınca yağırdı sual:
– Ay bala, nə olub, dərini söylə,
Bəlkə mənim də bir köməyim deydi!

Qartallı olsa da yurdum, məskənim,
Bütün dünya mənim soracağım olub.
Bu kənd ömür yolum, öz yolum mənim,
Həm də yazılmamış varacağım olub.

Yaza bilməmişəm, düzü, mən hələ,
Sözüm gah aranda, gah dağda qalıb.
Səksən də yaşadım, bilmirəm niyə,
Gözüm min qayada, bulaqda qalıb?

Qoca danışdıqca susur təbiət...
“Bəlkə mənim də bir köməyim çatdı”,

Alim dilə gəldi, dindi nəhayət.
Yalana ilk dəfə belə əl atdı:
– Uzaqdan gəlmişəm, arxeoloqam...
Sizin qəbristandan tarix yazıram,
– Ay oğul, nə gözəl fikirdir bilsən,
Bax, sənə köməyə hər vaxt hazıram.

Qəbirlər bərbəzəkli,
Qəbirlər ünvanlıdır.
Başdaşında hər kəsin
Var öz adı, famili –
Qəbirlər də adlıdır!
Bu gözəl adətdir, gəl, inan mənə,
Hər itən bir məzar qanlı yaramdır.
Daşlarda yazılan kiçik salnamə
İnsana əbədi bir ehtiramdır.
Qocayam, yol üstə min niyyətim var,
Arzusu çin olsun kaş ki, hər kəsin.

Övladlar, sizə bir vəsiyyətim var:
Bir ata, bir ana qəbri itməsin.

Bu üçcə cümləlik salnamələri
Poza bilməmişdir min boran, ayaz.
Onlar yaşayırlar, oğul, ay oğul,
Gəl sən itib-batmış qəbirlərdən yaz.

...Bir dostum var idi Müqəddəs adlı,
Davadan tək qolla geri qayıtdı.
Gözləri səmavi, boylu-buxunlu...
Eşqini ellərin eşqinə qatdı.

Mən də cəbhədəydim. Dava qurtardı,
Bir vaxt bu dağlara baxdım çox gəndən.
Bəli, zabit idim, ulduzum vardı...
Elə ki, qocaldım, kəndə gəldim mən!

Dostum tez köçmüşdü dünyadan, çox tez,
Bir vaxt gecələr də yata bilmədim.
Bu böyük bir dərddir –
Başa düşün siz,
Dostumun qəbrini tapa bilmədim...

Əzəldən vurğundum Qartallı yurda,
Eh, niyə gül-çiçək ömrükəm solsun?
Bir çinar tingi də basdırdım burda,
Dedim, o dostuma xatirə olsun.

Bir oğlu var idi... İndi deyəsən
Alimdir, dünyada adı-sanı var.
Belə uşaqlarda, ay oğul, de sən,
Görən neçə çiltə övlad qanı var?
Nə çoxdur bax belə övladlar hələ
Ellərə qaynayıb-qarışmayıblar.
Onlara alimlik veriləndə də,
İnsanlıqdan bir söz soruşmayıblar.
– Bəsdir, əmi, bəsdir, yetər bu söhbət,
Ürəyim ağrıyır...
(Taleyə bax bir...
Dosta oğuldan çox vəfa, sədaqət...
İnsan məhəbbəti ölənin deyildir.)

Misgərli “Volqa”ya yanaşır bu an,
– Ay oğul, belə tez hara? Ayıbdır,
Bu yurda kim gəlib, ay bala, inan
Duz-çörək kəsməmiş qayıtmayıbdır...

Qocaya son dəfə sataşır gözü,
Misgərli özünü maşına salır.
Demək istədiyi “sağ olun” sözü
Dolaşmış dilinin ucunda qalır.

Şoferə “tezəcə sür” ömrünü verir,
Hıçqırıq kükrəyir onun səsinə.

Elə bil dünyada tənhadır Nadir,
Alov var qanının hər qətrəsində:

“Bütün təbiətimi olubdur nasaz,
Bu nə hay-haraydır çökür yollara?
Yüz əsərli oğlan, indi bunu yaz
Buludlar göz yaşını tökür yollara...”

1967

ANAMA MƏKTUB

Yaman darıxmışam, ana, ay ana,
Şirin nəvazişçün,
xoş qılıq üçün.
Yaman darıxmışam mən yana-yana
Şərtsiz,
təmənnasız yaxşılıq üçün...

Qəlbimin yüyənsiz ürkək atını
Hər könül evində çapa bilmirəm.
Bir kəndin yaxşılıq kainatını
Min nəhəng şəhərdə tapa bilmirəm.

Nadanlar tənəsi didib qəlbimi,
Məğrur sahilimə çəkilməşəm mən.
Çilik-çilik olan arzular kimi
Xatirə selinə tökülmüşəm mən.

Xəyal göylərindən yerə endikcə,
Yenidən uçmaqçün çox əlləşmişəm.
Getdikcə,
saçıma qar ələndikcə,
Nədənsə,
yamanca kövrəkləşmişəm...

Bir nadan “böyüyüb”, “böyüyüm” olub –
Keçə bilməmişəm onun sözündən.

Abır saxlamışam...
Deyiblər, qorxub
Ağsaçlı "böyüyün" hirsli üzündən.

Susmuşam...
Min tənə tuşlanıb mənə,
Hirsimi qəlbimdə düynləmişəm.
Qayğı əvəzinə, hörmət yerinə
Soyuq icaslarda nitq dinləmişəm.

Arxalı yaşıdım keçib irəli,
Sanıb, atasının qara quluyam.
Sanıb, özünündür bu Yer kürəsi,
Mənsə Vətənimin ögey oğluyam...

Yaman darıxmışam, ana, ay ana,
Şirin nəvazişün,
xoş qılıq üçün.
Yaman darıxmışam mən yana-yana
Şərtsiz,
təmənnasız yaxşılıq üçün...

1970

* * *

Hamıdan çox ürəyimə erk etmişəm,
Hamıdan çox ürəyimi danlamışam.
Hamıdan çox ürəyimlə yol getmişəm,
Bu sehrli dünyanı da
ürəyimlə seyr etmişəm,
ürəyimlə anlamışam.

Zəmanənin sedasını,
Sualını, vurğusunu, nidasını...
ürəyimlə dinləmişəm.
Haqsızlığın qabağında
ürəyimlə alovlanıb,
ürəyimlə inləmişəm.

Haqq tələbim, düz yerişim onunkudur,
min səhv işim onunkudur!
Məndən sonra yaşayacaq şerim varsa –
onunkudur,
Dost-taşılar arasında
yerim varsa – onunkudur,
Odur mənim axşam-səhər
gözumdəki,
beynimdəki,
köksümdəki,
Ürəyimsiz mən nəyəm ki?!!

Çıraq olub düz işimdə, günahımda,
Çıraq olub hey alışır dünənimdə,
bu günümdə,
sabahımda.

Ürək mənim öz sevincim,
öz təlaşım,
öz ahımdır.

Sərt yollarda düz yerişən,
Düz yollarda... səhv eləyən
qeyri-adi
allahımdır!

1978

MÖCÜZƏ

Mən həmişə möcüzəyə inanmışam!
Özüm də bir xoş möcüzə yaratmaqçün
Taleyimin başına çox dolanmışam...

Bilmişəm ki,
Möcüzələr bir ünvanlı,
min adlıdır.

Bilməmişəm –
möcüzələr nağılvəri sehrlidir,
dastanları qanadlıdır.

Bilmişəm ki,
fatehlikdə birincidir

istedadla
inam, hünər.

Bilməmişəm –
fateh var ki, əsrlərin sinəsindən
ıldırımtək gəlib keçər.

Bilməmişəm –
möcüzəyəçin

şəxsiyyət də,
istedad da
azdır, düzü,

Möcüzənin ən birinci müəllifi –
ZAMAN özü!

Möcüzələr qoşalaşıb
Əsrin zəkasıyla indi,
Bizə qonşu möcüzələr, ataları

Həzi,
Jukov,
Amstronq,
Qaqarindir!

...Möcüzələr yer üzünə
Hər bucaqda gələsidir –
Harda qoşa yolçulardır
İnsan – Zaman.

Ən qəribə möcüzədir
ulu daşlar,
cavan dağlar,
qoca cahan...

Möcüzələr qucağında, yay-qış olar,
payız – ilk yaz,
Möcüzələr bir mahalda yaransa da,
yerə sığmaz,
göyə sığmaz...

...Kim möcüzə yaradıbsa,
Ona təzə dünya kimdir

Hər addımda min bir kərə baş əyirəm,
qucağında addım-addım dolanıram,
Möcüzəyə mən əzəldən inanmışam,
inanıram!

1980

YOL GEDİRƏM...

Ömür yolu...
Xəzri olub hey əsirəm,
Bu gündümdən sabahıma,
sabahımdan
sabahımın sabahına
tələsirəm!
Həyatımın kələ-kötür yollarında
yoruluram.

Yeriyrəm asta-asta –
Ürək yenə dinclik vermir.
Fırtınalar qucağında çırpınıram,
Öz yağımnda dağ oluram...
Omu yaxşı?

Bumu gözəl?
Mən nə bilim?!

Milyon-milyon anlarımı
ömrün daşlı yollarında
itirmişəm ilim-ilim.

Yol gedirəm –
tufanların qucağında əsə-əso,
Başsız yellər qabağımı kəsə-kəsə...
Gah sevincəm, gah kədərəm,
Gah şələlə yürüşüylə,
Gah da dəvə yerışıylə
yol gedirəm.

Yol gedirəm!
Mən sussam da, dayansam da zaman
gedir.

Yerişimi, duruşumu saya salmır,
yaman gedir!
Mən duranda
 ömür gedir,
 izi qalmır,
İtən ömrü qaytarmaqsa
 mümkün olmur,
 mümkün olmur!
Səssiz-ünsüz ötən ömrün ağrısını
 unutmuram, hey anıram.
Tələsdiyim günlərdə
 yanıb-sönen hər bir anın
 ışıqla
 odlanıram...

Yol gedirəm!
Məndən öndə saxlamışam
məşəl kimi
 ürəyimi.
Yol gedirəm (eh, sən demə...) –
 bəşiyimdən qəbrə kimi.

ALATORANDA

Dörd yanı kimsəsiz obaya bənzər,
Hənirti gəzərəm qulağımda da.
Bir azdan ləpirlər yolları əzər
Şəhərin hər qarış qucağında da...

Günəş at üstədir,
zülmetə qaçıb...
Küçələr bir azdan dönəcək sələ...
Üfüqlər gözünü təzəcə açıb,
Gözəllər yuxudan durmayıb hələ!

QATARDAN MƏKTUB

Ürəyim hasrətlə, ümidlə dolu
Səfərə çıxmışam bir aydın səhər.
Hər addım ömrümün budağı, qolu,
Kövrək nəğmə olub qəlbimdəkilər.

Uzaqlardan axan çaylar görünmür,
Bilmirəm yolların harasında yam?
Gələcək körpülər hay vermir, dinmir,
Mənsə istiqbalın sədasında yam.

Bəlkə lap yaxındır səfərin sonu?
Bəlkə bir gün qalır, bəlkə bir saat?
Kim ölçüb bu yolun uzunluğunu?
Həm qatar susubdur, həm də kainat...

Gah tufanlar girir şir savaşına,
Gah da bürkülərdə gilavar əsmir...
Bu elə qatardır, mənzil başına
Çatmağa sənişin heç vaxt tələsmir...

Kimsədən köməyə yox ehtiyacım,
Eniş də, yoxuş da öz baharımdır.
Bu narahat yolda mənim qazancım
Uğurlu-uğursuz misralarımdır.

Arzum – üfüqlərin çələngi, tacı,
Yollar illərimi əlimdən alır.
Bu şəri anama oxuma, bacı,
Düşünsün, mənzilə hələ çox qalır.

Məşəl eləmişəm yanar qəlbimi,
Təkərlər üstündə körpə ağacam.
Nədəndir, sonuncu nəfəsə kimi
Anamın səsinə hər an möhtacam?!

1975

1969

1975

HƏRDƏN... ÖZ KÖLGƏMİ QAMÇILAYIRAM

Hərdən... öz kölgəmi qamçılayıram –
Nadanla üz-üzə əyləşəndə də,
İşbazla, dilbazla dilləşəndə də...
Sanıram – üz-üzə əyləşdiyim vaxt,
Sanıram – göz-gözü dilləşdiyim vaxt
Nadan çönüb birdən... alim olacaq,
İşbaz çönüb birdən... həkim olacaq,
Nə bilim, nəçi – nə,
Kim – kim olacaq...

Hərdən... öz kölgəmi qamçılayıram...
Deyirəm: – bu misran kime gərəkdir –
Əgər söz mülkündə Nəsimi varsa?!
Sevgi nəğmələrin nəyə gərəkdir –
Saçların günbəgün belə ağarsa?!
Şərdə çəmənlər, çiçəklər solub,
Giley də, güzər də... “xoş” adət olub,
Günahkar da... guya təbiət olub...

Hərdən... öz kölgəmi qamçılayıram –
Aya raket uçur, hara baxırsan,
Sular belə axır, hara axırsan?
Şimşək yerdə çaxır,
sən göylərdəsən,
Şəhərlər şişibdir, sən... köylərdəsən.
Sevdəyə giribdir qurd quzu ilə...
Kişisən, sözünü şersiz söylə!

...Elə öz kölgəmi qamçılayıram,
Elə öz sözümü qayçılayıram.
Sevincim – göz yaşı,
qəmim – göz yaşı,
Ürəyim – sellərin hirs, savaşı!
Gözlərim bir yorğun, çılgın dəryadır,

Sınıb çox dərəmin zirvə qanadı,
Qalıb ürəyimdə bir zirvə adı, –
Mən həsrət, bir çaya qovuşub axar,
Yüz ildir o çayım elə yoldadır.

O zirvəyə bir gün qalxacağammı?
O dərəyə heç vaxt enməyəcəyəm!
O çaya qoşulub axacağammı?
Külüm qor olacaq, sönməyəcəyəm!

Elə bu yollarda ağarır başım,
Çox dostdan, tanışdan üzülür əlim.
Qıyya çəkar göyə sevgim, savaşım,
Nə yolum bilinər, nə də mənzilim,
Elə öz sözümü qayçılayıram,
Elə öz atımı qamçılayıram...

1986

ÖMÜR MONOLOQU

Mənə deyirlər ki,
sən də aldandın...
Hörməti-izzəti, şöhrəti, adı
Orda qoyub gəldin, nəyin xətrinə?
Bura gəlişinlə də, nə qazandın?

Burda adilərə tay olacaqsan,
Burda çoxlarıyla sözləşəcəksən.
Uzaqdan sevilmək asandır, asan,
Hələ dostlarla da üzləşəcəksən...

...Mənəli, mənasız suallar çoxdur,
Bilmirəm nə cavab verim, ey Vətən?!
Mənim ki, sevgimin sərhədi yoxdur –
Sərhəddən uzaqda seviləsən sən.

Belə eniş enmək, belə dağ aşmaq
Bir parç bulaq suyu içmək deyildir.
O eldən bu ele mənzil daşımaq
Qatarla bir sərhəd keçmək deyildir.

İllərlə silmişəm alın tərimi,
Yollar eldən salıb, dincəlməmişəm,
Cavan qardaşımın cavan qəbrini
Bir dağ ətəyində qoyub gəlmişəm.

Atam da, babam da uyuyur orda,
Kəndim də, obam da uyuyur orda...
Nədəndir, gedənlər geri dönməz heç.
Həsərlər qor olar,
amma sönməz heç!

Hər zaman Xəzərə nəğmələr dedim,
Çayların Təbrizə çatan qoluyam.
Mən orda olanda bakılı idim,
Burda yerli-dibli zəngəzurluyam!

Bura gəlməmişəm kitabım çıxı,
Bura gəlməmişəm mükafat üçün.
Gəlmişəm Araza qoşulub axam,
Bəlkə o sahile yetişim bir gün.

Mən bura gəlmədim şöhrət dalınca,
Gəlmədim xalqıma səhnədən baxam.
Öz xalqım zirvəli dağlardan uca,
Qoca çinarlardır mənim son arxam!

Bakı, yollar üstə iz saldı yolum,
Qoynunda susmasın heç vaxt toy-düyün.
Gəldim ki, bir ovuc torpağın olum –
Qərrib Füzulinin naçar qəbrinə
Nəvəmin əliylə səpilmək üçün.

TALEYİN GÖNDƏRİŞİ

Mənə öyrətdiniz... Məndən gizlətdiniz...

1984

SƏN DEMƏ...

Mən elə bilirdim sevdalı nəğmən
Çoxdan itiribdi öz ahəngini.
Dəyişib dağ çayı,
qızılgül,
çəmənlər
Mavi gözlərində əsil rəngini.

Elə bilirdim ki, eşqinin səsi
Bir nəhəng, keçilməz dağa ilişib.
Bu gün sevenlərin sözü, kəlməsi
Səndə yüz il qabaq arxaikləşib.

Qəlbinin ən təmiz duyğularını
Cah-cəlal qoynunda sönmüş bilirdim.
Arzu-istəyini, qayğılarını
Qurumuş bulağa dönmüş bilirdim.

Ömrümün ot basmış cığırlarında
Olmuşdun son vida,
unudulmuş köç.
Elə bilirdim ki, sən indi daha
Özün barədə də düşünmürsən heç.

...Sən demə... Qranit sərt qayalarda
Hər zaman yaşıllıq həsrəti varmış.
Çiçəyi gəzmişəm yalnız baharda,
Sən demə, qışda da bahar yaşarmış!

Sən demə... Nahaqdan aşılıb-daşmışam,
Çox şey itirmişəm bu savaşmada.
Dostu düşmənlər bilib uzaqlaşmışam,
Düşmənlərim əyləşib süfrəm başında...

Hardan biləydim ki, axır söz, qərar
Zərif hissələrinmiş, məhəbbətinmiş.
Bir insan qəlbini oxumaq, dostlar,
Ümmanlar keçməkdən daha çətinmiş!

Hardan biləydim ki, varlığında mən
Hər bir saatmışam,

Hər bir ilmişəm.
Sən mənim eşqimlə hey yüksəlirsən
Mən səni qəlbimdən necə silmişəm?

Gözümdə illərin kini əridi,
Xəyalım səyyahı oldu göylərin.
Sevgi var – bir sısqa bulaq kimidir,
Elə sevgi də var – dənizdən dərin!

İndi danlayıram özümü hər an,
Bağışla – deyirəm min kərə bu gün:
– Səni zərrə qədər tanımamışkən
Sən haqda hökmümə tələsdiyimçün.

Noyabr, 1975

MƏNİ GÖZLƏYƏN VAR

Adımı pozursan qarşına çıxcaq,
Gözündən yayındı – özündən küsdün,
Poz! Başqa çarən yox, bu yolla ancaq
Bəlkə “ad çıxardın”, “tarixə düşdün”...

Sözün axırında, şerin başında
Adıma sancıldı ürəyindən ox.
Bugünkü qəzetin, budur, qarşımda,
Şərim çap olunub, amma imzam yox.

...Tutaq ki, bağladın bir dar bədəni,
Tutaq ki, qurutdun bir sısqa arxı.
...Səhərlər zəng səsi oyadır məni;
Şərimi gözləyən qəzet var axı!

1982

YATIR KÖRPƏLƏRİM...

Səyavuş Sərxanliya

Yatır körpələrim, yatırlar hələ...
Yatırlar anamın öz laylasında,
Hələ nə at çapır belədən-bələ,
Nə nəğmə deyirlər el havasında.

Ömür karvanının körpə çağında
Yatır üç səhərin narahat yolu.
Biz yatan beşiyin öz qucağında
Yatır babaların üç körpə qolu.

Yatır körpələrim...
Min arzu, həvəs
Yuxuya dalıbdır üç çarpayıda.
Yatır üç otaqlıq gülüş, səs, nəfəs,
Yatır üç ocaqlıq qayğı payı da.

Yatır üç yolçusu üç qəlbi dağın,
Yatır üç ürəyin eşqi, nifrəti.
Anamız günəşin, qoca torpağın
Yatır üç dünyalıq sözü, söhbəti.

Nəsillər gələcək... Üç dostun, yarın,
Körpəlik yuxusu hələ yarıda...
Bizə baba deyən gül balaların,
Hələ yuxudadır ataları da.

Üç ulduz yolunun min-min yoxuşu,
Üç işıq,

üç çinar,
üç həyat yatır.

Yatır körpələrim, yatırlar hələ,
Üç ümman,
üç təzə kainat yatır.

* * *

Tarzən fikrə dalıbdır, –
Tellərin nə günahı?
Yaz özü qocalıbdır,
Sellərin nə günahı?

Yazı zimistan sandıq,
Yayın hökmünü dandıq,
Payızda alovlandıq...
Yellərin nə günahı?!

Umu-küsü çəndədir,
Ağ güllər
çəməndədir,
Günah səndə, məndədir,
İllərin nə günahı?

DAĞLAR, SAHİLLƏR

Tahir Talıblıya

Şair, tənha qalsan, vüqarla dolan,
Vüqar o dağların öz naxışdır.
Mənimtek vəfalı, vəfasız dostdan
Lal-dinməz, yeriməz dağlar yaxşıdır.

Nə tez xatirəyə dönərmiş belə –
O dibsiz dərələr, yəhərli yallar.
Köçüb yaddaşıma döngələriylə
Evlidən¹ Norkacan² uzanan yollar.

O uca dağlarda vüqarla dolan,
Yaxındı Bakının uzaq yolları.
Şair dünyasına səfərdir zaman –
Səfərdən yollanar səfərə sarı.

Gözündən göz yaşı axmasın dən-dən,
Biz haçan çatdıq ki, asan niyyətə?
Hələ bu evimə qızınmamışken,
O evimi verdim əbədiyyətə.

Evlidən Norkacan neçə təpə var?
Neçə uca dağı aşardın, qardaş.
Mənim qismətimə düşdü dolaylar,
Sən yenə zirvədə yaşarsan, qardaş!

Qəlbində misrələr səf-səf ordudur,
Sanma ki, bu sözümlə bir quru sədir.
O el əzəl başdan nəğmə yurdudur,
O elə sənintək bir şair bəsdir!

İsmixan³ səslə qoca Göyçədən!
Ələsgər qəbrindən nur alar, gələr.
Bir qoşma göz yaşı axıdın dən-dən,
Bir geraylı səsi göyə yüksələr.

İndi Zəngəzurda şairlər çoxdur,
Şairlər ucamı, yoxsa o dağlar?
Onların ucalmaq arzusu yoxdur,
Nə də çap olunmaq təmənnası var.

¹ Evli – Qərbi Azərbaycanın Loru mahalında kənd

² Nork – İrəvanda məhəllə

³ İsmixan Didişgin – şair

Hələ o dağlarda bir ovuc qaram,
Burda əriməyim asandan-asan.
Özüm də özümü bağışlamaram
Hər gün bir yol səni xatırlamasam.

Açsa da qoynunu məğrur sahillər,
Hələ ki, yollarım çən içindədir.
Amma qabaqdadır ən gözəl illər,
Sahillər, zirvələr həsrətindədir.

Alovlan əvvəlki odunla, sönmə,
Dağ enişsiz olmaz, yoxuş zirvəsiz.
Sən bu dolaylara, sahile enmə,
Bir gün zirvələrdə görüşərik biz!

1984

Özün nə yazıbsan?

Bilinmir hələ...

Başqası nə yazsa – ona tənəsən,
Gedib çatmasa da bir misran elə,
Əmma çıxarmağa bircə dənəsən.

Bəlkə ağ yalandır öz həyatın da?
Bəlkə laylalar da nəhaq deyilib?
Bəlkə elə Lenin mükafatı da
Rəsul Həmzətova səhvən verilib?

İncimə, bir az da vaxtını alsam,
Bu bəndi homişə yada salarsan:
– Mən hansı tarixdə kosmonavt olsam,
Sən elə həmin gün şair olarsan.

29 noyabr, 1975

Giley-güzarını saxla, sən Allah,
Hələ bu çiçəyin qönçəsinə bax:
Bir kəpənək ona qonacaq sabah,
Axşam ömrü-günü sona çatacaq.

Bilirmi dünyada bircə günlükdür?
Ah, necə nazlanır o, səhər-səhər?
Ömrü bir təbəssüm, bir düyünlükdür –
Elə güldən-gülə uçur bəxtəver!

Zirvəyə ucalıb, dağmı aşacaq,
Bir kövrək sevdəylə yanır, yanır hey.
Bu çiçək də ondan çox yaşayacaq,
Taleyin ovcunda yırgalanır hey...

...Sənsə yaşayıbsan doxsan neçə il...
Bəlkə də yüzünü haqlayacaqsan.
Deyəsən, illərin döngəli deyil,
Deyəsən, yolların asanmış, asan.

Bu giley-güzardan kar aşmaz, qoca!
Gərək yaşamağı kəpənəklərdən
Bu uzun illərin ömrü boyunca
Təzə əlifbatək öyrənəydin sən.

1986

Kövrək ləpələr də şərqilər, söylər –
Nəğmələr suların ilkin yarısıdır.
Mənə elə gəlir, coşqun dənizlər
Bütün nəğmələrin bəstəkarıdır.

Dillənər öz şəri, öz tərənesi,
Dəniz nəğmə deyər, dəniz əl çalar.

Dodağından qopan harayı, səsi
Daim pərdə-pərdə qalxar, ucalar...

Eşqi üfüqlərdə qol-qanad açar,
Göylərdə çağlayar, yerdə sürünməz.
Dənizlər nəğmədən-nəğməyə uçar,
Əvvəli görünməz, sonu görünməz...

Onda ki, qayğılı, həsrətli dinər –
Qəlbində dillənən həzin tarıdır.
Mənə elə gəlir, xəfif ləpələr
Bir küskün sevginin misralarıdır.

Narahat döyünər, çağlar üreyi
İllərin yazında, qanlı qışında.
Çırpınar hər zaman eşqi, dileyi
Yeni nəğmələrin axtarışında.

* * *

Sanma artıq uçdun ulduza, aya
Dilində çaldığın "zəfərinlə" sən.
Ulu Süleymana qalmayan dünya
Sənəmi qalacaq?

Nə fikirdəsən?!

Qohum tənidiylə,
qonşu sacıyla,
Başında yalançı şöhrət tacıyla,
Məndən birçə addım irəli düşmək,
Hələ bu dünyanın axırı deyil.
O kişi dünyanın baş çobanıydı,
O naxır indinin naxırı deyil.

Uduza-uduza, özün-özünə
Niye harın-harın qürrələnirsən?

Uduza-uduza, özün-özünə
Elə bilirsən ki, qalib gəlirsən?

Bəs rəqibin kimdir?
Bəs hakim varmı?
Rəqibsiz, hakimsiz
yarış olarmı?

Qarşına çıxmayıb hələ daş, qaya.
Düppədüz yoluna
deyiblər əhsən.
Ulu Süleymana qalmayan dünya
Sənəmi qalacaq?
Nə fikirdəsən?

* * *

Sən bu tülüngünün kitabına bax:
Ağıl dərsi verər ağıllılara,
Qarısar göy-sarı,
qırmızı-qara.

Sən bu tülüngünün xitabına bax:
Üzdə babasından məsəllər deyər,
Daldə atasının qəbrini söyər.

Sən bu tülüngünün duruşuna bax:
Elə bil ay çönüb, il dəyişibdir,
Elə sağlığında heykəlləşibdir.

Sən bu tülüngünün vuruşuna bax:
Göylərə hökmdar olmaq istəyər
Ulduz davaları olmasa əyər...

Sən bu tülüngünün yerişinə bax:
Sanki xilas edib bütün sağları,
Özü yaradıbdır alçaq dağları.

Sən bu tülüngünün hər işinə bax...
Bilmə tülüngüdür, sonra bilərsən,
Bilsən – heyretindən indi ölərsən.

Hələ bu dünyanın gərdişinə bax...

1984

“ŞAİRƏM” DEMƏ

Sabir sağ olsaydı...

Üç-dörd kitab sahibisən,
qəzetlərdə – yazıların,
radioda – çıxışların...
Qoyun-quzudan başlamış
Kosmosadək hey...y... yazırsan
Şairlikdən fermayadək
Cığırlarda “yaratmağa”
sən hazırsan.

Təkcə birçə pulun gəlsin,
Qonorarın cibi dəlsin...
Qulağıma deyirsən ki,
arvad-uşaq sahibiyəm,
Kasıbınqla – başsız külək!
Evimize təzə mebel,
arvadıma şimal kürkü,
uşağıma təzə paltar
alam görək.

Nəyə görə az yazım mən?
Hər gün görək “saz” yazım mən...

Bir iclasda bağırıdın ki,
İstedadam, yaradanam,
Universal bir insanam!
Həm şairəm, həm qəzetçi,

İncəsənət allahıyam.
Həm natiqəm, həm tənqidçi,
Əsrimizin savadıyam...
Sonra gəldin mətləb üstə:
– Könül deyər, rəyasətdən bir şey istə:
“Məni çox az çap edirlər,
bu, bir faktdır,
nə dil lazım?
Arvadıma təzə “Volqa”,
Evimizə mebel lazım...”

...Arvadını yaxşı saxla,
Uşağına nə lazım, al.
Arabir də bu sözümlü
yadına sal:
– Böyük sənətkarı, böyük şairi
zəmanənin özü böyük sayıbdı.
Xalturanı elə, yaşa.
Mən də sənətkaram, mən də şairəm –
deme, ayıbdı...

1966

* * *

‘Elə yalan demirsən’ ki –
Düz sözüne inanan yox.
Haqq işinin arxasında
Haqq səsiylə dayanan yox.

Ulduzların yerdə batıb,
Gecən yorğanını atıb –
Adam kimi axşam yatıb,
Səhər tezdən oyanan yox.

Min göz-görə itərmişsən,
Ağ yalanlı “sipermişsən”,

Yetimdən də betərmişsən,
Öz atan yox,
öz anan yox.

Bu nə gecə? Bu nə gündüz?
Bu nə eniş? Nə yoxuş, düz...
Taxta ki, mindi əyri söz
Zalım oldu bu zaman, yox...

Sözün – ayıb, səsin – ayıb...
Xəbərcilər xəbər yayıb,
Bircə qəbrin qazılmayıb –
Bu sözümdə heç yalan yox.

1989

* * *

E.Heminqueya

Denizi harayladım,
hay verdi,
Qumlu sahillərini gözdüm –
şer oxudu, nəğmə dedi.
Mavi sularında üzdüm...
Dedim, mənimdi dəniz!
Nəyim var ondan mehriban,
vəfalı,
əziz...

Çaylar çağırdı məni,
Dağlara doğru getdim, –
Denizi, dalgaları müvəqqəti tərk etdim.
Təpələrdən baxırdım şahə qalxan denizə:
Sahildə min-min insan,
Qoynunda min bir qayıq.
...O, mənim deyildi artıq...

Odessa, 1977

* * *

Araz, qırağında doğuldum..
Nədən
Suyundan bir ovuc içə bilmirəm.
Neçə çaylar keçdim qürbət eldə mən,
Səni bircə kərə keçə bilmirəm.

Uca dağlarımı görmədim çənsiz,
Süleyman Rüstəmi qüssəsiz-qəmsiz...
Bəxtiyar, Nəbi də qocalır sənsiz,
Sən necə dözürsən, necə?
Bilmirəm.

Ərdəbil yolları yaralanıbdır,
Bir ümid yazısı qaralanıbdır,
Orda neçə ağac paralanıbdır,
Mən öz çəmənimə biçə bilmirəm.

Tarixin yolları – döyüş, qan-qada,
Xalqım əyilməmiş yağışa, yada.
Təbrizi görməsəm, bu gen dünyada
Şəhər görməmişəm, küçə bilmirəm.

Gözümdə bir burum alov çağlayar,
Zalımlar üzümə qapı bağlayar,
İçimdə bir yetim uşaq ağlayar,
Adı – nə? Yaşı da – neçə?
Bilmirəm.

Hidayət, vaxtdaşlar yol tapdı Aya,
Sənsə boylanırsan o tay-bu taya...
Yüz il yaşasam da salmayın saya –
Təbrizi görməmiş köçə bilmərəm.

1985

* * *

Yağışda kövrəlirəm,
Çırpıram buludlara
Haçansa yağış həsrəti çəkən qəlbimi.
Yağışdan sonra deyib-gülürəm.
Sevinirəm
qucağı oyuncaqla dolu uşaq kimi!

Onun üçün kövrəlirdim –
Deyirdim ki, sərinlik, təmizlik gətirən
yağış

Gedəndə nə işə aparacaq,
Sonra gördüm, yox...
O, nə səliqəli yağış kimidir,
Nə təmənnalı dost,
nə də alverçi qonaq...

Yağış kəsmişdi artıq,
“Sağ ol” – deyə bilmədim ona,
Səsim çatmadı, heyhat...
Belə yağışları tez-tez qonaq çağır,
ey müqəddəs həyat!

* * *

Ay üstünə ay gəldi,
İl-ili ayaqladı.
Yumub-açdım gözümü –
Yaş otuzu haqladı.

Bu yaş nə dəli gənclik,
Nə qocalıq çağıdır. –
Ürəyin öz hökmünü
Ağıla bəxş etdiyi
Yolun ilk çırağıdır.

İlk məhəbbət ürəyi
göynədən,
alışarıq,
Arabir də ağılın
Hökmüylə danışarıq.

Bu yaş öten illərin
zirvəsidir, tacıdır.
Yeni cığır izidir,
Təzə yol ayrıcıdır.

Düz otuz il qəlbimdə
Qayğılar daşmışam.
Lermontovun ömrünü
Çoxdandır,
yaşamışam.

Yaşda ondan böyüyəm...
Poeziya!
Bəs nədən
Lermontov sənətinin
İzdihamlı önündə
Körpə bir uşağam mən?!

İlləri qınamıram,
Özümdən gileyliyəm,
İlhamdan narazıyam.

Ancaq inanıram ki,
Hansı bir səhərdə
Lermontovun şəriylə
Yan-yana qoyulası
Bir varaq yazasıyam.

KÖHNƏ EVİMƏ

Neçə dostla görüşmüşəm
Onun isti qucağında.
Min yerden düyün düşmüşəm
Hər küncündə, bucağında.

Əlim göylərə çatıbdır,
Ulduzlar yerdə batıbdır...
Balalarım boy atıbdır
Orda, ana qucağında.

Bu ev yeyib çox qəmimi,
Unutmuşam ələmimi.
Qalaram xatirə kimi
Qonşuların dodağında.

Ha nəğmə ol ürəklərdə,
Ha duyğu ol diləklərdə;
Mən donaram küləklərdə,
Yad qızınar ocağımda.

Arzum zirvəni aşdımı,
Bu, vidamı, savaşıdımı,
Vəfasızlıq yaraşdı mı
Mənə ömrün bu çağında?

* * *

Mənim çaylarımın mənbəyi çeşmə,
Mənim çaylarımın mənsəbi uzaq...
Hər sısqə çeşməmdən ürəksiz içmə –
Dərin deryalardır mənzili ancaq!

Kiçik arxlarım da gur çağlayandır,
Aramla dillənər gecə və gündüz.
Gah şərqə söyləyən, gah ağlayandır,
Neyləsin – yol gedir... gah eniş, gah düz...

Mənim çinarlarım yel qanadlıdır,
Dinər ata-toran nəsimi ilə.
Mənim bir ağacım neçə adlıdır,
Çox meşəm adını almayıb hələ.

Mənim çəhlimlərim təzadlar çəni, –
Hələ üz tutmayıb arzu dağıma.
Bir çəhlim sabaha səsləyər məni,
Bir çəhlim – üsyankar uşaqlığıma.

Mənim məhəbbətim – dibsiz ümmanlar,
Kəndim, ata evim, anamın səsi.
Sonra, sevgi yaşım – şəklər, gümanlar,
Sonra, qayğı çağı – övlad nəfəsi...

1981

MƏHƏBBƏT YOXSA

Çeşmələr
ömrünü çaya qatarmı –
Hər damla suyunda sədaqət yoxsa?
Yolçular
mənzilə gedib çatarmı –
Ürəkdə düz ilqar, dəyanət yoxsa?

Sevda çeşməsindən saf ülfətlə iç,
Ömür yollarından öz sevginlə keç!
Dalğalar sahilə çırpılarını heç –
Torpağa eşqində mətanət yoxsa?

Yayın odunda da buztək donarsan,
Nə canın isinər, nə də yanarsan,
Doğma ananı da ögey sanarsan –
Qəlbində çağlayan məhəbbət yoxsa!

1975

ROBERT FİŞERƏ AÇIQ MƏKTUB

Robert Fişer!!!
Sən bu adla,
qəlbindəki, beynindəki tükənməz bir istedadla
yeni şahmat tarixində
yaşamağa,
ucalmağa haqqın vardır.
Səni daim ucaldan da,
Hələ gənc yaşında ikən
şöhrətini “qocaldan” da,
öz başına hünər tacı geydirən də,
okeanın o tayında
günü-gündən ərşə qalxan şöhrətini
okeanın bu tayında
milyonlara sevdiren də
vətənin yox,
ağlığın yox...
qəlbindəki, beynindəki istedaddır!

Robert Fişer!!!
Sənə qədər
düz-düzəngah,
ağ-qaralı xanalarda
döyüş gedib,
vuruş gedib
qatar-qatar...
Sənə qədər
ulu şahmat tarixində

neçə-neçə
döyüşlərdən,
vuruşlardan qalib çıxmış,
Neçə-neçə
nər rəqibi yerə yıxmış,
cəsarəti, istedadı
bəşəriyyət imzasıyla
təsdiq olmuş,
möhürlənmiş
Alyoxin var,
Botvinnik var,
Spasski var...
Onlar dahi olsalar da
Heç birisi
taxta üstə qazandığı qələbənin
bir sistemin,
bir quruluşun
qələbəsi sayılmağa
çalışmayıb.
Taxta üstə
döyüşləri, vuruşları
Həyatdakı iki sistem vuruşuna
qarışmayıb!
Sən düşünmə:
“Ona görə güclüyəm ki,
Amerika vətənimdir,
bu anamdır, o da atam...”
Yox!
Sən söylə:
“Ürəyimin istisiylə,
fikrimin işığıyla
sabah şahmat yoxuşunun
Zirvəsinə çatam gerək!
Çatam!!!
Çatam!!!”

Robert Fişer!!!
Ulu şahmat tarixində

təzə era aç-aça
 istedadın,
 cəsarətin,
 hünərinlə
 qələbənin qanadında
 öz qəlbinin,
 öz ağlının,
 öz hissinin öz səsisən.
 Sənə qədər
 ulu şahmat tarixində
 at oynatmış
 neçə-neçə cəngavərin
 sən bugünkü nəvəsisən!..

İrəvan, 18 mart 1972-ci il

HƏKİMLƏ SÖHBƏT

*Dünyadan vaxtsız köçmüş istedadlı
 alim-yazıçı, unudulmaz dostum
 Mehdi Həsənovun əziz xatirəsinə*

Həkim, mənim sənə çox hörmətim var,
 Həkim, mənim sənə məhəbbətim var.
 Bir kürek kəsəndə, böyrək yaranda,
 Mədə “doğrayanda”, ürək yaranda,
 Bir insan ömrünün qürub yaşında –
 Səninlə ölümün şir savaşında
 Deyirəm: – bir həyat qayıdır geri,
 Bir ömür kainat qayıdır geri!..
 Savaşla, bıçaqla aram yoxsa da,
 Bıçağa nifrətim hədsiz... çoxsa da! –
 Alqış bıçağının dəyanətinə,
 Bıçağın təzadlı məhəbbətinə!

Ağlımız ulduza, günəşə yetib...
 Xərçəng sağaltmağa can atırsan sən.

Beyin dəyişdirib, ürək köçürüb
 İdeal möcüzə yaradırsan sən.

Bəs niyə o axşam qəlbin ağladı?! –
 Bir ağbırçək ana saçını yoldu.
 Bir gəlin başına qara bağladı –
 İnsan kor bağırısaq qurbanı oldu...

Bir igid ürəyi kişnədi, durdu –
 Üç körpə harayı hara çatacaq?!
 Beş qardaş boynunu yetimtək burdu –
 Bir insan apardı bir kor bağırısaq.

Həkim! Axı buna nə ad verək biz? –
 Nə olsun – böyükdür əməllərimiz?!
 Xərçəng sağaltmağı axtaranda da
 Bağırısaq kəsməklə verirsən bada...

Burda inanmadım qüdrətinə mən,
 Özün də özünə şübhə edirsən,
 Yoxsa sən ürəyi köçürən günü
 Elə qızdırmadan öləcəyəm mən!?

Bir sözüm səhv olsa, bir misram sönük,
 Ona düzəliş ver, qəzetlərdə yaz!
 Özünse səhvini aləmə cəzə çək –
 Belə etirafın təsiri olmaz.

Sənin sənətinin varlığı budur –
 Onun hər anında min diqqət yaşar.
 Bir gündə yüz kərə ürək dəyiş sən,
 Lakin unutma ki, hər saat, hər an
 Böyrək-bağırsağı xəstə insan var...

İrəvan, 1971

DAYANACAQ

İlham köhlənindən yerə düşmüşəm,
Dalğasız, dupduru şərə düşmüşəm.
Sözüm büllurlaşıb,
odu azalıb,
Ölçülü-biçili misralar qalıb.
İçimdə adilik təravət olub,
Qaydalı istilik hərarət olub...
Nə coşub-daşıram, alovlanıram...
Nə də bir həsrətlə, eşqlə yanıram...
Qəlbimdə bir dərddən dağ yüksəlibdir, –
Ağlım üreyimə üstün gəlibdir!..

Mən ki, qasırgalı bir həyat idim,
Yer idim,
göy idim,
kainat idim!
Şərim səhərlərlə qoşa doğardı,
Misram ildırımından ötkəm olardı...

Bura – dayanacaq!
Dayanacağam...
Bəlkə də təmkinli təbiətimdən,
“Ağıllı”, “qüsursuz” məhəbbətimdən
Bezikdim,
yoruldum,
usanan oldum!
Narahat ömrümlə yenə doğuldum...

Bura – dayanacaq!
Dayanacağam...
Əgər ümidlərim həyat olmasa –
Qəlbimə coşqunluq seli dolmasa,
Təmkinli ömrümə alov qatmasam,
Narahatlığa gedən cığır tapmasam...

İldırım kəsərli, fikir sürətli,
Gənclik ehtiraslı, gənclik sürətli,
Günəş yanacaq bir taksi tutub,
Özüm də dəlisov sürücü olub,
Gündüz dincəlmədən, gecə yatmadan
Geriye,
geriyə qayıdacağam!..

İrəvan, 30 mart, 1972

MƏNİ SEVMƏYƏN KƏS...

Məni sevməyən kəs, gəl, batma yasa,
Yayda qış tapılmaz, qışda – ilk bahar.
Hər dənbir xatırla: bu gün hardasa
Neytron bombası kəşf edən də var.

Bir sözüm xoşuna gəlməyib?

Olar!

Yoxsa misram uçub, gözünü deşib?
Yoxsa “təsadüfi” “səyyah” bombalar
Günahsız Beyrutun üstünə düşüb?

Qüsurlu axtarırsan hər bir sətrimdə,
Adi addımında, söz qanadımında.
Qüsurlu axtarırsan alın tərimdə,
Gözdiyim torpaqda, quru adımda...

Zərrəcə uğurum dağ gəlib sənə,
Riya tufan olub, sinəndə əsib.
Paxıllıq divləri girib qəlbine,
Xeyrixah nə varsa – kökünü kəsib.

Nə qədər dırnaq tökdün yol aza-aza,
Çox qəzet oxudun, amma nə qandın?
Ulduzdan dedimsə, məni ulduza,
Səndən danışdımsa, sənə qışqandın!

Gözünün qarası –
ilan yuvası,
Ağı – sarı şeytan bazarı kimi!
Kədərin – qocalmış bir əyyaş yası,
Sevincin – təlxəyin azarı kimi...

Ana bətnindəyken bəs necə idin?
İllər dalda qaldı, ömür də yarı...
Varını, yoxunu mənə "xərclədin",
Öz adın yadında qalibmi bari?

Bu yarı ömründə bircə ünvan var:
Həyatın, baxışın mənə zilləndi,
Gün gələr, görərsən, səpələndi qar,
Xəlbirdən irəli ələk ələndi...

Demirəm, günahım yoxdur zərrəcə,
Demirəm, yarımındır yalnız ilk bahar.
Deyirəm, a nadan, Yer kürəsində
Neytron bombası kəşf edən də var...

* * *

Sən də şəfqət bacısısan,
o da...

Sənin sifətində nifrət yuxusu,
ətalet yığnağı,
Onun çöhrəsində çiçək mövsümü,
ilk bahar çağı.
Sənin gözlərində iynə ağrısı,
xəstəxana yası,
Onun gözlərində səhər şəfəqi,
ümid havası.
Ona tərəf get bir az,
Ey şəfqətin qəddar bacısı!

Onun qədəmində qayğı çeşməsi,
təsəlli cığır,
Sənin qədəmində dərman acısı...

Sən də şəfqət bacısısan,
o da...

* * *

Ömür necə ötür, gün necə keçir? –
Baharlara deyin, yaylara deyin.
Ürək sevincdən çox kədərimi içir? –
Gələcək illərə, aylara deyin...

Dəlisov gəncliyim nə tez ötüşür,
Qara saçlarıma vaxtsız dən düşür,
Ömrüm bahar vaxtı qışla görüşür –
Yaşımı artıran saylara deyin...

Eşqimə hər yandan küləklər əsdi,
Hicran elə bildi səbrimi kəsdi...
Nadanın dərdinə bir parç su bəsdı,
Aqilin dərdini çaylara deyin!..

* * *

Nəğməli ürəklər ana bətnindən
Narahat doğulur, çətin doğulur.
Göz açıb dünyaya gəldiyi gündən
Dərin deryaların qəvvəsi olur.

Ulduzlar boylanır duyğularından,
Harayı əlçatmaz göylərə qalxır.
Onun sevincindən, ağrılarından
Dünyaya təzə-tər arzular axır.

Nəğməli ürəklər – dan qızartısı,
Kövrək təbəssümdür, bir xoş qılıqdır.
Nəğməsiz ürəklər – insanın yası,
Bayquşlar ulayan xarabalıqdır.

1976

BELƏ İŞLƏR...

Belə işlər olur dünyada, belə;
Məni çox sevəni az sevmişəm mən –
Vurulub o, bütün varlığı ilə,
Mən soyuq baxışla baxmışam gəndən.

Belə işlər olur dünyada belə;
Məni sevməyə vurulub ürək.
Nə qəlbə sığışıb sevgim, nə dilə,
Onu dinləməyə ümmanlar görək!

Tale də hər anı gündən sayıbdır
Yolları kəsə də ildırım, külək.
Məni çox adamlar anlamayıbdır
Yad dillərdə dinən diplomatlartək.

Belə işlər olur dünyada, belə;
Toy var ki, bəy-gəlin bir ağız gülmür.
Yalançı məhəbbət yayılır ele,
Əsl məhəbbətə açıla bilmir.

Belə işlər olur dünyada, belə...

1979

* * *

Sən arxa istəsen – dağa arxalan,
Padşah da dünyada gəldi-gedərdi.
Hərəni bir cürə yaşadır zaman,
Hərənin çiynində öz fikri, dərdi...

Hər kəsin qəlbində sevinci, qəmi,
Hərəni bir cürə yaşadır Vətən.
Dəryanın bağrında qerq olmaz gəmin –
Torpağa arxalan,
günəşə güvən!

Qoca qayalara söykən yorulsan,
Canlı arxaların bir qismi şərđi.
Arxa lazımdırsa – dağa arxalan,
Padşahlar illərtək gəldi-gedərdi...

1986

İLLƏRİN QANADI KÖVRƏLMİŞ YAMAN...

Qardaşım Qüdrətin xatirəsinə

1

İllərin qanadı kövrəkmiş yaman,
Tökülən dolmazmış – anladım bunu.
Yenə taxtındadır ağsaqqal Zaman,
Hər günün, hər ayın əvvəli, sonu...

Ölümle – yaşamaq qonşuymuş,
beli,
Həyatda təzadlar gəlməzmiş saya,
Gec, ya tez, taleyin gələr əcəli,
Amma, kaş, bu gəliş vaxtsız olmaya!

...Sən keçdiyin çaylar kükrəyir yenə,
Meşələr, qayalar öz işindədir.
Qərribə gəlməsin bu sözüm sənə, –
Dünya sən gördüyün gərdişindədir.

Bircə sən qoyuldun qara torpağa,
Ayrıldın günəşdən, ev-əşiyindən,
Bir kərə nə sola baxdın, nə sağa,
Ayrıldın nəğməli ilk beşiyindən.
Ayrıldın qeyrətli oğullarından,
Kövrəklik timsalı bacılarından,
Göylərin tərtəmiz ulduzlarından,
Ulduzdan da təmiz öz qızlarından.
Cumbulu-cumbulu nəvələrindən
Ayrıldın...

Ömrünün nəğməsi qaldı yarımçıq
Yaratmaq həvəsi qaldı yarımçıq,
İlhamın, gur təbin qaldı yarımçıq...

Tikdiyin məktəbin qaldı yarımçıq...
Bunların hamısı bir anda oldu,
Bir köntöy, yöndəmsiz ölüm doğuldu.

Yaxşı tanımadı o ölüm səni,
Bilsəydi – başında min şimşək çaxıb,
Ayağın altından al qanlar axıb,
Gedibsən Mıqrıdan Berlinə qədər,
Alnında əzəmət, qəlbində hünər,
Ölümlər içiylə yollar salıbsan,
Sənəndən nəçə yol yara alıbsan,
Düşmənin gülləsi sənə batmayıb, –
Topların, tankların gücü çatmayıb,
Bilsəydi,
ya durub rəhmə gələrdi,
ya da xəcalətdən özü ölərdi!

İlərin qanadı sahillərində
Bir nəğmə itirdim qollu-qanadlı,
Bir ömrün inadlı sahillərində
Gur ümman itirdim zirvələr adlı.

Bir göz qırpımında itdi bir insan,
Yerindən büdrədi ən nəhəng qayam.
Ey mənim mənzilli harayım, dayan,
Söylə, bu itkidə günahsızımıyam?

Yaşadın narahat asiman kimi –
Ömrün qasırgalı nəfəsində sən.
Yaşadın sehrli bir ünvan kimi
Qəlblərin ən dərin guşəsində sən!

İndisə gözlərim nigaran, naçar...
Dünya məntiqləri saya salmadı.
Baharın saçına səpələndi qar,
Yüz bahar qocaldı, qış qocalmadı.

...Bu gün ürəyimdə burulğanlar var,
Oyaqdır təzadlar çəni-çiskini;
Ən ağır itkidir dünyada, dostlar,
Nər igid yaşında qardaş itkisi.

MƏNİM DOĞULDUĞUM İL

"...Sən anadan olan ili mən cəbhədən əlil qayıtmışam..."

Şamaxı rayonunda yaşayan müharibə veteranı
Nadir Mərzəngəlinin məktubundan

Neçə yanar meteor
Dərələrə enmişdi,
Alovların hiddəti
Səngərlərdən boylanıb,
Üfüqə dirənmişdi...
Göylərin şimşəkləri
Yolda, izdə çaxırdı,
İgidlərin al qanı
Zirvələr çəsməsitək
Pıçıltıyla axırdı
mənim doğulduğum il.

Yollar paralanmışdı,
Torpaq qarsalanmışdı,
Sıx meşələr yanımışdı...
Hitlerin bel sütunu
neçə yerdən sınmışdı,
Ətini dişlərinə
tutmuşdu o canavar,
Neçə quzu milləti
udmuşdu o canavar
mənim doğulduğum il.

...Amma günəş yanırdı,
Amma çaylar axırdı.
Qardaşım

Vitebski
səngərindən boylanıb
evimizə baxırdı.
Amansız yağları
bir-bir yerə sərir,di,

Düşmənlər qaçan kimi,
tüfəngi susan kimi
atama məktub yazır,
mənə ad göndərirdi
mənim doğulduğum il.

Sən əlil qayıdırdın...
Körpələr doğulurdu
Körpülər salmaq üçün.
Dağılmış şəhərləri,
Yenidən tikmək üçün.
Birdən neçə il sonra
yenə Hitler oyansa,
Qanını içmək üçün,
Vətənimin daşının,
Torpağının qədrini
Sənintək bilmək üçün,
Lazım gəlsə cəbhədə
qardaşımtək odlanıb,
sənintək yaralanıb,
Mehdimtək ölmək üçün,
körpələr doğulurdu
mənim doğulduğum il!

1983

MƏNƏ ÖYRƏTDİNİZ... MƏNDƏN GİZLƏTDİNİZ...

Müəllimlərimə

Mənə öyrətdiniz düz yeriməyi,
Düz yoldur, – dediniz, – lap kəsə mənzil.
Möhtacı olana şərtsiz köməyi
Hər kim əsirgəsə, vətəndaş deyil!

Mənə öyrətdiniz: cüretli olum,
Qorxmayım tufandan,
borandan,
oddan...

Çarpışım, vuruşum, qisaslar alım
Hər ucuz mənəbdən,
tituldan,
addan...

Mənə öyrətdiniz: tərtəmiz vicdan
Haqqın, ədalətin məhək daşdır.
Sadə, təvazökar olum hər zaman,
Ləyaqət insanın uca başıdır.

...Mənə öyrətdiniz... mən qulaq asdım,
Vəd verdim yerinə yetirmək üçün.
Hər bir sözünüzdə min mənə tapdım,
Siz deyən yollarda ötdü ömür, gün...

Sonradan anladım: çox uca dağdan
Tamam xəbərsizmiş addım, cığır, iz,
Çox sözü, mətləbi
bildim sonradan
Siz qəsdən bizlərdən gizlədibsiniz.

Dediniz: zəhmətdən möhkəm yapışaq,
Çörək ayaqlansa,
analar küsər...

Amma demədiniz... "qanadlı" maşın
İgid alpinistdən qabağa düşər.

Mənə öyrətdiniz: ömrün narahət,
Çörəyin halalsa,
sənə min alqış!

Məndən gizlətdiniz... təzəddir həyat,
Pillələrdən başqa liftlər də varmış.

Mənə öyrətdiniz...
Gizlətdiniz də...
Niyə güldən uca dayanır alaq?
Hörmət dilə düşüb rüşvət yeyəndə
Süpürgəyə dönür çox baxış, ayaq...

Məndən gizlətdiniz...
istedad azdır,
Məşhurlaşmaq üçün başqa yol görək.
Mayda da qar yağdı,
nə olsun yazdır,
Sal qaya kimidir indi çox ürək.

Məndən gizlətdiniz: hələ məhəbbət
Bəy-gəlin paltarı geyinmək deyil,
Çox adı müftəcə verir təbiət,
Hər uğur
ürəkdən öyünmək deyil.

Məndən gizlətdiniz... Hələ ürək var,
Bu kənddən o kəndə çapılmayıbdır.
Cavabsız suallar – bir sonsuz qatar,
Çox sirrin mənası tapılmayıbdır.

Xeyrin də, şerin də var öz hikməti,
Dünyada qərribə yarışlar çin-çin.
Bəlkə gizlətdiniz çox həqiqəti
Bizi bərkdə-boşda sınamaq üçün?!

Gördük taleyin çox gərclərini...
Denizlər ən nəheng çayları yedi.
Həyatın suallı gedişlərini
Həyat özü bizə öyrətməliydi.

TALEYİN GÖNDƏRİŞİ

Ömrümə əbədilik
qovuşdu,
həkk olundu
Həsən müəllim adı.
Aman neynim, müəllim,
Məndən fizik çıxmadı.
Yadımdan çıxmasa da
Fizika dərslərinin
Hər saati, hər anı.
Yadımdan çıxmasa da
Arximed,
Nyuton,
Paskal qanunu...
Yadımdan çıxmasa da
fərziyyələr,
sübutlar,
şekli-şəksiz gümanlar,
Yadımdan çıxmasa da
paralel birləşmələr,
ardıcıl cərəyanlar...
Yadımdan çıxmasa da
fizika dərslərinin
çox doğması, çox yadı,
Neyləyim,
məndən fizik çıxmadı.

Qurbanəli müəllim,
biz sinifdə bir idik,
sonra tale ayırdı,
Riyaziyyat dərslərin
riyaziyyat deyildi –
şərə oxşayırdı.
Hər düsturda min mənə,
Hər tənlikdə min nida!
Həndəsədən,

cəbrdən,
şirin nəğmə yox idi
onda mənçün dünyada!
Ən çətin mətəbləri
açardın birçə sözlə,
açardın bir baxışla...
Neyləyim, belə oldu,
Əziz insan, bağışla.

Bağır müəllim, bağışla,
Rüstəm müəllim, bağışla,
Cəmil müəllim, bağışla...

Araya illər düşdü,
Gəldi öz ayağıyla
ali məktəb,
təhsil,
iş.
Sən demə, tale məni
yollarda gözləyirmiş.

Araya illər düşdü –
Baxışlarım
yuxusuz,
Başım üstə
duman-çən,
Kövrək misralar tutdu
Yıxılanda
əlimdən.

Düşdüm bu yola,
önüm
eniş-yoxuş,
çəhlim,
iz,
Düşdüm, sert yoxuşlardan,
döngələrdən xəbərsiz.

Düşdüm narahatlığın
müqəddəs ocağına.
Düşdüm əbədi yanan
odların qucağına.

O – qatar,
 mən sənişin!
İlk izlər dümdüz idi,
Sonra yoxuşlar gəldi,
Sonra enişlər gəldi, –
Tale göndərişiydi!..

Tale göndərişiydi –
(Sözdü, düşdü, qoy deyim),
Peşəm,
 evim, eşiyim,
ortabab uğurlarım,
ağır məğlubiyyətlərim,
Soyuğum, isti yerim.
Tale göndərişiydi. –

Bağışlayın siz məni,
Əziz müəllimlərim!

SALAM, DÜNYA!

Mənim bu dünyayla nə savaşım var?

1979

MƏMMƏD ARAZA MƏKTUB

Məmməd Araz, dağlar məndən gen düşdü –
Kim eşidər harayımı, hayımı?
Bu nə möhnət, nə amansız gərdişdi –
Yaşamıram halal ömür payımı.

Yada qaldı babaların Vətəni,
Kim aradı şəhid olub-itəni?
Quş çəkili – bura gəlib yetəni...
Tanımadım öz dostumu, tayımı.

Gecələri gündüzlərə qatdılar,
İşığını taladılar, çapdılar –
Doğmalığı
nankorluğa satdılar,
Qurutdular neçə daşqın çayımı.

Gözlər solğun,
saçlar dalgın,
söz soyuq,
Hiylə evi – siyasətdə hər oyuyq...
Unutdurmaq istəyirlər biryolluq
Unudulmaz yaddaşıma, soyumu.

Uçqun evi uçuran kim, quran kim?
Xəstəsi kim, sağlamı kim?
Bəs həkim?
Müqəssir kim, vəkili kim...
Ay hakim,
Günahını birər-birər sayımmı?
Yeri düşəcək söyləmişəm yüz kərə,
Yazıbdılar – yozubdular min yerə...
Qışqırdıqca “Yetdik nurlu səhərə!!!”
Zülmət basdı ulduzumu, ayımı...

Atdan düşdük... nəyə minək görəsən?
Gileyini kimdən-kimə deyəsen?
Nazir – saymaz

şair – coşqun, tələsən...
Heç bilmirəm payızımı, yazımmı?

Ölkə dolub cibkəsənlə, quldurla,
Qəzet-qəzet, kitab-kitab qərarla...
Ümidini ha itirmə, ha zorla –
Kəsirlər hey gündən-günə suyumu.

Günün, ayın yaddan çıxıb öz adı,
Meydan sular başkəsəni, cəlladı,
Sağlıq deyər hər ərköyün övladı...
Bu millətin yasıdır, ya toyumu?

1990

MƏN BU QIŞIN...

*Bu şeir Heydər Əlirza oğlu Əliyevin
Sov.İKP MK Siyasi Bürosuna üzv seçilməsi
münasibətilə 1983-cü ilin ilk günlərində
yazılıb, əvvəllər çıxan kitablarıma daxil edilib*

Mən bu qışın qapısını bağlayıb,
Yaz yelitək, yay günütək çağlayıb,
Boranların sinəsini dağlayıb
Yazacağam! Misralarım təzə-tər...

Dağ başında dalıb kövrək xəyala,
Zirvələrdən əl edirəm hər yala,
Ayaqlarım – yol maşını!

Şimala

Yön alaram, qarlı, buzlu bir səhər.

Bu qış başqa qış olacaq, özizim,
Donmayacaq çayım, çeşməm, dənizim!

İzsiz göyə iz salacaq hər izim,
Öz qınında çatlayacaq çox qəhər.

Məlikməmməd oyanacaq obaşdan,
Dəli Domrul sağ çıxacaq vuruşdan,
Simurq quşum, bu qışdakı uçuşdan
Başlayacaq Aya, Güne min səfər...

Bu qış gərək dönüb başqa qış ola,
Bu qış gərək öz buzundan od ala,
Bədxahlar da dala şirin xəyala,
Yer üzündə üşüməyə bir nəfər.

Ay Hidayət, bahar nədir, qış nədir?
Ömür-gündür... əldən gedir, hey gedir,
Qələm sussa, qəlbi, ruhu göynəder,
Qoy söyləsin xeyrə-xeyir, şərə-şər.

İrəvan, 1983

PADŞAHLAR, ŞAİRLƏR

Bəxtiyar Vahabzadəyə

I

Ana laylamızın ilki hardadır?
Ata şerimizin kökü hardadır?
Bu gün nəgməmizin sönməz ilhamı
Dədəmiz Qorquddan min il o yana
Torpaqdan göyərən misralardadır...

Odun özünü də nəgmə çetirlər,
Şər bu millətə

ilk iman,

ilk din.

Zamana sığmayan odlu sətirlər
Nə vaxtsa alova çevrilib yəqin.

Elə ona görə qalib ordudur,
Bir ayağı yerdə, biri yəhərdə,
Elə ona görə Odlar Yurdudur,
Adı pozulsa da xəritələrdə.

II

Üsyankar şairlər gələr dünyaya –
Onda ki dünyanı bürüyər ahlər,
Onda ki milləti salmazlar saya
Cavan müstəbidlər,
qoca padşahlar.

Çox vədə şairi anlamayıblar,
Tərifləməyiblər,
danlamayıblar.
Elə ki... dünyanın işləri əydi,
Məzlumlar
padşahın "xətrinə deydi" –
Əsl şairləri "sınayıbdılar",
Əsl şairləri qınayıbdılar,
Əsl şairləri "anlayıbdılar",
Əsl şairləri danlayıbdılar,
Əsl şairləri damlayıbdılar,
Fərman veribdilər ölümlərinə...

Elə ki, səbirlər kükrədi, daşdı,
Elə ki, su gəlib başlardan aşdı.
Cavan müstəbidlər,
qoca padşahlar
Əsl şairləri "anlayıbdılar",
Əsl şairləri yanlayıbdılar.
Cavan müstəbidlər,
qoca padşahlar.

Taxtdan yıxılandan bir saat əvvəl
Pula satılmayan sənətkarları,
Şana atılmayan sənətkarları
Tutublar, asıblar dar ağacından...
Hər vaxt belə olub şairə dövrən.

Şair vurulubdur – ruhu yaşayıb,
Şair qovrulubdur – ahı yaşayıb,
Çinarlar ucalıb – şair yaşayıb,
Dağlar da qocalıb – şair yaşayıb,
Ürəklər ovudub misralarını.
Hə cavan müstəbid, nə qoca padşah,
Vura bilməyibdi söz qatarını.

Gülləsi açılıb,
özünə dəyib,
Qəfilcə, beləcə gəbəribdilər.

Ürəklər hər gecə, hər təze səhər
Elin nəğməsini elə yayıblar,
Şairlər
köksündə iztirab, qəhər
İllərin üstüylə addımlayıblar.

1989

HƏQİQƏT

Düz söz elə kimsəsizdir –
arxasında birçə özü dayanıbdır.
Elə səssiz-səmirsizdir –
Öz qəlbinin sükutuyla uyuyubdur,
Öz qəlbinin sükutuyla oyanıbdır
Bizim bu günlərin qalmaqalında.

Düzlük, elə düz yolunun yolçusudur,
Öz sağının,
Öz solunun yolçusudur.

Neçə-neçə qışqırığın atasını ağladaraq,
Böhtanların qapısını bağlayaraq,
Yalanların sinəsini dağlayaraq
Əlini sahib cibinə
Bizim bu günlərin içindən keçər
Kirimişcə,
“Əhli-kefinə”.

Asan deyil, qardaş
 belə kirmişcə,
 “Əhli-kefinə” keçmək
 böhtanların, yalanların sırasından,
 Qara şeytanla boz şeytanın arasından.
 Böhtanların, yalanların,
 şeytanların qışqırığı ucadır.
 Qara şeytanla boz şeytan
 (İkisinə üç lənət)
 Əsrimizdən qocadır.
 Əlini salıb cibinə
 Kirmişcə,
 “Əhl-kefinə” yeriməyi də
 yalanı, böhtanı, şeytanı dindirər,
 cin atına mindirər –
 “Xalq düşməni” olar həqiqət,
 “keçmişin tərəfdarı” olar həqiqət,
 yenidənqurmanın “əleyhdarı” olar həqiqət,
 “anti...”lər yazılar özündən qabaqda,
 Hallanar yazıq həqiqətin adı
 şüarlarda,
 kürsülərdə
 Yalan-palan imzalanan hər varaqda.

Öz səsinə özü eşidər çox vaxt —
Yalanların əlindədir axı, təzə səltnət,
 köhnə taxt,
Yalanların əlində ola-ola təzə səltnət,
 köhnə taxt.

**düzlükdən qorxar yalanlar,
fağır düzlüyün əlindən haray çəker böhtanlar.**

Çox heykəl ucaltmışıq min bir adlı yalana,
Çox heykəl ucaltmışıq fərziyyəyə,
gümana.
Əl çala-çala çox baxmışıq
o heykəllərə,
Əl çala-çala yıxmışıq o heykəlləri...
Deyirəm, birini də ucaldaq
yalanın öz adına,
öz səsinə,
Yalan da, böhtan da birdefəlik
inansın öz qələbəsinə,
Əl çəksin ağır həqiqətin yaxasından,
Həqiqət sağ-salamat çıxsın
Bizim bu günlərin qalmaqalından,
qovğasından.

Sonrasını Tanrı özü saxlasın –
Bele getse, sonrası da təze şüarların işidir,
O təze şüarları vəsf eləyən
 əliqələmtutanların,
 təze yazarların işidir.

1989

QOBUSTAN

Fərman Kərimzadəyə

İlk dəfə gördüm daş möcüzəsini,
Özümü daşların övladı sandım.
Dinlədim tarixin daş nəğməsini,
Daşların başına döndüm,
dolandım.

Kitablar yox ikən, daşlar kitabmış!
İnandım,
paş əydim bu həqiqətə.
İnsan qayalardan tarix yaratmış
Özü qovuşmaqçün əbədiyyətə!

Daşlarda əks olub ən ulu cahan,
Bəşər dil açıbdır rəsmlər ilə,
On dörd min ildir ki, yoldadır karvan,
Şariban,
durnalar yol gəlir hələ.

Daşlarımı qədimdi,
dənizmi qədim?
Duzlu çeşmələrə qoşuldum, axdım...
Burda min illərin qəddini əydim,
Tarix quyusunun dibinə baxdım.

Gördüm ki,
orda da bəd həftə, xoş il,
Orda da məhəbbət, nifrət, gül, savaş...
Yalnız daş dövründən yadigar deyil,
Ulu qardaşlardır insan ilə daş.

SALAM, QOBUSTAN

Salam, Qobustan, salam,
Ey ulu insan, salam!
İlk yuvam, obam, salam!
Qocalmaz babam, salam!

Sənə gələn yolları
Son mənzilim bilmişəm.
Doğulmuşam... yəhərdə,
Təker üstə gelmişəm.

Mığrı adlı bir el var –
Təpələri haqadır,
Bulaqları bumbuz, qar,
Qəcəlləri ucadır.

Körpə dünyam ordadır,
Qoca anam ordadır,
Qardaş-bacım ordadır,
İsti sacım ordadır,
Neçə doğmam ordadır,
Neçə yadım ordadır...

Mən Mığrıdan gəlmişəm,
Yolum uzaqdan düşüb –
Gömgöy Göyçə gölündən,
Qoca Qazaxdan düşüb.
Tale bu yollar üstə
Yarı ömrü haqlayıb,
İlləri yelə verib,
Saatları saxlayıb.

Kiminsə çörəyini
Bölməyə gəlməmişəm.
Qocaman fillər kimi
Ölməyə gəlməmişəm.

(Deyirlər, ölümünü
Duyurlar qoca fillər.
Ömrün lap axır çağı
Sahillərə gəlirlər...)

Hələ ki, qalasıyam
Bu qara torpaq üstə,
Hələ qaralasıyam
Ağappaq varaq üstə.

Qopuzunu çalaram
Dədəm oğlu Ulusun.

O taydakı göz yaşı
Bəlkə bir az qurusun.

Bel götürüb yollarda
Körpə fidan əkərəm,
Qayğılarım çoxalsa –
Öz qəlbimdə çəkərəm.

Əbədilik gəlmişəm
Saçıma dən düşəndə,
Buludlar öpüşəndə,
Dağlara çən düşəndə.

Əbədilik gəlmişəm –
Durna deyiləm, dönəm,
Çırağ deyiləm, sönəm,
Vətən eşqidir sinəm...

Vətən eşqinin ömrü
Nə əsrdir, nə ildir.
Vətən, Vətən oğluna
Mehmanxana deyildir.

Salam, Qobustan, salam!

1984

SORUŞMA, HARALIYAM?

Mənə qəribtək baxma,
Qoca Bakı, göy Xəzər.
Soruşsan haralıyam –
Səhərim səndən küsər,
Xəzərim səndən küsər,
Zəfərim səndən küsər...

Soruşmayın, sizlər də,
Soruşmayın, insanlar!
Oyanmayın, şübhələr,
Dil açmayın, gümanlar...

Azərbaycan bir dağdır,
Bizsə ağaclarıyıq.
Qışı, baharlarıyıq,
Gülü, çinarlarıyıq!
Daşıyıq, kəsəyişik,
Arısı, pətəyişik,
Birimiz o üzündə,
Birimiz bu üzündə,
Birimiz gecəsində,
Birimiz gündüzündə.
Biri ocaq başında,
Biri nəfəsindədir,
Biri ətəyindədir,
Biri zirvəsindədir.
Hələ boylanınlar var
Uzaq-uzaq ellərdən,
Qovrulan var, yanan var
Yad ürəkli dillərdə.

...Atamoğlu, əzizim,
Soruşma, haralıyam?
Sorma, aman günüdür
Soruşma!

Bu sualın
Ürəkləri üşüdür.

Soruşma, haralıyam ? –
Bu sözdən yaralıyam!

1984

AZƏRBAYCAN ŞERİ

Sənin nə qərribə kainatın var –
Bir gözün nəşəli, bir gözün nəmli.
Sənin nə qərribə bir həyatın var, –
Nəsimi sitəmli, Füzuli qəmli.

Yadlar çoxlarının adını pozub –
Bu dərdə dözməyə qəlbim dağ olub.
Belə yaraları ovutmaq üçün
Yaxşı ki, Nizami, Vəqif doğulub!

Məzlum olmayıbdır adın dünyada,
Hələ bu meydanda döyüşlərin var.
Dərdindən-qəmindən danışanda da
Sabir qəhqəhəli gülüşlərin var.

Dəryasan, şairlər – mirvarilərin,
Eli düşünüblər, eli anıblar.
Alovlu Müşfiqin, Vurğunun sənin
Min sözü qoynunda damla sanıblar.

Kimin ki, inləyən bir nəğməsi var,
Ona öz iniltim, yaram demişəm!
Şairsiz obaya, şersiz ömrə
Günəşi, torpağı haram demişəm!

...Ən gözəl şerlər – ilk yaz çəməni...
Hər gün o çəməndə dinləyin məni.
Laylayla beşikdə böyüdüm, dostlar,
Dünyadan şerlə götürün məni!..

Göyçə, 1969

Ağacsansa – çinar ol,
torpaqsansa – göy çəməni,
Nəğməli ürəklərin
eşqinə vurğunam mən.
Ulduzsansa – zirvə ol
bütün səyyarələrə,
Zirvələrdən nəğmə səp
hər tərəfə, hər yərə.
Çəşməsen – susuz olma,
çaysansa – şələləsiz,
Bahara oxşamazsan
bənövşəsiz, lələsiz.
Dağsansa – Savalan ol!
Ayağın altı qalsın
uca dağların çoxu.
Ömrünün əbədiyyət,
ölməzlik nəğməsini
ulduza yetirməkçün
sonsuz göylərdə oxu.
İnsansa, borclu ol
ömrün, həyatın boyu
bütün bəşəriyyətə.
Məhəbbətsiz yaşama,
sədaqətsiz yaşama.
Ölsən də
Öl sevrək!
Sən anda da arxalan
bir dəli məhəbbətə!

1975

ƏBƏDİYYƏT MONOLOQU

I

Mən elçatmaz planetəm,
 üfüqlərim görünməzdir.

Harda,

Haçan göz açmışam?

 Doğuş günüm,

 İlk məkanım bilinməzdir.

Hər zamanın öz övladı,

 Hər bir əsrin öz oğluyam,

Yerin yeddi qatından da

 çox qədiməm

 çox uluyam!

Dünən üçün tarixəmsə,

 sabah üçün əbədiyəm,

Gur işıqlı beyinlərin,

Qasırğalı ürəklərin

 axırıncı məbədiyəm!

 Məbədiyəm!

Allahımdır ana torpaq,

 yanar günəş,

 mavi səma.

Allahımdır bu gen dünya!

Harda nəhəng çaylaq daşı,

Harda məğrur qaya varsa,

Hansı dağın ətəkləri çiçək ətri,

 buynuzları daim qarsa,

Hansı qəlbə sığmayırsa

 öz işığı,

Hansı bağın dillərdədir yaraşığı,

Hansı ömür hər anını il sanırsa,

Kəhkəşanlar meydanında

 Hansı ulduz çox yanırsa...

Bələ eşqə,

 bələ ətrə,

 bələ nura,

 bələ ömrə...

 yar olmuşam,

Mən onların hamısından min il qabaq

 doğulmuşam.

II

Ümmanların fırtınası,

Zirvələrin öz qaşyam.

Bu günümün dünənimlə,

Sabahımın bu günümle

Savaşıyam!

Həm çovğunlu, həm baharlı bir həyatam,

Dünənimdən arxayınam,

Bu günümdən sabahıma nigaranam,

 narahatam!

Gecələrdə insanların bir parası

 yuxudasa,

Kürəmizin digər üzü işıqdadır,

 yata bilmir,

İlk düşmənim qaranlıqdır –

Min illərdir aydınlığa qılınc çəkir,

 güllə atır,

 bata bilmir!

Məni inkar edənin də

 qayğısını daşımışam,

Zamanın öz ürəyində,

Əsrlərin gözlərinin bəbəyində

 yaşamışam.

Vaxt olub ki, müasirim danıb məni,

Gələn nəsil həməsrimi xecil edib,

 ehtiramla anıb məni.

Səf-səf durub əsgərlərim
tarixin hər varlığında,
Əsgərlərim – qılıncla da,
qələmlə də – ağ günlərin soracağında!

Bir əsrdə piyadayam –
Şimşəklərlə qonşu olan Babəkimin
nəbəsiyəm,
Bir əsrdə qələmliyəm
Yunus Əmrə nəğməsiyəm.
Hansı ildə atlıdırsa əsgərlərim –
dəli “Cəngi” havasıyam.
Bir əsrdə qoç Koroğlu davasıyam!
Hər əsrdə öndə gedən övladım var –
Vuruşlardan nə çəkilib, nə yorulub,
Bu əsrimin ağsaqqalı gör kim olub?..

III

Əvvəli – yox,
Sonu – bitməz bir nəğməyəm.
Əsrlərdən-əsrlərə addımlayan tərəneyəm.
Al günəşin nəhəngliyi,
On dörd günlük büllur ayın şöləsiyəm.
Çinarların,
Çəmənlərin,
Çiçəklərin
mən yaşamaq həvəsiyəm!
Mən arxayam,
Mən ümidəm
zaman oğlu igidlərin gur səsinə
Qaqarinəm!
Yolum-izim qurşaq olub
anamız Yer kürəsinə!
İnsanlar da, gur çaylar da, bulaqlar da
Nəsil-nəsil axıb keçir gen sinəmdən,

Ölümlər də qorxur məndən!
Ölməzliyin nərəsindən vüqar almış uca
dağam,
Mən torpağam!
Mən torpağam!

1975

* * *

Mənim bu dünyayla nə savaşım var –
Onsuz da bu dünya düzələn deyil.
Qaranlıq şübhələr, bəyaz yalanlar
Kökündən biryolluq üzülən deyil.

Yüz irad tuturam birce sözümə,
Ömrüm yarı oldu yol-iz azmaqda...
Hərdən gülünc gəlir mənim özümə
Füzulidən sonra şər yazmaq da.

Nəsimidən sonra haqq diləmək də!
Sındı çox bütövüm, doldu çox kəsrim,
Haqqı ağ yalana sıx beləməkde
Çox böyük ustadır mənim bu əsrim.

...Min il bundan qabaq bu dünya vardı,
Vardı sevinciylə, dərdi-səriylə.
Şairlər fəlsəfi şər yazardı,
Üsyanı, qiyamı demirəm hələ.

Yüz il innən belə yaşamağına
Kim təminat verir?

Gəlsin irəli;
Qəlbi saf nəğmələr yayar cahana,
Atomdan yapışıb əsrimin əli.

Elə addımlayar əhli-kefinə,
Sabahkı sevincin, qəmin bilinməz.

Deryadır, ha baş vur dərin yerinə –
Qoynunda qərq olar gəmin, bilinmez...

Uzaq ölkələrə uçmaq istəyi-
Barışmaz əməllə barışmaq üçün.
Futbolu, alveri, nə bilim, nəyi –
Siyasət selində yarışmaq üçün.

Mənim bu dünyayla nə savaşım var –
Onsuz da bu dünya öz işindədir.
Bir əli sabahı sorar, varaq,lar,
Bir əli cibində – keçmişindədir.

Bu gün yalan olur dünən gördüyün –
Heyrətdən düz yolda bürədim, azdım.
... Dünya, sirli dünya, haçansa, bir gün
Düzələn olsaydı şər yazmazdım.

1984

POEZİYA, MƏNİM SƏNƏ İMTAHANIM VAR

Poeziya, mənim sənə imtahanım var,
“Üç” alsam da, “dörd” alsam da kəsilən mənim.
Növbən çoxdur?
Növbəm çatır de, hansı bahar?
İmzaların tünlüyündə əzilen mənim...

Görüşümüz bir qış günü bəlkə yetişdi?
O səhər ki, ömür yolum bir dağı aşar.
Nə deyirəm, gəl görüşək, o da bir işdir;
Deyirlər ki, novruzgülü qar altında yaşar!

Bəlkə mənə payız günü sən qulaq asdın –
“Görürsən də, haqlı-haqsız gözləyən çoxdur...”
Bəlkə sabah bir elanı qapından asdın:
“Qırx yaşını adlayana qəbulum yoxdur!”

İzahına ehtiyac yox bu sərt elanın
Hər sözündə belə olsan, sənə min alqış!
Ayrılanda nəçə idi yaşı Lorkanın,
Puşkini də itirdin heç qırxa çatmamış.

İmtahanda müxənnətdir bəxtimin gücü,
Bu işdə də görürəm ki, tale əli var:
Nəyi yaxşı bilmirəm – illah birinci,
Nəyi əla bilirəm – soruşmayblar.

Hansı söhbət məni açmır, görəsən, nədən,
Dinəm gerek o mövzuda hər axşam, səhər.
Hansı söhbət ürəyimcə, birçə kürsüdən
Beşçə kəlmə danışmağa söz verməyiblər.

Poeziya! Bəlkə növbə mənə də çatdı,
Güzaşt etmə, ürəyimcə belədir qərar.
İmzaların kölgəsində imzalar yatdı,
Bilmədilər tarix adlı bir sərraf da var.

Ha yüyürdüm, gördüm yenə qarşımda dikdi...
Çox yamaclar fəth olundu gözüm önündə.
Ümid yenə gözlərini sabaha dikdi:
Bir zirvə də mənim olar bir ad günündə...

Çoxlarını yola saldım bu yoxuşlarda,
Əl çalmadım hər uğura, hər mükafata;
Mükafatı alanacan – piyada, qarda,
Mükafatı alan kimi mindilər ata.

...Poeziya! Qırx yaşına il yarım qalır,
Bu xəbərdən xəbərsizmi ilham, söz, qələm?
Tale ayaq izlərimi yüz yönə salır –
Necə olsa, mən sənənlə görüşməliyəm!

1983

QƏSRLƏR, ŞAİRLƏR

Praqada qəsrlərdə şairlər yaşayırlar

Kralçün tikilər nəhəng qəsrlər
Şairlər daxmada yaşayan zaman.
Ötər qərinələr, keçər əsrlər,
Taxtından sürüşər hökmdar, fərman.

Daxmada yaranar nəhəng əsərlər,
Krallar qəsrde kef çəkə-çəkə.
Gələr şahzadələr, gedər əsillər
Qızıl qədəhlərdə mey içə-içə.

İllər hökm eləyər sonra həyata,
Çaqqala çevrilər aslanlar, şirlər,
Ötən əsrlərdən bu kainata
Bir qəsrlər qalar, bir də şairlər.

Sonra da dünyaya gələr bir zaman –
Müdrək kəlamıyla danışar, dinər.
Gələr yeni tarix, təzə bir dövrən –
Şairlər göylərdən uca görünər.

Heykəllər uclar məğrur, qüdrətli,
Daxmalarda ölən sənətkarlara.
Xalqını özündən min pay qiymətli,
Min pay əziz bilən sənətkarlara.

Uçuq daxmalarda yaradanlara,
O dahi, o təmiz, mərd insanlara
Ehtiram, sədaqət, məhəbbət üçün
Ulu qəsrlərin açarları da
Cavan şairlərə verilər bu gün.

Böyük qəsrlərə keçər şairlər
Ulu duyğuları duymaqdan ötrü.

Köçərlər eradan əvvələ qədər
Bu gündən sabahı sormaqla ötrü.

Bilərler: – itməsə ulu ilmələr,
İstiqbal xalısı toxumaqla olar.
Dünənə inamla söykənsən əgər,
Sabahın şərini oxumaqla olar.

1983

NİZAMİNİN MƏQBƏRƏSİ ÖNÜNDƏ

Burda küləklər də ondan deyirlər,
Burda aylar susur,
illər dayanır.
Bura qonaq gələn böyük şairlər
Şair olduğunu demir, utanır...

Ürəklər düşünür ölməzlik haqda,
Xeyallar əlçatmaz üfüqə dönür,
Bizim əsrimizdən çox-çox uzaqda...
Düz səkkiz yüz illik yollar görünür.

Yenə bu yerlərə düşübdür yolum,
Ürəyim çırpınır, döyünür yenə,
Razıyam,
adıca gözətçi olum
Belə əbədiyyət məqbərəsinə.

1975

GÖLƏN ƏSRLƏRLƏ YARIŞAN İNSAN

Gəncədə Nizaminin ev muzeyi açılıb

Hərəməz bir yolla gəlmişik, babam,
Çağır Məhəmmədi, qapını açsın.
Yığılıb gəlir öz elin, oban –
Yenə ocağından nəğmələr ucsun.

Bizi tanımazsan, uşağıq, babam.
Təzadlı bir əsrin sahilləriyik.
Sən də tanımadın?
Sən...

Afaq anam,
Biz ki, babamızın nəsiləriyik!

Səllər adlanmış əsrlər boyu,
Yağılar qovmuşuq, tarix yazmışıq.
Tapmışıq ən sərrast, ən doğru yolu,
Lakin... düz yolda da bəzən azmışıq.

İtkin cığırılarım yenə görüşüb,
Ümidlər, inamlar günəşə dönüb.
Yenə... haradansa ildırım düşüb –
Bir Araz, bir körpü iki bölünüb!

Babam, sən yazanda Vətən bir idi,
Bir idi xalqımızın müqəddarətı.
Təbriz Gəncəsinə pay göndərərdi,
Gəncə Təbrizinə nəğmə sovgatı!

Bu da bir dövrəndir... gəlib keçəcək –
Həqiqət nə qədər qandallı olar?
Bir gün öz əsrindən haqq istəyəcək
O yaşıl düzənələr, o uca dağlar.

...Səni yormağ üçün gəlmişik bəlkə?
Babamın bu səhər qonağı çoxdur!

Qapısına gəlib böyük bir ölkə,
Birçə Təbrizindən gələnı yoxdur...

Babamın nəğməsi səadət dadır –
Rahət nəfəs alsın qoca dünyamız.
Babamın süfrəsi meydan boydadır,
Kəkotu dəmləyir Afaq anamız.

Biz öz yükümüzü daşıyanlarıq,
Sabahın yüküylə dağ aşar babam,
Biz öz əsrimizdə yaşayanlarıq,
Gələn əsrlərlə yarışar babam!

1984

ÇEPOVANI

*Mehdi Hüseynzadə bu kənddə
dəfn olunmuşdur*

Çepovani!!!
Adriatik sahilindən
Xəzərimə, Göy gölümə uçan soraq.
Çepovani!!!
Mehdi dərqli, Mehdi qəlbli
qara torpaq.
Çepovani!!!
İtkin düşmüş qəhrəmanın ünvanını
kürəmizdə bucaq-bucaq, guşə-guşə yaymaq üçün
səs sürətin işıq kimi, fikir kimi
itiləşib,
Qəzetlərdə, radioda, arxivlərdə, dodaqlarda
“Mehdi!!! Mehdi!!!” – deyə-deyə
göylərin də, torpağın da,
milyon-milyon ürəklərə
kəç eləyən sorağın da

Mehdiləşib...
 Çepovani!!!
 Triyestə necə uçaq?
 Necə gələk sənə qonaq?
 Bəlkə Mehdi bizdən küsüb?
 (Sərhədlərə, məfillərə nə deyəsən?)
 Sən Mehdiyə pıçıl da ki,
 Azərbaycan torpağının bir ovucu
 qəbrin üçün qərubsəyib
 qərüb düşüb...¹

Çepovani!!!
 Mənim Mehdim
 Babəkimin nəvəsidir.
 Xətayimin gur səsidir.
 Təkcə adı, vətəni yox,
 Qütbətdəki məzarı da söyləyir ki,
 Füzulinin nəvəsidir!..

1973

HEYKƏL

Mehdi Hüseynzadəyə

Coşub Adriatik, çağlayır yenə,
 Xəzər sahilləri çoxdan aşıbdır...
 Onun eşqində də, nifrətində də
 İki nəhəng dəniz qucaqlayıbdır.

Amalı, məsləki – sonsuz zirvə, dağ,
 Adı çıraq olub zülmətdə, çəndə.
 Məzarı qütbətdə uyuyur, ancaq
 Özü tunc heykələ dönüb vətəndə.

1975

¹ Yazıçı İmran Qasımov bir zərfdolusu Azərbaycan torpağı aparıb Çepovanide qəhrəmanın qəbrinə tökmüşdü.

ZƏFƏR YOLLARINDA

Bombalar şıdırğı yağsa da göydən,
 Hər əsgər öyilməz bir dağa döndü.
 Zəfər
 yeddi dağın dalında ikən,
 Gözdən də, qaşdan da yaxın göründü.

Dörd il gecə-gündüz yol getdi dava,
 Nə duman seyrəldi,
 nə çən çəkildi,
 Barıt iyi verdi torpaq, su, hava,
 Mavi göylərdə də ölüm “əkildi...”

Nə yorulduq-dedik, nə də usandıq,
 Bizə arxa oldu anamız torpaq.
 Ən ağır vaxtda da qəlbən inandıq:
 Bu yol qələbəyə yollanır ancaq!

Mərmilərdən qabaq dindi ürəklər,
 Torpaq
 qəlbimizin vüqarı oldu.
 Bəzən öz əliylə qazdığı səngər
 Əsgərin ünvansız məzarı oldu.

Orda nə ay soldu, nə günəş batdı,
 Axdı anaların acı göz yaşı.
 Torpaqda nə qədər qəhrəman yatdı –
 Nə qəbri məlumdur, nə də başdaşı...

Hər qəlbə qocalmaz inam bitirdik –
 Sevindi dağ-dərə, torpaq, gül-çiçək.
 Biz nələr qazandıq, nələr itirdik
 İlk döyüş günündən qələbəyədək?!

Qurbanla alındı hər gədik, hər dik,
 Yaddan çıxmıyacaq o çətin səfər.

Sanki dörd ilə yox, dörd əsrə getdik
Qafqaz dağlarından Berlinə qədər.

Könül, qubarını heç oyatma gəl,
Onsuz da ürəklər bir kövrək teldir...
Dava qurtarıbdır otuz il əvvəl,
Dava yaşayır düz otuz dörd ildir.

Dinir qələbənin toyu-düyünü,
Xalqların, ellərin öz dillərində.
Bayram olacaqdır 9 May günü
Gələn əsrlərin sahillərində.

Daim səslənəcək zəfər baharı,
Çiçəklər göylərə atılacaqdır.
Neçə qəhrəmanın itkin məzarı
Hələ bundan sonra tapılacaqdır.

Aprel, 1975

MARŞAL JUKOV

I

Tarixin qoynunda min cür səs-səmir –
Hərə yaranıbdır bir niyyət üçün;
Adam var –

evinin dərini çəkmir,

Adam var –
doğulub bəşəriyyətçün.

Cəbhə – kişilərə axır imtahan!
Qələbə çətindir, uduzmaq asan.
Ya gerek Jukovtek qılnc çalasan,
Ya da Vlasovtek satqın olasan.

Orta mənzil yoxdur müharibədə,
Mehriban dil yoxdur müharibədə,

Yalan toxunmur ki, müharibədə,
Kitab oxunmur ki, müharibədə...

Burda hər yan ölüm, hər tərəf qandır,
Vurulan insandır, vuran insandır.
Sədlər insan qanı, insan ətidir,
Sərkərdə

qəlblərin qətiyyətidir.

Orta mövqe yoxdur müharibədə!
Ya gerek qəlbini kökdən dindirib,
Ölümün özünü boğub-öldürüb,
Qeyrəti başında papaq edəsən,
Ölüm yollarında ölümsüz cığır,
Əbədi bir çəhlim salıb gedəsən.
Elə bir çəhlim ki,
elə cığır ki,
Sən ölsən, məzarın yaşayar onda,
Milletin, torpağın yaşayar onda!

Ya gerek...

Qeyrəti, eşqi danasan,
Əzəldən dünyada biqeyrət olmaq
Həm çox dəhşətlidir,
həm də çox "asan"...

II

Stalin zəng çalar gecəyarısı:

– Açıq de, Georgi Konstantinoviç,
Söylə, Moskvanı saxlaya billik?
Qəlbimin başında – ürəkəğrısı...
Açıq de, sən əsil kommunist kimi!

– Bəli! – Cavab verir baş komandana,
Göydə şahənə bir ildırım dinər.
(Hərbdə yalnız inam gerek insana,
Onda qələbə də yaxın görünər!)

...Stalin vaxt verər yatmağa ona,
Zəng çalıb yoxlayar.

Yatmayıb hələ...
Qısa məzəmməti çatar ünvana:
– Deyəsən, öz Ayın batmayıb hələ?!

Bircə eyhamdanca mətləbi alar,
Söhbətin yönünü uzağa salmaz.
Kim ilə istəsən oynamaq olar,
Amma Stalinlə zarafat olmaz!

Sonra adyutanta tapşırır həmin:
– Bir də bu telefon səslənsə əgər,
Dəstəyi qaldırıb, de, yatmışam mən...
Keçər yan otağa düşünmək üçün
Xərithə önündə.
Çöldə ayaz, qar.
Hələ irəlində bir gecə, bir gün,
Gərək dəf edilsin başsız hücumlar!

III

Qəflətən yollanar Leninqrada,
Yollanar tək-tənha, bir axşamçağı.
Faşist baxışında çevrilər oda,
Açılar Piterin qaşı-qabağı.

Açılar qəlblərdə şaxtanın donu,
Nevanın buzları qalın olsa da.
Ukrayna cəbhəsi gözləyir onu,
Bir səhər yetişər Stalinqrada!!!

Təyyarədən düşüb köhlənə minər,
Hitlerin dilində əzbərə döner.
Kim çıxsə önünə Hitler danlayar,
Hitler indi duyar, indi anlayar

Hansı ölkə imiş qarşısındakı,
Kim imiş Stalin, Levitan, Bakı...
Hökmü hər alayda qaladan keçər,
Hökmü faşistləri dənləyər, biçər.
Döner Baş Ştaba bir axşamçağı.
Sabah

cəbhələrdən gələr sorağı.
Yolların qarlısı, dumanlısı var,
Hər səhər bir parol ünvanı olar.
Gecənin ömrünü gündüzə qatar,
Maşını şütüyər, köhləni çapar.
Dörd ildə alınmaz qırx zirvə aşar,
Dörd ilin ömrünü bir gündə yaşar.
Duyar hər cəbhədə sevinci, qəmi,
Gedər Potstama, Berlinə kimi.
Gedər qətiyyətli, inamlı, mətin...
Düşər kitabına əbədiyyətin!

1984

“İNSANLAR, SAYIQ OLUN...”

Yulius Fuçikin xatirəsinə

Hələ baxışlarda ötən davanın
Dəhşəti, qorxusu, ağrısı yaşar.
Qaysağı qan sızan min-min yaranın
Öz harayı yaşar, öz yası yaşar.
İgid var – qəlblərdə heykələ dönüb,
Özündən quruca bir şəkil qalıb.
Nişan paltarı var – çoxdan qat kəsib,
Otuz dörd ildir ki, bükülü qalıb.
Sevgi var – gözünü ümidə dikir,
Ürəklər həsrətdən odlanır, yanır.
Hələ anaların gözü yol çəkir,
Gündə min bir yana baxır, boylanır –
İnsanlar, ayıq olun...

Torpaq var – dilxordur qayalar, dağlar,
 Ölkə var – canının harayındadır,
 Çili hər obada hıçqırar, ağlar,
 Özü okeanın o tayındadır.
 Pablo Nerudanın şeri dilində,
 Elə bilməyin ki, sustahr, sönür,
 Alyende məsləki onun qəlbində,
 O qədər yanır ki, günəşə dönür –
 İnsanlar, dayaq olun!..

Hardasa tutulur üzü göylərin,
 Tüfənglər dillənir, toplar “hürüşür”.
 Hardasa yanılır sinəsi yerin,
 Anamız torpağa bombalar düşür...
 Bir an da diqqəti verməyək əldən,
 Hardasa al günəş vədəsiz sönür.

Dava asılıbdır düymədən, teldən.
 Ölüm su içməkdən asan görünür...
 Susmasa biryolluq güllə səsləri
 Rahat nəfəs almaz obalar, ellər.
 Kəsməsək dünyadan elə səsləri
 O dava təzədən qayıda bilər –
 “İnsanlar, sayıq olun...
 İnsanlar, sayıq olun...”

1975

SƏMƏD VURĞUNUN QİTƏSİ

Bu gün yenə kitabını varaqladım,
 Varaqlaya-varaqlaya
 Ünvanını min mahaldan soraqladım.
 Gördüm orda
 Hər sətrinin ruhu, canı – səmimiyyət,
 Gördüm orda
 Hər sətrinin son mənzili – əbədiyyət...

Gördüm orda duyğuların çiçəklidir.
 təzə-təzdir,
 Gördüm orda gecələrin mənası da apayındır,
 al səhərdir.
 Gördüm orda anam bu gün
 nəvəsinə şirin-şirin layla deyir.
 Gördüm orda
 Ulu Hürmüz
 əsrlərin o üzündən əl eləyir.
 Gördüm orda
 hökmdarın taxt-tacı da,
 qılıncı da
 Məhəbbətin qarşısında lal olubdur.
 Gördüm orda
 köksü çapıq Bisütun da
 saf sevgidən qüvvət alan
 bir memarın külüngünə qul olubdur.
 Gördüm orda misralar var – hələ nuru
 çox ürəyə sancılmayıb.
 Gördüm, ustad, nəçələri sənədən yazıb alim olub,
 Çox mətləbin amma yenə açılmayıb...
 Gördüm: sənət ünvanının hökmdarı məhəbbətdir,
 Beşiyinə, komasına, torpağına
 min könüldən valeh olan sədaqətdir.
 Gördüm orda
 dahilərin taleləri
 insanlığın öz yoludur,
 həyatıdır.
 Kitabını varaqlaya-varaqlaya
 Mən bir daha inandım ki,
 ən çətin janr
 bayatıdır!!!

Gördüm orda
 İstiqbalın duyğuları qanad açıb qatar-qatar,
 Gördüm, ustad,
 yerlə göyün arasında
 Vurğun adlı bir qitə var.

1976

TORPAQ

I

Sinənə səpilib insanlar,
zirvələr,
qayalar...
Köksündə dərə var,
təpə var,
qala var.
Çəsmə var, dəniz var,
Hər ovuc suyunda min bir dad, min nemət.
Hər qarış qurunda – bərəkət,
Hər addım yolunda min iz var!..
Körpəyə laylasan,
nağıllı
beşiksən,
İgide arxasan,
köməksən,
keşiksən.
Gah sevinc selisən –
günəşli, leysanlı,
çiçəkli baharsan.
Gah da ki, son kədər dağısan –
Səmaya həsrətli.
İşığa tamarzı
sopsoyuq məzarsan.
Sən mənim qüdrətim,
hünərim,
təsəllim.
Tarixin dibində uyuyan dünənim,
bu günüm,
öz əsrim,
öz nəslim!

II

A mənim Xətayi babamın
fərəhi,
qüdrəti,
kədəri,
ahı.
“Quransız”, “imamsız”, “allahsız” Babəkin
Quramı,
imamı,
müqəddəs Allahu!
Varlığım,
düşüncəm,
həyatım,
İlk şerim,
İlk sevgim.
Dilimdə əbədi çağlayan bayatım!
Həmişə alovlu ülvyyəti ocağım,
Şölesi heç vədə sozalmaz
məhəbbət çırağım.
Hər nəslin öz eşqi,
yaşayıb-yaratmaq həvəsi,
Anamız Vətənin
məğrurluq nəğməsi!

TƏBRİZƏ BOMBA ATDILAR

Təbrizə də bomba atdılar dünən...
Toya çağırılmışam mənə bu axşam.
Götür, boğazımdan as məni, Vətən,
Qoy ələm yığışsın səmə bu axşam!

Sağlıq deyəcəyəm, rəqs edəcəyəm,
Xəyal dolanacaq aranda, dağda,
Hələ bir şer də söyləyəcəyəm
Bütövlük, yetkinlik, xoşbəxtlik haqda.

Göylərə uçacaq şirin nəğmələr,
Tavan tab gətirməz bu zəlzələyə...
Hər də qəlbimizi boğsa da qəhər,
Təriflər yağacaq gəlinə, bəyə.

Sonra çilçıraqlar cingildəyəcək,
Qapılar taybatay açıq qalacaq,
Sonra pəncərələr "dingildəyəcək",
Səsdən dəng olacaq hər künc, hər bucaq.

Harayla dolacaq məhəllə, küçə,
Bey özündən razı...

Qız köçündədir...
Milletin toyudur bu uzun gecə,
Milletin yarısı yas içindədir.

Bir gözümüz güler,
 birisi ağlar,
Ürək də ikiyə bölünüb, nədir?!
Biri qapı açar,
 o biri bağlar,
Bir səda sevinçdir, biri göynədir.

Yenə də zalımlar meydan sulayır,
Günahsız tökülən qan çıxır dizə.
İndi gəl bu toyu o yasdən ayır –
Bombalar tökülür qoca Təbrizə.

Orda... məktəb yoxdur ana dilimdə,
Yarıdan çoxumdur ağ günə möhtac.
Neçə diyarımda, neçə elimdə
Adi toya möhtac,
 düyünə möhtac...

...Toydan çıxacağıq...
Bu sözlüm haqdır:
Sevinc yaşları da axacaq dən-dən.

Bəlkə bir şer də yazılacaqdır
Bu günün,
 bu ayın xoş qədəmindən.

Daha sözlüm yoxdur...
 bu – ip
 bu – sabun,
Götür, boğazımdan as məni, Vətən!

* * *

Mən sizdən yazıram, qızlar, a qızlar!
Hər eldə, obada gur işıqsınız.
Hərəniz – bir oğlan yanında bahar,
Hamınız –
 dünyaya yaraşıqsınız!

Əzəldən belədir bizim həyatda:
əməl
sahibini üstələyibdir.
Təbiət bir sizi yaratmaqla da
Ən şah əsərini bəstələyibdir!

Eh! Nəğmə nədir ki!!!
Deməyin bəlkə,
Gözəllik önündə ağılım azıbdır...
Deyirəm, Üzeyir "Sensiz" deyəndə
Sizi düşünübdür, sizi yazıbdır...

Gəlin, gözəllikdən zövq alaqları barı,
Hər gün ömrünüzün xoş günü olsun.
Coşqun ürəklərin saf arzuları
Elin toyu olsun, düyünü olsun.

Böyük məhəbbətlə alışıq oda,
Deməyin, ya bəxtim... qoy qismət olsun...

1985

Sevin!
Məhəbbətin hər addımında
Qız məniyi olsun,
Saf ismət olsun!

Gözlərdə gözəllik qucaq-qucaqdır –
Belə gözəlliyə – yaşa! – deyirəm!
Bir söz var, qəlbimi dəşir nə vaxtdır:
Ənliyə, kirşana haşa! – deyirəm!

Bu əsrin qüdrətli şəriyyəti var,
Bu ilin, bu günün insanı olun!
Yaxşı oğlanların bir niyyəti var:
Mənəvi gözəllik dastanı olun!

1968

OXUYUN, QIZLAR!

Hey çalın-çağırın, oynayın, qızlar,
Mahnılar qoynunda ömür sürək biz.
Ensin qoynunuza yanar ulduzlar.
Günəşə cən çatsın nəğmələriniz,
Mahnılar qoynunda ömür sürək biz.

Yetsin gur səsiniz uzaq ellərə,
Hər nəğmə
 ömrü kaş bir az uzatsın.
Qovuşsun eşqiniz dəli sellərə,
Təmiz məhəbbətlər murada çatsın,
Hər nəğmə
 ömrü kaş bir az uzatsın.

Asta pıçıltıda, coşqun harayda,
Zildə də, bəmdə də nəğməiniz olsun!
Nə qədər xoş kəlam, söz var dünyada

Hamısı sevilən qəlblərə dolsun –
Zildə də, bəmdə də nəğməiniz olsun!

Vurulun ən təmiz, ülvî niyyətə,
Nəğmə
 məhəbbətə çağırış səsidir.
Nəğmə
 təbiətin bəşəriyyətə
Ən qədim, ən gözəl hədiyyəsidir –
Nəğmə
 məhəbbətə çağırış səsidir.

Hey çalıb-çağırın, oynayın, qızlar,
Gözəllik qoynunda nəfəs alın siz,
Məhəbbətlə ötsə baharlar, yazlar,
Daim alqış səsi eşidərsiniz,
Gözəllik qoynunda nəfəs alın siz...

Onda uzaqlaşar ələmlər bizdən,
Fəlakət də qorxar gur səsinizdən.
Könüllər nəğməli al şərab içər,
Kədər uzaq gəzər, qüسسə yan keçər,
Nəğməylə uzanar ömür də, gün də,
Səadət çağı da, toy da, düyün də...

Oxuyun, oynayın, çalın, ay qızlar,
Suşmasın səsiniz, nəğmələriniz!

1974

ZİRVƏ CİĞİRİ

Hara dırmaşırsan,
 hara qalxırsan,
Varmı bu yoxuşun bir gün axırı?
Elə təvazökar,

sakit baxırsan –
Yoxsa dağ qızısan,
zirvə cığır?!

Fatehlər heç zaman qürurla dinmir,
Sanki amalı bir adi niyyətdir...
Yollar var –
ünvanı, yönü bilinmir,
Cığır var –
mənzili əbədiyyətdir!

...Ayaq ta yerimir,
tər – puçur-puçur...
Dayan, dincimizi alaq bir azca.
Yalçın qayalardan qartallar uçur.
Dərə – dərin ümman,
dağ – göydən uca...

Qalxdım pillə-pillə,
küləklər – daraq,
Buludlar yollanır hey axın-axın,
Mən burda dünyadan nə qədər uzaq,
Mən burda dünyaya nə qədər yaxın!

Cığırılar
yolçunun qolundan tutur,
Səsləyir təmkinli göylərə sarı,
Cığırılar
yollardan min yol uludur,
Çəhlimlər
ayaqlar geniş yolları.
Zirvəyə tez çatmaq nəyimə lazım?
Məni yola salsın hər gül, hər çiçək.
Hərdən çəhlimlərdə,
izlərdə azım,
Tez çıtsam,
zirvə də adıləşəcək.

...Əlindən kim tutsa
çatır mənzilə.
Qayalar səss verir,
göylər çağırır...
Bu sərt yoxuşlarda hamıdan öncə
Ucalar,
ucalar zirvə cığırını!

1980

SƏSLƏN, GİTARA, SƏSLƏN!

*Гитара, милая,
Звени, звени!
Сыграй, цыганка, что-нибудь такое,
Чтоб я забыл отравленные дни,
Не знавшие ни ласки, ни покоя.*

Сергей Есенин

Köksündəki duyğular şelalə harayımı,
Nəğməli gur bulaqımı, köpürən dağ çayımı,
Büllurluqda göylərin on dörd günlük ayımı,
O nə nalədir qopur yanıqlı pərdələrdən?!
Səslən, gitara, səslən!..

Qəlbini dinlədikcə ötən günü anıram,
Sədaqətin, ülfətin başına dolanıram,
Təranələr selində kövrəlirəm, yanıram...
Bir əlim göylərdədir, biri yerdə bəs nədən?
Səslən, gitara, səslən!..

Xəyalımda ulduzlar bir-biriylə öpüşür,
Yüz illik düşmənlər də əl tutur, xoş görüşür.
Nə vaxtdan unutduğum bir gözəl yada düşür. –
İlk görüşə gedirəm ilk gənclik çağında mən...
Səslən, gitara, səslən!..

Ürəyimin evinə təzə arzular dolur,
Ətirli gül-çiçəklər nə qocalır, nə solur...
Müqəddəslik, ülvilik könlümdə allah olur,
Gözəlliklər boylanır, baxıram pəncərədən –
Səslən, gitara, səslən!

Səslən, gitaram mənim!!!
Səslən, ömrümün yazı!
Səslən!

Qov könuəllərdən kini, çəni, ayazı,
Hər xalımı dinləyək min bir kərə biz azı,
Mürğülü xatirələr oyansın qoy səşindən,
Səslən, gitara, səslən!

1976

NƏĞMƏ HAQQINDA NƏĞMƏ

Oxu, qadan alım, oxu nəğməni,
Oxu ilk sevginin dəyanətindən.
Bəmində, zilində dolandır məni,
Söhbət aç eşqindən, sədaqətindən...

Nəğməsiz ömürlər baharsız ildir,
Baharsız gülərmə çəməni, gül-çiçək?!
Nəğməsiz payız da payız deyildir,
Ürək nəğməsizsə, nəyimə görə?!

Nəğmə, xəyalların uca dağıni
Torpağa bağlayır, yerə bağlayır.
Qılıncın, tufəngin öz qabağını
Bəzən nəğmə kəsir, nəğmə saxlayır.

Nəğmə qüvvət verir qola, ürəyə,
Könüldən-könülə yollar salınır.

Uşaqkən deyərdim: görəsən, niyə
Döyüşlərdən qabaq "Cəngi" çalınır?

Nəğmədə canlanır dağ-dərə, yarpaq,
Dil açır insanın hər arzusu da.
Yalnız məhəbbətdir, məhəbbət ancaq
Nəğmənin adı da, şah mövzusu da.

Ruhunda – qısqanlıq, hicran tufanı,
Sətrində – inilti, həzinlik, kədər.
Əsl nəğmələrin doğum meydanı –
İlk hicran günündən vüsala qədər!

Vüsallar nəğməni şirinləşdirir,
Yanıqlıq, təlatüm, alov azalır.
Hicranlar sevgini dərinləşdirir,
Sevən ürəkləri tufanlar alır.

Oxu, qadan alım, oxu nəğməni,
Oxu ilk sevginin dəyanətindən,
Bəmində, zilində dolandır məni,
Söhbət aç eşqindən, sədaqətindən...

1975

ƏLƏSGƏR DƏRSİ

Yollarda nurlandı şər çırağım,
Bu nə gözəl səfər,
nə xoş görüşdü?!
Ömrün bir səhəri səyyar ayağım
ustad Ələsgərin qəbrinə düşdü...

Sinədəftər aşiq yatır burada,
məzarı ən qədim şəri andırır.

Onun söz həvəsi soyuq məzarda
torpağı yandırır, daşı yandırır.

Təbiət bəxş etdi onu cahana,
ustad, kəməndini misraya atdı.
Tale ilham verdi, təb verdi ona,
aşiq nəğmə dedi, dastan yaratdı.

O ki əlindəki sədəfli sazı
ana təbiətin özü sanıbdır.
Bəlkə ona görə sadə məzarı
çəmənlə-çiçəklə naxışlanıbdır?!

Yer əkib, əlinə çəməq da alıb...
Yazısı – el zəhni, bir də sazıdır.
“Bisavad” aşiqdən nələr yazılıb,
İnnən belə nələr yazılısıdır!

Şer məclisində odur tamada,
təcnisi şərbəttək içilməlidir.
Bütün şairlərə institutda
Ələsgər dersi də keçilməlidir.

Göyçə, 1969

VƏTƏN

Beşiyim,
anamın bir ağız laylası,
Nəğməli göy Xəzər,
Sinəsi yazılı Qobustan qayası.

Yanar od ürəkli
torpağın nəfəsi,
Ağsaçlı Füzuli kədəri,
“Ənəl-Həqq” səsi.

Babəkin qələbə səhəri,
Mehdinin
qürbətə sığmayan hünəri,
igidlilik xəbəri.

Hər dərdə mələhim,
baldadlı bir duyğu.
Dumduru Zəngəzur bulağı,
Bir ovuc bulanıq Kür suyu.
Öz qışım,
öz yayım,
öz yazım.

Arazım,
Arazım,
Arazım!

Əqidəm,
məsləkim,
vüqarım,
Çinarım,
çinarım,
çinarım!

* * *

Mənim qabaqda çox imtahanım var –
Axırda birindən kəsiləcəyəm.
Gülüm, ürəyini sıxmasın qubar –
Kəsilib... yaşasam, nə kədər, nə qəm...

İgidlər hünərlə gəzib dolanar,
Bircə qorxaqlardır meydandan qaçan.
Yoxuşlu, burumlu bir yol uzanar.
Körpə beşiyimdən məzarımacan.

Məzardan sonra da yaşar ömür, gün
 Doğma yaddaşlarda...
 Bu da bir çağdır! –
 Yüz il yaşasam da bəyaz ölümüm
 Qara məzarımdan xeyli uzaqdır.

Məzardan ölümə nə qədər yol var? –
 Səndən sonra gələn nəsillər bilər.
 Məzar var – söyərler, qarğışayrlar,
 Məzar var – dərdlilər dərini bölər.

Mənim qabaqda çox döyüşüm durur –
 Axırda birində uduzacağam.
 Onunçün ürəyim narahat vurur,
 Ağlım kəsən gündən, ah, bu çağacan.

Bir gün uduzanda dünyadan doyub,
 Kölgəsiz xəyaltək itməyəcəyəm.
 Əlimi fəğırca cibimə qoyub,
 Yarış meydanından getməyəcəyəm.

Sən elə bilmə ki, dağlar uçacaq
 Uduzsən –
 ...Dünyadan köçməyin asan.
 Hər gün qələbəyə arxalan, ancaq
 Hərdən uduzmağı bacarmalısan!

Mənim qabaqda çox imtahanım var,
 Axırda birindən kəsiləcəyəm.
 Gülüm, ürəyini sıxmasın qubar,
 Kəsilib... yaşasam,
 nə kədər, nə qəm?

Günlərin, illərin adi deyilsə,
 Yıxılsan, nə acı, nə də ki, usan.
 Dünyada kişitək yaşaya bilsə,
 Məzardan sonra da yaşayar insan.

SALAM, DÜNYA!

Salam, dünya!
 Atam da sənə salam verib,
 Haçansa ulu babam da,
 Körpə-körpə çinarlar da,
 kəndimiz də, obam da...
 Pıçıldeşən bulaqlar da,
 Yazılmamış varlaqlar da,
 Qartalların balası da,
 Tarixlərə tarix olan o Ətincə qalası da,
 o Əckəran qalası da!
 Hamı sənə salam verib,
 Hamı sənə alqış deyib:
 kimi on il,
 kimi yüz il,
 Kimlərinse salamları illər ilə
 ölçülməyib,
 əsrlərə sığan deyil.

Hamı sənə salam verib,
 Hamı səni belə görüb...
 Hamı səndən keçən zaman
 yaxşı, ya pis,
 nəşə bir şey
 qoyub gedib.
 KİM, qoynunda yaşadığı xoş illərin
 miqdarından razı qalıb,
 səndən tamam doyub gedib?

Salam, dünya!
 Səndən bir pay ömür alıb
 dünənimi,
 bu günümü,
 sabahımı
 ana-ana yaşayıram.

Qışın oğlan çağında da
Mən içimdən od tuturam,
yana-yana yaşayıram!
Gah olur ki, otağında dona-dona
Ürəyimin istisini tökürem ağ varaqlara...
İlk eşqimi ürəyimdə
Unudulmaz xatirətək zaman-zaman
saxlayıram,
Gah da olur, tar inləyən,
Kaman yanan mağarda da
için-için
ağlayıram.

Bəs sən necə?
Sinən üstə öz yeriş,
Öz səsiylə addımlayıb,
Çiyinlərdə qəbrə köçən nəsilləri
Heç yadına salırsanmı?
Qaşlarını çatıb hərdən
xeyallara dalırsanmı?

Salam, dünya!
Bilirsənmi, sinən üstədən ötənlərdən
Kimlər köhnə yollarınla
səssiz-ünsüz yeriyibdir,
Kimlər təzə yollar açıb,
cığır salıb?
Bilirsənmi, fateh var ki, adı itib,
özünü itib,
izi qalıb!
Adam var ki, gənc yaşında susubsa da
odlu qəlbi,
Əsrlərdən-əsrlərə addımlayıb
istedadı,
Eşqi, təbi.
Adam var ki, dağlarında yüz əlli il
ömür sürüb,

Nə dam tikib, nə yol salıb,
nə bir qarış divar hörüb...
Adam da var, gənc yaşında əsrlərin
işin görüb!

Salam, dünya!
Qucağında gecə-gündüz
vuruşuram, çəkişirəm,
Heç özüm də bilmirəm ki,
mən nəyini dəyişirəm?
Nədən, söylə, gah haraysan, çağlayansan.
gah səssizsən,
Bəlkə elə çoxlarının ürəyindən
xəbərsizsən?

Salam, dünya!
Babam yüz bir yaşında da
Deyirdi ki, qucağında
Kaş ömürdən
bir an artıq qalam, dünya!
Ömür elə qısadır ki,
Heç kəs sənə "vida" demir,
Səndən ayrılmaq istəmir...
Hamı ister daim deyə:
– Salam, dünya!
Salam, dünya!

1972

MƏNDƏN SONRA

Yarpaqlar – pıçıldısını,
Ulduzlar – parıldısını,
Bulaqlar – zümzüməsini,
Şəlalələr – gur səsinə,
Günəş – işığını, istisini,

İldırımlar – alovunu, nərəsini...
dəyişməyəcək,
əminəm buna!
İnanıram təbiətin
bizdən sonrakı nəsilləri
təmənnəsiz ərşəyə çatdıran
müdrək ata olduğuna!

Bəs görsən,
ekvatorun filan meridianında,
filan okeanın, dənizin, gölün, çayın...
o tayında,

filan iclas salonunda
fağrıların üzündən
“müqəssirlik” damğası silinəcəkmi?
Ağsaqqal – öz yerində,
qarasaqqal – öz yerində,
kosasaqqal – öz yerində...
Bıq yeri yenidən tərləmiş istedadın da öz yeri
bilinəcəkmi?!

Bütün institutlarda
ana dili dərsi keçiləcəkmi?
Mötəbər məclislərdə
Günəşin, ulduzların, Ayın,
ölü xalqların tarix kitablarının –
nəğmələrinin, atalar sözlərinin sağlığına da
içiləcəkmi?

Hərə öz yurdunun həm padşahı,
Həm də nökrü olacaqmı?
“Qayğılar”, “ümidlər”... kağızlara deyil,
ürəklərə dolacaqmı?

Görsən,
fəlakətə öyrəncəkli bir ölkədə
zəlzələ olsa,
bütün dünya çatacaqmı
o ölkənin harayına, dadına?
Görsən,

yenəmi atom zavodları, silah
anbarları tikəcəklər
yaşayış otaqlarına,
uşaq oyuncaqlarına ayrılacaq
vəsait hesabına?
Zülmkarlıq, zorakılıq məfhumları
köhnə nəşrli lüğətlərdə,
arxivlərdə itəcəkmi?
Torpaq üstə, sərhəd üstə
ərşə qalxan “qızdırmalar”
birdəfəlik bitəcəkmi?

Gələn əsrin bakılı Azəroğlusu
yenəmi gedə bilməyəcək
Təbrizli bacısının toyuna?!
İndiki tarım sərhəd məftilləri
paslanıb qırılandan sonra
təzədənmi passız məftil çəkəcəklər
Araz boyuna?

Görsən,
maşından qaşığacan düzülmüş növbələr
yenəmi olacaq
şairin,
bestekarın,
fəhlənin ikinci iş yeri?!
Görsən – oxunacaqmı
filan qocaman nasirin
yeddi yüz yetmiş yeddi cildlik “Neynim-
neynim” romanı,
şairsizlik ucundan
“azadlıq” pasportu almış
filan... filan şairin “Sərbəstlik” şeri?..

Görsən,
gələn əsrlərin övladları
necə baxacaqlar mənim nəslimin
amalına, adətinə, verdişinə?

Neçə qiymət verəcəklər
tikdiyimiz binaların memarlıq işinə?
Qaqarının kosmosa uçuşuna?
Alyoxinin, Spasskinin hünəri
dillərdə zaman-zaman qalacaqmı?
Futbol dəbdə olacaqmı?

Görəsən,
yenəmi çətin tapılacaq
yumşaq körpə nənniləri?
Hansı nəğməni çox oxuyacaqlar
gələn əsrlərin müğənniləri?
Ürəklər yenəmi fərəhdən, sevincdən çox
kədər yükü daşıyacaq?
Bazarlar hansı əsrədek yaşayacaq?
Hansı şerim sığmayacaq
yazıldığı tarixinə, zamanına?
Hansı nəğməm çatacaqdır
məndən sonra qələm tutan nəsillərin
ünvanına?!..

1970

FUTBOL

Futbol oynayırlar kənddə, şəhərdə,
Futbol oynayırlar indi hər yerdə.
Coşur stadionlar,
Coşur insanlar,
Coşur ehtiraslar, yanır gümanlar.
Uduzan başını aşağı salır, –
Bir şəhər, bir ölkə fikrəmi dalır?
Udanın vüqarı yerə sığmayır,
Nəğməyə sığmayır, şərə sığmayır.
Təzə çempionlar qürrelenirlər,
Şöhrət çələnginin çetiri altda
Bütün yer üzünə səpəlenirlər...

Neçə söz nəhəngi olan millət də –
Qalib futboluyla öyünür bu gün.
Ürək var – dözməyir məğlubiyyətə,
Ürək var – futbolla döyünür bu gün.

Biz də sevinirik: – futbolumuz var,
Hər dəndən vurulan öz qolumuz var...
Pelemiz, Rossimiz yoxsa da, ürək,
Darıxma, qardaşım, bir gün gələcək,
Bizim "Neftçi" də bir axşamçağı
Qaldırar göylərə zəfər bayrağı...

...Futbol oynayırlar kənddə, şəhərdə,
Futbol oynayırlar indi hər yerdə.

Yaxşı futbolçuyla görüşmək çətin,
Yaxşı yazıçıyla görüşmək asan.
Qərribə işi var bu cəmiyyətin,
Hər dəndən nağılına qulaq asasan:
Gözəl komandayla, məşqçilərlə,
Çox gözəl "yarışlar" gəlir meydana.
Alışlar-verişlər gəlir meydana.
Təptəzə işbazlar gəlir meydana,
Təzə qumarbazlar gəlir meydana.
Ağlı çox dayazlar gəlir meydana...
Dözürük buna da...
Çarəməz nədir?
Sevinc bəxş eləyən yarışların da,
Hər dəndən doğurduğu çox qərribədir.

Dözürük, dözüürük!
Vay o gündən ki,
Anamız Yer üzü yer topu ola,
Hər ulduz çevrilib şir topu ola...
Yarışlar sığmaya yaşıl meydana,
"Yarışlar" hökm edə göy asimana...
Mərkəzdəki ulduz fitini çala,

Yerdəki oyunlar yarımçıq qala.
Ağalar deyə ki, ulduz toyudur,
Bu da əsrimizin bir oyunudur.
Bu da bir yarışdır, bu da bir sınaq,
(Görək neçə nəfər sağ qurtaracaq?)

Futbol siyasətə qarışır indi,
Siyaset futbolla yarışır indi.

...Vay o günə ki,
Yer lərzəyə gələ göyün səsindən.
Həyat

iki futbol komandasıyla
Biryolluq silinə Yer kürəsindən.

1983

ODESSA ZARAFATI

Nağıllı sahillərdə
dolanmaqdan yorulma,
Çimərlikdə gözəl çox –
Hamısına vurulma...

Səni bihuş etməsin
Hər alagöz, hər ətir,
Min gözəlin içindən
bircəsinə seç, götür.

Amma eləsin ki –
(inanasan kimə sən?..)
Moldav konyakında yox,
göy dənizdə çiməsən.

Amma eləsin ki –
insafa vəfa etsin.

Səkkiz baletdən sonra
Kotomboya da getsin...

Bir də... sən gəl qınama
bu şəhəri quranı, –
Sahillə üzbeüzdür
“Mirvari” restoranı!

Bir də diqqətli ol ha –
mən bir sirdən həliyəm,
Bura Marsdan gələn də
Deyər – odessalıyam...

Lətifəsi rənglidir,
yumoru – bir az qatı,
Hər xəstəyə məlhəmdir
Odessa zarafatı.

Kimyasız hazırlanır,
ona heç nə qatılmır.
O, elə dərmandır ki,
apteklərdə satılır.

“Keyfiyyət nişanı” var,
Hər eldən gəlir səsi...
Mərkəzin firmaları:
Puşkin xiyabarıyla
Deribasovski küçəsi.

1977

ÖMÜRDƏN ÖTÜŞƏN GÜNLƏRİ SAYMA

Qardaş, məhəbbətdən nələr yazılıb,
Bundan sonra neçə kitab yazılar?
Torpaq, sinən neçə yerdən qazılıb?
Bundan sonra neçə yerdən qazılar?

Bəşərin mənzili bir al səhərdir,
Dost-dostu axtarar,
yar da yarını.
Ulduzlar insanın sayı qədərdir,
Qoy sayım göylərin ulduzlarını!

Adsız cığırarla qalxaq yuxarı,
Ömür parçasıdır hər eniş, yoxuş.
Məşələr – qəlbimin həmdəmi, yarı,
Onun yaşını da torpaqdan soruş!

Seyr et zirvələri, dağı-dərəni,
Allah, dağları da insansız qoyma.
Könül, göz çiçəkli çölü, çəməni,
Ömürdən ötüşən günləri sayma.

25 yanvar, 1975

DOXSANINCI İL

Həqq, ədalət özü didərgin düşüb

BİZİM BU GÜNLƏRİN...

Bizim bu günlərin qovğası çoxdur –
Qarası ağına qarışır hərdən.
Sibirdən, tayqadan qorxusu yoxdur –
Nahaqqı
 haqqıyla yarışır hərdən.

Gecəsi gündüzlə döyüşə girir,
Zülmət də özünü hökmdar sayır.
Bircə qırmızısı yerini bilir,
Bacarsan, sarını bəyazdan ayır...

Bizim bu günlərin işığı çoxdur –
Günəşə üz tutub nəhəng bir ölkə,
Qaçıb gizlənməyə bucağı çoxdur,
Göz var – kor olmağa hazırdır bəlkə!

Sanırdıq hazırıq yüz il sonraya –
Gələn əsrlərə söykənməliyik...
Demə, uça-uça ulduza, Aya,
Torpağı yenidən öyrənməliyik,
Yarpağı yenidən öyrənməliyik,
Dünənə yenidən baş vurmalıyıq,
Dünəni yenidən yaşamalıyıq,
Dünənə boylanıb təmkinlə, ayıq,
Bu günün yükünü daşımalıyıq,
Dünənin köçünü daşımalıyıq...

Gərək babalartək oğullar dinə
Qarşıya çıxanda çox qaya, çox dik.
Köhnə kitabları təzədən yenə
Təzə əlifbatək öyrənməliyik.

Təzədən köhnəylə yarışmalıyıq,
Təzədən təzəylə barışmalıyıq,
Yenə özümüzlə vuruşmalıyıq,
Yenə özümüze qovuşmalıyıq...

Bizim bu günlərin işi çətindi,
Bizim bu günlərdən söz salma indi.
Danışsan, tərifı göyə çıxacaq,
Sonra öz evini özü yıxacaq.

İthaf şerləri yazma adına,
Bəzək qanad qoyma öz qanadına,
Qoysan – qanadını itirəcəkdir,
Beş-üç il sonracı əsən küləklər
İşini biryolluq bitirəcəkdir.

Kimə istəyirsən səni and verim –
(Mənim düz sözumdür daim and yerim!)
Gəl, tərif söyləmə bizim günlərə –
Gəl, qarğış eləmə bizim günlərə...
Elə yetmiş ildir tərifləmişik,
İnişili

bildir tərifləmişik.
Bildir inişili yamanlamışıq,
On ili, yüz ili birdən danmışıq.
Bu gün də dünəni tanıdıq elə.
Bilirsənmi niyə yanıq belə?
Nankorluq qarğış tutubdur bizi,
Haqq yerə vurubdur küreyimizi...

Mahnı oxumuşuq... qan çıxıb dizə,
Xalça toxumuşuq rəhbərimizə...
Şüar qışqırmışıq, çəpik çalmışıq.
Nitqlər dinləmişik... Nədi-nədi ki,
Kimsəni kürsüdən yerə salmışıq...
İndi də bu günü tərifləyirik,
Təşbeh axtarıq,
sağlıq deyirik.

Səni and verirəm inandığına,
Səni and verirəm öz imanına:
Gəl, tərif söyləmə bizim günlərə –
Gəl, qarğış eyləmə bizim günlərə.

* * *

Doğma ocağından didərgin düşdün,
Barı sən özündən didərgin düşmə.
Hər kimdən incidin,
hər kimdən küsdün –
Ağsaqqal sözündən didərgin düşmə.

Çinarlar titrəyir –
boz yellər əsir,
Udur milyonları bu zalım əsr.
Qaranlıq işıqın səbrini kəsir...
İnamın dizindən didərgin düşmə.

Düşməni qamçısıdır atını sürən,
Bəs haqq havxtacan susacaq görən?
Gözünü yumantək yuxuna giren
Yurdunun düzündən didərgin düşmə.

Bir gün o ellərə qayıdacaqsan,
Sükutun zülmüdür,
vuruşun asan!

Təmkinlə ağlayan,
təmkinlə susan
Qəlbinin közündən didərgin düşmə.

Boşboğaz kürsülər gurlayır yaman,
Meydanı sulayır avara, nadan...
Qorxunc gecələrdə tank sürür zaman,
Barı gündüzündən didərgin düşmə.

Qocaman dünyasan,
tarixin ulu,
Qovğalardan keçib ömrünün yolu,
Sən də bu millətin bir sınımaz qolu,
Ellərin gözündən didərgin düşmə,
Bari sən özündən didərgin düşmə.

1990

DİDƏRGİNLƏR

Küləkli çöllərdə, qarlı havada
Kəsə cığırıları gözən tapılmaz.
Göz yaşları qalan isti yuvada
Təndirlər üşüyər –
Çörək yapılmaz.

Qabağı gah duman, gah da çən kəsər,
Ağrılar üz tutar ümidə sarı.
İgidlər
hirsinin başını kəsər,
Yorğun izdihamlar yorar yolları.

Düşərlər taleyin uzaqlığına,
Kimsədən bir qurtum su uman olmaz,
Fikirlər dirənər kədər dağına,
Gözlər od püskürər,
yalanı olmaz!

İzlər səpildikcə palçığa, qara
Sorar ürəkləri susuzluq, бүркү.
Hələ xəbərin yox, a bəxti qara,
Vətəndən böyükdür Vətənin yükü.

Hara üz tutsa da ayaqlar, əllər...
Ürəklər nisgillə, həsrətlə dolu.

Qayıdar ildırım sürəti ilə
Vətənə qayıdan qorxulu yolu.

Qoyarlar tövlədə atı, yəhəri...
Xeyri qabaqlayar hər addımda şər,
Bizim bu günlərin didərginləri
Gözümüz önündə tarixə düşər.

Nə gözlər bu axşam, bu gecə, sabah?
İnsan dərd əlindən saçını yolar.
Bu əsrin sonunda, Allah, ay Allah,
Vətənin yolu da qorxulu olar?!

Bu da bomboz səhər,
sarımtıl gündür...
Gezməyə çıxarlar qərbət ölkəni:
Vətən
lap axırda... ölmək üçündür,
Yoxsa ölməyə də qoymurlar səni!

Məzarlar uçunar qəm-möhnət ilə:
Pirlər gözlərinin yaşını silər,
Xalqın təsəllisi gəlsə də dilə,
Didərgin dərini
didərgin bilər!

Sozalar ömür də,
Sozalar gün də,
Zülmət zaman-zaman ayaqlar yeri,
Yalanmış sən demə, bu zülm önündə
Uzaq Afrikanın didərginləri.

Düşmənim gizlənib düşməni dalında,
Bu daş hansı dağdan qopub sürüşüb?
Bizim bu günlərin qovğalarında
Haqq, ədalət özü didərgin düşüb.

1989

DOXSANINCI İL

*...Görəsən, gələn əsrin Azaroglusu
yenəmi gədə bilməyəcək
Təbrizdəki bacısının toyuna?
İndiki passız sərhəd məftilləri
paslanıb qırılardan sonra
yenidənmi passız məftil çəkəcəklər Araz boyuna?*

"Məndən sonra" şərinəndən. 1970-ci il.

1

"Qarabağ"... uydurması,
Günahsız ruminların yası
89-danı qaldı, doxsaninci il?
Bu, nə soyuq məclisdi,
Bu, necə gelişdi,
Nə qeyli qaldı, doxsaninci il?
Dükənlərin boşdu, xəbərin varmı?
Vəzifəli,
Vəzifəsiz harınlara,
Vəzifəli, vəzifəsiz harınlara yedək atı
qardaşlara,
bacılara,
yeznelərə,
qayınlara...
Elə bu günlər xoşdu, xəbərin varmı?

Köhlənin adını ulax qoyublar,
Həqiqətin derisini soyublar.
Atasının yandırılar haqqın-salamın.
Boğazına ip salıblar necə müdrik kəlamın –
Sürüyüblər uydurulmuş tarixlərin arxasınca,
Sürüyürlər yalanların,
böhtanların arasınca –
Xəbərin varmı?

Didərginlərin evləri evdə üşüyür,
özləri – çöldə,
Görəsən, "Didərgin – 88"-lərin dərini
necə eldə anlayırlar,
necə dildə?

Bu dərindən əlacı nə?
Bu dərindən çaları çox...
Üç yüz minlik kütləni
Üç yüz necə obadan
Üçcə günün içində
Ölümlə qovana
"Gözün üstə qaşın vardır" – deyən yox,
Bəlkə didərgin salasan
Yuxarıda bu işə barmaq qoyanları
Kabinetindən, maşınından, evindən üçcə günlüyünə!
Bilələr – bu haqqın səsidir,
Bilələr – kiçik çillə nə deməkdir?
Bilələr – didərginlik nə "xörəkdir",
Bilələr – ayın neçəsidir?

Xəbərin varmı, doxsaninci il,
Dənizlər sahilə sığmayır daha,
Sahillər dənizlərə.
Düzlükdən dəm vura-vura.
Gözlərimiz önündə
Xalq bölünüb: ağalara,
nökərlərə,
kənizlərə.

"Şah" planlar, öhdəliklər köhnəlibdir,
Şüarlar da qocalıbdır, incəlibdir...
Kürsülərdə nitqlərin çox,
Qəzəb

iş saxlayanda,
Qar yolları bağlayanda
Təknəndə beşcə çörəyin,
Beş girvənkə öz unun yox,
Yuyunmağa sabunun yox...

Doğradılar məftilləri
Sədərəkden Ordubada.
Sərkərdəsi xalq özüydü,
Gedərdimi ordu bada?

Pası pas üstə gəlmişdi
O tikanlı məftillərin.
Üstünə illərin dərdi,
Həsret qəmi ələnmişdi
O tikanlı məftillərin.

Bir millətin harayıdı,
Birdir kökü, birdir soyu,
Qardaş, bacı öz yurdunda –
O tay-bu tay,
Araz boyu.

Əllər uzalı qalıbdır,
Gözümüzün kökü elə
O həsrətdən saralıbdır.
Araz çönüb göz yaşına –
Ağlar torpaq, çağlar dəniz.
Bir millətin üç dirəyi –
Gül Naxçıvan, Gəncə, Təbriz...
Bakı, o tayda dillənsin,
Çağlar nəğmə, məğrur səsin.
Arazının qırağına
Təzə, passız
O tikanlı məftillərdən çəkilməsin.

Birdir göyü, birdir yeri
bu millətin,
Ulu sözü, ulu şəri
bu millətin.

Torpağını bölübdülər,
Bütövlüyü ürəyində yaşayıbdır,
Dünəninin kitabında,
Sabahının diləyində yaşayıbdır.
İstəyirsən məftil çəkmə,
divarlar çək,
Arazboyu çiçəklərin əvəzinə
tikanlar ök,
Raketlər tök göy Xəzərin sahilinə,
Qıfıl vura bilməzsən ki,
milyonların
ürəyinə,
qeyrətinə,
öz dilinə.

Kitablarını yandırsan – bitən deyil,
Adı ulu tarixlərdən itən deyil.
Təzə ilim, qılıncını
Harda istərsən dolandır,
Harda istəyirsən gözdir,
Amma bil ki,
Bir millətin həm dünəni,
həm bu günü,
həm sabahı
İki yere bölünməzdir!

Əsrimizin qürubusan,
doxsanıncı il,
Xoş ad çıxarmağın – çətin.
Rahət ölümün asan,
doxsanıncı il.
Rahat ölsən, səsin, özün
şələquyruq kimi
Əsrimizdən sallanacaq,
Adın
Əlli il, yüz il bundan sonra
Nifrətlə hallanacaq,
Kişi kimi yaşasan,

Xoş ad çıxarsan,
Yolunu kəsməyəcək
Əsrin sahil qalmaqalı –
döyüşlər

 bürkülər,
 sazaq,
İnan, doxsanıncı il,
 belə olsa
Gələn əsr səndən başlayacaq.

9 yanvar, 1990

DOXSAN BİRİNCİ İL

Doxsan birinci il kəsdi qapımı,
Doxsanıncı ilin harayındayam.
Özüm qandalladım köhlən atımı...
İndi əliyalın, pay-piyadayam.

Yarıldı min yerdən sinəsi Yerin –
Tale də, ömür də qaldı yarıda.
Elə bilərəm ki, fəlakətlərin
Səbəbi də mənəm, günahkarı da!

Tanrı! Dərgahında bir misra olum,
Könül! Allahından sən hüner istə!
Saçım da qalmadı bir, ölçim yolum,
Səpim Şəhidlərin məzarı üstə.

Bu necə gecədir, bu necə səhər?
Bu necə gəlişdi, necə gedişdi?
Milletdən, hümmətdən sağlıq deyənlər,
Millet də, hümmət də zindana düşdü.

Bağlandı qolların, yazıq həqiqət,
Soydular dərini başdan-ayağa.

Dəyişdi ruhunu Ana təbiət...
Sənə min rəhmət, ey "Dürğunluq" ağa!

Sənə də min rəhmət, Leonid kişi!
Zəhmət də, ruzi da varmış baxtında.
Ötənlə, keçənlə olmadı işin,
Şah kimi dolandın şahlıq taxtında.
Nə milli xəyanət, nə də sui-qəsd...
Sözünü hər yerdə kəsəcə dedin.
Özün yerli-dibli xalis xaçpərəst,
Fəqət müsəlmanla müsəlman idin!
...İşıq qamçılar hər addımda şər,
Toplar da tuşlanar İslama sarı,
Sizə də zamanın gülləsi dəyər,
"Səlib yürüşü"nün davamçıları.

Elə günə düşdüm – bir həyanım yox,
Qoca dərdimin də bağı qanadı,
İtirənim min-min... Axtaranım yox,
Tanımaq olurmu doğmanı, yadı?

Tanrı! Dərgahında bir misra olum,
Könül! Allahından sən hüner istə!
Saçım da qalmadı, bir ölçim yolum,
Səpim Şəhidlərin məzarı üstə.

Dekabr, 1990

BİR QOŞUN ƏZRAYIL

Elə bilirdim ki, cənab Əzrayıl
Təkdir,
 can alsə da, hər bahar, hər qış...
Yenidənqırmada, millətim,
 ayıl!

Baş sədr
əzrayıl – qoşun saxlamış.

Başlar dəbilqəli,
gözlər xumarlı –
Ağaclar, divarlar güllə yarası.
Cibində hökmü var – ölüm qərarlı,
Fərmanla verilib millətin yası...

Dünən o fərmanla “sağ ol”, “mükafat”,
Adım ölkə-ölkə gözdə dünyanı,
...Qatır quşqununa bağlandı Qırat,
Yurduma boyandı xalqımın qanı.

Bir qoşun əzrayıl...

Ay Allah!

Aman!!!

Sən gəl öz yolundan dönmə, ilahi.
Bu başkəsənlərin yanında, inan,
O tənha Əzrayıl dahiymiş,
dahi!

Gərək namaz qılaq ətəyində biz,
Bir heykəl ucaldaq adına bu il.
Üstündə yazaq ki... nəsillərimiz
Sənə minnətdardır, cənab Əzrayıl!

Sənə minnətdarıq – yaşayırıqsa,
Qocaman adımı, ulu dilimi
Uca babaların qeyrəti kimi
Nəsildən-nəsilə daşıyırsınızsa!

Bağışla, hərdən bir coşub, tələsib
Səni qarğımışıq, yamanlamışıq...
Şairlər

şerində yolunu kəsib,
Lənətlər yağdırıb sazında aşiq.

Axı, bilməmişik qırğınlar qusar
Bir parça kağızda bir imza – qərar?!

Nə qocaya güzəşt,
nə uşağa rəhm,
Batar qan gölündə bir xalq,
bir ələm...

Bağışla, cənab Əzrayıl.

1990

“AŞKARLIQ”

Siz... eyyy...

pahlı güllələri

təptəzəcə zuma sayıb

züy tutanlar,

Dədəsinin,

babasının,

nənəsinin ahlərini

unudanlar,

Hünəriniz varsa əgər –

Bu topların,

Bu tankların

qabağına çıxın indi,

Beşcə addım aralıdan

özünüze baxın indi,

Qulaq verin o dünənki sözünüze –

tüpürün öz üzünüze.

Görün necə

Gözlərimiz önündə

Hürə-hürə it oldular.

Birə, gənə, bit oldular

açıq-aşkar.

Ac canavar taxt başında,

qabağında –

neçə qurban,

neçə şikar

açıq-aşkar.
 Bayquş daha sığammadı
 kürsülərə,
 ekranlara
 açıq-aşkar.
 Təzə heykəl qoyacaqlar
 böhtanlara,
 yalanlara
 açıq-aşkar.
 Görün necə
 Gözlərimiz önündəcə
 Güvə dönüb oldu dəvə
 açıq-aşkar.
 İçinizdə zərre qədər haqq qalırsa,
 Aşkarlıqda üzr istəyin –
 Rəhmət deyin Brejnevə
 açıq-aşkar.
 Sənə güllo atmadı ki?
 Öz evindən,
 öz yurdundan
 Qorxunc ölümlərlə qovub,
 Ocağını,
 Torpağını
 düşməninə satmadı ki?
 Müsəlmanla – pak insanla
 halal, təmiz
 duz-çörəyi əzizlədi,
 Kremlini daşnaklardan təmizlədi.
 Ağır daşdı uzaqlara qaçıb gedən
 başkəsənlər ordusunun başında da,
 Məramından çəkilmədi
 Həyatının bəyaz rəngli qışında da!
 Düzdü, yaman qocalmışdı,
 Səngərlərin içi ilə,
 Sərt illərin köçü ilə
 addım-addım

O pilləyə ucalmışdı!
 Çevrəsində – əyanları,
 altında öz taxtı idi,
 Altmışından o yana da –
 çevik, ötkəm,
 Axırlarda orden-medal,
 daş-qaş səven vaxtı idi...
 Yol gəlmişdi
 daş-qayalı
 dağlı-düzlü,
 Zil qaranlıq, sərt gecəli,
 boz gündüzlü.
 hər yaşılın öz çağı var –
 bir gün solur,
 Məmməd Araz söyləmişkən –
 “Böyükklərin faciəsi böyük olur...”
 Nə boş vədlər paylayırdı,
 Nə də yalan,
 Göz yaşıyla ayrılırdı
 dostlarından...
 Göylər sakit, təmiz idi... açıq-aşkar!
 Diyarlara,
 ölkələrə ulduz-ulduz səpələnmiş dostlarımız
 əziz idi açıq-aşkar.
 Yağı düşmən baş götürüb
 cəhənnəmə əkilmişdi açıq-aşkar,
 Bədxahlıqlar,
 paxıllıqlar
 öz qınına çəkilmişdi
 açıq-aşkar.
 Gecəyarı deyə-deyə,
 gülə-gülə
 qayıdırdı işdən evə
 açıq-aşkar,
 İndi min yol
 rəhmət deyin Brejnevə,
 açıq-aşkar.

O illərin nəydi adı? –

Nə biləydik?

Ev tikirdik, yol salırdıq,

Gecələr də iş başında –

ciddi, ayıq!

Hər ötən gün fərh dolu

yorğunluqdu,

Sonra... səksən beşin aprelində

bir gündəcə

Neçə ilə

ay uydurduq:

durğunluqdu...

Xam torpaqdan kosmosacan

yolları bəs kim çəkmişdi?

Torpağını kim becərüb,

kim əkmışdi?

Tarixə də belə qəbir,

ölüm olar açıq-aşkar?

Gələcəyə belə böhtan,

belə yalan,

zülüm olar açıq-aşkar?

Deyir: sən sus,

mən çağlayım,

gur-gur əsim açıq-aşkar,

Rusun köhnə lingi ilə

yerdən üzüm ayağını,

Öz başını öz baltanla

dibdən kəsib açıq-aşkar.

Çempion ol cahan üzrə

Həm lallıqda,

Həm korluqda

həm karlıqda...

Adın çıxsın gen dünyaya ... "aşkarlıqda"!

1990

QƏLƏMİNİ QANINA BATIRAN ŞAİR

Ülvi Bünyadzadəyə

Sağlığında gəlmədin...

Bilmədim bir şair var –

Qələmini qanına batırıb yazar.

Düzər misralarını "Azad Azərbaycan!" adlı

arzuların dağına.

Qəlbində – Azad Azərbaycan boyda ümid,

Başında – Azad Azərbaycan boyda

İçə köz-köz,

üstü tüstülü ocaq,

Ayağında nimdaş ayaqqabı,

And içər Vətənə ki:

Vətənə oğul olacaq!

Sağlığında gəlmədin...

Bilmədim bir şair var –

Nə şan-şöhrət istəyər,

Nə də qonorar umar.

Gözlərində – yetmiş illik şüarların zilləti,

didərginlik əzabı,

Ürəyində – Azad Azərbaycan adlı

məmləkətin sətirləri,

Ayağında nimdaş ayaqqabı...

...Qətlin

şerindən tez çatdı cahana,

Qətlin meydan oxudu

Yalançı pəhləvantək

Yalan atını minib

Dünyaya "meydan oxuyan"a.

Şerin açdı qapını –

Ağın qarayla vuruşu,

Bir kəsin

min nakəslə savaşı...

Hər vərəqində
İlk oxucun – bibin Almazın
gildir-gildir göz yaşı.

Bibin ayrı söz tapmadı,
Elə: "Ülvim!" "Ülvim!" – dedi,
Bibinin göz yaşları da
qanlı idi...

1990

XƏLİL RZA

Ömrü boyu
namusunun səngərində,
Çinarların pəncəsində,
köhlənlərin yəhərində,
İnqilabın gecəsində,
üsyanların şəhərində –
Azərbaycan ölkəsinin
hər yerində
Yayların od nəfəsiylə,
payızların yağmuruyla,
Torpağının
Qeyrətilə,
Qüdrətiylə,
Qürurıyla
Addımlayar qələmiylə yuxuda həm,
iclasda həm,
Hicran ilə vuruşda həm,
vüsəl ilə təmasda həm...
Polad kimi düz sətirələr yazı-yaza
Xəlil Rza!

Vətən ona –
yurd saldıqı Türkan deyil,
doğulduğu Salyan deyil.

Bir el deyil,
bir künc deyil,
bir yan deyil.
Göy Göyçədir, Zəngəzurdur
Təbrizəcəni,
Babalarının özü açan
son çəhlimə,
son izəcəni
Neçə sərhəd, neçə səddir,
Borçalıdır, Marağadır, Ərdəbildir,
Dəmir qapılı Dərbənddir!

Ulu babam
Ana yurdun hər qarışı,
duz-çörəyi,
daşı üstə
vuruşubdur,
Nəvəsinin "sexavəti",
"hörmətiylə"
neçə elim
yad ölkəyə qarışıbdır.
Yaralanıb,
Paralanıb,
pay verilib qonşulara
bir imza, bir möhür ilə,
Hələ arınmaz-arınmaz
"torpaqdan pay olmaz" – deyə...

Buna görə
yora-yora getələri
yolda açar çox səhəri,
Qovar dəli küləkləri
Yaydan qışa,
qışdan yazı
Xəlil Rza!

Anasının öyüdündən,
Atasının inamından
dönen deyil,
Məhəbbəti al Günəşdir –
sönen deyil!

Qətiyyəti üfüqlərdə qanad çalar,
zindənda da
yerə enməz,
Alov kimi misraları
bestələnməz!
Sığmaz sevgi albomuna,
Sığmaz tara,
Sığmaz saza...
Xəlil Rza!

Min il öncə
od bağrından çıxıb,
gəlib,
Dədəm Qorqud övladıdır,
Qazan xanın mərd əlini
sıxıb
gəlib!
Lefortovo zindanını yığıb
gəlib!
Sillə olub hər yaltağa,
hər qorxağa,
Günəş olub qarlı qışa,
son payıza
Xəlil Rza.

Atasını yandırıbdır
sarı şeytan yalanların,
Anasını ağlar qoyub
millətinə yağdırılan böhtanların.
Qıratı da,
Düratı da
qələmidir –
Sevincidir, ələmidir...
Sərkərdədir! Dayanıbdır
torpağının qaşı üstə,
Millətinin başı üstə!
Zülmətlərdə gedə-gedə
neçə nurlu qapı açıb,

Ölümlərin sinəsiylə addımlayıb,
ölüm ondan qorxub,
qaçıb!..
Qələminin qüdrətiylə,
Ürəyinin alovuyla,
nifrətiylə
Gündüz, gecə,
mahal-mahal,
şəhər-şəhər, küçə-küçə
Satqınların məzarını qaza-qaza
“Kef eləyir” Xəlil Rza!

1990

QOCA TÜLÜNGÜ

Ey qoca tülüngü, qoca tülüngü,
“Yenidənqırma”nın qalmaqalında
Fikrin çillələrin boz xəyalında,
Körpə quzuların sürüsündədir,
Yalqız balıqların kürüsündədir...
Qoca tülüngülər iyrenib səndən,
Qara niyyətindən, bəd əməlindən
Hərəsi bir cürə yaralanıbdır,
Çevrədən, yolundan aralanıbdır...
Onunçün girinə bir cavan salıb,
Qayğısına “yanıb”, dərдинə “qalıb”,
Təzə sirdaş tapıb bir qardaş oldun,
Haqqın başı üstə qara daş oldun,
Nə illərə baxıb, nə də ki yaşa,
Qocalıq, cavanlıq verib baş-başa.
Hər gün caynağında yeni dəfinə,
Meydan sulayırsız əhli-kefinə,

Ey qoca tülüngü, qoca tülüngü,
Dünya mehverindən qopubdur, bəli,
Əyri işlər görür zamanın əli.
Təpə şişirdilib, dağa dönübdür,
Ayrıran çalxalanıb “yağa” dönübdür.

Sozalıb ümidlər, dönməz inamlar,
Doğruya çevrilib bütün yalanlar.
Onunçün sən dünən... ödünü yedin,
Bu gün ayrılıyın "məğrur" səsisən.
Dünən qorxaq tülkü, ac çaqqal idin,
Bu gün canavarlar sərkərdəsisən.
Özün rəis oldun iblis çağında,
Bu da bir cinayət,

Nə iman, nə din?

Cavan tülüngüdür qol-budağın da –
Derhalca lap yekə müdir elədin.
Qorxdun: bir an sonra ayılan olar,
Vaxtı itirməyin təhlükəsi var.

Ey qoca tülüncü, qoca tülüncü,
Bu dərdin, bu belan axıra yetməz,
Əmolin pislərin içində itməz.
Səndən sonra bax, o cavan tülüngü
"Ustadın" yoluyla dağ aşacaqdır,
Təzə əclaflarla yarışacaqdır,
Adı dildə-dişdə çeynənən kimi,
Tay-tuşu da ondan iyənən kimi.
Bir gənci girinə salıb o kişi
Sənin dərslərinə dərs deyəcəkdir,
Təzədən əyilər dünyanın işi.

Biz çox tülüngülər gördük dünyada,
Gerçəkliktək baxdıq bu "istedada".
Bəlkə birdən sabah aydınlıq oldu.
Dünyaya təmizlik ziyası doldu.
Bu cavan əclafda bir ümid yeri
Bir işıq şüası, izi qoymazsan –
Çıxıb özün ata Qız qalasından,
Onunçün dünyanın hər küncünü gəz,
Tülüngü "nəslinin" kökü kəsilməz.
Ey qoca tülüngü, cavan tülüngü...

ATA-BABA OCAĞINDA

Deyirlər, o yerlər mən görən deyil...

KÖÇMÜŞ DAĞ KƏNDİNİN NƏĞMƏSİ

Burda nə toy səsi, nə tar, nə qaval,
Nə səfərə çıxan, nə yola salan...
Sualı mürgülü, mürgüsü sual,
Susubdur arzular, dayanıb zaman.

Nə tüstü görünür, ocaq qalanır,
Nə də gur bulaqda səhənglər dolur,
Nə ölüm, nə matəm, nə ürək yanır,
Nə də ki, anadan uşaq doğulur...

Şirin yuxudadır min ümid, həvəs,
Yerlər də, göylər də sükuta dalır.
Nə insan nəfəsi, nə gülüş, nə səs...
Nə olsun, aynabənd evlər ucalır?..

Bal dadlı armudlar tökülür yerə,
Xəzəllər içində xəzələ dönür,
Burda nə işıqlar yanır bir kərə,
Nə də ki, gecələr çıraqlar sönür...

Doğma övladları dönük çıxıbdır,
Hərəsi yollanıb bir uzaq elə;
Onların dalınca şimşək çaxıbdır,
Su səpib göylərin göz yaşı ilə...

Meşə də, tepə də, yalçın qaya da
İsinmək, canlanmaq niyyətindədir.
Yox, görək bu kəndi kimse oyada,
Bu kənd insanların həsrətindədir!

Sular da, quşlar da həvəssiz dinər,
Köçmüş kəndin yurdu batıbdır yasa.
Məbəd də qaranlıq zindana döner,
Orda addımlayan insan olmasa!

1976

MIĞRIÇAYI

Çoxdan bura düşməmişdi
İzim, yolum, Mığrıçayı.
Bu yay gəldim, cənnət oldu
Səgim-solum, Mığrıçayı.

Sahillərini dolandım,
Uşaqlığıma boylandım,
Gah sevindim, gah da yandım,
Aman, zalım Mığrıçayı.

Qayalar fikrə dalıbdır –
Arxlar bir az sozalıbdır,
Suyun niyə azalıbdır,
Qadan alım, Mığrıçayı!?

Harayla günəşi, ayı,
Hər ötən payızı, yayı!
İstəyirəm ömrüm boyu
Burda qalım, Mığrıçayı.

Qəlbim içi – oyum-oyum,
Baxışlarım – duyum-duyum...
Sən quruma, mən quruyum,
Qurban olum, Mığrıçayı!

Maralxəmi, 1980

GƏRƏK KƏNDİMİZDƏN ÇIXMAYAYDIM HEÇ

Gərək kəndimizdən çıxmıyaydım heç –
İndi bir külfətin bal arısıydım.
Beş babat kitabım çıxmazdı,

nə qəm –
Bir kəndin dərdinə mən yarısaydım!

Gərək çıxmıyaydım kəndimizdən heç,
Əkəydim qapqara öz torpağımi,
Gərək yandırardım öz çırağımi,
Gərək böyüdəydim çiçəklərimi,
Qucaqlayıydim öz küləklərimi,
Gəzəydim səllimi çovğunda, qarda,
Beşi mənə baxıb qalardı orda –
Beş çinar artardı yol qırağında...

Təki ömrün-günün bu sərt çağında
Vəfalı qalaydım babam qalayan,
Atam yandırdığı ocağa, oda.
Mənə o töhfəni vermişdi zaman,
Mən də öz əlimlə qoydum gör, harda...

Deyirlər, o yerlər mən görən deyil,
Dəyişib hər fəsil, dönüb ilbəil.
Əkirlər, göyərmir o nağıl torpaq,
Sönüb birdəfəlik o sönməz ocaq,
Qızdırı bilməyir onu yad odu,
Natanış nəfəsi, natəniz adı.
Susubdur o yellər, o küləklər də,
Açılmır o güllər, o çiçəklər də...
Neçə kənd, neçə yol batıbdır yasa,
Göylər şivən edir indi hardasa...

Gərək çıxmıyaydım kəndimizdən heç,
Çapa verməyəydim beş-on şerimi,
Özüm isidəydim öz nəfəsimlə
Öz doğma yurdumu, doğma yerimi.
Gərək öz dağımın yelli sazında,
Gərək öz bağçamın ilkin yazında
Axaydı üzümə alnımın təri,
Onda itərdimi babamın qəbri,
Onda çatlardımı atamın qəbri?

Gəzdim çox diyarı, gəzdim çox yanı,
Mənsiz də kitab çox, nəşirlər vardı,

Bu böyük sənətin nəhəng meydanı
Mənsiz də tünlükdür,
Mənsiz də dardır...

Gərək kendimizdən çıxmayaıdım heç.

1984

EVİNİZ ANALI OLSUN

Babalar torpağa Ana deyiblər,
Müqəddəs Vətənə Ana deyiblər,
Ən isti qucağa Ana deyiblər,
Anaya da yenə Ana deyiblər,
İnsanlar, diliniz analı olsun!

Anası köçəndə dahi də ağlar,
Kədərlər qürurları dənəyər, biçər,
Anasız qocalar qocalmaz dağlar,
Şirin qayğılar da məzara köçər –
İnsanlar, eviniz analı olsun!

Hər ana ürəyi – bir azad ölkə,
Qitədən-qitəyə səadət diler.
Qayğılar allahı anadır bəlkə,
Mən könül bezəyər bir qəlbi ilə –
İnsanlar, eliniz analı olsun!

1978

HƏSRƏT

Bir səhər oturub yol maşınına
Qəlbimdə həsrətin,
 ümidin,
 şübhən...

Kəndimiz görünən gədik başına,
O nəğməli yurda uçacağam mən!

Ensiz dağ yolunda düşüb maşından,
Salam verəcəyəm daşa, qayaya.
Kiçik kənd çayına çatdığım zaman
Dünya mat qalacaq səmə, haraya.

Şər deyəcəyəm Araz boyunca
Bir tanış ünvana,

 bir doğma ada.
Belə gəzəcəyəm yollar boyunca
Səlimi, əhli-kef, payı-piyada!

Sonra evimizə baş alacağam,
Hardasa bir qərrib şimşək çaxacaq,
Mən yol dolacağam,
 boşalacağam.
Göz yaşım qəlbimə axacaq ancaq!

Uşaqlar sevincə qarşılar məni:
“Əmi, o körpüdən ehtiyatla keç...”
Sonra görəcəklər bu “qonaq əmi”
Şəhər adamına oxşamayırsan heç...

Bir ağsaqqal qoca tanıyar, durar;
(İllər qamətini yaman əyibdir)
– Qaçın muştuluğa,
 Haydı, uşaqlar,
Rəhmətlik Xuduşun oğlu gəlibdir!

Anamın gözündə yaş görünəcək,
Hönkürtümü zorla saxlayacağam.
Yenə Leyli xala asta dinəcək,
Kövrək ürəkləri “dağlayacağam”.

Qoca itimiz də haray salacaq,
Dörd yanımda gəzib-dolanacaq hey!..

Hardasa bir ümid fikrə dalacaq,
Hardansa bir cüt göz boylanacaq hey...

Anam duyan kimi kövrəldiyimi
Susacaq...
İçimdə çağlayacağam.
Saxlaya bilməyib dolu qəlbimi
Hamı susanda mən ağlayacağam.

Qaydadır, şıdırğı yağışdan qabaq
Küləklər qiy vurur,
torpağa enər,
Oğul ağlayanda analar ancaq
Təskinli danışar,
təskinli dinər.

...Bir səhər əyləşib yol maşınına.
Qəlbimdə həsrət, xəyalın, şübhən...
Kəndimiz görünən gedik başına,
O nəgməli yurda uçacağam mən!..

1975

UŞAQLIQ ŞƏKİLLƏRİMƏ

Xəbəriniz yoxdur, hələ...
Elə bil ki, su yerinə
Al günəşin al nurunu
Qədəh-qədəh içərsiniz,
Elə pasport alan günü
Xudafərin körpüsündən keçərsiniz.
Xəbəriniz yoxdur hələ...

Dünya vecinizə deyil,
Siz də – dünyanın vecinə...

Düşüb nağıl arzuların,
ümidlərin köçünə
Çapırsınız atınızı
Yaşlla mavinin qarışığında,
Gündüzlər – günəşin al qucağında,
Gecələr – südlü ay işığında...
Hara belə?
Xəbəriniz yoxdur hələ...

Elə bil
Dünyanın bütün pisliklərini
Qova-qova yorubsunuz,
Onda tez-tez "Kommunizm" deyərdilər,
Onu da öz əlinizlə qurubsunuz...

Xəbəriniz yoxdur hələ
Bu dünyanın gethagedindən,
Gəlhagəindən,
Vergülündən, sualından,
"dırnağından",
Min bir adlı
Əngəlindən, sınağından...
Hələ sizi haqqınızı
Siyahıdan-siyahıya,
aydan-aya,
ildən-ile atmayıblar.
Hələ sizi
Bıgıburma dayılara, əmilərə,
boz yalana,
ağ rüşvətə satmayıblar.
Hələ torpaq, hələ səma öz rəngini dəyişməyib.
Qurd quzuyla örtüşdədir...
Nahaq işlər öz qmında mürğü döyür.
Haqla belə açıq-aşkar əyişməyib.
Hələ haqqa "Haqq" deyirlər,
Nahaqqa "nahaq" deyirlər.
Hələ düz söz

qamətini sındırmayıb,
Boz yalanlar, ağ rüşvətlər
Hələ haqqın atasını yandırmayıb...

Hələ kosmosa uçan
boz itlərdən xəbərsizsiniz,
Dünyaya zəlzələ salan
Raketlərdən xəbərsizsiniz...

Əlinizdə, ruhunuzda qoç Koroğlu kitabıdır,
Dilinizdə Şeyx Məhəmməd Xiyabani xitabıdır.
Ona görə çöhrənizdə gün boylanır,
On dörd günlük ay kimidir,
yanır, yanır...

Satqınlıqdan, riyalardan xəbərsizlər,
“Bəlkə”lərdən, “guya”lardan xəbərsizlər,
Xəbəriniz yoxdur hələ –
Ona görə gözləriniz
belə odlı, belə nurlu –
Bir dünyalıq ümid yolu.

Nə düşməni “qazanıbsınız”,
Nə dost itiribsiniz,
Nə qardaş qəbrində
Qızılgül bitiribsiniz.
İclaslar əldən salmayıb sizi,
İlan çalantək qorxmayıblar
Eşidəndə düz sözünüzü.
Hələ səni “köçərilər” sanmayıblar,
Şərqə şöhrət tarixini danmayıblar.

Gözləriniz önündə
Köhnə, təzə qəbirləri sökən yoxdur,
Ölülərin ölümünə “qiyam edib”,
istintaqa, ittihamı çəkən yoxdur.
Xəbəriniz yoxdur hələ –

Bu dünyanın min üzü var:
biri ağdır,
biri qara,
biri arsız...
Xəbəriniz yoxdur hələ...
Baxırsınız deyə-deyə, gülə-gülə.
Düzünü deyən, mənə
Tanıyırsınız?

Xoşbəxtsiniz –
Xəbəriniz yoxdur hələ,
Atınızı çapırsınız
elə... belə...

1989

ZƏNGƏZUR

*Dayım Əli Məmmədovun
unudulmaz xatirəsinə*

1. Harda xəstələnsəm...

Bir asta yeri dar cığırarla –
Qar uçar,
daş qaçar,
qaya sürüşər...
Aranda dayanıb uca dağlara
Boylanmaq istəsən,
papağın düşər.

Dəli çağlayanlar hayqırar, çaxar,
Durnalar
karvanı olar göylərin.
Gözəllik
çaylara qoşular, axar,
Dağlar fikirlidir,
dərələr – dərin...

Bu ulu diyarın hər çəhlimini
Çəkmişəm ömrümün varaqlarına.
Harda xəstələnsəm, a dostlar, mənə
Çatdırın Zəngəzur yaylaqlarına.

Görüb qartalların öz yuvasını
Çinara dönerəm,
dağ olaram mən.
Udub zirvələrin saf havasını,
Davasız-dərmansız sağalaram mən.

2. Təbiət tərifləyib

Bura durnagözlü bir diyardır ki –
Tale gözəlliyi yerə sərİbdir.
İydeli, söyüdlü ilk bahardır ki,
Ana təbiətdən təriflənibdir...

Mıgri gecələri qəndiltək yanar –
Ulduzlarını yerə tökülüb, nədir?
Xəllərgə çayının nəğməsi ki var,
Təbiət dilində min hekayədir...

Qafanın qərİbə səfası vardır;
Arxası söyкөнmiş uca dağlara,
Dağ yolu – alının qırıqlarıdır,
SİNƏSİ oxşayır ilkin bahara.

Zəngəzur – bir sevən nəğməli ürək:
Təzadlı,

zirvəli,

bağlı-bərəli.

Bir əli yapışib Arazdan bərk-bərk,
Buludlarda itib o biri əli.

Qəcəldən arana baş alan yellər
Dəli Koroğlunun telli sazımı?

DİBSİZ dərələrin bəs nə gileylər? –
Dərələr
ömrünün etirazımı?

Üçtəpə
təpədən-dırnağa çiçək,
Qayalar anadan haça olubdur.
SİNƏSİNDƏN ötmüş qoç igidlərtək
Zəngəzurun başı uca olubdur.

3. Babamın yaşıdı, mənim yaşıdım

Çoban çarığının bağı açılıb,
Cığırılar
dağların yaşı olubdur.
Ələngəz
babamla qoşa qocalıb,
Qırx dördə mənimlə bir doğulubdur!

Hicran harayı var hər gur bulaqda,
Neçə nə qəhrəman burdan su içib.
İndi mən gəzdiyim bu düzdən, dağdan,
İldırım vüqarlı igidlər keçib.

Qan-qada görübdür burda babalar;
Yüz kəndin torpağı – daşı itibdir.
Lökə bir meşənin məzarlığı var –
Kötük – başdaşların yaşı itibdir.

Qaşlar çatılıbdır burda bir vaxtlar,
Nifrətlər, qəzəblər aşib-daşıbdır.
Zəngin sərvətiylə öyünən diyar
Bir vaxt lütləriylə məşhurlaşılıbdır.

Quraqlıq çox erkən qovub baharı,
Çöreksiz yetimin benizi solub.

“Kasıb” Zəngəzurun qızılı-varı
“Səyyah” ingilisin cibinə dolub.

Zəngəzur lütləri gəzib hər yanı,
Dolaşib kədərli, diyarbadiyar
Bəzən də tökülən günahsız qanı
Tarixdə qalıbdır acı yadigar.

4. Payızla qış arasında

Ələngəzdən Zəngəzura baxıram –
Dağların başında duman görünür.
Ürəyimi yandırırım, yaxıram,
Yalçın qaya,
sürü,
çoban görünür...

Duman kəmər kimi qurşanıb dağa.
Gecə...
Kəmər qaşı – göydə min ulduz!
Bir az istiləşib qaynar bulaq da,
Təpələr – kədərli,
qayalar – yalqız.

Bu yerin payızı, yoxsa qışıdır? –
Qışın özünə yurd axtarışdır? –
Çoban dağ başında...
Tonqal alışır,
Payız qışa,
qış payıza qarışır...

5. Zəngəzurdur!

Bu el çeşmə məskəni,
Lilparlıdır suları.
Vəcdə gəlir insanın
İstəyi, arzuları.
Burda hər qarış torpaq
Gözəlliyin quludur,
Hər daş, hər iz, hər bulaq
Müqəddəsdir, uludur.
Tale tərifləyibdir,
Hər cizgisi yerində –
Nə artıq şey, nə qüsür,
Bir söz: – gözəllik yurdu
Zəngəzurdur,
Zəngəzur!

Bağlarına dayan, bax!
Dağlarına boylan, bax!
Dərəsinə, düzünə,
Qayasına hər an: bax!
Arxlarına pıçıl da
Ürəyində nəyin var?

De, köksünü sıxmasın
Kədər, həyəcan, qubar.
De, dinləyər dərini,
Əlac eləyər sənə.
De, boşaldar qəlbini
Göylərin qübbəsinə.
Burda hər şey minnətsiz,
Dünya bəllurdan – bəllur.
Bir söz, dolaşdığın yer
Zəngəzurdur,
Zəngəzur!

Harda qarşına çıxsa
Təmənnasız yaxşılıq,

Harda üzünə gülse
 Mehribanlıq, xoş qılıq,
 Sevgin qanad açaraq
 Zirvələrdə dolansa,
 Harda yaran sağalsa,
 Harda ömrün uzansa,
 Harda qəlbinə dolsa
 İnam, özəmət, qürur –
 O yerin əzəl adı,
 İndiki gözəl adı
 Zəngəzurdur,
 Zəngəzur!

*1965, iyun-dekabr
 1975, fevral*

ZƏNGƏZURLUDUR!

Çəhlimlər dırmaşar, cığırılar qalxar,
 Üfüqlər sabahın işıq yoludur.
 İldırımlar dinər, şimşəklər çaxar –
 Ən məğrur nəğmələr zəngəzurludur.

Taleyin torpağa bəxşisi bu –
 Paklığın, qeyrətin, əzmin qoludur.
 Minnətsiz yaxşılıq, şirin hiss, duyğu,
 Sədaqət, etibar zəngəzurludur.

Hər parça göy səma, hər zərrə torpaq
 Ulu gözəlliklə yenə doludur.
 Hər coşqun dağ çayı, hər şəffaf bulaq
 Çox dərə, çox zirvə zəngəzurludur.

Burda min illərdir yaşayır ellər –
 Tarixin alınmaz şöhrət yoludur.
 Ən zərif nəğmələr, ən şirin dillər,
 Ən təmiz məhəbbət zəngəzurludur.

Ozan mahnısında dillənir hünər, –
 Şəri də, sözü də zəngəzurludur,
 Tale bəxşisi, vallah, deyirlər:
 Allahın özü də zəngəzurludur...

İrəvan, 1980

BU GÖRÜŞDƏ

Qulu, saxla maşını,
 doğma yerlər görünür.
 Görürsənmi, yamaclar
 Neçə rəngə bürünür?
 Saxla, hələ boylanım
 o dağlara uzaqdan:
 Saxla – doyunca içim
 bu nəğməli bulaqdan.

Bu dərənin sükutu
 min nidalı, suallı,
 Cərgələnmiş ağaclar –
 intəhasız bir yallı.
 Çoxdandır ayağımı
 bu yerlərdən kəsmişəm,
 Çiçəklərin şəhindən,
 səhərlərin mehindən,
 yaman qeribsemişəm!..
 Günəş də, ay da burda
 sanki başqa cür doğur,
 sanki başqa cür batır.
 O dağın vüqarında
 neçə çağlayan səda,
 neçə hay-haray yatır...
 Unutmayıb doğma kənd
 xatirəmi, adımları
 zaman-zaman saxlayır.

Bu görüşdə elə bil
o çay, a arx, o bulaq,
meşələr...
 sevincindən
gah gülür, gah ağlayır...

Mən bura çatan zaman
qarşıma ilkin çıxan
oldu min gül, min çiçək...
...Mən burdan qayıdanda
çetirlənmiş buludlar
dalımca su səpəcək...

1975

UŞAQLIQLA ÜZ-ÜZƏ

I. Salam!

Salam, uşaqlığım mənim,
 salam!
Gecələr şirin yuxum,
Gündüzlər "qaçaqlığım" mənim,
 salam!
Salam, "uçan xalçalar"!
Salam, xəyal dənizim,
atasızlıq göynəyim,
anamın midqal ağından tikdiyi
ilk təzə köynəyim!
Bir dəri, bir sümük çinar boyum,
Anamın nigaran baxışlarındakı
kamal attestatım,
ömək kitabçam,
tarlı-kamanlı toyum.
Salam, mənəoxşar küçələr,

Mənəoxşar dostlarım –
Mənəoxşar çoxluğum,
Bir qarın açlığım,
Bir qarın toxluğum...
Salam, öz əlimlə əkdiyim giləs ağacı,
anamın sacı,
sobamızın tüstüsü,
Salam, irzəvanlığım,
Salam, müvəqqəti baş çobanlığım –
Rəhim çobanın naəlac qalib
birgünlüyə etibar etdiyi
quzu sürüsü!
Salam, yönübilinməz, ölçüsüz
 cığırılarım,
Kəndirbaz məftilitek tarım çəkilmiş
 dağ yollarım.
Salam, kövrək tənəklərim,
Sırtıq böyürtkən kollarım.
Salam, elimizin ismətli qızları,
Şirbilekli oğulları.
Salam, babamın kotan nəğməsi,
Nənəmin yuxusu qaçmış gecə nağılları.
Salam, "Don Kixot" romanı,
"Azərbaycan dastanları" kitabı,
"Davalı" filmlər.
Salam, nımdaş kilimimiz,
Anamın təzə xalçamıza vurduğu
 təzə-ter ilmələr...

...Salam, uşaqlığım mənim,
 salam,
Gecələr şirin yuxum,
Gündüzlər "qaçaqlığım" mənim,
 salam!
Salam, uşaqlığım mənim,
 salam!

II. Gəl oturaq üz-üzə

Gəl gəldiyim yollarla –
Mənim ləngliyimlə yox,
Fikrimin sürətiylə!
Gecəni qat gündüzə,
(Mənim gəlməyim çətin...)
Gəl oturaq üz-üzə!

Keçdiyim dar yollarda
Gör nələr bitirmişəm,
Qazandığım nə olub? –
Nələri itirmişəm...

Gəl oturaq üz-üzə...
Yorğun yollar gəlmişəm –
Bir az əyri, bir az düz,
Bir az qaraltı-ağlı,
Gah cığırılı, çəhlimli,
Gah da tətəli, dağlı...
Yanmışam üz tutaraq
Min arzuya, sorağa,
Gümanlarım hər anda
Düşüb menden qabağa!
Qızılgül sandığım kol
Dönüb böyürtkən olub.
Günəş sandığım işıq
Məhə dözməyib,
solub...

Gəl oturaq üz-üzə...
Alnımda qırıqları,
Başımda ağ saçları,
Gözlərimdə qayğımı
İllərdən gətirmişəm,
Qazancımdan min pay çox
yollarda itirmişəm.

Gəl, oturaq üz-üzə...
Bu tut ağacı ki var –
boyu bəstə, barı çox,
Onun tay-bərabəri
Bütün aləmi gəz, yox!
Hər addım, hər iz, baxış,
Burda – ilham,
burda – təb.
Məndən yana dünyada
Ən müqəddəs ocaqdır
bu dörd sinifli məktəb!

Qaya zirvədən qəlbi,
Zirvə göyden ucadır.
Burda orta heç nə yox,
Hər əşya öz boyundan
bir balaca ucadır!
Daşlar yarıqandan qopub
dərələrə dolubdur.
Məhv olan çiçəklərdir –
Dərəyə nə olubdur?
Yarğana nə olubdur?

III. Qəbiristan da böyüyüb...

Böyüyübdü qəbiristan
addım-addım
aybaay,
İgid qardaşım hanı?!
Cavab ver torpaq,
Haray!!!

Hanı dayım, əmqızım,
Nə səs gəlir, nə səmir.
Hardadır cavan Rizvan,
Sinif yoldaşım Əmir?

Dağın ətəyi çeşmə,
Zirvələri yenə qar.
Hardadır Mina xala,
Hanı Muzdur Xansuvar?

...Hər yol, hər iz, hər bulaq
səsdədir, soraqdadır.
Qoca var ömür sürür,
Cavan var torpaqdadır.

Gəl, indi sən dərk ele
bu baş-ayaq oyunu –
Faciəmi, drammi...
Həyat, məntiqin bumu?

...Çeşmələr qurumaya,
Güllər nakam solmaya...
Ölüm haqdır, sözüm yox,
Amma vaxtsız olmaya!

Əzizim, arsız dağlar,
Nubarsız, barsız dağlar,
Sizi görən hardadır? –
Siz hələ varsız, dağlar?!

Dağlar yenə o dağlar,
Bağlar yenə o bağlar...
Qardaş, torpağın sanı
Yaşasın barı sağlar.

IV. Atalar, dəyirmanlar

Çəhlimlər yola dönüb,
Açılıb neçə dükan,
Peyda olub maşınlar,
Uçub köhnə dəyirman.

Təəccüb etmə, bu yurdu
Gəzəndə yolu azsan.
Xışı muzeylərdə də
Görsən, heç tanımazsan.
Sal çaylaq daşlarını
Səllər-sular oyubdu,
Amma nə dağ su içib,
Nə də bağlar doyubdu.

İllər hər yeni işi
Yenilikmi sayıbdır?
Gəlsən bu yurda birdən,
At soruşma,
“ayıbdı”.

Deyirsən: heç görünmür
alaçıq, oba, dəyə...
Maşınlar gəlməmişdi
Atları öldürməyə!
Deyirsən,
son davanın
yollarını sal yada,
Dəyirmənsiz, atsız da
Heç kənd olar dünyada?
Atlar tarixlər boyu
Dada vaxtında yetdi –
Qağam Berlində kimi
Kəhər belində getdi...

Qayalar qurşağına
Şimşəklərin odundan
Qızıl kəmərlər taxıbdır –
Dağlar yaşayır, amma
Atlar yoxa çıxıbdır.

At – mərdliyin birinci
nişanəsi,
vüqarı,

gur nuru, gur işığı
Xoş gündə,
berk ayaqda
igidin yaraşığı!

...Qayalar özəlkitək
Xeyallara dalıbdır,
Mədənələr çoxalıbdır,
Meşələr azalıbdır,
Çeşmələr azalıbdır.

Bəzən maşın da getmir –
yollar, izlər qarlıdır.
Dünyada çox insandan
Atlar etibarlıdır.

Yenilik o deyildir –
Köhnə nə var tulla, at,
İgidin namusudur
arvad,
papaq,
bir də at.

At yerişi qürurlu,
Əzəmətli, itidir.
Dəyirman dən üyüdən
adıcə zavod deyil –
elin bərəkətidir!

Dəyirman işləyirsə
atlar taxıl daşıyır...
Dəyirman işləyirsə,
Orda insan yaşayır.
...Uçurdular onları,
Uçurdular birbəbir,
Bilmədilər
dəyirman
dünənçün çörək sacı,

Sabahçün abidədir!
Tarixdir!
İnsanlığa
çörək verib cütəlli –
Bugünkü texnikanın
ilk kökü,
ilk təməli!
Uçurdular –
Buludlar
rəng-rəng yandı,
sozaldı,
Ləngərli dağ çayının
Harayı pul-pul oldu,
İnadı, şaxı sındı,
Suları hey azaldı.
Uçurdular
tikməyə
sərf edilən anları.
Tikənədək
əsrlər boyu düşünmüşdülər,
Tikəndə min ölçüb, min biçmişdilər,
Uçuranda
Bircə an düşünəydilər barı!

...Gəldi maşın, texnika,
açıldı min-min zavod,
açıldı min-min dükən...
Ağlımız göyə çatdı,
Güzəran yaxşılaşdı,
qazancımız çoxaldı...
Amma çox bulaq batdı,
uçdu min-min dəyirman.
Amma
sular azaldı,
Amma atlar azaldı...
Özü yaratdığını
Özü məhv etdi insan.

V. Zibə xalamla söhbət

– Necəsən, ay xala,
ey həlim insan?
– Necə olacağam?
Qabağı yüzdü...
Doyunca qoy baxım boyuna,
dayan.
Bu, bizim sonuncu görüşümüzdü...
Tezliklə teleqram uçar dalınca...
Şəhərdə ağlama,
deyib-gülərsən.
Amma... lap əlində aşın daşsa da
Məni basdırmağa
yəqin gələrsən.

Gəlməsən...
dost-düşmən... sual-baxışlar...
Olaram istehza,
sonu – xar daha.
Kənddə açıq deyib-gülməsən – olar,
Amma qəbrim üstə ağlamazsan ha...

– Xala,
yolum yenə bu yana düşdü, –
Axı, söz vermişdim mən sənə bildir...
Niyə deyirsən ki, bu, son görüşdür,
Bilirsən nə vaxtdan?
İyirmi ildir!..

Hələ ulduzların göylərdə yanar,
Hələ nağılların çoxdu sinədə.
Qəlbində, ruhunda həyat eşqi var,
Hələ yaşayarsan bir qərinə də.

– Ay bala,
atlılar dağları aşdı,

Qaldı sinəm üstə illərin ahı.
Cavan qərinələr əsrə qarışdı...
Qoca yaddaşımın varmı günahı?

Otuzdan o yana özünü qoru,
Qoru addım-addım,
saatbasaat.
Ən uca dağların əriyir qarı,
Çatır qaşlarını qoca kainat.

Çəsmə var – susubdur,
sonra dinəcək,
Sabahlar
bu gündən dərin olacaq.
Sonra dünya bir az çətinləşəcək,
Sonra heyat elə belə qalacaq...

– Xala, kəhərinə bir azca əylə,
Hər sözün əzəldən dəymiş hədəfə.
Sən ana dilində kəlamlar söylə,
Bayatın – ən qədim tarix,
fəlsəfə...

Dastanlardan başla,
dinləsin torpaq,
Enim öz dərəmə,
qalxım dağıma.
Bəlkə qonaq gəldi otuz il qabaq,
Bəlkə mən qayıdam uşaqlığıma.

...Qoca, –
bayatıyla kükrəyib axır,
Cığır dolaşırdı, zirvə aşırı.
Əsrin zirvəsindən
aşağı baxıb,
Mənim qoca xalam cavanlaşırdı.

VI. Bəlkə... ayrılmamışıq

Uşaqlığım.

Bir qərinə məndən uzaq,

Bir qərinə mənə yaxın

yarımada,

Bütlüluğun, təmizliyin ilk çeşməsi,

ilk ağuşu

bu dünyada.

Uşaqlığım,

Bir az nadinc,

Bir az fəğir,

bir az qoçaq,

Həm davakar,

Həm üsyankar,

bir az qorxaq,

bir az qaçaq...

Nazik bir şiv,

bağlı qönçə,

Bir az qaya dəyanətli,

Bir az bulaq xasiyyətli,

Bir az dəmir,

Bir az polad,

Bir az şair təbiətli...

Vəd vermişdi ayrılmarıq –

Aramıza illər doldu.

Elə bildi –

bir "gizlənpaç" oyunudu,

Əhdi dandı,

Vədi dandı,

cığal oldu...

Qayıtmadı

hirsli axan sellər kimi,

Qayıtmadı

heç vaxt dinməz,

geri dönməz,

illər kimi!

Heç bilmədim harda qaldı

Bir qərinə yaxınlığım,

Bir qərinə uzaqlığım.

Halqa-halqa, zəncir-zəncir ümidlərin

qucağında

Həkimlərsiz, dərmanlırsız,

Oyuncaqsız uşaqlığım,

Amma yenə,

Amma nədən,

Əlim ora uzalıdır,

Baxışlarım, arzularım,

Təmizliyim oralıdır!

Son səhəri heç bilmirəm, hara uçdu,

Son axşamı harda qaldı?

Heç bilmirəm, harda mənə vida üçün

əl elədi,

Üfüqləri

Hansı dağın gecəsində fikrə daldı?

Bəlkə günəş şüasıydı,

dil-dil sındı,

Bəlkə termos şüşəsiydi,

qəfil sındı.

Bəlkə elə ayrılığın,

uzaqlığın öz adıydı,

Bəlkə vaxtlı bir çiçəkdi,

vaxtsız soldu.

Bəlkə büllur gülqabıydı,

Min bir yerdən paralandı,

pul-pul oldu?..

Heç bilmədim

vida dəmi

Hansı çayı ayaqladı,

Hansı uca dağı aşdı,

Bəlkə elə

şüşə-şüşə,

229

Şair olmayan kəs də
Burda nəgmə yazardı!

Bu su Misgər suyudu,
İçib dağlar uyudu...
Ay soyunub, lüt çimdi,
Günəş üzünü yudu.

Bu su Top çeşməsidi;
Bu gözəllik bəsidir!
Küləklərin harayı
Gəncliyimin səsidir.

Bu dərə Cavadlıdır,
Dibsizdir, bəsətlidir.
İstədim ceyran tutam,
Gördüm ki, qanadlıdır.

Bu, Dadaş kəfşənidi,
Qızılgülər şənidi,
Bir vaxt ilan mələrdi.
Gülzara dönüb indi.

Bu zəmi Ağ zəmidi,
Damağı çağ zəmidi.
Yarfa kəlmə kəsməmiş,
Gördüm sevda dəmidi.

Bu bulaq Tey bulağı,
İndi elə göz dağı –
Ölündən də betərdir,
Bulağın qurumağı.

Bu sədr Hüseynidi,
Sözü, işi yeyindi.
Sordun yaşın nəçədir? –
Dağlarla qürreləndi...

Bu uca dağ Ələngəz,
Adın tut, dünyanı göz.
Ondan ucalıq istə,
Can istə, əsirgəməz!

Bu ev baba ocağı,
Bu ev ata qucağı,
Alnımı qırışdırdı
Anamın qocalmağı.

Baş əyirəm, beşiyim!
İlk yuvam, ilk keşiyim –
Borcunu qaytarammaz
Bugünkü ev-eşiyim.

Yolları göyden asın,
Şairə qulaq asın:
Dağa, dərəyə nə var –
İnsanlar qocalmasın!

1980

ÜÇ DAYANACAQ

– Ata, hardan gəlirsən?
– Bala, uşaqlığımdan.
– Nə yaxşı!

Onda danış,
Babamla bir gəldiyin yollarını
sal yada...

– Yadımda nə qalıb ki?
Yeddi yaşlı uşağın
Nəyi vardı dünyada?
Hamısı qabaqdaydı –

sevinci də, qəmi də,
Çatmadığı qatar da,
Minmədiyə gəmi də.

Neynim, gileyim yox fələyə də,
çarxa da.

Gözümü yumub-açdım,
Gördüm: tənha gəldiyim
Otuz dörd il arxada!

– Bəs biz?
– Hə, bu son on beşcə il
Doğdu göydən, dənizdən.
Gördüm ki, hayanım yox,
Əlimdən tutanım yox,
Mən tutdum əlinizdən.

– Ata, hardan gəlirsən?
– Bala, qocalığımdan.
Yönüm cavanlıqadır,
Yolum aydınlıqadır.
Ömrüm-günüm ötüşür
Yüz narahat soraqda.
Məktəbiniz, işiniz
Toyunuz var qabaqda.
Menzilimə çataram
Qəflətən yıxılmasam.
Yönüm cavanlıqadır –
Yolumu gözleyirlər,
Hardasa gül nəvələr.
Oyuncaq şir-pələnglər,
Ağ ayılar, dəvələr –
Yollarda yıxılmasam...

– Baba, hardan gəlirsən?
– Yox, gəlmirəm, gedirəm.
Əsamla öpüşməyə,
Dünyadan cavan köçmüş
Babanla görüşməyə.
Əlimdə eyri əsam,
Payız olsun, ya bahar,
Harda, haçan yıxılısam,
Qəm yemə, nə fərqi var!

* * *

Rəhim çoban, düzün deyim, bu çəməni
İnanmıram səndən sonra ağlasın...
Göy çəmənlər yaranıb ki, hər gələn
Ona baxıb,
dağ çayitək çağlasın!

Rəhim çoban, düzün deyim, dağ çayı
İnanmıram səndən yana ağlasın,
Dağ çayları yaranıb ki, dərddiyə
Təskin verib, əl-qolunu bağlasın.

Rəhim çoban, düzün deyim, bu dağlar
İnanmıram səndən sonra ağlasın.
İnanmıram bu təpələr, qayalar
Başlarına qara yaylıq bağlasın.

Rəhim çoban, inanmıram, bu köhlən
Səndən sonra səndən yana ağlasın.
At yaranıb – əldən-ələ keçəndə
Sahibini məzarda da dağlasın.

Rəhim çoban, Xırdaxanım xalasa
Səndən sonra hönkür-hönkür ağlayar.
Ömrü-günü döner susmaz bir yasa –
Şimşəkləri öz yolundan saxlayar.

Bunun üçün, qoca qartal, ilk sevdan
Qoy bu gün də dağ çayitək çağlasın.
Təbiətin zinetisən, ay çoban,
Dağlar səni xanımınla saxlasın.

1979

“QIZIMLA ATA-BABA OCAĞINDA” DƏFTƏRİNDƏN

1. Babalar

Doğulduğum yer –
Zəngəzurun Maralzəmi dərəsi.
İlkin adım –
Soltan yüzbaşının nəvəsi.
Babamdan
atama, anama qalan
iki güvən xalı olub,
bir də Zinyet nənəmin cəhrəsi.
Bir duz-çörəyi qalıb dillərdə,
bir də insan məhəbbəti – ellərdə!
Deyirlər ki,
o, yüzbaşı ola-ola
zəhmətsevər, insansevər adam olub.
Kəndimizə qonaq gələn
kasıbları
duz-çörəklə qarşılayan
elə mənim babam olub.
Bir gün bir el
Haray-həşir qoparıb:
– Ay aman!!!
Soltan yüzbaşını
Bahar çayı aparıb!!
Bir insan faciəsi
bir mahalın ürəyini
yeyib... yeyib...
Sən bir eldə sevgiyə bax –
candan artıq istədiyi
zümzüməli Bahara da,
min nəğməli bahara da
ağı deyib:
“Bahar, neylədin, Bahar?!”

Sən nə söylədin, bahar?
Soltansız bir mahalə
De, nəyə gəldin, bahar?!”

Mənim atam – sənənin baban
bağban olub,
suçu olub,
yazı-pozu bilməyib.
Mənim atam – sənənin baban
Göz yaşını ürəyinə axıdıbdır:
düşmənin önündə o,
dostlarının yanında o
gözlərini silməyib.
Sakit, ötkəm aləmiylə
öz eşqini, arzusunu
neçə dostun ürəyinə
əbədilik salıbdır,
Bağban atam,
suçu atam –
sənənin baban
erkən köçüb bu dünyadan...
Onun adı
bir mahalə qalıbdır.

2. Maralzəmi

Bu kənd – mənim doğma kəndim
Maralzəmi,
Bu kənd – mənim ilkin mısram,
ilkin bəndim,
Maralzəmi!
Kiçiklikdə ilk yaşını
xatırladır,
dalda qalan illərimin
ən balaca qardaşını
xatırladır.

Məğrurluqda, təmizlikdə
Ələngəzin qardaşıdır,
Xəllərgədə duru, qaynar
Çəsmələrin sirdaşdır.
Bu cığırılar,
bu dərələr,
bu qayalar,
sehrlidir hələ mənə,
Uşaqlıqdan vurulmuşam
Zəngəzurda saz tutana,
söz deyənə.

Bu yollarla kürəyimdə
qışa odun daşmışam,
Hələ odun yanmamışkən
mənim özüm
bu yollarda alışmışam,
Bu daşlarla çırpışmışam mən
ürəyimin ağrısını,
Hələ qayğı duymamışkən
İstəmişəm özüm çəkim
evimizin qayğısını...

Bağçamıza yorğan sanıb,
vurulmuşam qalın qara,
Bu binanı
sənin baban təkə tikib
qırx bir-qırx beş davasından
üç il sonra.
Su verəni, daş yonanı,
palçığını yoğuranı
özü olub,
nərəsini, pərdisini rəndələyib doğrayanı
özü olub.
Fəhləsi də, ustası da
özü olub.
dülğəri də, bənnası da
özü olub.

Bu pəncərə – qapıların hər naxışı –
sənin baban,
evimizin gündoğana öz baxışı –
sənin baban.
Qapımızda gülkarlığın gül nəfəsi –
sənin baban,
yeddi övlad, neçə nəvə dünyasının
coşqun səsi –
sənin baban,
bu bağcanın, bu ocağın mühəndisi –
sənin baban!..

Soruşursan:

– Axı, nənəm
niyə gec-gec gəlir bizə?!
Birdəfəlik niyə köçmür
şəherdəki evimizə?..
Parketimiz tərtəmdir,
televizor, maqnitofon...
kreslomuz, divanımız,
çarpayımız çox yumşaqdır...
Axı, orda...
...Yox, ay bala!
Dedim, sözüm yərə düşdü...

Sənin nənən
bir könüldən min köntülə vurulubdur
doğma yurda!

Kənd evinin öz təndiri, öz sacı da –
ona şirin,
Bu ocağın tüstüsü də, acısı da –
ona şirin...

Sənin nənən
ondan böyük babalara, nənelərə olub əvəz,
Sənin nənən

otuz evlik öz kəndini
 Cakartaya,
 Parisə də dəyişməz!..
 Bu kənd – mənim doğma kəndim,
 Maralzəmi,
 Bu kənd – mənim ilkin misram,
 ilkin bəndim,
 Maralzəmi!

1971

ATA YURDUNDA

Burda doğulmamışam,
 Bu evin, bu həyətin
 uşağı olmamışam.
 Burda dil açmamışam,
 Çəşməsindən, çayından hələ
 su içməmişəm.
 Atamı köçürüblər
 Burdan elli il qabaq...
 Niyə belə doğmadır
 bu göy,
 bu ev,
 bu torpaq?

Yaş otuzu keçəndə
 Mən yolumu ilk dəfə
 bu zirvəyə salmışam,
 Nədən kövrək hisslərin
 qolubağlı qulutək
 xəyallara dalmışam?
 Anamın söylədiyi
 mürgülü xatirələr
 baş qaldırıbdır yenə.

Elə bil bu divarlar,
 bu həyəət, bu bağ-bağça
 çoxdan tanışdır mənə...
 Sanki uşaqlığımın "köhlən qamçı atını"
 bu xırmanda sürmüşəm.
 Ulduzları, Güneşi
 On dörd günlük Ayı da
 mən lap birinci dəfə
 doğma ata-evinin
 eyvanından görmüşəm.
 Gözlərim önündə
 Anam burda toxuyub
 min naxışlı xalçanı.
 Atam tutub əlimdən:
 mən gəzib-dolanmışam
 bu dağlarda hər yanı...

Yox, yox! Mən buralıyam!
 Bu yerdə doğulmuşam,
 Bu evin, bu həyətin
 Öz uşağı olmuşam
 Bu meşələr, bu dağlar,
 Bu qayalar, bulaqlar
 arxamda məğrur duran
 şanlı ordumdur mənim.
 Bu yurd ata ocağım,
 ata yurdumdur mənim!

1976

DOĞMALIQ

Bir kənd daxmasında dünyaya gəldim,
 O eldə doğmadır hər daş, hər qaya.
 Çox sirri sonradan anladım, bildim,
 Orda gözəlliklər gəlməzmiş saya!..

Güneş də başqa cür çıxır o yerdə,
Qürubu bir qərrib nağıla bənzər.
Orda pay-piyada,
orda yəhərdə
İldırım hünərli igidlər gəzər.

Ən təmiz məhəbbət, ülfət, sədaqət
Ordakı insanlar arasındadır.
Etibar, cəsəret, hünər, dəyanət
O qara gözlərin qarasındadır.

Orda tərənədir dağ da, çəmənlər də...
Hərden yorulanda,
işdən bezəndə
Gedirəm o yerə əzizlənməyə,
Gedirəm o yerə təmizlənməyə,
Çələng toxumağa, nərgiz dərməyə,
Hər kəsdən minnətsiz hörmət görməyə,
Qoca babalarla görüşmək üçün,
Çağlar çeşmələrlə öpüşmək üçün,
Yollar dolaşmağa
zirvə aşmağa,
Şirin duyğularla qucaqlaşmağa,
Hikmət dünyasına boylanmaq üçün,
Məbədilər önündə dayanmaq üçün,
Min dərin sualı sormağdan yana,
Yolları-izləri yormağdan yana...
gedirəm ora.

Bilsən, orda necə əzizlənirəm,
Bilsən, orda necə təmizlənirəm...
İlhamla, hikmətlə, sözlə doluram,
Yenidən zirvələr oğlu oluram!..

...Şəhərə dönürəm, bilmirəm niyə –
Dünyadan, həyatdan gileylənməyə?!

Bir kənd daxmasında dünyaya gəldim,
O eldə doğmadır hər daş, hər qaya.
Çox sirri sonradan anladım,
bildim,
Orda gözəlliklər gəlməzmiş saya!..

1980

ANAM QOCALIR

Təbiət nə tez-tez dəyişir, dönür,
Min ocaq qalanır, min ocaq sönür,
Zil qara saçlar da pambığa dönür,
Kainat fikr edir, xəyala dalır –
Anam qocalır...

Gündə neçə kərə atamı anır.
Alovsuz, tüstüsüz alışıq-yanır...
Gördü ki, kefsizəm, yaşını danır,
Atalı vaxtını yadıma salır –
Anam qocalır...

Kiçik nəvələrlə sevinir anam,
Bir yeyir, bir içir, bir dinir anam,
Yeddi övladına güvənir anam!
Bəs niyə qəlbimi duman, çən alır? –
Anam qocalır...

Onu sevindirir hər toy, hər düyün,
Yolu qocalığa dirənir hər gün.
Elə bil yaranıb qocalmaq üçün,
Yalnız adıdır ki, daim gənc qalır,
Anam qocalır...
Anam qocalır...

1971

DAĞLAR VƏ MƏN

Nə tez saçlarıma səpələndi qar,
İlk gənclik illərim nə tez ötüşdü?
Gəncliyimlə yaşıd min-min arzum var,
Yolumsa qocalıq izinə düşdü.

Mən elə bilirdim şişbuynuz qaya
Dağların balası –
Qız qalasıdır.
Dağlar
 babamla bir gəlib dünyaya –
Mənimlə bir yerdə qocalasıdır.

Yenə vüqarlıdır,
Cavandır dağlar,
Dağlar,
Gəncliyimə ilk doğma həmdəm...
Ömrü intəhasız dağlara nə var,
Saatdan-saata qocalan mənəm...

DƏRƏLƏR QOVUŞANDA

Qəcəl
 Zəngəzurun uca zirvəsi,
Nə şan-şöhrət umur,
 nə alqışlanır.

Qəcəl
 bu torpağın qoca zirvəsi,
Daşqın Mıgır çayı ordan başlanır.

Dumduru çeşmələr axır dərəyə,
Suların mehiylə tellər daranır.
Dərələr çırpınır – tənhayam – deyə.
Dərələr qovuşur –
 çaylar yaranır...

MARALZƏMİ

Şişbuynuzlu dağlarımda izlərim qaldı –
Yeller, seller çox çarpışdı, poza bilmədi.
Min bir rəngli yuxu gördüm, yollar saraldı,
El yığışdı, bu yuxumu yoza bilmədi.

Hələ adın düşməyibdir bir xəritəyə –
Ürəyimdə çox arzumun başı ağardı.
Onda... qara qayaların boylanar göyə,
Şəvə kimi saçlarıma ağ qar yağardı.

Sevgi var ki, çiçək kimi açılar, solar,
Mən qırx ildir açılmışam, sola bilmirəm.
Öz yurdunu beşcə gündə unudanlar var,
Otuz ildir mən şəhərli ola bilmirəm.

Ay eloğlu, ay elqızı, mənə çağırın
Məndən sonra gələnlərin oğlan toyuna.
Həsərtliyəm unuduğum ürkək cığırın,
Tamarziyam bircə ovuc bulaq suyuna.

O dağlarda, dərələrdə özümü yorum,
Saçlarımin rəngi kimi gün dəyişibdir.
Lökün köhnə məktəbinə tezəcə baş vurum,
Görüm mənim skamyamda kim əyləşibdir?

Dağa, düzə dolu düşdü, şimşək çaxmadı,
Atasını yandırdılar haqqın, inamin.
Yüz canavar hücum etdi, bir şey çıxmadı,
Bəs necoldu sürüləri Rəhim çobanın?

Bu möhnətə lal qayalar tutulub, dolub,
Ər igidlər, şux sonalar saya salmayıb.
El tərpenib, kənd yüyürüb şəhərli olub,
Qonaq atı tutmağa da uşaq qalmayıb.

Məzarlığı böyüyübdü hər payız, hər yaz,
Tüstüləri sozalıbdır uşaqlığının.
O günlərin... dərərlərlə siləydi haray,
Səsi-küyü azalıbdır uşaqlığının.

Sozalsa da, azalsa da ana yurdumdur,
Alınacaq dayanmışam alın tərilmə!
Bərkə düşsəm öz süvari könül ordumdur
Öz Səhərim, öz Xəzərim, öz Zəfərimlə!

...Yolum düşməz o yanlara... küsdün, incidin,
Çəsmələrin gileyləndi, daşların dindi.
Gözlərimdə gen dünyanın uzaq küncüydün,
Gen dünyanın mərkəzinə dönmüsen indi.

1984

HƏSRƏT

Hollara çıxdım ki – bahar gələcək

* * *

Nə yaman ləngidi bu ilin yazı,
Qolsuz köynək üçün darıxdı ürək.
Soyundum paltomu yüz dəfə azı,
Yollara çıxdım ki – bahar gələcək.

Nə yaman ləngidi bu ilin yazı,
Kime arxalanıb bu qış görsən?
Nəyə güvənibdir baharın nazı?
Yazıq budaqlardır – titrəyən, əsən...

Nə yaman ləngidi bu ilin yazı...
Məyər qış bilmir ki, məğlub olacaq,
Darıxdı ellərin mizrabı, sazı –
Məyər yaz bilmirmi zəfər çalacaq?

1983

“ARAZ” QATARI

Hər gün ürəyimdən bir qatar keçər –
Vaqonları yenə köhnədir elə,
Yolçuları bir az tanışdır hələ...

Araz qırağıyla yol gəl-gəl
Qovrular tüstüsü, yanar dodağı.
Yolda ləngiməsə, qatar Bakıya
Tövşüyə-tövşüyə hər səhər çağlı.

Hər gün ürəyimdən bir qatar keçər –
Görərəm – yolçular çıxıb dəhlizə
O taylı Arazdan söz salıbdılar.

Uşaqlar böyüyüb,
böyüklər isə
Vaxtlımı, vaxtsızımı qocalıbdılar.

Görürəm – o taya boylanlar var,
İçindən od tutub hey yananlar var,
Sular güllələnər gözlərdə hərdən.
Baxdıqca o tayda hər yola, izə
Sonra soruşarlar bələdçilərdən:
– Nə qədər yol olar burdan Təbrizə?

Mənim ürəyimdən bir qatar keçər –
Uzanar həsrətin qarlı qolları,
Şütüyər – qəlbində qışqırıq, qəhər,
Uçar Naxçıvandan Bakıya sarı.
Çatar Aldərəyə...
Dayanıb bir an
Yəllərin telini daraqlayar o,
Dilxor çəhlimlərdən, lal qayalardan
Ərdəbil yolunu soraqlayar o.
Hər gün ürəyimdən bir qatar keçər –
İnsanlar günbəgün yaxınlaşırlar
Ömrün baharına, ömrün qışına,
Çəsmələr çaylarla qucaqlaşarlar,
O qatar çatarmaz mənzil başına:
Culfadan Təbrizə keçə bilməyir,
Qanlı Arazından içə bilməyir.

Çayın o tayına baxa-baxa o,
Qəlbini yandırır yaxa-yaxa o,
Qarda da tüstüsü başından çıxar,
Şaxtada

yolunda şimşəklər çaxar.
O taylı Culfaya çönməli ikən,
Təbrizdən Bakıya dönməli ikən,
Alışa-alışa gələr bu tayla.
Gündüzlər günəşlə, gecələr ayla

Sözleşər, dilləşər, mənzilə çatar,
Belə mənzil olar, qatar, ay qatar?

Bu gəldiyin yollar – yolun yarısı,
Bu gördüyün ellər – elin yarısı.
Həftənin yarısı, ilin yarısı,
Ürəyin parası, dilin parası.
Yolların yarısı səfərmi, qatar?
Xəbərin yarımçıq, sözün yarımçıq.
Dağların yarımçıq, düzün yarımçıq.
Bu qoca hicranı yora-yora sən
Çatıbsan ömrünün qoca yaşına,
Hər səhər Bakıya çatırsan, ancaq
Çata bilməyirsən mənzil başına.

Hər gün ürəyimdən bir qatar keçər –
Uzanar həsrətin qarlı qolları.
Şütüyər – qəlbində qışqırıq,
qəhər,
Uçar Naxçıvandan Bakıya sarı.
O taylı Culfaya çönməli ikən,
Təbrizdən Bakıya dönməli ikən...

Hər gün ürəyimdən bir qatar keçər –
Vaqonları yenə köhnədir ele,
Yolçuları bir az tanışdır hələ...

1984

* * *

İstisuyun dərəsiylə bir çay axar,
Səsi – nəğmə,
özü – nağıl,
suyu – şirin.
İstisuyun dağlarında şimşək çaxar, –
Odu – al qan,
hayı – şahı şərqlərin.

Bir qocaman palıdı da tufan yıxar,
Duman qaçar,
 çən qovular,
 günəş çıxar...
Qayalıqda bir şux ceyran baxar, baxar –
Min bir yerdən paralanar bağı yerin.

Lay buludlar meşələrin çətridirmi?
Bu saf hava sağlamlığın ətridirmi?
Dar cığırılar pozulmayan sətridirmi
Bundan sonra yazılacaq neçə şerin?!

Nağılların gözəlliklər çırağıdır,
Dastanların oxunmamış varağıdır.
Deyirlər ki... Allah özü qonağıdır
Bu yerlərdə hər axşamın, hər şəhərin.

Ulduzlarla yarışarsan bu çağında,
Bir şah əsər mürgülər hər bucağında.
Hidayət də fağırışdı qucağında,
Düşdü təəccüb aynasına bir şəhərin.

* * *

Mürvət, düz sür,
 mənzil uzaq,
Bu yollarda azmaq olmaz.
Hər taleyin bir yolu var –
Min bir yerə yozmaq olmaz.

Duyaq ömrün hər anını,
Seyr et cıdır meydanını...
Təbiətin dastanını
Təbiətdə yazmaq olmaz.

Yolda açdıq çox şəhəri,
Ötdük neçə kənd-şəhəri...
Bu gördüyün dərələri
Qazma ilə qazmaq olmaz.

Hər insanın öz karvanı,
Hər karvanın öz sarbanı...
Qələm ilə yazılanı
Balta ilə pozmaq olmaz.

* * *

Bu yol hayana gedir?
Yolu yollardan ayır.
Kəhkəşan yollarını,
Görəsən, kim tanıyır?

Yolların qucağında
Taksi, təyyarə, qayıq...
Biz hamımız dünyada
Yorulmaz yolçularıq.

...Kəndlərdən şəhərlərə,
Şəhərdən ölkələrə,
Ölkədən qitələrə
Uçur baharlı yollar,
Leysanlı, qanlı yollar...

Biz də elə uçuruq
Yolların ağuşunda,
Uçuruq bürküsündə,
Uçuruq sərt qışında.

Uçuruq gülə-gülə,
Bəzən kədərli-qəmli...

Qolumuzdan tutubdur
Bu yolların sağ əli.

Çox uçmaq istəyirik,
Yeri, göyü, səmanı
Çox qucmaq istəyirik, –

Bir acı həqiqəti
Duya-duya, ey könül:
Ömrümüz qurtaracaq,
Yollar qurtaran deyil.

1980

TÜRKİYƏ, MƏN SƏNİN NƏYİNİ GÖRDÜM?

Türkiyə!
Mən sənə nəyini gördüm?
Cavan Ankarada uca evlərin,
O alçaq evlərin – qoca evlərin.
Uzun körpülərin, xiyabanların,
Təzə güllərinin ilkin baharın...
Düzümündən özgə, gözündən özgə,
Əyrisindən özgə, düzündən özgə
Mən sənə nəyini gördüm?

Türkiyə!
Mən sənə nəyini gördüm?
Hər addım başında bir bank cəftəsi,
Alış meydanları, satış həftəsi...
Zərgər dükanların alış-bayar, yanar,
Reklamlar başına pirtək dolanar.
Bilmədim kasıbsan, yoxsa varlısan,
Çəşmətək fağırısan, şah vüqarlısan?
Mən sənə nəyini gördüm?

Yamyaşıl Atatürk xiyabanını,
Beş yol ayrıcının gen meydanını
Gəzdim bələdçisiz
və həyəcansız,
Gəzdim doğma yurdtək şəksiz-gümansız.
Oğulların igid, dəyanətli,dir,
Məsum gözəllərin hər qeyrətli,dir –
Bir kəlmə kəsmedik, tanış olmadıq,
Bilmədik – doğmayıq, bilmədik yadıq?
Mən sənə nəyini gördüm?

Bir-iki muzeydən, beş-üç bağından,
Rahat "Evquran"¹ın bir otağından,
Sənə göz-gözə qonuşmağımdan,
Özümlə vuruşub-barışmağımdan,
Bir-iki sərgidən, kitablarından,
Aprel günlərinin xoş baharından,
Ankaraya baxan ayından özgə,
Qonağa təbəssüm payından özgə
Mən sənə nəyini gördüm?

Gecəqonduların uzaqdaydılar,
Ata balaların qucaqdaydılar,
Bircə köynə də ayaq basmadım,
Beş kəlmə uduna qulaq asmadım.
Bir çiçək dərmədim Ağrı dağından,
Keçmədim yolların sərt sınağından.
Hansı tərəfdəydi Bursa – bilmədim.
Hansı yol uzanır Qarsa – bilmədim.
Boylandım göylərdən İstanbuluna,
Əl edə bilmədim Anadoluna...
Dağlarda açılan səhər görmədim,
Kişnər at görmədim, yəhər görmədim,
Mən sənə nəyini gördüm?

¹ Evquran – Ankarada hotel

Çeşmə qəhət oldu – bir parç su içəm,
 Bir çay tapılmadı – çırmayı keçəm,
 Ağac kölgəsində duz-çörək kəsəm,
 Başsız küləklərə qoşulub əsəm...
 Elə bil restoran görməmişdim heç...
 Mən kimə söyləyim günahımdan keç?!
 Gəldim, bir dağınə baxa bilmədim,
 Gəldim, Ankaradan çıxə bilmədim.
 Mən sənə nəyini gördüm?

1986

ÇINAR

Bələdçi qız şərh eləyir Odessanı:
 – Baxın, baxın sahillərə,
 Baxın yerə, baxın göyə,
 baxın bir-bir.
 Odessanın təbiəti qərİbedir,
 qərİbedir...
 Bu nəhəngə fikir verin,
 adı – Çinar.
 Hər diyərdə,
 Hər qitədə varmı Çinar?..
 Min yeddi yüz... filən İldə bitib burda,
 Kökü özündən də dərin,
 Kökü özündən də qədim –
 Yerə yeddinci qatında itib burda...
 Neçə səyyah ondan yəna öz yolunu
 burdan salıb,
 “Potyomkin”li qəhrəmanlar son nəfəsdə,
 bu çinarı xatırlayıb!
 Puşkin özü heyran-heyran baxıb ona,
 Quduz faşist min-min güllə çaxıb ona.
 Baxın, baxın sahillərin
 bu yaşılbaş sonasına,
 Baxın, baxın köksündəki yarasına...

...Əcnəbilər heyrət ilə soruşurlar:
 – Çinar... Çinar... Harda bitir,
 Vətənidir hansı ölkə?
 Birçə budur yer üzündə yoxsa,
 bəlkə?..
 Bələdçi qız şərh eləyir:
 – Çinarların vətənidir Azərbaycan,
 Vətənidir qoca Təbriz,
 ulu Muğan.
 Azərbaycan çinarları qatar-qatar,
 Avropada yalnız,
 (yalnız!) Zəngiləndə
 Çinarların meşəsi var.
 Mən olmuşam o diyərdə,
 Qədim Gəncədə, Ordubadda
 Çinarlardır solun-sağın...
 ...Əcnəbilər bir-biriylə pıçıldayırlar:
 – Azərbaycan...
 – Şeyx Nizami...
 – Gəncə... Bakı...
 – Səməd Vurğun...

Odessa, 1977

LERMONTOVU DÜŞÜNƏNDƏ...

Deyirlər ki, Martinov da şair imiş...
 Bu yalandır! Ağ yalandır!
 Ola bilməz!
 Büllur sənət duyğuları
 Sənətkara güllə atan bir ürəyə dola bilməz!
 Bu yalandır! Ağ yalandır!
 Ola bilməz!

İlanların, əqrəblərin sancısını,
 ağrısını
 şərh sanmazlar,

Şerin qatı düşməninin

xoş nəğmələr yazdığına
min əsr də bundan sonra
inanmazlar,
inanmazlar!

Şairmişsə, şəriyyətin o nəhəngi qabağında

niyə susub baş əyməyib,
əlindəki tapançanı,
qəlbindəki qurd kinini
tullamayıb, atmayıbdır?

Şairmişsə, niyə görən ondan sonra
qatilliyi yaşayıbdır,
cahilliyi yaşayıbdır,

Bircə şeri

bizə gəlib çatmayıbdır?

...Lermontovu düşünəndə Martinov da yada düşür:

Biri – şerin üfüqləri,

alınmaz bir söz qalası!

O birisi – Nikolayın cəlladıdır,

əlində – çar tapançası...

Noyabr, 1974

LERMONTOVUN DUEL YERİNDƏ

Papaqlarınızı çıxarın,

kişilər,

Bir az xəyala dalın,

Yığışdırın üzünüzdən təbəssümü

müvəqqəti, qadınlar.

Bu yerlərin Lermontovlu günlerini

yadınıza salın.

Gəlin bir az kövrəkləşək,

nə olar?

Axı, insan ürəyində

kövrəkliyə də

böyük ehtiyac var!

Canlı xatirələrdir burada hər yer!

Diqqətlə baxaq hər ovuc torpağa,
hər parça daşa.

Əsl ürək ona deyərəm –

Bu yerlərdə bir azca

Lermontovlaşa bile,

bir azca Lermontovlaşa!!!

Bu qalın meşələri gəzib-dolaşanda o,

Nə bezib, nə yorulub...

İndi burda bulaqlar,

İndi burda dağlar da

Səyyahları haraylar:

– Şair burda vurulub!..

Bu talanın danışır

torpağı da, daşı da.

Xəyalımda bir cavan:

İyirmi yeddi yaşlı!

Burda qəlbinə axıb

kini, dərdi, göz yaşı.

Son dəfə fikrə dalıb,

Son dəfə nəfəs alıb.

Beş ağac arasında

Nəhəng bir günəş sönməyib,

bir dünya çiçək solub –

Şair burda vurulub!

On beş addım o yanda

Tanınmayan bu tala

Ömrü günəş şairin

adıyla, nəğməsiylə

ürəklərə dolubdu.

On beş addım o yanda

tanınmayan bu tala
İndi bütün dünyanın
ziyaret yeri olub –
Şair burda vurulub!
Şair burda vurulub!

Papaqlarınızı çıxarın,
kişilər,
Bir az xəyala dalın,
Yığışdırın üzünüzdən təbəssümü
müvəqqəti, qadınlar.
Bu yerlərin Lermontovlu günlərini
yadınıza salın.

Dekabr, 1973

PYATİQORSKİDƏ

Gah illərin arasından Puşkin boylandı,
Lermontov göründü.
Şalyapın nəğmələrin qanadında
göylərə uçdu,
ağappaq buludlara büründü...
Sevindim uşaq kimi,
Papağımı çıxarıb əl elədim.
Gah da
Dantesi, Martinovu, Nikolayı
gündə min kərə duələ çağırır
güllələdim.

Noyabr, 1974

...MƏŞUQA TƏPƏ DEYƏRDİLƏR

Uşaqlıqda deyərdim,
Məşuqun zirvəsinə qalxsam
Elbrus da ayağımın altında qalar,
Kazbek də.
Mən də Lermontovdan bir nəğmə oxuyaram;
Məşuq saçlarını yolar,
Elbrus qaşlarını çatıb fikrə dalar,
Kazbek yana-yana eşidər:

“Хотя я судьбой на заре моих дней,
О южные горы, отторгнуть от вас,
Чтоб вечно их помнить надо там быть раз:
Как сладкую песню отчизны моей
люблю я Кавказ”.

Yaş otuzu haqlayanda
dönüb uşaqlıq illərimə baxdım,
Sonra Məşuqun zirvəsinə qalxdım –
Nə Lermontovun köhlən atıyla,
nə turist daşıyan funikulyorla,
pay-piyada!

Kazbek üfüqlərə baş vurub
mavi rənglərdən mavilik xalçası
toxuyurdu.
Elbrus Avropanın bütün zirvələrinə
meydan oxuyurdu.

Onlara nə əlim çatdı,
nə də səsim-ünüm yetdi,
Lermontovdan bildiyim yanıqlı
nəğmələr də oxunub bitdi...
Dağlar necə yaranır, dağlar necə
ucalır? –
Bu sirri mən anladım,

Məşuqu Elbrusdan, Kazbekdən uca
saydığımçün
geri döndüm iyirmi il,
uşaq Hidayəti axtarıb-tapıb,
yaxşıca danladım.

Xəyalım keçən əsrin
qırx birinci ilinə qayıtdı,
Məşuq meşələrini
Lermontovla birgə gəzdi...
İndi anladım ki,
Lermontov
ömrünün son anları
bu yerlərin qonağı olmasaydı.
Əgər qafil düşmənlə gülləsi,
Şairin o kiçik taladan
dünyaya yayılan faciəsi...

...Onda Məşuqa təpə deyərtilər,
onun adı dağlar sırasında çəkilməzdi.

Pyatigorsk, Dekabr, 1973

DƏMİRDAĞI

1

Laylarında torpaqımı çox, dəmirmi çox?
Mən nə bilim?!
Tərkibində maqnitmi çox, kömürümü çox?
Mən nə bilim?!
Heç vaxt yerim olmayıbdır
kimyəgərlər sırasında,
Bu fəndən qiymətlərim
"2"-ylə "3" arasında...
Tarixin də bəlli deyil:

Bəlkə elə Kazbekdən də qocamansan.
Elbrusdan da əzəlsən,
Dəmirdağı!
Yalnız onu bilərəm ki,
əfsanəvi bir gözəlsən,
Dəmirdağı!

2

Adlar çox vaxt əməllərlə uyğunlaşmır.
Adam var ki, adı Ümman,
özünü heç gölməçə deyil,
ləpələnmir,
aşır-daşmır.
Adam var ki, özünü bir mum,
adı Dəmir,
Sənin kimi dağlar da var,
özünü qəşəng,
gözəlliyi – bir ilahi nəğmə, ələng,
adı... Kömür.

3

Təranəsən, ...
nə payızın, nə qışın var,
Bu hüsnlə
yer üzünü yarışın var!
Yağışınla, qarınla da ilkin yazsan,
Dəmirdağı!
Bu gülüşlə, bu yaşılla, bu gümüşlə
sən heç vədə qocalmazsan,
Dəmirdağı!
Qucağında melekələrin min-min xəzinəsi yatır,
Yorğun qəlbim,
Əsəblərim.
Şübhələrim, "bəlkə"lərim, "ancaq"larım,

Təyyarələr qabağında
Pay-piyada dolaşmaqdan əldən düşmüş ayaqlarım
sənin belində dolaşan
çəhlimlərdə, cığırlarda
dinclik tapır.

Dincəliyəm
alpinistlə dırmaşdıqca ağ zirvəyə,
Addımbaşı istəyirəm
min yol "sağ ol" deyim sənə.

Nə torpaqsan,
Nə dəmirsen,
Nə maqnitdən,
Nə kömürsen...
Bir qız üstə qanlar tökmüş,
Planetlər davasına son qoymaqçün yerə düşmüş
Səmələrin ən işıqlı ulduzusan,
Dəmirdağı!
İlk sevgi yaşına dolmuş,
Gözəlliyi öz başına bəla olmuş
dağ qızısan,
Dəmirdağı!

Jelesnovodsk, 1974

TANIMADIN?

I

Xoş gördük, Dəmirdağı!
Tanımadın, eləmi?
Nə tez unuttun məni!
Yeddi il bundan əvvəl,
Yeddi il bundan cavan...
qarış-qarış dolandım
nağıl yurdu sinəni,
Hələ bir şerdə də vəsf eləmişdim səni.
Nə tez unuttun məni!

Baldadlı xatirələrək bu gün də yadımdadır.
Hər çəhlimə, hər daşa min heyretlə
baxdığım,

Qışın oğlan çağında
Bir cığırdan yapışıb
düz zirvəyə qalxdığım!
Yada düşdüm, eləmi?
Yamanca sınımışam?
Bir az da qocalmışam...
Vaxtlı-vaxtsız nə fərqi?!
Neyləyim, əsəbimlə,
ürəyimlə, tabımla,
Sonsuz qayğılarımla,
sızlar ağrılarım ilə
Min dərəcə enmişəm,
dağlara ucalmışam.

II

– Yamanca sınımışam...
– Bir az da qocalmışam...
Vaxtlı-vaxtsız, nə fərqi?
Səbəbini nə bilim?!
Qəlbimdə iz salıbdı
dağ-dərə, eniş-yoxuş...
Səbəbini ötdüyüm dikdaban cığırlardan,
qanlı günlərdən soruş!
Soruş, qoy eller desin günahımı üzümə,
Özümü tanımadım öten otuz beş ildə,
Barı sən tanıdasan məndə nə var –
üzümə!
Yamanca sınımışam?
Bir az da qocalmışam...
Neyləyim – belə düşüb:
İlləri yelə verib,
Günlərin etəyindən dördəlli tuta-tuta
təpələrə qalxmışam.

Hər addımım, hər izim insan ülfətli

olub,

Arzum, diləyim mənim zirvə həsrətli olub.

Ürəyimin nidası,

Varlığımın mənası

dilimdə, baxışında,

izimdə, yerləşimdə,

odlu sözümde olub.

Bir balaca uğurum gözüne sataşarsa –

evimin, dostlarımın,

xeyirxah adamların

ünvanına yazarsan.

Min-min uğursuzluğun

səbəbkarı məni say,

günah özümde olub!

III

Xoş gördük, Dəmirdağı!

xoş gördük, gözəlliyyin,

gəncliyin,

təravətin

qocalmayan çırağı!

Xoş gördük, ilk sevginin

gildir-gildir göz yaşı,

Xoş gördük, aydınlığın

qaranlıqla savaşı!

Xoş gördük, ilk gəncliyim,

Xoş gördük, sevdə dəmi,

Ağrılı ürəyimin,

Tarım əsəblərimin

öz dostu, öz həmdəmi...

Xoş gördük, Dəmirdağı!

Tanımadın, eləmi?

Jelesnovodsk, 1980

GÜRCÜSTAN DAĞLARINDA

İsa İsmayilzadəyə

Şimşəklər göylərin qurşağı olub,

Buludlar yenə də təpələnibdir.

Məsum gözəlliklər torpağa dolub,

Ayaqlar altına səpələnibdir.

Göy çəmənlər. Al günəş. Leysan yağışlar...

Şərab əvəzinə gözəlliyi iç!

Qorxuram pozula zərif naxışlar –

Bir çiçək üzmək də istəmirəm heç.

Dağlar zirvəsində daşa dönmüşəm,

Quşların nəğməsi göyə yüksəlir.

Bu yerdə mən elə sehlənmişəm –

Addım atmağa da heyfim gəlir.

Bir dəli həsrətlə fikrə dalmışam,

Sevincdən gah güllür, gah ağlayıram.

Bütün dostlarımı yada salmışam,

Həmisi burdan haraylayıram.

Gəl gur işıqların öz sürətiylə,

Bu uca dağları ürəksiz bilmə.

Xəbər eləyəyəm mən İsrailə,¹

Sən isə Fərmansız,² Sabirsiz gəlme.³

Uçun bu dağlara, uçun, a dostlar,

Gəlin təbiətə qulaq asmağa.

Gətirin nə qədər öz dostunuz var --

Burda düşünməyə, burda susmağa.

Elimin hər oğlu bir nəvə igiddir,

Gəlin qəlbinizdə min arzu, həvəs...

Quru müqəvədir, canlı meyitdir

Bələ gözəlliyə baş əyməyən kəs.

¹ İsrail Mustafayev – ədəbiyyatçı alim

² Fərman Kərimzadə – nəsir

³ Sabir Rüstəmxanlı – şair

Əzəldən taleyim belə gətirib:
Təbiət qoynunda fağır qulam mən.
Özümü dağlara tez-tez yetirib,
Yenidən,
 yenidən doğuluram mən!..

Vardzia, Sentyabr, 1975

PANİ LYUDMİLA

*Lyudmila Çexoslovakiyada
bələdçimiz idi*

Körpəlikdən sevdim sənə elini,
Amma indi gəldim, saçlarımda dən.
Gəldim bir dəstənin rəhbəri kimi,
Gəldim Ağrı dağın ətəklərindən...

Şirin söhbət saldın Azərbaycandan,
Gözlərin dilindən daha çox dedi.
Mən qanad gəzirdim uçmağa, inan!
Dəstəmiz İrəvan dəstəsi idi;

Sevilən, tanınan sənətkarlardı, –
Hamısı qısqancdı və dəliqanlı!
Dəstədə otuz dörd erməni vardı,
Yalnız bir şairdi – azərbaycanlı.

Dedin: “Azərbaycan – Güneş ölkəsi,
Dünyaya səs salan bir ulu yurddur.
Bu axır davanı inamın səsi,
Bir də ki, Bakının nöyütü uddu.

O, qara qızıldır!

 Səsi, ünvanı,
Çatdı bu cahanda hər ucqar yərə.
Bakı torpağının qara fontanı
Birbaşa töküldü təyyarələrə!

Zalım yağların yardı bağrını...
O el qəlbimizdə zirvə üstədir.
Qudurğan Hitler də yanar Bakını
Alovsuz, yangıstız almaq istədi”.
Sonra birdən susdun...

 Gözlər – üreyin,
Xəyalsə yaddaşın hökmüylə dindi.
Bizə elə gəldi bu dediklərin
Bir yeni tarixi məlumat idi:

“O el – Od yurdu, üfüqləri – qan,
Heç zaman bağçası, gülü solmayıb.
Ulu tarix boyu Azərbaycandan
Hələ birçə nəfər satqın olmayıb!”

Dedin... Fərəhimdən gözlərim doldu,
(Əzəldən sevincün bir az dəliyəm!)
Dedim: “Mən o xalqın bir kiçik oğlu,
Kövrək misrasını yazan əliyəm...”

Sən onda bildin ki, bu cavan niyə,
Belə alovlu, belə tufanlı.
Sən onda bildin ki, bu dəstə ilə
Bir ürək addımlar –
 azərbaycanlı!

...Körpəlikdən sevdim sənə elini,
Amma indi gəldim, saçlarımda dən.
Gəldim bir dəstənin rəhbəri kimi,
Gəldim Ağrı dağın ətəklərindən...

Sənə hörmət dərsi keçibdi Vətən?
Ağ qışın qoynunda ağappaq qardın.
Bizə öz xalqını tanıtmalıykan
Bizə özümüzü tanıtdırırdın.

Bratislava, 1983

GÖYGÖL QALDI ARXADA

Göy göl qaldı arxada...
Biz hara tələsirik?
Su kimi şütüyürük,
Tufan kimi əsirik...
Biz hara tələsirik?
Mahnılar qucağında
İntəhasız meşəylə
Aşağı enə-enə,
Güllər, ağaclar, otlar
Quşlartək dinə-dinə,
Qəlbimizdə paklığın
Müqəddəs nəşidəsi,
Gözlərimiz önündə
Saflığın mənzərəsi...
Hara uçuruq belə,
Hara qaçıraq belə?
Ləngərli döngələrdə,
Qaçan enişlərdə,
Elə hey əsə-əsə,
Ensiz dağ yollarının
Səbrini kəsə-kəsə...

Göy göl qaldı arxada –
Əyləci bas, a qardaş!
Vaxtlı çatıb mənzilə –
Kim gedib yavaş-yavaş.
Baxaq mavi səmaya,
Baxaq ağappaq Aya,
Baxaq yaşıl torpağa,
Baxaq o cavan dağa...
Görürsən, əl ələyir
Çaytikanı, çiylək,
Qoy uzağa getməyək –
Burdaca təəssüflənək,
Qoy burdaca düşünək:

– Bir az əvvəl nə ilə
Üz-üzə dayanmışdıq,
Dünyada pis nə varsa –
Yarısını unudub,
Yarısını danmışdıq...
Tələ özü qovmuşdu
Ordan dumanı, çəni,
Gözlərimiz olmuşdu
Paklığın öz vətəni...

Göy göl qaldı arxada...
Orda göy suyun rəngi
Göylərə çilənmişdi,
Büllur saflıq, gözəllik
Dağlara ələnmişdi.
Orda sehlə baxdıq
Hər kola, hər ağaca.
Tərif yaramaz ona...
O, özü hər tərifdən,
Hər cür təşbehdən uca!!
Yamyaşıl sahilləri
Xəfif-xəfif dolaşdıq,
Bir az qəlbimiz doldu,
Sağda, solda hər bucaq
Bir az nağıllı oldu,
Bir az da cavanlaşdıq.
Nə danışdıq, nə dindik,
Suyuna girməsək də,
Tərtəmiz təmizləndik.

Göy göl qaldı arxada,
Yenə təməl qoyuldu
Bir həsrətə bu axşam.
Yenə bir az qanadlı,
Bir az ağır olmuşam.
Bu həsrət nağılını
Bundan sonra pıçıldadı

Dənizə də, çaya da,
Bulağa da, arxa da,
Nə fərqi var, ey ürək,
Heç nə dəyişməyəcək –
Göy göl qaldı arxada!!!

1980

ROMANTİKA

– Bu gün şaxta – sıfır altı... otuz...
neçə...

İsti geyin!
Ürəyinin sancısına fikir vermə,
Əsəblərin barədə də cənubdakı həkimlərə
bir şey demə,

Gəl bir bədə içək
sağlığına yerin-göyün.

Bir də içək
Gözəlliğin ilkin adı
şux qızların sağlığına.

Bir də içək
bizdən uzaq, bizdən təmiz,
ulduzların sağlığına.

Bunu içək...
Həkim dostum birdən susdu.
Nəyi isə saldı yada,
Badəsini yerə qoydu:

(Hər şey olur bu dünyada...)
– Ulduzlarda şaxta, görən,
sıfır altı neçə olar?

Gözəllərdə gözəlliyi təzyiqölçən
cihazlarla
ölçsən əgər, necə olar?

Jelesnovodsk, 1973

* * *

Kazıma

Ürəyində Zənginin çınqıllı zümzüməsi,
Dodağında çağlayan göy Xəzərin nəğməsi,
Çəmənlərin qoynunda elə ehmalca gəzər...
Dəmirdağı döşündə dağ oğlu dağa benzer!

Gözləri deyər: – eşqi üfüqlərə bağlıdır,
Dizləri bükülməyən Azərbaycan oğludur.

Nə deyim, nə danışım, söhbəti birmə,
yüzmü...
Baxışı şimşəklərin yanar bağrını üzdü.

Ayaq izləri qalar bulaqların başında,
Əllərinin öz rəngi – bu yurdun hər daşında.

Quşların cəhcəhində yaşar şirin nəğməsi,
İldırım harayında – çağlayan coşqun səsi,

Hərdən isə ürəyi zərif tel kimi əsər,
Gülnaçün, Elnur üçün o, Bakıya tələsər.
Qəflətən bilet alıb, təcili uçar bir gün,
Uçar – gələn il bu vaxt bura qayıtmaq üçün.

Jelesnovodsk, 1980

VƏTƏN HƏSRƏTİ

Burdan əl uzatsan Venaya çatar,
Burdan Mıgınyacan nə qədər yol var?
Burdan İrəvana nə qədər olar?
Burdan Bakıyacan nə qədər yol var?

Yüz səmtə yollanır təyyarə, qatar,
Burdan əl uzatsan Parise, Bonna,
Münhenə, Romaya, Londona çatar...

271

Amma həsrətimin başsız yelləri
Qatarla, maşınla, təyyarələrlə
Gəldiyim yolları başına alıb
qayıdır geri.

Qabaqda görməli şəhərlər qalır,
Məbədlər, muzeylər, qəsrlər qalır,
Səfərdə açılan səhərlər qalır...

Mənsə qayıdıram Vətənə, ey gid,
Viza vərəqimi möhürle, qolla.
Uçuş həsrətilə qovulur ümid,
Qayıtmaq istəmə ən kəsə yolla.

Həsrətlə gözlərem o adi günü –
Onda ki, qollarım Vətənə çatar.
Qaya həsrətimin ağır yükünü
Qorxuram çəkməyə təyyarə, qatar.

Nə qəlbə sığışar adı, nə dilə
Suyu suya sığmaz, kösövü – oda...
Yellərə, sellərə qovuşub elə
Bəlkə yola düşəm payı-piyada?!

Viza vərəqimi möhürle, qolla,
Qayıtmaq istəmə payı-piyada,
Qayıtmaq istəmə ən kəsə yolla!
Qayıtmaq istəmə qəlbimin odu,
Fikrin ağlasığmaz sürətiylə mən.
Doğma torpağımın müqəddəs adı,
Dəli çağlayanlar cürətiylə mən.

...Sənin Vətəninini sevdim ürəkdən,
Sevdim ilk addımdan, ani baxışla,
İsti qucağıma çağırır Vətən.
Həsrətim qor olub, məni bağışla!

Praqa, noyabr, 1983

PETEFİ İLƏ SÖHBƏT

*Deyim kimliyimi? –
Yox, yox, heç zaman!
Desəm, tanıyarlarsəair qəlbimi.
Tanıyan kimi də heç nə sormadan
Tutub, boğazımdan asarlar məni.*

Ş. Petefi

I

Dandım kimliyini?
İnanmaq çətin!
Şairlər qaçmayıb önündən heç vaxt
topun-tüfəngin,
qara zülmətin.
Hökmdar fərmanı, dar ağacları,
Sürgün, həbsxana
Şairdən yana
havayı işdir.
Şairlər süngünün qarşısında da
Məsleki, inamı dəyişməmişdir.

Bir də ki,
Şairlər demir ki, kimdir, nəçidir?
Onlar öz xalqının dərdi-sərində,
dünyasındadır.
Şairin kimliyi xasiyyətnamədə,
arayıqlarda,
pasportda deyil,
Uğurlu-ugursuz misrasındadır!

Özünü gizlətmək istər şairlər?
Bu, mümkün deyil.
Nadanlar
şairi gec tanıyırlar,
Tanıyan kimi də sui-qəsd, duel...

II

Aydın misraların zərif, səmimi,
Çiçəklə, ətirlə, odla dolusan.
Necə danmaq olar nəçiliyini –
Sən ki öz xalqının işıq yolusan!

Azadlıq yolusan!

Eşqin, məsləkin
Üfüqlər mənzilli bir sədaqətdir.
İstiqbal ünvanlı hər sözün, sətrin
Şər dünyasında əbədiyyətdir.

Macar şairləri izləri yordu,
Hər əsr yarandı bir ölməz dastan.
Min il bundan qabaq macarlar vardı,
Sən isə yeni bir Macarıstansan!

Uca dağlar yoxdur bu xoş ölkədə,
Orda sıralanan təpəliklərdir.
Şərin zirvələri isə,

bəlkə də

Cavan ağacların sayı qədərdir.

Dandın kimliyini?

İnanmaq çətin!

Şairlər, sözündə yanıla bilməz,
Qoca dağ zirvəsi danışsa, inan,
Şairlər heç zaman danışa bilməz.

III

Dunayın şıltaq səsi
Balatonun ləhcəsi,
Keçkemetin harayı,
Kestkeyin dəniz payı,
Budanın yaşıllığı,
Peşt dağının allığı...
Birmi, minmi bu eldə

Gözəlliyin hədəfi?
Gözəlliklər içində,
Əzəlliklər içində,
Qəhrəmanlar önündə,
Dalğalar qarşısında
Zirvə kimi dayanıb
Şair Şandor Petefi.

Çıxıb geniş dünyaya
Tənəklər arasından,
Azadlıq təşnə olub
dilində, dodağında –
Qan sızıb yarasından.
Dunayın o tayında,
Dunayın bu tayında
Bir əlində qılıncı,
Bir əlində qələmi...
Vətən məhəbbətiylə
Gəzdikcə hər tərəfi
İzlərin heykəl oldu,
Əziz Şandor Petefi!

Səsləyirəm mən səni
Əsrimin o üzündən,
Hər yaşıl tapəsindən,
gecəsi-gündüzündən,
Səsləyirəm, qəlbimdə
Bir iftixar, qışqırıq...
Kitabların hay salır,
Qarşımda misraların;
Sevgin, arzun, savaşın,
İyirmi altı yaşın,
Xəyalımdan sənətin
Öz Anteyi boylanır,
İstedad fədaisi,
Poeziya eşrəfi –
ŞA-İR...

ŞAN-DOR...

PE-TE-Fİ...

OXŞARLIQ

Balatonda bir qız gördüm –
dağ qızına oxşayırdı.
Dodağında ot saplağı,
Saçlarında səhər mehi,
Gözlərində qara gilə...
Yeri, göyü,
dalğaları,
Çiçəkləri, ağacları
ilk sevgitək oxşayırdı.

Balatonda bir qız gördüm –
çiçək kimi xəfif idi,
kosmetika dükanından,
beş manatlıq “güzəllikdən”,
biqudidən, çətirlərdən
xəbərsizdi...
Kəpənəktək qonmuşdu o
ağ güllərin arasına,
Məlhəm olmaq istəyirdi
Ürəyini arı sökmüş
çiçəklərin gözə dəyməz
yarasına.

Heyrətim gizlənməmişdi:
– Adın nədir?
– Yuliyadır¹.
– Bəs Şandorun haradadır?

Yanaqları lələləndi,
Bir kəlmə də dillənmədi.
Gölün yarımadasında –
Buludların çetiri altda
təbiətin xoş ətrində

Yenə də öz işindəydi...
Balatonda bir qız gördüm –
çox tanışdı –
Bizim elin gözəlləri yada düşdü.

Balaton, 1979

BALATONDAN MƏKTUB

Balaton Göy gölə oxşayır bir az,
Bir az dağlar qızı Göyçəyə bənzər.
Burda etinasız dayanmaq olmaz,
Bu göl ümman oğlu ümmana bənzər.

Qədim Avropanın mərkəz nöqtəsi...
Burdan boylanıram tepəyə, diki, –
Qoca Savalanın uca zirvəsi
Üfüqlər dalından görünə bəlkə...

Deyirlər: ilk eşqə çox bənzəri var –
Bir zərif, müqəddəs sevgi telidir:
Onu yana-yana itirmək olar.
Onu unutmağa –
mümkün deyildir!..

Nəğməli axşamlar, aydın səhərlər,
Cavan ürəklərin sevdə demidir.
Bu axşam yadıma düşübdür nələr...
Bu axşam bir azca nağıl kimidir.

Yorur sahilləri ayaq izlərim,
Macar səmaları yatmayıb hələ.
Uyuyur qəlbimdə kövrək sözlərim
Zərif ləpələrin təranəsiylə.

Nəğmələr kəsibdir burda qarşımı,
Bəzən fağırlaşıb, bəzən dinmişəm.

¹ Petefinin arvadının adıdır.

Gözəllik itirib elə başımı,
Nə danım, yamanca heyretlənmişəm.

Əlim ləpələrin öpüşlərində,
Oxudum bu nağıl gölü, səmanı,
Nəğməkar səsində şerini dinlə,
Dədə Ələsgərin, Növrəs İmanın...

Özümü Göycədə sandım bu axşam,
Qoyun da, quzu da olaydı kaş ki...
Qütbəti Vətənlə "barışdırmışam" –
Vətənin qızı da olaydım kaş ki...

Zəngəzura oxşar sahilləri var,
Məsum gözəlliyi dərinəndən-dərin.
Qışda da bu yeri tərk etmir bahar –
Gül-çiçək bağrını yarır kədərin.

Vətən yada düşür...
Söz qucaq-qucaq,
Şərqişi köklənib kaman, tar üstə.
İstəsən, qolunu burda geniş aç,
Qütbətdən də bir az sən Vətən istə!

Qədim Avropanın mərkəz nöqtəsi...
Burdan boylanıram təpəyə, dikə, –
Qoca Savalanın uca zirvəsi
Üfüqlər dalından görünə bəlkə.

SALAMAT QAL!

Salamat qal, Budapeşt,
Salamat qal, yeddi Dunay körpüsünün
şəhəri.

Salamat qal,

Məbədlərin, heykəllərin ağlasığmaz
şəhəri.

Salamat qal, Parlamentin binası,
Salamat qal, "Astoriya",
Dunay adasında quşların səsi,
Salamat qal, operetta teatrının axşamı,
Mol Vin barının gecəsi,
Salamat qal, qədim gözəlliyin indiki
varisi.

Salamat qal, dünyanın ikinci Parisi!

Bir daha görüşməsək?

İncimərəm, nə olar –

Hər saat vağzalında

səyyahlar dəstə-dəstə,

gül-çiçək qucaq-qucaq...

Hər tərəfdən hər şəhər bura qatar gələcək,

təyyarələr uçacaq!

Həm də yaşayacaqsan unuttuq yaddaşında,

xəstəhal üreyimdə,

yorğun baxışlarımda,

nə qədər ki, mən varam,

Ulduzların altında,

Çəmənlərin üstündə

nə qədər ki, yaşaram...

Dostlara söylədiyim şirin xətilərdə,

bu sakit sətirlərdə

yaşarsan məndən sonra...

Ürəklərdə çağlayıb-coşarsan məndən sonra...

Bir daha görüşməsək?

İncitmirəm, nə olar –

Hər saat vağzalında

səyyahlar dəstə-dəstə,

gül-çiçək qucaq-qucaq...

Hər tərəfdən hər şəhər bura qatar gələcək,

təyyarələr uçacaq!..

Qayıda biləydim, Bəhram müəllim,
Otuz iki ilin o üzünə mən.
Qələmi təzəcə tutaydı əlim,
İlk dəfə yazaydım: "Anamdır Vətən!"

Düşəydim sehrinə, düşəydim həmə
Otuz iki səsən tək-tək, birbəbir,
Qaçıb gizləneydim harda gəldi mən –
Onda ki... uzaqdan müəllim gəlir.

Yazaydım – dilimdə ellər, obalar...
"Atam ata minib"...

"Babam gül ekib"...
Hələ bilməyəydim yazıq babalar
Qocalana kimi nə günlər çəkib.

Hələ bilməyəydim bir gün gələcək
"Atom!" yazacağam bu hərflərlə.
Neytron, xunveybin, maskalı mələk,
Neron – yazacağam bu hərflərlə.

Elə biləydim ki, dünyada nə var –
Büllurdan büllurdur, sudan arıdır.
Otuz iki səslə bütün yazılar
Ellərin səadət qatarlarıdır.

Qayıda biləydim, Bəhram müəllim,
Otuz iki ilin o üzünə mən.
Qələmi təzəcə tutaydı əlim,
İlk dəfə yazaydım: "Anamdır Vətən!"

Dönəydim çantalı dəcəl uşağa,
Bir bulaq nəğməsi səsimdir mənim.
Bir ömrü ağardıb qaralamağa
Əlifba kitabım bəsimdir mənim.

Hələ bilməyəydim dünyada nə var...

XƏZƏRİN AD GÜNÜ

Hara tələsirdin bəs bu yaşında?..

XƏZƏRİN AD GÜNÜ

Söhbət iki Xəzərdəndir bu axşam –
Biri öz anamdır, biri oğuldur .
Söhbət iki səhərdəndir bu axşam –
Cavan əfsanədir,
qoca nağıldır!

Bəs haçan yetişər ilk görüş çağı –
Anam da, oğul da günlərin sayır.
Anam qucaqlayıb ana torpağı,
Oğul... İrəvanda futbol oynayır.

Bu axşam... Ay özü anamın tacı –
Köklənə-köklənə dillənir dəniz.
Götür, bu qədəhi qaldıraq, Hacı,¹
Əvvəlcə anamın sağlığına biz.

Görürsən, sığmayır sahillərinə,
Bayram şerqisidir bu gün dilində.
Ləpə əvəzinə, dalğa yerinə
Piyalə tutubdur sanki əlində.

Oğul sağlığıdır ikinci sağlıq,
Onun ad günüdür, çırpınır ürək...
Qoşulsun sağlığa birinci sağlıq,
Qədəhlər sonacan içilsin görək!

Bu uzaq yolların axırı harda?
İndi gəl arzunu əməldən ayır:
Ana öz oğluyla qəm yeyir burda,
Nəvə... İrəvanda futbol oynayır.

Niyə nəvə dedim?
O da oğuldur,
Doğma övladıdır Xəzər anamın,

¹ Hacı Quliyev – məşhur poliqrafçı

Təzə əfsanədir, təzə nağıldır,
Təzə tumurcuqlu qolum, qanadım!

Sonuncu sağlığım...
Deyirəm hər gün
Xəzər

Xəzərimi yadına salsın.
Birçə anasıyla görüşmək üçün
Oğulun futbolu yarımçıq qalsın.

Zuğulba, 23 yanvar, 1984

PRAQADA QAR

Quşbaşı qar yağır
məbədlərin üstünə.
Nəğməli qağayılar
bəş harda gecələyər,
bəş harda isinər?

İrəvanda bu səhər
yağış yağır, yoxsa qar?
Oğlum paltosuz qalıb –
Görən, meni bağışlar?

Dedim, uzaq diyardan
Yaxşısını alaram.
Yollar məni ləngitsə
Yoldan yola salaram.

...Qalalara baş əydim,
Tarix qoynunda itdim...
Məbədlərə tələsdim,
dükanlardan yan ötdüm.

Elə ki, qar başladı
öz evimi andım mən.
İsti, rahat hoteldə
Üşüdüm mən, dondum mən.

...Ağ yorğanımı çəkilir
məbədlərin üstünə?
Nəğməli qağayılar
bəş harda gecələyər,
bəş harda isinər?

1983

ANA GÖZLƏRİ

Xəzərin xahişi ilə yazılıb

Çətində övladın son dayağıdır,
Ömrün heç vaxt sönməz al çırağıdır,
İllərin baharlı-barlı çağıdır,
ana gözləri.

Ana olan gündən qayğılı yaşar,
Yuxusuz, narahat, ağrılı yaşar,
Sirlər dünyasında duyğulu yaşar,
ana gözləri.

Gənclik illərində,
qoca yaşında,
İşıqdır hər nəslin yaranışında...
Bir mərmər heykəldir beşik başında,
ana gözləri.

Gecə də, gündüz də çox sözü pünhan,
Övladdan nigaran, ərindən nigaran,
Eşqi dərin derya,
sahilsiz ümman –
ana gözləri.

Çiçəkdən cavandır, dağdan uludur,
Şirin bayatıyla, sözle doludur,
Qayğının qəbrədek geden yoludur,
ana gözləri.

İrəvan, 1976

* * *

Xəbərin olmadı
Bircə göz qırpımında
Hayqıran ölümündən.
Xəbərin olmadı
Öz səsindən, öz ünündən
xəbərin olmadı.

Ata harayını,
ana nalesini,
qardaş dərini,
bacı nisgilini
ağlına getirməyə tapmadın macal,
evimizə uçmağa da çatmadı xəyal...
Şimşəkdən də sürətliymiş
bircə göz qırpımında
Şefəq kimi növcəvəri udan ölüm –
bu qoca kaftar.

Xəbərin olmadı
İnsan axınından, göz yaşlarından.
Ağlamaq necə də asanmış, asan...
Bir baxışda nə qədər göz yaşı olar?
Göz yaşı necə də sonsuzmuş,
sonsuz...

Xəbərin olmadı
Göylərə də sığmayan heyrətdən,
Xəbərin olmadı
məzarına gül-çiçək düzən dostlarından,
muncuq-muncuq göz yaşı tökən təbiətdən.
Kədərini nəhəngliyindən,
müdrikliyindən,
dahiliyindən xəbərin olmadı,
Yer-göy – ağappaq, aydın,
İçim – duman, çən...
xəbərin olmadı.
Xəbərin olsaydı dözməzdin ona,

Üsyan eləyərdin
dünyanın belə biçərə,
belə yalan olduğuna.

4 mart, 1996

* * *

Xəbərin olmadı kədər dağından,
Göz yaşlarımın çaya dönen çağından.
Bu naçar ölümə
Nə istehzayla gülməyə vaxtın oldu,
nə canı-dildən ağlamağa,
Nə də qanlı yaralarını
bağlamağa.
Bircə göz qırpımındaca
dünya zülmətə dönüb susmuşdu,
Dörd nədən
dünyaya dörd ölüm qusmuşdu.

Xəbərin olmadı
bir ilin gecələrindən, gündüzlərindən,
Atanın, ananın,
bacının, qardaşının,
dostlarının
sənsizliyindən
Xəbərin olmadı.

Tamaşa eləyir günəşə, ulduza, aya
Sənsiz dünya.

26 fevral, 1997

XƏZƏRİN SİNƏDAŞINDA YAZI

Sənin bu yaşında dünya qanadlı
Sevgi tufanında, şir savaşında...
Sənin sevməyə də vaxtın olmadı,
Hara tələsirdin bəs bu yaşında?

Sənin bu yaşında həyat başlanar,
Sənərsən – kükrəyən ilk bahardasan.
Sevda alovlanır, nur alovlanır
Sənin bu yaşında...
Bəs sən hardasan?

Oktyabr, 1996

* * *

Qəzalar meydan sular
Ölüm hökmü dilində...
Xəzər yuxuya gedib
Xəzərin sahilində.

1996

BU DA BELƏ BİR ARZU

Floranın dedikləri

Bu da belə bir arzu –
Müsibətə təsəlli:
Dəryada batan zaman
Saman çöpündən insan
yapışacaq üçəlli...

Bu da belə bir arzu –
Ürəyimi dağlayır:
Gələm, görəəm... qəbrinə
Sarılib sevdiyin qız,
Hönkür-hönkür ağlayır...

20 oktyabr, 1996

VƏFAYA MƏKTUBLAR

Bu məktubum yolda itə yaxşıdır

* * *

Bu məktubu verirəm bu çapara,
Çatıb atsın o ötüşən qatara,
Göz yaşımda əks olubdur ay-para –
Səhər tezdən sənə yetmə, yaxşıdır.

Səhər sənə ad günündür, mübarək!
Yazmayaydım bu məktubu mən gerek.
Qoydunmu ki, dinc oturam, ay ürək? –
Sözüm elə burda bitmə, yaxşıdır.

Tələ bəzən düz işimi səhv sayıb,
Hər düzümlü yüz düzüb, yüz arayıb,
Yaxşı günə ümidim heç qalmayıb –
İşlər hələ belə getmə, yaxşıdır!

Əlin zərfə dəyən kimi donarsan,
Sözlərimi oxuyanda yanarsan,
Öz ömrünə xəyanətmi sanarsan?
Bu məktubum yolda itmə, yaxşıdır.

1985

* * *

Bu qatarın adı yoxmuş, sən demə...
Heç bilmirəm mənzil başı hardadır?
Küləkləri geyinmişəm əynimə,
Saçlarımı səhər yeli daradı...

Heyrət etdim dünyanın çox köçünə,
Hər gün düşdüm min qovğanın içinə.
Sənə yolun sakitliyin heçinə,
Mənim yolum tufanadır, qaradır.

İnadının yallarından yavaş aş,
Nəyə lazım bu vuruşlar, bu savaş?..
Sənin qəlbin özəl başdan qara daş,
Mənim qəlbim elə para-paradır.

Bu yaşımda hər dinən saz, saz deyil,
Hər qış qışımı? Hər bahar da yaz deyil,
Mənə "xoşbəxt" deyənlər də az deyil,
Bilən yoxdur – bağrım başı yaradır.

Hidayətsiz ömür xoşsa, min yaşa!
Gəl, qarğıma o illərə, bu yaşa,
Sənə tərəf düz yol gəlir birbaşa,
Neyləyim ki, mənim baxtım qaradır.

1975

GƏRƏK O DAĞLARI SƏNSİZ GƏZƏYDİM

Gərək o dağları sənsiz gəzəydim,
Əlindən tutaydım, qoca tənhalıq.
Qırılmaz, yorulmaz sədaqətiylə
Səndən də, məndən də uca tənhalıq.

Gərək o dağları sənsiz gəzəydim,
Gərək o gülləri sənsiz üzəydim.
Gərək o gülləri tənhalığının
Gümüş saçlarına sənsiz düzəydim.

Sənli günlərimi qarğışlamazdım,
Qoca tənhalığı alqışlamazdım,
Onu səndən uca sanmazdım onda,
Sənli günlərimə yanmazdım onda...

Elə bilərdim ki, ömür qabaqda,
Sevgili, təzə-tər sözlər dodaqda,

Hələ duyulmamış ətirlərin var,
Hələ uyumamış çetirlərin var.
Hələ çox uzaqdır hər qəza, qada,
Sən də yaşayırsan hələ dünyada.

Gərək o dağları sənsiz gəzəydim,
Gərək o gülləri sənsiz üzəydim,
Səni axtaraydım hər addımbaşı,
Xəyalın olaydı könül yoldaşım.

Gərək saçlarımı tənhalığının
Səhər yelləriylə darayaydım mən.
Səndən mənə gələn təzə yol, cığır,
Məndən sənə gələn təzə yol, cığır
arayaydım mən.

Hələ bilməyəydim məhəbbət odu
Dönüklük külündə yana bilərmiş.
Bir isti sevginin alovu, odu
Bir isti könüldə dona bilərmiş.

Hələ bilməyəydim damarlarında
Vaxtsiz laxtalanmış qupquru qanmış.
Ömrünün bu çılğın ilk baharında,
Sevgini danmağın belə asanmış.

Gərək o dağları sənsiz gəzəydim!
Onda yanmazdım ki, düz yolda azdım,
Onda səni belə acılamazdım,
Sənli günlərimi qarğışlamazdım,
Qoca tənhalığı alqışlamazdım.
Onu səndən uca sanmazdım onda,
Sənli günlərimə yanmazdım onda.

Gərək o dağları sənsiz gəzəydim!

1984

* * *

Neyləyim?

Taleyin hökmü imiş bu –
Sındıra bilmədim qətiyyətimi.
Mənim ürəyimdə bir sızlar duyğu
Yaydı eldən-elə dəyanətimi.

Şişbuynuz dağları düzəngah sandım.
Dəydim daşdan-daşa, alışdım-yandım,
Uçqunla üz-üzə gəlib dayandım –
Tərgitə bilmədim bu adətimi.

Uçdu uzaqlara min arzu, soraq,
İtirdim illəri mən varaq-varaq...
Yerdə xoşbəxtliyi ayaqlayaraq
Göylərdə axtardım səadətimi...

Hidayət, yollarda baxtın nə tapdı?
Ömrü boş küleklər taladı, çapdı,
İllərsə qayadan-qayaya çırpdı
Mənim başabəla məhəbbətimi.

* * *

Bunun adı ayrılıqımı –
Nə əvvəli, nə sonu var,
Sonsuzluğa bağlılıqımı –
Ayı, ili qatar-qatar.

Vüsəl üçün yan, ürəyim,
Hər əməlim, hər diləyim...
Öz ömrümü öz istəyim
Gur sellərə qatar, qatar...

Hey çağlayar başsız yellər,
Tamaşaya gələr ellər, –

Bir gün məni dəli sellər
Sahillərə atar, atar.

Görüş axşamları hanı?
İtirdik çox itməz anı...
Tale bəzən nə aslanı
Bir tülküyə satar, satar...

...Yeddi uca dağ aşmağa,
Zirvələrdə dolaşmağa,
Gülüm, sənə qovuşmağa,
Mənim ömrüm çatar, çatar!!!

1980

* * *

Qayğılı görünəmsə, əzizim, nə küs,
Nə cum xəyallara,
nə də bat qəmə.
Min bir dildən çıxan hər yöndəmsiz söz
Qucaq-qucaq fikir gətirib mənə.

Hicran sızladıbdır sevən qəlbimi,
Ömrümü-günümü o yandırırbdır.
Pərvanə eləyib həsrətin məni –
Sənin dövründə hey dolandırırbdır.

Süfrəm qabağıma hazır gəlməyib –
Bağımda nəyim var –
özüm ekmişəm.
Ac-susuz qalmışam,
heç kəs bilməyib,
Qayğıya möhtəkən qayğı çəkmişəm.

Kövrək uşaqlığım uçub uzağa,
Sonu üç almalı nağıl olubdur.

Vüqarım hər yerdə dönsə də dağa
Saf sevgin önündə qul doğulubdur.

Hardasa zirvədən bir daş sürüşüb,
Bir qartal yuvası dönübdür yelə –
Neynim, taleyimdən mənə pay düşüb
Hər dərdi daşımaq...
Beləyəm, belə!

Bununçün, əzizim, məndən nə inci,
Nə cum xəyallara,
nə də bat qəmə.
Hər xoş söz qəlbimə min dürr, min inci.
Hər tənə
min qayğı getirir mənə.

1972

* * *

Ayrılanda yana-yana əl elədin hey,
Gözler doldu, sözlər susdu, taxta çıxdı qəm...
Sonra isə... arxamca su səpələdin hey –
Bilə-bilə bu səfərdən dönmə deyiləm.

Bilə-bilə neçə orman girib araya,
İtib bizi qovuşduran o ürək cığır,
Kim yetəcək hıçqırığa, dəli haraya,
İndi ağla, indi yalvar, indi ha çağır!..

Bilə-bilə bu səfərdən dönmə deyiləm...

Yola çıxır geri dönməz bir ağır gəmi,
Buludlar da bilə-bilə dənizə endi.
Mən bilmirəm – sənle keçən günləriməmi,
Ayrılığın hökmünəmi inanım indi?

Bilə-bilə bu səfərdən dönmə deyiləm...

İMTAHANA QAYIDAQ

Səhərin, Xəzərin tutub əlindən
qayıdaq narahat keçmişimizə.
Xatirə selində –
gənclik elində
uyuyan kainat keçmişimizə!

İlk sevgi çağında xəyala dalaq...
(Bu arzu qəlbimdə cığır salıbdır!)
İlk görüş çağından bu günə baxaq,
görek arzulardan hansı qalıbdır?

Görek
ilk sevginin ağır yükünü
yənə də sevərək daşıyırmı?
Vüsala həsrətli o çağlar kimi
dəli məhəbbətlə yaşayırmı?

Saqlara dən düşür...
İllər ötdükcə,
bəlkə qəblərin də eşqi azalır?!
Bəlkə məhəbbətin odu yerində
sevginin quruca bir adı qalır?!

Qayıdaq keçmişə!
Hicran illəri
imtahana çəkib sınayar bizi.
Kökdən düşübdürsə sevgi telləri,
dağlar, dərələr də qınayar bizi.

Ayaqlar qanadlı köhlənə bənzər –
yorulmaz ilk eşqə səyahətindən.
Sevgi azalıbsa,
üzlər tər tökər
görüş yerlərinin xəcalətindən.
Qayıdaq ilk görüş,

ilk and yerinə
ilk sevgi gülünü qoxlamaq üçün!
Bugünkü sevginin hərarətini
ilk and meyarıyla yoxlamaq üçün!

Səhərin, Xəzərin tutub əlindən
qayıdaq narahat keçmişimizə,
Xatirə selində –
gənclik elində
uyuyan kainat keçmişimizə!

1972

SƏNSİZLİYİN HƏYƏCANI

I

Telefon nömrəm də düşməz heç yada,
Bir tənha çınaram bu gen dünyada.
Səssizlik

qapımı kar ələyibdir.

Sənsizlik

başıma qar ələyibdir...

Özüməm

özümə hökm verənim də.

Hər an ağladanım, güldürənim də.

Qonaq da özüməm, qarşılayan da.

Bir həzin misramı alqışlayan da...

Tərif deyənəm də, danlayanım da,

Yanlış addımımı anlayanım da,

Sağlıq deyənəm də, mey süzənəm də.

Qara saçlarına gül düzənəm də.

Özüməm...

Qapımı döyöclər külək,

Kimi gözləyirəm?

Kimim gələcək?

II

Məktub da ummuram daha kimsədən,
Sənin dönüklüyün çox varaqlanıb.
Bəlkə tənhalığın ah-nalesindən
Məktublar daşıyan yollar bağlanıb?

Yoxluğun qızarıb baxışlarımda,
Gözümün ağına alovlar enir –
Bəlkə buna görə məktubların da
Dəyişir yolunu...

O yana dönür?

Deyəsən, təcili teleqramlar da
Vaxtında-vədinə yetmir ünvana.
Hələ yaşamaqçün baharda, qarda
Bir ümid görəkdir yalnız insana.

Sinəmdə dil açıb pıçıldar ürək:
– Kimi gözləyirsən? Kimin gələcək?

III

Quşlar da, çaylar da susub elə bil,
Bulaqlar tamını itirib tamam.
Ay da solğunlaşıb, həməən Ay deyil...
Coşqun pərdəsindən düşübdür ilham.

Ürkək ulduzlar da görünmür nədən?
Buludlar torpağa zülmət salıbdır.
Susubdur çiçəklik, qayalıq, çəmən...
Təbiət özü də fikrə dalıbdır.

Solğun çıraq kimi niyə sönübsən?
Axi, səndən ötrü mən doğulmuşam.
İşə bax: sən məndə oda dönübsən,
Mən səndə sadəcə, unudulmuşam.

Payız sıǵal çəkib uca daǵlara,
Meşənin saçları çoxdan daranıb.
Sən çıxan gündəncə uzaq yollara
Dünyada bir tənha dünya yaranıb.

* * *

Geriye qayıtmaq istəyirəm mən,
Nazını təzədən daşımaq üçün.
İndi ürəyimdə qubara döən
İlk eşqin qoynunda yaşamaq üçün.

Geri dönəcəyəm dar cığırın
Kimsəsiz qoynunda daǵlar aşaraq,
Sevgi mövsümünə gedən yolların
Çaǵlar harayıyla qucaqlaşaraq...

Çoxdan itirdiyim ilk məhəbbətin
Qapısı önündə dayanacağam.
Birce yol qəlbinə toxunduğumçün
Min bir yol başına dolanacağam.

Dönüb xan çinarlar sərinliyinə,
Nəğmə deyəcəyəm çaya, çəmənə.
Dalanda eşqimin dərinliyinə
Deryalar həsədlə baxacaq mənə.

Haçansa geriye dönəcəyəm mən,
Nazını təzədən daşımaq üçün.
İndi ürəyimdə qubara döən
İlk eşqin qoynunda yaşamaq üçün.

GÖRSƏN, TANIMAZSAN...

Yollarım səmtini dəyişib tamam,
Özüm də bilmədən
başqalaşmışam.

Qayǵılar qəlbimə tuşlanan andan
Dözüm kəlməsiylə qoşalaşmışam.

Görsən, tanımazsan, əzizim, mənə,
Sənə yad,
çox uzaq soraq olmuşam.
Yolunu itirmiş kompassız gəmi,
Bir qəfil,
bir qərrib qonaq olmuşam.

Pozulub uçduğum durna qatarı,
Sulara cummuşam min ümid ilə.
Tufanlı dənizin şah dalǵaları
Məni tullayıbdır qumlu sahilə.

Başım açılmayıb qayǵı-möhnətdən,
İllər çox arzumu saya salmayıb.
Haçansa sən sevən şəh Hidayətdən
İndi iz qalmayıb,
esər qalmayıb.

Nə göy həmin göydür,
nə daǵ həmin daǵ,
Çaylar da nəğməsiz şütüyər, axar.
Ancaq duyarsanmı dalınca hər vaxt
Qəlbimdən min həsrət boylanar, baxar?!

Amma duyarsanmı
baxışlarımin
İçində bir gizli dəyanət yaşar.
Ablımda yurd salmış qırıqlarımın
Altında ilk sevda, ilk söhbət yaşar.

1975

Sevgin gözlərimdə bir zərif teldir,
O, aydın oxunar dərindən baxsan.
Məni tanımasan
günah deyildir,
Amma öz eşqini tanımalısan!

1975

* * *

Bəlkə biz görüşdük bir gün hardasa,
Nə dilim həsrətdən gileylənəcək,
Nə qəlbim batacaq o saat yasa,
Nə yaş gözlərimdə gileylənəcək...

Mənim baxışında həsrət cığır
Gizli haray ilə inləyəcəkdir.
Sənin baxışında həsrət cığır
Təəssüf yaylığı yelləyəcəkdir.

Sənin qədəmində illər ləngərli,
Mənim qədəmində sərt görünəcək.
Meydan sulayacaq zamanın əli,
Üsyan başlayacaq sinəmdə ürək.

Nağıl-xatirələr bezib mürgüdən,
Bir-bir səslənəcək, dil açacaqdır.
Saçlar qaralacaq ağardıqıtək –
Ayağın altından yer qaçacaqdır,
Ayağım altından yer qaçacaqdır.

1979

QAYIDACAQSAN

Gedirsən, nə xahiş, nə minnət görək,
Yalvarmaz eşq üçün sevən sevənə!
Sənin köksün altıda çırpınan ürək
Mən sevgi nəğməsi yazdırıb mənə.

Sən bu gedişinlə didib qəlbimi,
Özünü özündən ayıracaqsan.
Ünvanı səhv salmış məktublar kimi
Hardansa, haçansa qayıdacaqsan...

Qarşına fikirli qaya çıxanda,
Dənizə tələsən çaya baxanda
Məni xatırladar sənə, əzizim,
Dözümlü, çağlayan eşqimiz bizim!

Mənsiz ömür sürmək, mənsiz yaşamaq
Sənə o qədər də gəlməsin asan.
Məndən uzaqlaşan yollarda ancaq,
Sən məni, sən məni axtaracaqsan.

Bizim eşqimizə şahid çınarın
Boynuna qolunu dolayacaqsan.
Ana yurd həsrətli durnalar kimi
Qütbətdən vətənə qayıdacaqsan.

Harda ki, təmizlik, gözəllik görsən,
Şəhli çiçəklərdən min çələng hörsən,
Şimşəktək parlayıb göylərdə çaxsan,
Ən uca zirvədən üfəqə baxsan,
Dəlisoğlu eşqinə inanıb yenə
Sən məni harayla çağıracaqsan,
İnanıb ürəyin, qəlbin deyənə
Qəlbinin sözünə qayıdacaqsan.
Özündən özünə qayıdacaqsan.

1970

Bəlkə görüşməyək...
 Beləymiş qərar?
 Bəlkə doğrudan da belə yaxşıdır?!
 Qoca ayrılığın əzabı ki, var –
 Cavan sevgilərin öz naxışdır.

Görüşək – onsuz da qayıdan deyil
 Nə o şən nəğmələr,
 Nə də o illər.
 Nə olsun – çağlayır o məğrur sahil,
 Nə olsun – gurlayır o dəli yellər...

Mən ki, dəyişmişəm çiskində, qarda –
 Baş aldı yüz yerə təyyarə, qatar.
 Səni qoyub gəldim ilkin baharda.
 Payız görüşünün nə mənası var?

Görsən, tanımazsan... – yazdım bir zaman –
 Hələ özündəydi illərin sözü.
 Nə belə gop vardı, nə riya, yalan,
 Nə də məhv etmişdi əyrilər düzü.

Qaldıq sert illərin o üzündə biz,
 O çağı bağrının başında gəzdir!
 O gün – ilkin səhər, büllürtək təmiz,
 Bu gün – böyüdülmüş şəkilmizdir.

Şəkil ki, böyüdü... xırda qüsurlar
 Böyüyər, böyüyər...
 tez gözə çarpar!
 İllərin hökmünü üstünə gəlsən –
 Özün də özünü tanımazsan sən!

Gəl heç görüşməyək,
 Belə yaxşıdır.
 Sən qal xəyalımda su sonasitək.

Hünərli, qeyrətli, ismətli, göyçək...
 Aylardan da aparı,
 sulardan duru.
 Qəlbimə nur salsın gözünün nuru.

Məni də xatırla o günlər kimi,
 Fərəhli nəğmələr, düyünlər kimi.
 Qəlbində – boy atar bir körpə çinar,
 Hələ əsməyibdir başından ruzigar...

Biz gəncik – xəyalən o ötən çağlıq,
 Görüşək – bir anda qocalacağıq!
 Qayğılar sevgini üstləyəcək,
 Həftələr
 illərə qalib gələcək...

Gəl heç görüşməyək,
 belə yaxşıdır!

YAXŞI Kİ, SƏN GƏLDİN

Nə yaxşı, sən gəldin, bu qərrib axşam
 Ünvansız həsrətlər üzürdü məni.
 Elə bil özümə sərhəd olmuşam –
 Qulaq eşitmirdi ağız deyəni.

Rənglər qarışıqdı,
 anlar – sarmaşıq,
 Boylandım ulduza, söyləndim Aya...
 Elə sozalırdı gözümdə işıq,
 Nifrətlə baxırdım qoca dünyaya.

İllərdən qovulmuş sərsəri idim,
 Hara üz tutaydım
 mən – taleyi kəm?

Soyuq məzarımçün yermi gəzirdim
Bir isti misramı axtarmalıykən!

Dediyim sətirlər mənasız idi,
Deyə bilmədiyim – ölmüşdü çoxdan.
Vüsalla hicranın qırmızı səddi
Rişxənd eləyirdi mənə bayaqdan.

Gülləyə tuturdum qara düşməni,
Qoca kafirlər də boğurdu məni.
Bir yandan da özüm... özümə qənim, –
Sözüm çox üyütdü, yoğurdu məni.

Dünyadan incidim,
Cahandan küsdüm –
Axırda bu imiş... bu qərrib axşam.
Laqeyd insanların seline düşdüm,
Özüm özümdənmi rədd olunmuşam?!

Bəs kim qovub məni özümdən uzaq,
Kim imza atıbdır sözsüz əmrimə?
Özümmü özümə olmuşam dustaq?
Bəs kim yaşayacaq mənim yerimə?

...Yaxşı ki, sən gəldin –
Dünya düzəldi!
Yaxşı ki, sən gəldin –
Dünya gözəldi!

HƏRDƏN XATIRLA MƏNİ

Hərdən xatırla məni –
Köçün dağdan enəndə,
Ürəyin
öz hökmüylə

danışanda, dinəndə.
Muncuqlu göz yaşını
xəfif yellər sildikcə,
Hələ yaşadığımı
eşitdikcə, bildikcə
Özün öz qoluna gir,
Göz çölgü, göz çəməni,
Hərdən xatırla məni.

Bu külək hardan əsdi?
Görən, bu nə qəzaydı?
Axı, nə olmuşdu ki –
Ellər ellərə yaydı.
Biz ki, hələ üzbəüz
Bir kəlmə kəsməmişdik,
Bir yol öpüşməmişdik,
Bir kərə küsməmişdik.
Axı, bu, nə qəzaydı?
Beş gündəcə yolları
Tutdu dumanı, çəni –
Gizlənməyə bucaq yox...
Hərdən xatırla məni.

Bu xəbərin tutumu
bu xəbərdən ağırdı,
Bilmədin kim hay verdi,
Bilmədin kim çağırırdı –
Gördük ki, yollardayıq
aylar, illər uzununu.
Biz min yalan toxuduq,
ellər dedi düzünü.
Qatarlar çəkə bilməz
Bu, həsrəti, bu qəmi,
Hərdən xatırla məni.

Hərdən xatırla məni
Özünlə tək qalanda.
Özün öz qucağında

Şirin fikrə dalanda.
Heç kəs inciməyəndə
Səndən bu xəyal üçün,
Cavabı tapılmayan
bu nəçar sual üçün.
Bir az unutmaq üçün
dünən olub-keçəni,
Bir az azaltmaq üçün
saçlarında ağ dəni
hərdən xatırla məni.

...Qadınlar kişilərdən
Çox yaşayır – deyirlər,
Hərdən qürrələnilər,
Hərdən də qəm yeyirlər.
Tez ölsəm, saf sevgini
Günəş kimi, Ay kimi
Qəbrim üstündə yandır –
Ölümümə heç vədə
İnanma ha... amandır!
İnansan...
Özümü sağ,
Ölmüş bilərəm səni...
İnansan, unut, unut,
Xatırlama sən məni!!!

Hərdən xatırla məni...

KAŞ Kİ SEVMƏYƏYDİK...

Kaş ki sevməyəydik bir-birimizi,
İndi aramızda bir sər in yazdı.
İndi gözümüzde yellərin izi,
Qupquru yayların tozu qalmazdı.

1984

İndi görüşürdük adi hörmətlə,
Sanardıq təzəcə tanış kimiyyik.
Yaşardıq sakitcə, bu qənaətlə;
Bir nəhəng şəhərin sakinləriyyik.

Bu nəhəng şəhərdə sevən çox imiş...
Sevməyib, xoş ömür sürənlər də var.
Məcnunun özəldən bəxti yox imiş,
Neyləsin etibar, sədaqət, ilqar?

Çox sevgi sarayı uçub bizəcən,
Çox sevda yolları xaraba qalıb,
Şübhə yağmurunda batıb dizəcən, –
Aşıqlar tez ölüb, vaxtsız qocalıb.

Kaş ki sevməyəydik...
Bu sirrimizi
Tale dodaqlara, dillərə yazdı.
Əgər sevməsəydik bir-birimizi
Bir sevgi körpüsü yaralanmazdı.

Kaş ki, sevməyəydik bir-birimizi.

ÜÇ NÖQTƏ

Səhərlər işə tələsirem,
axşamlar evə...
Tələsə-tələsə üç nöqtə qoyuram.
bir anıma, bir saatıma, bir günümə...
Yarımçıqlığı üç gecə adlamış kiçik bir şerimə...
Vaxtsız itirdiyim dostumun iniltisi yasına...
Möhtərəm rəisimin müşavirə adlı
çənə-boğaz iclasına...

...Amma üç nöqtəyə nə kinim var...
nə küdurətim...

Üç nöqtəylə başlayıbdır mənim dəli məhəbbətim!..
– De...sən...mə...ni... se...vir...sən...mi?..
– ...

O susubdur, o lal olub...
Üç nöqtəli sualıma cavab olan o üç nöqtə
iki əmrə vəsəl olub...

...Kaş hər zaman sevən qəlbə
Təmiz eşqlə qoşalaşan üç nöqtələr doğulaydı...
“De, sən məni sevirsənmi?” ənənəvi sualına
ənənəvi sözsüz cavab:
– ...
olaydı!

1973

İNAD, QÜRUR, MƏHƏBBƏT

Sənin inadının axırı yoxdur,
Mən də qürurumdan dönə bilmirəm.
Umulu qəlbimdə gileyim çoxdur,
Sal daşam,
torpağa çönə bilmirəm.

Ömür eləyirəm qürur dağında,
Gülsə də göy dəniz, qızılgül, çəmənlər.
Vəfalı olmuşam sevgi çağında –
Ölünce vəfalı qalacağam mən!

Niyə unuduruq: belə çox getsə,
İnadın, qürurum allahlıq etsə,
Bir axşam qurbansız qurban olacaq.
İnadsız, qürursuz doğan eşqimiz –
Göylərdə bircə cüt ulduz solacaq,
İnadsız, qürursuz öləcəyik biz...

1975

* * *

Uzaqlı-yaxınlı – haraya getsən:
ilk bahara getsən, ilk qara getsən...
Sən get!!!
Qulağında sözüm gedəcək,
ala gözlərində gözüm gedəcək,
coşqun ürəyində özüm gedəcək!

Desəm, gözlərinin nəmini qurut,
Sən öz gözlərini silməyəcəksən!
Düz yol söyləsəm də gəl məni unut,
Onsuz da unuda bilməyəcəksən!

Sən desən:
mən daha sevmirəm səni.
Sən desən:
gəl unut olub-keçeni.
Mən cavab vermərəm, təbiət verər,
Umulu-küsülü məhəbbət verər.

İlk məhəbbət dənizdə
Hey kükrəyib, köpürüb-uyuyubdur ömrümdə,
Gözlər min yol sulanıb, quruyubdur ömrümdə.
Ömrümüzü varaqla, bilirsən nə taparsan?
Sevincdən on kərə çox kədər, qüسسə taparsan.
Sən unuda bilməzsən –
bir ömürlük sevginin şərəfini, adını,
mən unuda bilərəm –
bir ömür məhəbbətin bir dünyalıq odunu.

İrəvan, 1967

* * *

Sənsiz bu dünyaya ayaq açmışam...
Ötkəm uşaqlığım yetim olubdur.
Çətin günlərim də dalda qalanda,
Sənsiz yaşamağım çətin olubdur.

1965

* * *

Sən illərin işıqlısı,
ağ günlərin zirvəsiydin.
Səhərlərin təmizliyi,
gündüzlərin nəğməsiydin.

Xəyalımda gecələr də
al göylərlə yarışardın.
Kəhkəşanlı səmalarda
ulduzlara qarışardın...

Min bir gözdə bir ideal,
bir ilahə idin o vaxt.
İllər ötdü...
Öz hökmünü
verdi zaman, tale, həyat.

İndi ağır düşüncəyə,
Sonsuz xəyalə dalırsan,
Aydan-aya, gündən-günə
qocalırsan, qocalırsan...

Öz eşqinmi cığal oldu?
Rəqibinmi kama yetdi?
Axı, söylə, o gözəllik
harda itdi?
harda bitdi?

Sən susursan, zaman susmur,
Fəryad susmur, aman susmur...
Ürək çağlar
başsız yellər
Qara xəbər getirəndə.
Ürək ağlar
dünya
gözəl itirəndə.

* * *

Düşüb yaddaşımın cığırlarına
Hərdən ilk sevdamı soraqlayıram –
Bələnib ömrümün ağrılarna
Bir köhnə kitabı varaqlayıram.

Ovaxtkı dağlar da qocalıb indi,
Neçə ulduz sönüb, küləklər əsib.
Amma bu kitabın hər cümləsini
Nə saraltı basıb, nə də qat kesib.

Hər sözdə, sətirdə eşqimin səsi
Min zərif duyğuya, hissə toxunur.
Bu köhnə kitabın hər səhifəsi
Təzə kitab kimi yenə oxunur.

İlkin fəsilləri – şirin bayatı, –
Xoş arzu dindirir, ümid oyadır.
Sonrakı fəsillər – şair həyatı,
Bir həzin, bir qəmli elegiyadır!

Gözlərim önündə ilk sevda yanır,
Gəlir qulağıma o qızın səsi.
Qəlbimdə bir dəli ümid oyanır –
İlk sevgi yaşına dönmək həvəsi!..

Görürəm bu işdə zaman hökmü var,
Yollar da dəyişib... eh, nələr olub...

O vaxt mən gördüyüm daşlı dolaylar
İllərin əlində dərələr olub.

Ey könül! Vaxt gəldi, güllər solsa da,
Payız sularıyla bir axmalısan.
Həqiqət nə qədər acı olsa da,
Onun gözlərinə düz baxmalısan!

1976

* * *

Min qönçənin burnu birdən qanadı,
Qan da bəzən məhəbbətdən yanadı...
Həyat bizi yoxuşlarda sınaqda,
Tale bizi enişlərdə qınadı,
Məhəbbətim!

Çəşmələr də qovuşaraq çay olur,
Nər palıdlar tənha qalıb, zay olur,
Yalnız sevgi boş yəllərə pay olur,
Məhəbbətim!

Ümman istə – üreyimdə gətirim,
Min rəng istə – üfüqlərdən yetirim,
Çələng istə – gözlerimdə bitirim,
Məhəbbətim!

Qoşa gəzək qoca-cavan dünyada,
Uzaq olsun saf sevgidən hər qada...
Bir gün ölsəm, unut məni, əlvida,
Məhəbbətim!

1978

* * *

Bu qalanın qülləsinə
qalxmalıydıq biz haçansa,
Bu qüllədən gen dünyaya
baxmalıydıq biz haçansa...
Deyirdin ki, o qülləyə
külək olub əsəcəyik.
O qüllədə yellərin də
səbrini biz kəsəcəyik.
Dilimizdə şah şərqilər
səslənəcək,
Qəlbimizdə bayatılar şələəsi
bəslənəcək...

Bir gün çıxmaq istəyirdik bu qalaya –
tufan oldu.
Bir gün gəlmədin görüşə,
Sözün, vədin yalan oldu.

Bir gün başsız yellər əsdi.
Bir səhər də qarşımızı
aşıb-daşan çaylar kəsdi.
Bir gün isə... yolun məndən əbədilik uzaq oldu.
Adın, səsin bir əlçatmaz,
bir ünyetməz soraq oldu.
Bu gün qalxdım tək-tənha mən
bu qalanın zirvəsinə –
Söykənərək öz qəlbimin
harayına, nəğməsinə.
Şimşək qılınc oynadırdı,
ıldırımlar oyanmışdı.
Kəhkeşanlar yollarının
hөрükləri daranmışdı.
Yağışların, tufanların qucağında
qəvvas idim;
Ulduzları harayladım,
qartallara əl elədim.

Nəhəng qala zirvəsində
öz eşqimə dayaq idim!
Sənin solğun gözlərindən,
Dəyanətsiz ürəyindən
uzaq idim!
uzaq idim!

Qınamıram indi səni.
Nə edəsən, dözümsüzlər, vəfasızlar
Səndən min il övvəllər də az olmayıb.

Nə edəsən?
Məhəbbətin zirvələri
Zirvərsiz ürəklərin
taleyinə yazılmayıb...

1975

QAYITMAQ İSTƏSƏN...

Geriye qayıtmaq istəsən əgər
Gələrsən qəfildən, bir axşam çağı.
O axşam... həsrətim yeri silkələr,
Səma dönüb olar şimşək qurşağı.

Gələrsən, bir qırıq sarı sim kimi,
Biz ki, qol açmadıq heç bir oyunda...
Qapımı açarsan tilisim kimi,
İlk görüş, ilk öpüş, ilk söz dönunda.

Nazik sapa dönmüş hər xatirəmiz
Qış imiş, gəlirmiş sevdalı yaza,
Kinoymuş... yandırır lentlərini biz,
Daraq eləmişik saçlarımıza.

Sanki dastan imiş olub-keçənlər,
Ömrə dönməlidir hər dastan bir gün.

Biz də o kitabı oxuduq, meyvər
Bu axşam həyatda görüşmək üçün?!

Papaq yelləyərik kədərə, aha,
Ah, necə çətindir, ah necə asan...
Mən öz inadımdan dönərəm daha,
Sən də səhvlərini təkrarlamazsan.

Bu gələn yolların zirvəsi ağ qar,
Amma hər qar altı çiçəklər solmur.
Bəzən... əfsanəyə inanmaq olar,
Bəzən... həqiqətə inanmaq olmur.

1984

BİR QƏRİNƏLİK YOL

Düz bir qərinəlik yoxuşlu yoldur –
O qarlı, günəşli günlərimizdən,
Çovğunlu, atəşli günlərimizdən,
Gerçəkli, nağıllı günlərimizdən
İndinin küləksiz ayazlığına,
Qara saçlarımın bəyazlığına,
Günlerin, illərin qayğılarına,
Ürəyimin nadinc ağrılarına,
Soyuq iclaslara,
Yassız yaslara,
“Qulaq asma”lara, “qulaq as”lara,
Naxos həqiqətə, sağ gümanlara,
Sarı eyhamlara, ağ yalanlara...
Düz bir qərinəlik yoxuşlu yoldur.

Düz bir qərinəlik yoxuşlu yoldur –
Bizim evimizdən elə bizəcən,
Bizim özümüzdən özümüzəcən.

Yorduq o yolları bu günə kimi,
Arzunu əmələ qata bilmədik.
Köhlən atımızı çapdıq səllimi,
Amma özümüzə qata bilmədik.

Düz bir qərinəlik haray qopardı
Bu böyük dünyayla qucaqlaşan yol.
Bizim əlimizdən tutub, apardı –
Bizim özümüzdən uzaqlaşan yol.

* * *

Dedin ki, ölərəm... biz qovuşmasaq,
Sənsiz bu dünyada nə təhsil, nə iş...
Sən demə, ürəksiz zirvə aşmaqtək
Ürəksiz ölmək də asan deyilmiş.

İndi yaşayırsan kimin yerinə?
Var-dövlət ömrünü yeyir, unudur,
Bir səhər dediyin o sözlərinə
Bəlkə də bu axşam gülməyin tutur.

Mən ki, qədəm-qədəm yordum yolları,
Bilmədim axşamdır, yoxsa səhərdir?
Bircə onu bildim: insanın varı
Sevdiyi günlərin sayı qədərdir.

Dedin ki, ölərəm... biz qovuşmasaq.
Bu sözün sözaltı təzadları çox:
Öldün öz arzunca...
nə sirdir ancaq,
Qəbir qazanın yox, ağlayanın yox.

Özünə yad gəldi doğma nəfəsin,
Bu yadlıq səni də belindən atar.
Bir zərif sevgini öldürən kəsin
Ölümə getməyə gücümü çatar?

ELƏ BİLƏ-BİLƏ QOCALACAĞIQ

O vaxtlar deyil ki, bu qürur ilə
Sanaq zirvələrə ucalacağıq.
Elə deyə-deyə, xoş gülə-gülə,
Elə bilə-bilə qocalacağıq...

Bu sevdə heç vədə açılmayacaq,
Bu da bir ömürümü,
bu da bir çağımı?

Bir sevgi məktubu yazılmayacaq,
Yazılsa, sonacan oxunacaqmı?
Oxunsa, qəlbinin bir guşəsində
Bir sevgi hissinə toxunacaqmı?
Toxunsa,
susacaq elə ordaca.

Bu yaşda fikrimiz hisslərdən uca,
Ürəyimiz dolu, ağlımız ayıq,
Elə bilə-bilə qocalacağıq.

Şimşəklər ötəcək başımız üstən,
Sən – kükrər, çağlayan,
Mən – yetim, fağır,
İllər adlayacaq yaşımız üstən,
Qatar yola düşsə, sonra ha çağır...
Birimiz denizik, birimiz dağıq,
Elə baxa-baxa qocalacağıq.

Taxtlar paylanacaq, taxt qalmayacaq –
Baxtlar açılacaq, baxt qalmayacaq,
Peşimanlıq üçün vaxt qalmayacaq,
Elə bilə-bilə qocalacağıq,
Elə gülə-gülə qocalacağıq.

Zirvə – zirvəsində,
düzlər -düzündə,

Çiçək tumurcuqda,
 çeşmə – gözündə,
Səllər məcrasında kef ələyəcək,
İllər saçımıza qar ələyəcək.

Çaylar dənizlərə qovuşacaqdır,
Dağlar dərələrə yovuşacaqdır.
Aramızdan kükrər bir isti külək,
Biz başibəlalı məğrurlar kimi,
Göydə buludları ətəkləyərək
Hicranın əlində saz olacağıq,
Elə bilə-bilə qocalacağıq.

1989

MƏHƏBBƏT YOXSA

Çeşmələr
 ömrünü çaya qatarmı –
Hər damla suyunda sədaqət yoxsa?
Yolçular
 mənzilə gedib çatarmı –
Ürəkdə düz ilqar, dəyanət yoxsa?

Sevda çeşməsindən saf ülfətlə iç,
Ömür yollarından öz sevginlə keç!
Dalğalar sahile çırpıların heç –
Torpağa eşqində mətanət yoxsa?

Yayın odunda da buztək donarsan,
Nə canın isinər, nə də yanarsan,
Doğma ananı da ögey sanarsan –
Qəlbində çağlayan məhəbbət yoxsa!

1975

* * *

Niyə belə leysan tökdü qış günü? –
Axı, qışın öz sevgili qarı var!
Təbiətin bir əlçatmaz xoş günü
İstəyirdim qar bağlasın yamaclar.

Niyə belə qarlı oldu bu bahar? –
Qarsız qışa dözdük axı, birtəhər...
Gözümüzü qamaşdırdı ağ yollar,
Gözəl bahar harda qaldı bu səfər?

Heç bilmirəm, bu yaya nə deyəsən –
Nə istidir, nə soyuqdur, nə sərin.
Yaz yelidir dərələrdə tələsən,
Çən içində donur bağı göylərin.

Bu payıza... eh, nə deyim, təbiət,
Gur "Vağzalı"... göz yaşları...
 xoş qılıq...

Bir nadana – öləncən səadət,
Bir aqılə – öləncən ayrılıq.

1982

* * *

Cığırılar yön alır dağa, arana,
Hər gün bir səfərlə qucaqlaşırıq.
Xəyal baş götürüb uçur hər yana,
Doğma uşaqlıqdan uzaqlaşırıq.

Buludlu təpələr qalib arxada,
Qalib tonqallar da,
 arx da,

 çəmənlər də...

Daha mən "itmirem" sizin bağçada,
Sənin dəftərlərin tə qalmır məndə.

Həyat

gözlərində adicə teldir.
Qəlbindən uzaqdır qayğı, kədər, qəm.
O, heç nifrətə də layiq deyildir,
Onu sevmək isə...
deyə bilmərəm...

III

Bir az əsəbiyəm, bir az tələsən,
Bir naçar məhəbbət suçlusuyam mən.
Başsız küləklərin qəddini kəsən
Zirvə çəhliminin yolçusuyam mən...

Bu yolda günlərim uçur birbəbir,
Saçlarım dəyişir rəngini dən-dən.
Özüm də bilmirəm istəyim nədir
Hər qatı ütülü bu cəmiyyətdən?!

Qəlbimin nağıllı təzadları çox...
Hər gün min ünvana baş vurur ürək.
Məni iş yerimdə, mənzilimdə yox,
Dağlarda, daşlarda gəzəsən gərək.

Belə yaradıbdır məni yaradan,
Qərribə hökmü var təbiətimin.
...Mənə nifrət etmək asandan-asan,
Məni sevmək isə ... çətindən-çətin!

1975

SEVGİ MƏKTUBLARI GƏLİR ADIMA

Sevgi məktubları gəlir adıma,
Elə bilirlər ki, məndə də bəxt var;
Yollar sığmayanda öz qanadına,
Aldatmağa vaxt var, sevməyə vaxt var.

Bir sevda izini soraqlar ürək,
O izdə sevgimin külü də yanımış.
Elə bilirlər ki, sətirlərimtək
Məni də oxşamaq, sevmək asanmış.

Elə bilirlər ki, mən də ilk cavan –
Təzəcə düşürəm ağıza, dilə.
Elə bilirlər ki, uşaqlığımdan
Gəncliyimə tərəf gəlirəm hələ.

Elə bilirlər ki, əsil sevgini
Bir görüş,
bir öpüş sanıram mən də.
Aldadıb hər ömrü, söküb hər günü,
Hər yoldan ötənçün yanıram mən də.

Amma oxuyuram o məktubları,
Hərdən xəyalım da bürəyər, azar...
Elə bilərəm ki, o məktubları
Dünyada ən nadir gözəllər yazar.

...Xoşbəxtlər dünyada çoxdur, nə söhbət,
Bədbəxt gözəllər də az deyil hələ.
Hər günün hökmünü verir təbiət,
Hər çiçək, hər çəmən yaz deyil hələ...

Amma saxlayaram o məktubları
Tale qatarımın öz adı kimi;
Hərəsi bir ömrün odu, qubarı,
Mənim bir şerimin qanadı kimi!

Ay qızlar, yaxşı ki, belə deyiləm
Odlu sevginizə, nazınıza mən.
İnanın, hörmətlə baş da əyirəm
Sizin hamınıza, hamınıza mən!

“VƏFAYA MƏKTUBLAR”DAN

A

Axşamların qəribliyi ürəyimi üşüdəndə,
Bir məhəbbət cığırının qabağını
nəhəng qaya kəsdiyindən
söz düşəndə,
Payızların qasqabaqlı çiskinində,
çillələrin tufanında,
Baharların yerlə-göyü birləşdirən leysanında,
İldırımın, şimşəklərin nərəsində,
Yay ayının oda dönmüş nəfəsində,
Məndən çoxdan uzaqlaşmış əllərinin həsrətini
ana-ana,
gələcəyəm mən yanına!

B

Haçan ağır fikrə dalsan –
məni səsle,
gələcəyəm.
İlk eşqinin unudulmuş nəğməsini xatırlasan –
məni səsle,
gələcəyəm!
Zirvələr də, ümmanlar da
öz əhdinə dönük çıxsan –
məni səsle,
gələcəyəm!
Ən qocaman çinarları
tufan yıxsan –
məni səsle,
gələcəyəm!
Məhəbbətə sarı getsən –
məni səsle,
gələcəyəm.

Bundan sonra günlərini
saf sevginin muradına qurban etsən –
məni səsle,
gələcəyəm.

Ünvanımı çətin tapsan,
Saf suyundan biz birlikdə içdiyimiz
gur bulaqdan məni soruş,
Ətəyindən keçdiyimiz
qoca dağdan məni soruş!
Gəzdiyimiz çəmənlərdə
hər lələdən məni soruş,
Əbədiyyət nəğməkarı şalələdən məni soruş!
İndi sənin varlığında müvəqqəti unudulmuş
məhəbbətdən
məni soruş.
Hər qarışı ürəyimdə nəğmə olmuş
təbiətdən məni soruş!

Məni soruş!
Məni səsle!
Sənə uçan təyyarənin qabağını duman kəssə,
Sərnişinlər arasında məndən başqa
bir kimse də
mənziline tələsməse,
Sənə gələn qatarların yolları da
bağlı olsa,
Sənə gələn
başqa minik tapılmasa...
Üz tutaraq ürəyimdə nağıllaşan bir ünvana,
kövrək ada –
gələcəyəm pay-piyada!
Gələcəyəm – qatarlardan sürətlə mən,
Gələcəyəm – təyyarədən cürətlə mən!
Gələcəyəm – ürəyimin alovuyla yana-yana.
Bu gəlişlə
Sənə sakit həyatını
döndərərəm fırtınaya,
döndərərəm göy ümmana.

C

Qapınızın məndən ötrü qərİbsəmiş
 Zəngi birdən çalınacaq –
 deyəcəksən: – Odur gələn!
 Rəngin-rufun dəyişəcək,
 Çöhrən nədən allanacaq –
 deyəcəksən: – Odur gələn!
 Bu zəng adi zəng olsa da –
 biləcəksən: “Odur gələn!”
 İlk məhəbbət neçə ilin arxasında,
 Neçə dağın o üzündə yuxlasa da –
 biləcəksən: “Odur gələn!”
 Ev-eşiyin özbaşına dolanacaq,
 Gözlərindən ilk sevginin üfüqləri boylanacaq.
 Bu zəng səsi
 xəyalında uzun müddət çağlayacaq.
 Bu zəng səsi
 ürəyimdə hicranların, ələmlərin
 sinəsini dağlayacaq.
 Deyəcəksən: – Odur gələn!
 Sən yaşayan mərtəbəyə qalxan zaman
 addımının ilk səmindən
 biləcəksən: mən gəlirəm.
 Səndən ötrü qubar olmuş
 həsrətimin nələsindən
 biləcəksən: mən gəlirəm.
 Mənim zəngim düşməyəcək
 Mənsiz dinən
 min-min zəngin sırasına,
 Mənim zəngim sığmayacaq
 bir ölçümlü – bir biçimli
 adi zənglər arasına.

Ç

Xəyalında
 ildən-ilə addımlayıb
 ilk yuvana uçacaqsan...

Evinizdə səndən böyük,
 səndən kiçik kim olsa da,
 Mən gələndə
 qapınızı
 yalnız özün açacaqsan!
 Salam-kalam olmayacaq qapınızda,
 “Qadan alım” olmayacaq qapınızda,
 Susacaqsan...

 Susacağam...

Yanacaqsan...

 Yanacağam...

Giley-güzar olacaq lal,

 susacaqdır,

Ürəklərdə min bir sual

 susacaqdır,

Cavabların heç biri də

 dinməyəcək.

Xəyalımız məhəbbətin

Əlçatmayan göylərindən

 enməyəcək.

Heykəlləşmiş arzular tək

 duracağıq üz-üzə biz,

Baxışlarda alışacaq

 nəğməli al şəhərimiz.

Susacaqsan,

 Susacağam.

Yanacaqsan,

 Yanacağam.

Tənələrin, şübhələrin, günahların çəpərini

 vurub keçmiş,

Tufanların, möhnətlərin sinəsini

 yarıb keçmiş

 büllur kimi eşqimizi anacaqsan,

Anacağam.

 Anacağıq!

 Susacağıq!..

 Yanacağıq!!!

A

Ey qubarlı ilk eşqimin tərənesi,
dinlə məni!
Gəncliyimin neçə çayın o tayında,
Neçə dağın o üzündə
mürgüləyən xatirəsi,
dinlə məni!
Ürəyimin bu dünyaya ilk sualı,
ilk nidası, ilk kitabı,
dinlə məni!
Gecələrin yuxusuzu,
Gündüzlərin narahatı,
dinlə məni!
Taleyimin dan ulduzu,
dinlə məni!
Ey dəlisov illərimin susmaz səsi,
Dodaqlarda dolaşan bir nəğməm varsa –
Onun ruhu,
 onun canı,
 nəşidesi,
dinlə məni!

B

Bu məktubda diləyim nə, arzum nədir? –
Heç bilmirəm,
Bu sətirler etirafımı, şikayətimi,
 ya nələdir? –
Heç bilmirəm.
Sənə bütün ömrüm boyu məktub yazmaq
bir adətmi, bir vədişmi?
inanmıram.
Bu gün bizim görüşümüz
 mümkün işmi?
inanmıram!
Bəlkə bir gün gülümsəyər vüsal dəmi? –

Mən nə bilim?
İndi səni əvvəlkitək sevirəmmi? –
Mən nə bilim?
Görüş vaxtı o üsyankar inadın yox,
Duyğuların dinəcəkmimi? –
Şübhəm vardır.
Ürəyimə hakim olmuş dəli qürur
göylərindən enəcəkmimi? –
Şübhəm vardır.
Niyə hicran aramızda od olubdur? –
Heç bilmirəm.
Vüsal sözü eşqimizin taleyinə yad
 olubdur –
Heç bilmirəm.
Buna görə
Bu məktubda diləyim nə, arzum nədir? –
Heç bilmirəm,
Bu sətirler etirafımı, şikayətimi,
 ya nələdir?
Heç bilmirəm.

C

Sona çatdı yoxuşlar da, enişlər də...
Ömrümüz səhnəyə döndü.
əvvəlcədən düşünülmüş
 gəlişlərdə-gedişlərdə.
Əvvəlcədən "məşq edilmiş" qayğılarda,
Ağrıları canımızda bilinməyən
 ağrılarda...
Özüümüze yad göründü öz duyğumuz,
 öz hissimiz.
Təsadüfdən-təsadüfə görüşdük biz.
Görüşdük biz ekranlarda, efirlərdə,
Qəzetlərdə, iclaslarda... xeyir-şərdə,
...Küçələrsə bizi qəsdən görüşdürdü,
Əcəb işdi:
 əvvəl pörtdük,
 heyecanlar aşib-daşdı.

Bir an sonra... Heç bilmirəm, hansı qanun
 hökm elədi,
 Hisslərimiz birdən-birə odunlaşdı:
 – Necəsiniz?
 – Siz sağ olun...
 – ...
 – ...
 ...Yalan idi o suallar, o nöqtələr,
 yalan idi min bir adda,
 Yalan idi o sükut da!
 Üz-üzəmi dayanmışdı iki kölgə,
 susmuşdumu iki ürək?
 Yalan idi o “hələlik”, o “xudahafız”...
 Axı, haçan görüşdük ki,
 ayrılında “vida” deyək?
 Ayrılından sonra duyduq: – qış deyilmiş,
 Hələ yaymış.
 Öd kimi bir həqiqətdir:
 bu küçələr,
 Səndən, məndən min bir kərə vəfalıymış!

Ç

Qaya çiçəkləyər,
 daşlar gül açar,
 Şimşək əl eləyər hər izimizə,
 Yaralı quşlar da nəğməylə uçar
 Əgər biz qovuşsaq bir-birimizə.

Sevdanın tərsliyi deyildir təzə,
 Hicran bu dünyadan qocaymış, qoca...
 Sən məni
 mən səni hey gəzə-gəzə,
 Cüt qatara döndük ömür boyunca.

Çox vədə yan-yana tövşüdüq, durduq,
 Yorulduq – söykəndik kürek-kürəyə.
 Sən məni, mən səni dağlardan sorduq,
 Sonra da... qoşulduq sərt küləklərə,

Ünvansız məktubtək düşdük illərə,
 Sən arana endin,
 mən dağa qalxdım.
 Bir yerdə vurulduq coşqun sellərə,
 Sən çeşməyə döndün,
 mən çaya baxdım.

Beləcə axtardıq bir-birimizi,
 Gah hayla,
 gah da ki, səssiz-səmirsiz.
 Sən demə, bölüblər taleyimizi
 Həsrətə, hicrana...
 bizdən xəbərsiz!

Sən demə, yetişmir öz ünvanına
 Hələ çox məhəbbət,
 hələ çox duyğu.
 Saxtılıq bürünür doğru donuna,
 Gerçəklik – yalana... həqiqətdir bu!

Yalançı məhəbbət girir yüz dona.
 Bir həftə keçməmiş nişan, toy-düyün...
 Həqiqi məhəbbət çıxır meydana
 illərlə yollarda sınanmaq üçün?!

Gün bəzən aylardan inciyir, kəsir.
 Ünvana gec çatır çox söz, çox kitab.
 Nədanın payına xoşbəxtlik düşür,
 Aşıqın payına – izzət, əzab...

...Xoş günün qanadı kövrəkmiş, əlbət,
 Bir qonça açanda neçə gül soldu.
 Sevgi özgülərçün sevinc, səadət,
 Bizimçün hicranın zilləti oldu.

Nə ilki görünür, nə də ki, sonu,
 Gah eniş, gah yoxuş, gah məxmər çəməni.
 Nə ilə başladım bu məktubumu,
 Onunla qurtarmaq istəyirəm mən:

Qaya çiçəkləyər, daşlar gül açar,
Şimşək əl eləyər hər izimizə.
Yaralı quşlar da nəğməylə uçar
Əgər biz qovuşsaq bir-birimizə.

D

Sən quzeyin ağ qarısan,
Mən dərənin öz çəhlimi.
Bir əhlikəf sələ bəndik –
İtcəyik yaya kimi.

Sən nərgizin rayihəsi,
Mən sükutun öz tacişam.
Sən bir qərrib səyyah səsi,
Mən bir ərək ağacıyam.

Şux kəklikdən, coşqun ilham –
Güneylərdə uçar, uçar.
Mən bir təzə su yoluyam –
Alım, sinəm puçur-puçur.

Sən mürekkəb, mənə qələm,
Sən yazısan, mən varəğin.
Kaş arzunu duyam, biləm,
Mən bir əsgər, sən yarağım.
Qovuşmadıq bəlkə elə,
Ötsə belə qışlar, yazlar,
Göy dağıla innən belə,
Səni məndən ayırmazlar.

Qovuşmadıq bəlkə... itdik
Yağmurlarda, duman-çəndə,
Hicranda da biz ki, birik,
Sən məndəsən, mən də səndə!
Bir ruhdayıq, bir ürək, can!
Ey insanlar, qulaq asın.
Qılıncını zalım hicran
Elə-belə tovlamasın.

Biz ki, birik cüt bədəndə,
Hansı gündən? Bilinməz ki...
Sən məndəsən, mən də səndə,
Bir ikiyə bölünməz ki!

* * *

İnsan çox yaşasa – doxsan il, yüz il...
(İllər dahinin də belini eyir).
Sevginin ömrüsə illərlə deyil,
Tarixin yaşıyla ölçülməlidir.

Eniş-yoxuşları sonsuzluq kimi,
Hər sözü, sorğusu incə niyyətdir.
Onun doğuş yeri tarixin dibi,
Körpəlik çağı da əbədiyyətdir.

Bu yolda gah yağmur,
gah ağappaq qar,
Bezən saribansız karvanlar gəzər.
Sevdasız ürəkdə al qan da donar,
Sevdaı ürəklər ümməna bənzər.

Mənim də taleyim beləymiş:
vüsal

Qanadlı atlıymış,
uçdu göylərə.
Kəhkəşan yoluna yollandı xəyal,
Ayağım biryolluq bağlandı yerə.

Nə gerek deyildir –
çıxdı qarşıma,
Nə gerek –
tapmadım mən bəxtiqara .
Uğursuz addımım deydi başıma,
Uğurlu addımım qaldı yollara.

Beləymiş taleyim, inadlı baxtım:
Ürəyim od damır, bumbuzdu yerim...
Şimşəyi eşqimin döşünə taxdım –
İsinsin bir azca bu məktub – şerim.

Ömrün təzadları gəlməzmiş saya,
Bir sevdə uğuru çəkildi dara.
Hicran bizdən əvvəl gəlib dünyaya,
Hicran yaşayacaq bizdən də sonra.

...İnsan çox yaşasa –
doxsan il, yüz il...
(İllər dahinin də qəddini əyir.)
Sevginin ömrüsə
illərlə deyil,
Tarixin yaşıyla ölçülməlidir!

P.S.

Cavab gözləsəm də, mən qərib ada
Yazma!
(Unutma ha ötenləri sən.)
Heç-heçə oyunu sevməyir sevdə,
Yazma!
Yazsan əgər... adiləşərsən.

Aşıqın mənzili – sahilsiz sahil...
Adilik –
yelkənsiz gəmi kimidir,
O, təkə alovlu sevdanın deyil,
Qoca kainatın ilk qənimidir.
Sevgi çırpılsa da hərdənbir daşa,
Bütün yer üzünə səadət dilər.
Əməlin odludur –
halaldır, yaşa!
Adilik gəldimi –
məhəbbət ölər!

Yadımdan çıxıb çox mürgülü axşam,
Harda unudulub çox zirvə, sahil?
Bilmirəm – ilk sətri haçan yazmışam?
Bilirəm –
bu, axır kağızım deyil!

1977-1980

ŞAHMAT TAXTASI ÖNÜNDƏ

Sənin topun da var,
Zabitin də var,
Mənim ümidimsə piyadalardır.
Şahıma tuşlanan başsız hücumlar
“Dirseklərə” dəyib qayıdacaqdır.

Qəlbində, beynində qüdrətin yoxdur,
Özünü bir düşün dərin-dərin:
Bax, gör, taleləri necə olubdur
Silahın gücüylə öyünənlərin?!

Sanma təslim olmaq zamanı gəlib,
Daim hücumdasan,
İndi nə etmək?!
Mənə şərəflidir, a lovğa rəqib,
Qoruna-qoruna irəli getmək!

Hələlik bitməyib bu “dava-oyun”,
Hələ qorunuram,
hücumu yadam.

Tezliklə
başlanar sənin öz toyun,
Tezliklə
vəziərə döner piyadam!

Aldərə, 1961

ATA

Atasını vaxtsız itirmiş atasızlara

Mən ata görmədim uşaqlığımdan,
Anam atam oldu, həm anam oldu.
Yaş da süzülmedi yanaqlarımdan,
Ümidlər, arzular ilhamım oldu.

Güləndə hər təzə paltar geyənlər,
Mənim də bu günüm gələr – demişəm.
Məni öz qoynunda boğanda kədər
Nimdaş penceyimlə gileylənmişəm.

Mən tufanı sevdim, mən qarı sevdim,
Sevindim yağdıqca qar ətək-ətək.
Mən ulduzu sevdim, çınarı sevdim,
Özüm də boy atdım körpə çınartək.

Soyuqda, şaxtada, boranda, qarda,
Bir köynək qış kürküm, penceyim oldu.
Əlimdən qan sızan o çadarlar da,
Mahudlu, meşinli əlcəyim oldu.

CƏSARƏT

Uşaq papiş geydi qımıldanaraq,
Bir az iməklədi...
Ayağa qalxdı.
Ana onu göyde qucaqlayaraq
Bir yerə,
bir də ki, uşağa baxdı!

Üzüstə yığıldı bir də o, yerə –
Əliylə üzünə torpaq da yaxdı...
Sanki qaldırdılar onu göylərə –
Yığıldığı yerdən ayağa qalxdı!

Cəsərət də budur,
Hünər də budur.
Belə cəsərlə həyat qurasan!
On yol yığılsan da ayıb deyildir –
Özün yığılanda özün durasan...

Maralzəmi, 1962

* * *

Boş ürək, acgödən, rəzil kəslərə
Təpədən-dırnağa küdürətim mən.
Xeyirxah, xoşsifət insan görəndə
Fərəh yığnağıyam, şəriyyətim mən.

Nələr düşmür yada günəş solanda,
Ürəyə kədərini izi dolanda?
Vətənçün min qurban lazım olanda
Tək məni göndərin,
kifayətim mən.

Təbrizimin harayına çatmasam,
Öz dərdimi el dərdinə qatmasam,
Beş zalımın biləyindən tutmasam,
Görən, kim deyər ki, Hidayətim mən?

1962

“QİYMƏT”

Biri – köhnə yolları,
köhnə arabasıyla,
başə vurmaq istədi –
uğur – dedilər!

Biri – sıldırım qayaları,
qəlpə-qəlpə qoparıb,
özünə bir yol açdı –
cığır – dedilər...

1963

QARA PENCƏK

Bir qara pencəyim var;
Qoltuqaltı cırılib,
Dirşəkləri yırtılıb...
Biri çiyinə salır –
Yağış, qar olan zaman
Paltarı islanmasın.
Biri fərşdə oturub
Ayağına bürüyür –
Ayaqları donmasın.
Mənim acığım gəlir,
Ona “yazığım” gəlir...
Anam deyir:
– Ay bala,
Köhnə paltarlara sən
Yaman qiymət kəsirsən.
O pencəkdə nə var ki,
Onun üçün əsirsən?

Axı, mən necə deyim,
Ana, ana,
Can ana!
Mən sənə qurban, ana!
Təzə paltarlarımdan
Artıq sevməliyəm mən,
Sevməliyəm mən onu –
O keçən günlər üçün

Mənim şahid dostumu!
Axı, mən necə deyim?

Axı, mən necə deyim –
Sazaq külək əsəndə,
Ürəyim onun üçün
Görüşə tələsəndə

Qara pencək əynimdə
Nələr, nələr etmişəm...
Neçə dəfə həsrətlə
Mən görüşə getmişəm,
Axı, mən necə deyim?

Axı, mən necə deyim,
Quşbaşı qar yağanda
Bu qara pencəyi mən
Onun çiyinə salıb,
Sağ-solunu kəmişəm.
Üşüyərsən – deyərək,
Bu pencəklə mən onu
Guya əzizləmişəm...
Axı, mən necə deyim?

İllər ötdü o vaxtdan –
Soyuq qışlar kişnədi,
Gülümşər yazlar soldu.
O qızdan mənə qalan,
O nazdan mənə qalan
Bir şirin xatirələr,
Bir də bu pencək oldu –
Axı, mən necə deyim?
Axı, mən necə deyim?..

1963

QOCA

Qaynar gözlərində – şahin vüqarı,
Saçları – ağappaq Savalan qarı.
Mən ona baxanda elə bildim ki,
Dağların döşündə bir dağ durubdur...
...O, bu görkəmiylə, əzəmətiylə,
Kişi zəhmətiylə, kişi səsiylə
Bir əsrin dizini
yərə vurubdur!

1964

MƏNİ BAĞIŞLA

Vaxt olub
başını ağrıtmışam mən.
Fikrini, zikrini dağıtmışam mən.
Yadımda küsülü anların qalib: –
Qəlbində tufanlar əsdirmişəm də,
Gecələr-gündüzlər vaxtını alıb,
Səni imtahandan kəsdirmişəm də.
Hicranın odundan yaranmamış,
Səni şaqraq-şaqraq səsləmişəm mən.
Səndən beşcə addım aralanmamış
Yenidən görüşmək istemişəm mən.
...Mən uzaq olduqca şöhrətdən-şandan,
Sən sadə, gülümsər bir həyat oldun.
Böyük məhəbbətə qovuşan andan
Fikirli dolandın, narahat oldun.
Mən girdim ömrünə leysan yağışla.
Böyük məhəbbətə özül qoyuldu,
Narahat günlərin qazancın oldu –
Məni bağışla!..

1964

Pyestər

MƏNİ QINAMAYIN

üç pərdəli dram

İŞTİRAK EDİRLƏR

Şahin	– gənc jurnalist
Günay	– ədəbi işçi
Vəli Qulamoviç	– qəzetin şöbə müdiri
Məmiş	– ədəbi işçi maaşı alır
Harayxanım	– makinaçı
Salahov	– saat zavodunun baş direktoru
Ənvər	– Salahovun gəncliyi
Mehriban	– Şahinin anasının gəncliyi
Redaktor	– qəzetin redaktoru
Nərgiz	– redaktorun katibəsi
Nümayəndə	– şəhər partiya komitəsinin nümayəndəsi
Mirzəqulu	– Hamam direktoru

Zaman – bizim günlər.

Məkan – Araz boyunda bir şəhər.

BİRİNCİ PƏRDƏ

Səhnə təqribən üç hissəyə bölünmüşdür. Ortadakı otaq sənaye və nəqliyyat şöbəsidir. Başdakı boş stol şöbə müdürininindir. Stolun üstündəki dirsəkli lövhə səhnədən aydın oxunur: “Şöbə müdiri yol. Vəli Qulamoviç məzuniyyətdədir”. Vəli Qulamoviçlə üzbəüz Məmişin stoludur. Yaşı əlliye yaxın bir kişidir Məmiş. Saçları gecə kimi qaradır, qaşları həmişə dartılır, özüünü ele göstərir ki, işgüzdür, dərin savadı var, qəzet işindən yaxşı başı çıxır və sairə və ilaxır. Otağın aşağı hissəsində iki stol qoyulubdur üz-üzə. Bunlardan birində kifayət qədər tocrubəyə malik ədəbi işçi Günay, o birində gənc Şahin əyləşibdir. Sol tərəfdə redaktorun otağıdır. Amma nədənsə, katibəsi səhnənin önündə əyləşib. Səhnənin dərinliyindən həmişə yazı makinalarının səsi gəlir. (Əlbəttə, Harayxanımın öz səsi kəsiləndə.) Bəzi epizodlar səhnənin önündə cərəyan edir. Redaktorun katibəsi nə işə yazır.

Şahin (*gəlir*). Salam. Redaktor yerindədir?

Nərgiz. Он занят. Посидите немножко, пожалуйста.

Şahin. Qulamov yoldaş gəlib? Redaktor dünən mənə dedi ki, gəlim onunla tanış olum.

Nərgiz. Нет еще... Вы что, не знаете по-русски?

Şahin. Bilirəm, ingiliscə də pis bilmirəm, fransızca da, farsca da...

Nərgiz. Что вы говорите? Неужели?! Я по-французскому четыре раза экзамен сдавала, но до пятерки не дотянула.

Şahin. Bəs azərbaycanca necə? Bircə dəfə imtahan vermək fikrinə düşübsünüz?

Nərgiz. Не приходилось.

Şahin. Çox təəssüf!

Nərgiz. Уже поздно. Для этого нужны годы.

Şahin. Neçə yaşıdasınız?

Nərgiz. Двадцать три.

Şahin. Lermontov da bu yaşda azərbaycanca öyrənməyə başlayıb.

Nərgiz. Кто?

Şahin. Mixail Yuryeviç Lermontov.

Nərgiz. Интересно... нет, это правда? Вы не шутите?

Şahin. Yox, həqiqi sözümdür. Lermontov deyib ki, Azərbaycan dili Şərqi fransız dilidir. Bu dilin əlindən tut, bütün Yaxın Şərqi və Asiyayı qədəm-qədəm gəz.

Nərgiz. Ма-ра-г-лы-дыр... С вами приятно, Шахин. Действительность становится чудом, а чудо действительностью. Ты, принципиальный, откровенный и прямой. Но сколько вы можете продержатся на своих принципах?

Şahin. Həmişə, öluncə!

Nərgiz. Сколько я еще должна говорить на русском, а вы будете отвечать на азербайджанском?

Şahin. O sizdən asılıdır.

Nərgiz. По вашему, я могу говорить и писать на азербайджанском так, как вы?

Şahin. Əlbəttə!

Nərgiz. Не поздно ли?

Şahin. Qətiyyənl!

Nərgiz. Вот будет помеха для моих подруг...

Şahin. Əsla! Təbiət də gülümsəyər durnalar qayıdanda...

Nərgiz. "Dur-na-lar qa-yı-dan-da..." Bu ki, mahnı – dır...

Şahin. Hər ömür bir mahnıdır, Nərgiz! Siz də bir mahnısınız, bəlkə də elə "Durnalar qayıdanda"...

Nərgiz. Дур-на-лар га-йы-дан-да... Очень поэтично...

Şahin. Sizin adınız nədir?

Nərgiz. He знаете? Наза.

Şahin. Əsil adınızı deyirəm...

Nərgiz. Naza... Nərgiz.

Şahin. Qəşəng addır. Bilirsiniz o çiçək harda bitir?

Nərgiz. В Бакинском пригороде.

Şahin. Qoxlayıbsınız?

Nərgiz. Да. В анкете еще много вопросов?

Şahin. Yox. Bircə məsləhətim var, Nərgiz, ana dilimizdə danışın. Bura axı, Azərbaycan qəzetidir.

Qulamov gəlir.

Qulamov. Yerindədir?

Nərgiz. Şahin, ta-nış o-lun, yol-daş Qulamov. Si-zin şö-bə-nin mü-di-ri. Вели Гуламович, Шахин – ваш новый сотрудник, познакомьтесь, пожалуйста.

Şahin (əl uzadır, lakin əli havada qalır). Çox şadam.

Qulamov. Tanış olmasaq da olar, özləri doğub, özləri də bələyiblər. (Redaktorun yanına keçir.)

Redaktor. Bay, xoş gəlmisən, ağsaqqal, istirahətin necə keçdi...

Qulamov. Nə oldusa, zəhrimara döndərdiniz də...

Redaktor. Nə olub ki?

Qulamov. Qapıdan kənara ayaq basan kimi, bıçağı vurmusan küreyimə, niyə məndən icazəsiz şöbəmə adam götürübsən?

Redaktor. Birinci dəvət edib, universitetin rektoru ilə şəxsən danışib... mən nə edə bilərdim...

Qulamov. Mənə kələk gəlmə, bunlar hamısı sənin fırıldagındır. Ancaq unutma ki, mənə də Veli Qulamoviç deyəllər. Qırx ildir burada külüng vururam, sənin kimi on bir redaktor yola salmışam.

Redaktor. Niyə hirsələnirsən, ağsaqqal? Mən səni sevən adamam, özün bilirsen.

Qulamov. Sevsəydin, yerimə adam hazırlamazdın. Katiblə əlbir olub, bura şəherdən kozır gətirməzdin.

Redaktor. Elə deyil, vallah... Şahin sən deyən oğlanlardan deyil. Onu ancaq yaradıcılıq maraqlandırır. Mərkəzi qəzetlərdəki

məqalələrini özün tərifləyirdin. Katib də istəyir ki, bizim qəzetlərimizdə onun kimi müxbir işləsin... Bir də nə bilirsən... belkə onu sənin yerinə yox, mənim yerimə hazırlayırlar?

Qulamov. Əvvəl mənim yerimə, sonra yəqin sənin yerinə. Yaxşı, saat zavoduna onu kim göndərüb?

Redaktor. Katib. Mən də etiraz eləmədim... Oradan deyəsən nə işə yazıb... bax...

Qulamov. Fəhlələrlə görüşüb, artıq-əskik, başından böyük sözlər danışıb, xəbərin var?

Redaktor zəngi basır. Katibə redaktorun qapısı ağzında görünür.

Redaktor. Şahin gəlsin (*Şahin redaktorun kabinetinə daxil olur*). Saat zavodu barədə yazın hazırdırmı?

Şahin. Bəli.

Redaktor. Verərsiniz şöbə müdiri Veli Qulamoviç oxuyar.

Şahin. Baş üstə.

Redaktor. Sonra mənim yanıma gələrsiniz.

Qulamov (*ayağa qalxır*). Gedək! (*Çıxırlar. Şöbəyə çatanadək söhbət edirlər.*) Mənim də şöbəm vedyuşşidir, bəli, vedyuşşi şöbədir... Və bil ki, sənin birinci və... sonuncu xozeynin mənim...

Şöbə. Günay daxil olur.

Harayxanım. Harada yatıb qalmısan aazz?.. Təzə xəbər var e...

Günay. Gecə növbətçi idim.

Harayxanım. Belə də iş olar? Arvad xeylağını göndərirlər ki, get, gecələr hər f qov...

Günay. Peşəmizdir, vəzifəmizdir.

Harayxanım. Təzə xəbər var, e, aazz... "Heç xəbərin yoxdur xəbərdən"...

Günay. Yenə nə olub, ay sorğusuz məlumat bürosu?

Harayxanım. Veli Qulamoviçi əvəz elədiyinə görə deyirəm ha... Təzə ədəbi işçi... o sütün dünən bir məqalə yazdırırdı Təranəyə. Adı nə idi... Hə, felyeton... saat zavodu haqqında. Aazz... deyirlər, yaman xatalı adamdır e, o sütün...

Günay. İstedadı hələ də xata sayanlar var?

Harayxanım. Görəcəksən, o felyetonun xatası sənə də gələcək, oxuyanda görəcəksən...

Günay. Oxumuşam, bilirəm...

Qulamov və Şahin gəlirlər.

Qulamov. Bu stolu sənə verirəm. Yaxşı saxlarsan, qıçına da toz qonmasın gerek. Döyüşçü öz silahını tərtemiz saxladığı kimi, jurnalistin də stolu gerek par-par yana.

Harayxanım. Xoş gəlmisiniz, yoldaş Qulamov.

Qulamov. Yəqin tanışsınız. Harayxanım bizim ilk citateli-mizdir, vışşi maşinistkadır.

Harayxanım. Allah, sənə min şükür, adımız birinci çəkildi. Bura bax, təzə ədəbi işçi, maşinistka olanda nə olar? Bax, Günay yazmasa, qəzet çıxar, mən yazmasam, yox. Məsul katib işə gəlməse, qəzet çıxar, linotipçi Vəliqulu lap yalandan naxoşlasa – yox. Mən getdim ta (*Oxuya-oxuya gedir*).

Qulamov. Stolun üstündə artist-martist, qız-mız şəkli görməyim. Beri gəl, əyləş, sənə kompas verim. Çəkirsən?

Şahin. Hər dənbir.

Qulamov (*stolun üstündəki lövhəni çevirir: "Papiros çəkmək qadağandır!"*). Mənim şöbəmdə qəti qadağandır! Vurursan?

Şahin. Bəlkə işdən danışaqsan, mənim öz imzamlı ilk yazım, bax budur, Günay xanım oxuyubdur... Siz...

Qulamov. Yox, balam, indiki cavanların tərbiyəsində görməli çox iş var. (*Məqaləyə baxır.*) Bəs hanı Günayın qolu?

Şahin. Yəqin imza atmağı unudubdur...

Günay. Yox, unutmamışam. Məqalə yaxşıdır, rubrikası da düz tapılıbdir: "Satirik qələmlə". Amma, vallah, bilmirəm, bizdə gedərmi? Qoy yoldaş Qulamov oxusun, "hə" deyərsə, əlbəttə, qol çəkim...

Şahin. Bəs sizin öz fikriniz? Sizin şəxsi münasibətiniz?

Qulamov. Bizim qəzetdə yalnız bir fikir olmalıdır – partiyanın fikri! Günayın, sənin, hətta mənim fikrim kimə lazımdır? Bu, partiya qəzetidir, cavan oğlan.

Şahin. Partiyanın fikri... Amma bilirsinizmi, o müdrik fikri xalqa çatdırmağın min yolu, min üsulu var.

Günay. Nə bilim, vallah, axı, bizdən hələ belə material getməyib... nə deyim, vallah, şöbə müdiri var, redaktor var...

Qulamov. Oxuyarıq, proverka edərik... sonra deyərik... Günay xanım düz deyir: u nas yedinoeye rukovodstvo!

Məmiş daxil olur.

Məmiş. Qulamov, xoş gəlmisən, yenə... bir dəqiqə olar?
Qulamov. Buyur.

Məmiş. Necə edim ki, keçim o otağa, Qulamov? (*Başı ilə redaktor müavininin otağını göstərir.*) Bir də gördün ki, bir anası göyçək səssiz-səmirsiz keçib əyləşdi orda. Deyəcəklər, yuxarıdan göndəriblər, vəssalam.

Günay (*istehza ilə*). Sən də elə səssiz-səmirsiz keç otur də, Məmiş.

Məmiş. Keçərdim, birçə redaktordan çəkinirəm. Ədə, bir pri-kazı yazmaq nə çox çəkdi?

Qulamov (*Şahinə*). Məmiş yoldaşı tanıyırsan? (*Ətrafa*) Gör-məmiş desəydilər, daha düz olardı. (*Ciddi tərzdə*) Gələcək redaktor müavini.

Şahin. Sumbatzadənin yerinə?

Məmiş (*özündən çıxır*). Yox, bala, Sumbatzadə mənim yerimə keçmişdi. Mən bu qəzeti təkbəşinə çıxardanda Sumbatzadə boy-nunda pioner qalstuku həyətlərdə kos qovurdu. (*Çıxır.*)

Şahin. Keçmiş redaktordur?

Qulamov. Yox, canım, onda baş hardaydı redaktor olsun, keçmiş redaktorun dostuydu, indikin – qohumu. Əsil peşəsi kor-rektorluqdur, sonra şəkilçəkən oldu, sonra məsul katibin kömək-çisi. Bir ildən çoxdur katiblə kontr olublar, əlini ağdan-qaraya vurmur, bütün günü əyləşib lağlağı edir. Oturub vəzifə gözləyirdi, Allah yetirdi...

Şahin. Axı, o əsil jurnalist deyilsə, necə redaktor müavini ola bilər?

Qulamov. Belə... hə... mənim də məzuniyyətdən sonra pro-verkam sən bu materialın olsun. (*Məqaləni gözədən keçirir.*)

Şahin. Mən bu dəqiqə... (*Çıxır.*)

Redaktorun kabineti. Məmiş daxil olur.

Məmiş (*qapını daldan bağlayır*). İman, beşcə dəqiqəyə mənə dinləyə bilərsən? Tükəzbanın canı, səndən elə incimişəm ki ... Axı, biz dedə-baba kirvəyik. Kim nə deyir-desin, indi arvad qohumu qardaşdan irəlidir.

Redaktor. Dərdli adama oxşayırsan, Məmiş.

Məmiş. Axşam Tükəzban deyir ki ... canım üçün, həqiqi sözümdür, sənə irəhmətlik qaynatan Alının qoca babası Məddim-qulu kişi hər gün mənim qaynatamın qapısındaymiş... Buğdadan, arpadan...

Redaktor (*onun sözünü kəsir*). Dərdini söylə, Məmiş. (*Kənara.*) Elə o tünbətün qaynatalar yıxacaq mənim evimi...

Məmiş. Nə olar, qohumluqdu da, biri vəzifəyə qalxar, biri enər, biri qalxmaq istər... Biri ministr olar, biri qara fəhlə... Tükəzbanın başı üçün, həqiqi sözümdür. Qohum gerek həmişə qohumun əlindən tuta, İman. Qohum gerek arxasını həmişə qohumuna söykəyə, kişi! Qohum qohumun ətinə yeyər, amma sümüyünü çölə atmaz, Tükəzbanın canı, düz deyirəm.

Redaktor. Düz deyirsən, Məmiş! (*Saatına baxır.*) Yuxarıya çağırıblar, sən Allah, üçcə dəqiqə vaxtım var, qısa elə.

Məmiş. Bir kor qız kimi atılıb qalmışam ortada. Bəs Məmiş belə oğlandır? Yox, ona stol yaraşır, rəhbərlik yaraşır, tamadalıq yaraşır.

Redaktor. Nə demək istəyirsən, Məmiş, açıq danış.

Məmiş (*qəzetə bükülü maketi açır, tumarlaysa-tumarlaysa, oxşaya-oxşaya redaktora göstərir. Bu, redaktor müavini kabinetinin maketidir*). Bu otağı havaxt verirsən mənə?

Redaktor (*heyrlə kənara*). Bu gədə psix deyil ki?

Məmiş. Əgər çox yubanacaqsız, gedim bir importu qıl alım, gətirim vurum qapısına. Bir də gördün, yuxarıdan bir nənəsi göyçək gəlib oturdu orda, onda neyləyəcəksən? Bir qılıdı də, axşam Tükəzbandan beşlik qoparmışam. (*Çıxarib göstərir.*) Yadındadır, mən evi də elə aldım. Dəmir qapı salıb beş-altı yerdən qıfıladım, heç "tank ferdinant" da gətirsəydilər, açammazdılar. Sonra gecənin birində köçdüm ora. Çıxarmaq istədi həriflər. Ay-hay, çıxardılar ha... Heç padşah da gəlsəydi, Tükəzbanı yerindən tərpədə bilməzdi.

Redaktor (*kənara*). Şizofrenikdir... (*Saatına baxır, Məmişə*) Elə bilirsən mən istəmirəm sən keçəsən o otağa? Burda mənə səndən yaxın kim var? Amma qoymurlar, Məmiş!

Məmiş. Kim qoymur?

Redaktor. Yuxarıdakılar. Deyirlər, heç əməlli-başlı orta savadı da yoxdur. Qırx yaşından sonra qiyabi orta məktəb qurtarıb. Qiyabi orta məktəb qurtaranlara, bilirsən də... indi necə baxırlar...

Məmiş. Onda, İman, İmam haqqı yazacağam.

Redaktor. Yaz! Amma yalnız bu vəzifə üçün yox. Belə yazsan, dəyərlər, redaktorun da barmağı var. Bir-iki də ayrı vəzifə qeyd elə, həm məndən görməsinlər, həm də biri tutmasa, o biri tutsun.

Məmiş. Ağıllı məsləhətdir, Tükəzbanın başı üçün düz deyirəm.

Redaktor (*saatına baxır*). Get, yaz Məmiş, tez göndərsən yaxşıdır.

Məmiş. Yazım gətirim, bir əməlli-başlı redaktə elə.

Redaktor. Yox, onda mənə üslubumdan tanıyarlar.

Məmiş. Yaxşı, kirmə verərəm düzəldər, tavaravəddi. Sağ ol.

Redaktor (*kənara*). Bunlara belə lazımdır, gərək dovşana qaç deyəsən, təziya tut!

Məmiş (*çıxmaq istəyəndə Şahinlə üzləşir*). Yazacağam. Lap atalarını da yandıracağam, kəndlərini odlayacağam bunların. Hərəsi birinin quyuğundan tutub vəzifə sahibi olmaq istəyir. (*Deyinə deyinə çıxır.*)

Redaktor. Şahin, gəl əyləş. Bizə gələndən sənə ilə bir əməlli-başlı söhbət eləməmişəm. Dünən şəxsi işinə baxdım. Budur, (*şəxsi işi vərəqləyir*) Qayalı Şahin Ənvər oğlu, 1958-ci ildə anadan olmuşsan. Moskvada. Nə üçün Moskvada?

Şahin. Valideynlərim o vaxt Moskvada oxuyurmuşlar.

Redaktor. Maraqlıdır, harda? O illər mən də orada oxumuşam.

Şahin. Anam universitetdə...

Redaktor (*sözünü kəsir*). Dayan, yoxsa Mehribandır?

Şahin. Belə, anamın adı Mehribandır, orda ki, yazmışam. Harda işlədiyini qeyd etmişəm.

Redaktor. Bəs atanın harada işlədiyini niyə göstərməmişən?

Şahin. Atam həlak olub.

Redaktor. Kim deyir onu?

Şahin. Anam danışır. 23 yaşında həlak olub. Göylərdə. On bir nəfəri paraşütlə yerə göndərər, özünü xilas etməyə vaxtı qalmayıb.

Redaktor. Anan indi hardadır, Bakıda?

Şahin. Xeyr, Gəncədə... Bayaq da qərribə soruşdunuz. Siz mənim anamı haradan tanıyırsınız?

Redaktor. Dedim ki, o vaxt mən də Moskvada oxuyurdum.

Şahin (*sevinclə*). Yəqin siz mənim atamı da tanıyırdınız?

Redaktor. Əlbəttə, əlbəttə, tanıyırdım.

Şahin. Sizdə onun şəkli yoxdur ki, bəlkə birlikdə çəkdimisiniz? Anamda yoxdur. Atamı elə görmək istəyirəm, heç olmasa şəklini...

Redaktor (*fikirli*). Evə baxaram, bəlkə də var... Demək, saat zavoduna getmişdin? Kiminlə görüşə bildin?

Şahin. Fəhlələrlə, mühəndislərlə.

Redaktor. Bəs direktoru görə bilmədin?

Şahin. Xeyr, qəbul etmədi.

Redaktor. Nə üçün? Gəlişini qabaqcadan bilmirdi?

Şahin. Bilirdi.

Redaktor. Hə, təəssüratın necədir?

Şahin. Oxuyarsınız, görürsünüz.

Redaktor. Yaxşı, sağ ol... Yerində ol, lazım olsa, çağıraram.

Şahin gedir. Redaktor dəstəyi götürüb nömrə yığır.

Redaktor. Ənvər, yerindəsən? Necəsən?

Salahov. Sən yoxlayanı, yaxşıyam.

Redaktor. Nə vaxtdan, şəhər partiya komitəsinin orqanı olan bir qəzeti saymamağa başlamısan, bala?

Salahov. Bu nə sözdür, professor?

Redaktor. Yanına müxbir göndərirəm, zəhmət çəkib qəbul etmirsən. Bilirsən, heç o, kimdir? Adı mərkəzi qəzetlərdə gur-gur güruldəyən bir oğlan...

Salahov. Biz də xalq üçün əlləşirik, professor.

Redaktor. Niyə onu qəbul eləməmişən?

Salahov. Eləməyəcəyəm də. Qoy getsin baş mühəndisin yanına.

Redaktor. Səndən bir söz soruşmaq istəyirəm.

Salahov. Tez elə, yanımda iclasım var.

Redaktor. Mehribanı son vaxtlar nə vaxt görmüsən?

Salahov. Hansı Mehribanı? Hə? Nə olub?

Redaktor. Oğlundan heç xəbərin var?

Salahov. Yox.

Redaktor. Mən səni bu qədər qəddar bilməzdim. Demək, bu neçə illər heç maraqlanmamısan oğlun hardadır, necədir? Heç onu görmək xəyalına da düşməmişən?

Salahov. Nə olub?

Redaktor. Ayıl. Özünü elə al ki, sənə bir şad xəbər verəcəyəm. Validolun var yanında?

Salahov. Şad xəbərə nə validol?

Redaktor. Hərdən lazım olur.

Salahov. Hesab et ki, dilimin altındadır, sözünü de.

Redaktor. Şahin tamam sənin gəncliyindir, elə bil, bir almanı yarı bölüblər...

Salahov. Şahin kimdir?

Redaktor. O gənc jurnalist, yerışı-duruşu, baxışları, saçları... sənən ki, varsan!

Salahov. Nə olsun?

Redaktor. Səsi də sənə oxşayır, saçları da, sifəti də, möhkəmliyi də...

Salahov. Adam adama oxşayar da...

Redaktor. O sənin oğlundur, Ənvər! Susma, danış, danış ki, yüngülləşəsən... Validolun yoxdursa, zəngi bas, katibən gətirsin. İndə daha yaxşıdır, birini at, təzyiqini aşağı salsın... birini at, at ki, ürək döyünmədən azalsın...

Salahov. Mən belə bomboz xəbərlərə alışmışam.

Redaktor. Fərasətli oğlandır, onunla fəxr edə bilərsən, Ənvər!

Salahov. Anası da gəlib?

Redaktor. Yox, o, Şahinin bura gəlməsinə heç razı deyilməmiş... İşin sonunadək yerindəsən? Biz görüşməliyik... (Redaktor dəstəyi asır.)

Şöbə

Məmiş (gəlir). Vallah, bir zəlzələ salacağam bu redaksiyaya, gəl görəsən? Yazacağam... Atalarını yandıracağam.

Günay. Yaz, Məmiş, yaz, amma qışqırma, sən Allah, indicə o yandan da Harayxanım başlayacaq.

Məmiş. Qışqırmayım, bəs neyləyim? Sən bu xarabanın partkomunun müaviniyə, yox?

Günay. Bəli.

Məmiş. Bir dəfə də olsun, Məmiş Görməmişovun liqni işi ilə məşğul olubsan?

Günay. Hansı şəxsi işi ilə?

Məmiş. Bir dəfə durub redaktor müaviniyə onun kandidateurasını podderjka eləyibsən?

Günay. Axı, kim irolu sürüb o təklifi?

Məmiş. Siz ağzınıza su alıb oturandan sonra kim sürəcək? O cavan oğlan?

Günay. Məmiş, axı redaktor müavini kolxoz sədri seçkisi deyil ki, təklif irolu sürüb barmaq qaldıraq.

Məmiş. Demək daha asandır da. Barmaq qaldırmaq olanda, biri istəyir, o biri. yox. Veruşqanın zəngi və redaktorun əmri, vəssalam-şüttamam!

Günay. Büronun qərarını biz vermirik axı...

Məmiş (ikimənəli). Verərsiniz də, verməzsünüz də, baxır qor-mutuna...

Günay. Redaktorun əmrinə biz qol çəkmirik, özü çəkir. Bir də düzünə qalsa, Məmiş, incimə məndən, düz söz nə qədər acı olsa da, mən yalandan sərfəlidir, sən redaktor müaviniyə layiq deyilsən!

Məmiş. Niyə? Yenə keçdin ingiliscəyə?

Günay. Çünki redaktor müavini öz qələmi və yazı mədəniyyəti ilə gərək hamıdan ucada dursun.

Məmiş. Elə bu?

Günay. Bu, birinci şərtidir. Başqa keyfiyyətlər də gərəkdir, amma, birincisi yoxdursa, o biri keyfiyyətlər barədə də düşünməyə dəyməz.

Məmiş. O dediyin yazı-pozu sənə lazımdır. Qulamova lazımdır ki, oturub material hazırlayasınız, redaktor müavini isə vəzifədir, kollektiv rəhbərlikdir, birini tərifləyib, o birini tənqid etməkdir.

Günay. Qəzet yaradıcılıq işidir, ona təşkilatçı deyil, istedadlı jurnalist rəhbərlik etməlidir.

Məmiş. İstedad? O nə şeydir elə? Qulamov istedadlıdır? Bəs nə təhər olub qələmi qoyub tüfəng götürüb, tüfəngi qoyub – qələmi?.. Özü də düz otuz ildir bu ağır şöbəyə rəhbərlik edir. (Qulamov yerində qurcalanır.) İncimə Qulamov, Harayxanım hərdən sözün düzünü deyir. Lap götürək bizim bu İmanın özünü, redaktoru deyirəm də... İstedadına görə redaktor olub? Eh, yox, canım, sizlər köhnə kadrların qiymətini bilməzsünüz...

Günay. Deyəsən, sizə mənasız gəlir mənim sözlərim...

Məmiş. Bu son vaxtlar belə, yaman qərribə olubsan e, elə bil ingiliscə danışırısan...

Məmiş telefonun dəstəyini götürüb nömrə yığır.

Qulamov. Şahin!.. Oxudum. Sən heç bilirsən kimə satışırsan?

Şahin. Mən heç kəsə satışmamışam.

Qulamov. Tutaq ki, kritikovat eləyibsen. Heç bilirsənmi o kimdir? Salahov...

Məmiş (*dəstəyi telefonun üstünə atır. Qulamovun sözünü kəsərək*). Salahov? Hı-hı... Doğrudan, Salahovdandır? Hı-hı-hı...

Qulamov. Onun şəhər dolusu adı-sanı var, bala.

Şahin. Adlı-sanlı adamı tənqid etmək olmaz?

Məmiş. Salahovu tənqid? Hı-hı-hı...

Şahin. Mən xahiş edirəm, yazının özündən danışın.

Qulamov. Lap özünə keçək; bu nə formadır – “satirik qələmlə?”

Şahin. Forma deyil, janrdır.

Qulamov. Sən deyən olsun. İstəyibsen felyeton yazasan, çıxmayıb.

Şahin. Siz materiala əməlli-başlı baxın. Görünür... Xahiş edirəm, yenidən oxuyasınız. (*Günay əlindəki jurnalı bir tərəfə atıb Şahinə baxır.*)

Qulamov. Yox, balam, indiki cavanların tərbiyəsində hələ görməli çox iş var. Sən bilirsən, Veli Qulamoviç kimdir? Mən qələmi qoyub tüfəng götürmüşəm, tüfəngi qoyub qələm götürmüşəm. Mən müharibədə Mozdokacan gedib çıxmışam.

Şahin. Bu dediklərinizin o materiala heç bir dəxli yoxdur!

Qulamov. Sən bilirsən Salahov kimdir?

Şahin. Saat zavodunun baş direktoru. İstehsal etdiyi saatlar tökülüb qalıb mağazalarda.

Qulamov. Bilirsən, neçə dəfə keçici bayraq alıb?

Şahin. Bayraqların da o materiala dəxli yoxdur, orda tamam başqa məsələlər qaldırılıb.

Harayxanım qapının ağzında görünür.

Qulamov. Bilirsən, neçə orden-medalı var?

Şahin. O barədə də yazmışam.

Qulamov. Və nəhayət, o zavodu Salahov təşkil edib.

Şahin. O da qeyd olunub.

Qulamov. O boyda kişini birdən-birə... Yox, redaktor razı olmaz buna.

Şahin. Siz öz fikrinizi deyın.

Qulamov. Mənim fikrimcə, bu yazını bür-bük, at o zibil qabına.

Şahin. Nə üçün?

Qulamov. Çünki o kol biz girən kol deyil.

Şahin. Mən xahiş edirəm, bir də oxuyun, heç nədən çekinməyin, yazının altında mənim imzamdır, siz niyə qorxursunuz?

Şahin çıxır.

Qulamov. Nə yaman kapriz eləyir, bu gədə. Kimə arxalanır belə?

Harayxanım (*qapı ağzından*). Deyirlər, pedaqoji institutun direktorunu da o çıxartdırıb işdən.

Telefon zəng çalır.

Qulamov. Bəli, redaksiyadır... Kimdir soruşan onu? Həsən-ağa Sailoviç? Bu saat, bu saat Həsən-ağa Sailoviç... Bu dəqiqə yüyürüm çağırım... Şahin, Şahin!

Harayxanım. Şahin...

Qulamov. Həsən-ağa Sailoviç çağırır...

Şahin. Dayım? (*Dəstəyi götürür.*) Salam, dayı, necəsen? Hələ işə təzə başlayıram. Bağışla, dayı... Baş üstə, gələrəm... (*Dəstəyi yerinə qoyur. Otaqdan çıxır.*)

Məmiş. Gördün?

Qulamov. Nəyi?

Məmiş. Dəvəni. Onunçün dingildəyir də. Sadıqov kimi dayısı olan niyə dingildəməsin.

Günay. O, şəhər partiya komitəsinin birinci katibi Sadıqov idi?

Məmiş. Bes necə?

Qulamov. Vay dedə, vay...

Məmiş. Qazın yatdı deyəsən, Qulamov?

Harayxanım. Qulamov, qurbağa gölünə daş atdılar?

Şahin daxil olur.

Qulamov. Şahin bala, məqaləni bir də oxudum. Çox sərtidir. Bir az yumşaltmaq lazımdır.

Şahin. Nəyi?

Qulamov. Məsələn, deyirsən ki, "Zavod yüksək keyfiyyətli musiqili saatlar istehsal edə bilər..." Belə yaramaz axı... Bizim saat zavoduna hansı saatin istehsalı tapşırılsa, onu da istehsal edir...

Şahin. Bəs təşəbbüskarlıq? Mən sənədlərə baxmışam. Neçə dəfə zavoda yeni model təklif edilib, müdiriyyət hər dəfə bir bəhanə gətirib, qəbul etməyib.

Məmiş. Kişinin oğlu düz deyir də, hələ yumşaq yazıb, mən olsaydım, yandırmışdım atalarını.

Günay. Yağmasan da guruldayırsan, ay Məmiş!

Qulamov. Bunlar hamısı problematiki məsələlərdir.

Şahin. Problematik məsələlər bəs qəzetdə qaldırılmasın, harada deyilsin? Materialı təqdim edin redaktora.

Qulamov. Elə bilirsen, redaktor oxumaqla bir şey dəyişəcək?

Məmiş. Dəyişər də, dəyişməz də... Baxır qormutuna...

Şahin. Mən bilmirəm nə dəyişməlidir? Onu bilirəm ki, redaktor da, qəzetin əməkdaşları da hər hansı bir görkəmli adamı yeri gələndə tənqid etməkdən çəkinməməlidir. Açıq, düppəduz tənqid adamın ən yaxın dostudur. Tənqid adamları işdən çıxarmaq, ya başqa cəza vermək üçün deyil. Mən bu yazıda da qarşıma elə məqsəd qoymamışam. Salahov bəlkə də vəzifəsində qala bilər, düş-düyü vəziyyətdən çıxmaq üçün özündə hüner tapsa.

Məmişov. Salahov – bataqlıq? (*Şaqqanaq çəkib gülür.*)

Şahin. Gülməli nə var ki? Əksinə, kədərəlmək lazımdır. Salahov ağıl-qaralı məhsul istehsal edərək dövlət planlarını doldurub, deputat olub, hökumət mükafatları alıb... Hətta el də onu müdrik adam kimi tanıyıb. Əslində isə... Dövlətin ona etibar etdiyi saat zavoduna dərin bir quyu qazıb, birçə basdırmanı tapılırmı.

Qulamov. Qurbanırsən sənə imzam da, qolum da. Günay xanım, sən də qolla.

Günay heveslə gəlib qol çəkir.

Qulamov. Buyur, oğlum, çatdır redaktora...

Günay (*hiss ediləcək dərəcədə kinayə ilə*). Bizim şöbədə yeganə rəhbərlikdir, yoldaş Qulamov dedi, qurtardı, getdi...

Qulamov. Da, u nas yedinoye rukovodstvo.

Günay. Mən apararam...

Məmiş təəccüblə onun arxasınca baxır.

Məmiş (*Günayın arxasınca*). Yenə keçdi ingiliscəyə...

İşıq söndür. Məmiş və Qulamov müxtəlif poçtlara məktub atırlar.
İşıq yanır. Yenə həmin səhnə. Axşam çağdır.

Günay. Biz işdən gedirik, sən gəlirsən... Bütün günü harada idin?

Şahin. Redaktor çağırmışdı. Amma nədənsə, yazıdan söz salmadı. Dedi ki, sabah gedib Salahovla görüşməliyəm.

Günay. Nəyə görə?

Şahin. Elə mən də dedim, bu görüşün nə mənası?.. Yəqin mənə sizin şöbədən dəyişəcəklər...

Günay. Dəyişəcəklər? Hara?

Şahin. Təbliğət şöbəsinə. Redaktor o şöbə ilə əlaqədar mənə iş tapşırıb.

Günay. Mən elə belə də bilirdim. Səni rahat işləməyə qoymayacaqlar. Şöbədən-şöbəyə atacaqlar. Möhkəm ol, Şahin. Kişinin mübarizədən qaçması dəhşətlidir, rüsvayçılıqdır. İstər qoca olsun, istər cavan, fərqi yoxdur. Kişi geriye çəkiləcəksə, heç mübarizəyə girməyə yaxşıdır.

Şahin.

Dilxor qaya, lal şələlə,
Bulanıq bir çay olmaram.
Gülsüz bahar, barsız payız,
Çən-dumanlı yay olmaram.

Söz zirvəsi – bir uca dağ,
Ömür – qısa...
Təzə bax!
Arabası sınıq-salxaq
Yolçulara tay olmaram.

Günay. Eh, Şahin, Şahin. İstərdim ki, sən həmişə belə kəsərli, inadlı, beləcə əqidəndən, yolundan dönməz qalasan. Çox istərdim. Amma təəssüf ki, mümkün deyil.

Şahin. Niyə mümkün deyil?

Günay. Həyat öz işini görür, illər öz hökmünü verir, poladı da muma döndərir.

Şahin. Mən həmişə belə qalacağam, Günay. Bilirəm, bu yolda mənə çox bəd üzlər qarşılayacaq, nadanlıqlarla üzləşəcəyəm, təəcübələr, istehzalar, kinayələr içiylə addımlayacağam... Bəlkə də qazancımdan çox itirəcəyəm, nə bilim? Amma həmişə belə qalacağam, üzü dönüklərin, əhdinə vəfasızların acığına belə qalacağam, onlara sübut edəcəyəm ki, belə yaşamaq mümkündür, əsil həyat elə budur, əsil yaradıcılıq da...

Günay. İndi sənəin yanında olmaq istərdim, Şahin.

Şahin. Neçə yaş böyüksən məndən?

Günay. Doqquz yaş.

Şahin. Deməli, eyni onilliyin uşaqlarıyıq, eyni nəsilədən, lap başlıcası, eyni zamanın övladları, (gülə-gülə) eyni şəhərin sakinləri, eyni redaksiyanın əməkdaşlarıyıq.

Günay. Bacarsan, belə qal, Şahin, mənim acığıma belə qal... Hamıya sübut et ki...

Şahin. Bəs sən niyə belə qalmadın?

Günay. Mən qala bilmədim. İlk dəfə bura qədəm qoyanda elə bildirdim ki, məbədə gedirəm. Görən olmasaydı, bu binanın qara divarlarını öpə-öpə yalayardım. Gəldim. Bura ilk baxışda mənə kif basmış, səliqə-sahmansız bir arxivə xatırlatdı, sonra adı qocalar evinə oxşadı, sonra... nadanlar və fırıldaqçılar yuvasına döndü, məbədə çönüb oldu kif basmış arxiv, ölümünü gözəleyen qocalar evi, nadanlar, fırıldaqçılar yuvası... Hər gün işdən sonra mənə evədek bir dəstə yola salardı. Bütün şöbələrdən xahiş edərdilər ki, onlar üçün yazım... Nə üçün? Dərhal başa düşdüm ki, onları maraqlandıran mənim yazım, təfəkkürüm, aqlım deyil, bədənəmdir, gözəlliyimdir, nə bilim, nəyimdir... Bircə anda mən iyrendim hamısından. Təcili əre getmək lazım idi, getdim rastıma çıxan bir mühəndisə. Sonralar şayiələr yaydılar ki, guya o, mənə layiq deyil. Əgər bu sözləri səmimiyyətlə desəydilər, qaşlarımı çatıb fikirləşərdim, hətta qəlbimdə onlara rəğbət oyanardı. Amma qısqanclıqdan, daha doğrusu, paxıllıqdan belə deyirdilər. Yenidən iyrendim onlardan, əvvəlcə vuruşmaq istədim, sonra gördüm ki, hamısı həşəratdır, hamısı dalda bir-birinin anasına söyüb üzə öpüşənlərdir. Gördüm ki, burda sənət naminə müqəddəs heç nə yoxdur. Biri əvvəllər mühasib işləyib,

biri bazar müdiri, biri restoran direktoru olub, biri kababçı... Arada bir vaxt lap bezmişdim hər şeydən, istədim gedim məktəblərin birində müəllim işləyim, maarif şöbəsində dedilər ki, olmaz, ixtisas təhsilin yoxdur. Qəzetdə işləməlisən. "İşləməlisən!" Yaratmasan da olar, sadəcə işləməlisən!.. Bəs bunların görsən ixtisas təhsili nədir? "İşləməlisən!" Axtarış tələb olunmur, yanmaq tələb olunmur, sadəcə işləməlisən! Mən də birdəfəlik tüpürdüm hər şeyə, başladım işləməyə. Mən bilirəm, başqa redaksiyaların hamısı belə deyildir, çoxunda işə yanan, vicdanlı, namuslu jurnalistlər çalışır. Bunların işə... Elə bil reseptlə tapıb gətirmisən hamısını. Ona görə mən də alışdım buranın ab-havasına: səhər doqquzda gəlirəm, bir-iki informasiya hazırlayıram, təzə jurnallara baxıram, saat beşdə çıxıb gedirəm evimə... Gecə növbətçisiyəmsə, Harayxanım demiş-kən, səhərdəək hər f qovuram...

Şahin. Açıq danışığın üçün ucaldın. Amma bilmirəm, sənə qınayım, ya bağışlayım?

Günay. Qına! Qına mənə, Şahin! Bağışlanmaqdan zəhləm gedir. Bağışlanmaq istəmək sadəcə ummaq kimi bir şeydir. Yənə qınamaq yaxşıdır, qına, qına və and iç ki, həmişə belə qalacağsan.

Şahin. Kişilər and içməz. Kim and içirsə, onun səmimiyyətinə şübhələnilirəm.

Günay. Sən görək bura bir az tez gələydin, onda ki, mən də sən idim. Bəlkə mən gec gələydim, ikimiz bir olsaydıq, onda gücümüz çatardı bu zəlzələyə.

Şahin. Biz ki, bir yerdəyik.

Günay. "Kişilər and içməz. Kim and içsə onun səmimiyyətinə şübhələnilirəm..." Nə gözəl səslənir! Kişilər görək öz yollarından dönməz olalar. Bayaq da dedim, kişi geri çəkələcəksə, heç bir mübarizəyə girişməyə yaxşıdır. Bilmirəm, nədənsə köhnə həyətimiz düşdü yadıma.

Şahin. Danış, danış, köhnə həyətləri unutmaq olmur...

Günay. Tez-tez orda pəzəvəng oğlan görünərdi. Qonşu məhəllədən idi. Bir dəfə bizim məhəllənin bir dəstə oğlanını təkbəsinə döydü. Döydü və sonra çağırdı: "Sleduyuşee!.." Sonralar daha tez-tez görünərdi bizim həyətdə, gələn kimi də istehzayla bağırardı: "Sleduyuşee!.." Bir gün ortayaşlı bir qonşumuz çıxdı onun qabağına, sakitcə, lal-dinməz yaxınlaşdı, sonra onun ağız-

burnunun qanını bir-birinə qatdı, tirtap eləyib uzatdı yerə. Pəzəvəng oğlan huşunu itirdi, üzünə su çiledik, sonra özünə gəlib qaçmağa başladı. Elə qaçırdı ki... Elə bil ilan ağzından qurbağa qurtarmışdı. Bu vaxt bir qoca arvad qulağına pıçıldadı ki, o gədə məndən yana gəlirmiş bu heyətə. Qonşumuz bu məsələni eşidən kimi cumub onun üstünə. Heyfsiləndim ki, o pəzəvəngə bir sille çəkmədim, qəzəbdən əllərimin içi göynəyirdi. Sonralar neçə dəfə çıxdı qarşıma, hətta bir dəfə dalımca düşüb teatra da gəlmişdi. Havaxt görürdüm, onun yoluq cücə kimi qaçması yadıma düşürdü, qəhqəhəmi saxlaya bilmirdim... Bəlkə də...

Şahin. Deməli, mən də bir gün yoluq cücə kimi qaçaçağam?

Günay. Yox, deyəsən, bənzətməm bənzərsiz oldu. Bilirsən, o pəzəvəngin elə qaçması məni də ayıltı. Birdən mən də elə vəziyyətə düşərdim? Nəyəsə arxalanıb lovğalana bilərdim, sonra isə pəzəvəngin qaçışı mənim də qarşıma çıxardı, ayıltı o məni, yaman ayıltı.

Şahin. O pəzəvəng ağlının ucundan səni itiribdir... Mənimlə... itirməyə heç nəyim yoxdur. Bir də cavan olsam da... Sifətimi küləklər çox döyəcləyib, bərkimişəm. Mən öz prinsiplərimi heç nəyə qurban verməyəcəyəm, sən buna əmin ol!

Günay. Deyirsən, redaktor yeni iş tapşırıb sənə?

Şahin. Anonim məktub gəlib, hamam müdiri haqqında. Çağırışam, indi gələcək... Bəlkə də gəlib... Bayıra baxım... (Gedir.)

Günay. Mən həmişə möcüzəyə inanmışam,

Özüm də bir xoş möcüzə yaratmaqçün
Taleimin başına çox dolanmışam.

Sənin gəlişin həqiqətən möcüzədir, Şahin. Amma niyə belə gec gəldin? Axı, mən səni çoxdan axtarırdım. Mən indi etinasız keçib getdiyim yolları bir də geri qayıda bilərəmmi? Əgər qayıtsam, buna necə baxarlar? Axı, məni daha başqa cürə tanıyırlar; hər cür eybəcərliyi görüb susa bilən bir qadın... Bəli, mənə toxunmurlarsa, yalnız susmalıyam.

Niyə belə gec gəldin? Bu, nədir, məndə qərribə hisslər oyanıbdir? Özünü ələ al, köhnə idealist, özünü ələ al. Belə yaraşmaz sənə, sən anasan, qızın da bugün-sabah məktəbə gedəcək... Bir də axı, özündən niyə küyə düşürsən? Sən kimsən indi? Bütün arzuları, əməlləri

pensiyaya çıxmış bir müqəvvə?! Elə müqəvvə olubsan ki, gözəlliyin də buz bağlayıbdir. (Bir kişi daxil olur.) Niyə belə gec gəldin?

Mirzəqulu. Mən burdayam...

Günay. Sizə kim lazımdır?

Mirzəqulu. Deyir, məni bura çağırıblar, komxozun müdiri zəng eləmişdi. Ay bələm, axı, mən hara, bura hara?

Şahin (gəlir). Mirzəqulu sizsiniz?

Mirzəqulu. Bəli, hamamın direktoru...

Şahin. Sizi mən çağırışam, buyurun əyləşin...

Günay. Mən getdim, Şahin...

Çıxır.

Mirzəqulu. Xeyir ola, qadam, mən hara, qəzet hara? Yoxsa hamamdan şikayət yazıblar, neyləyim, Allah kaçaqar Bədəlin evini yıxsın, zalım oğlu qurşanıb içkiyə, bir gün işə çıxmır, bir gün kefli gəlir, bir gün odu elə vurur ki, katiol partlayır.

Şahin. Burda bir məktub var.

Mirzəqulu. Yoxsa kassir Məddimquludandır. Bacarmıram, qadam, vallah-billah onunla bacarmıram. 40 qəpiklik nömrə biletlərini bir manata satır, 15 qəpiklik obşə biletləri bir abbasiya. Dəfələrlə demişəm, danlamışam. Cavabı da budur ki, bir çədən külfətim var, necə dolandırım? O gün öz müdirimizə də demişəm, hamamların hamısında kassir arvad xeylağıdır. Deyirəm, biz də bir arvad götürək, qurtarsın getsin. Arvadlar insafli olurlar.

Şahin. Elə bizə gələn məktub da arvad haqqındadır, Mirzəqulu kişi.

Mirzəqulu. Yoxsa keçən şənbə hamamda düşən arvad davasından yazıblar? Nə edim, içəri girib ayıra bilməzdim ki, hamısı lüt idi.

Şahin. Bu məktubda yazıblar ki, siz antipodsunuz...

Mirzəqulu. O nə olan şeydir, qadam?

Şahin. Antipod? Yeni ölkəmizə, cəmiyyətimizə, quruluşumuza yad adam. Yeni sizin hərəkətləriniz mənəvi ideallarımıza ziddir...

Mirzəqulu. Bunu hansı bir oğraş yazıb, qadam? Mən qabırğamın birini Hitlerlə vuruşanda qoyub gəlmişəm. Bir kəsin quyruğunu tapdamamışam. Bu kimdir belə şəxsiqərəzlik edir mənimlə?

Məmiş (*gəlir*). Salam. Boy, Mirzəqulu kişi, salam! Salam! Xoş gəlmisən. (*Öpüşür.*)

Mirzəqulu. Məmiş müəllim məni yaxşı tanıyır. Neçə ildir bu qəzetdə külüng vurur. Məmiş, sən atan Mıkkının goru, heç indiyə qədər məndən şikayət-filan eşitmisən?

Məmiş. A tövbə... a tövbə...

Mirzəqulu. Hansı oğraşa götürüb yazıb ki, mən anti... ant... nəyəm?

Məmiş. Pod? Nə deyirsiniz, deyin, indi dünyada yaxşı adam azdır...

Şahin. Bu məktubda yazıblar ki, sizin iki arvadınız var. Biri burada, biri kənddə. Kənddəkindən üç uşağınız var. İkisi institutda oxuyur, biri doqquzuncu sinifdə. Onlara görüm-baxım eləmirsiniz. Bir köpük də pul göndərmirsiniz.

Mirzəqulu. Deynən, yalançının atası it ilə yatsın. Mən onlara, mən onları... mən heç bir arvad-zad tanımıram...

Şahin. Demək, sizin iki arvadınız yoxdur.

Mirzəqulu. Qadam, mən dəliyəm, ya başıma at təpib, nədir, bilmirəm ki, bu, Sovet hökumətidir?.. Bizdə belə şey-zad olmaz... Bir də indi adam heç bir arvadı saxlaya bilmir, gəl-gör, iki ola...

Məmiş. Düz deyir, neyləyir iki arvadı?

Şahin. Demək, sizə şər atıblar?

Mirzəqulu. Axı, kim yazıb onu ey?

Şahin. Məktub imzasızdır...

Məmiş. Pah atonnan. Bu imzasız məktublar milleti qırdı, qabağını alan da yoxdur.

Şahin. Mirzəqulu kişi, demək, bu məktub yalandır?

Mirzəqulu (*əlini onun üzünə vurur*). Bu sən öləsən, şərdir. Kimsə mənə badalaq vurur. Oğlumun meyitini görüm, əgər orda bir həqiqət varsa...

Şahin. Mən sizə inanıram. And içməyin.

Mirzəqulu. Başqa sözün yoxdursa, gedim?

Şahin. Buyurun, buyurun...

Mirzəqulu. Sağ olun! Məmiş müəllim, çoxdandır hamama gəlmirsən... Sabah işləyəcəyik... Gəl bir nömre verim.

Məmiş. Ta evdə çimirəm, Mirzəqulu, payın artıq olsun.

Mirzəqulu. Bax da... (*Gedir.*)

Məmiş. Çox yaxşı adamdır. Xeyirxah, əliaçıq...

Şahin. Bu məktub haqqında siz nə deyirsiniz?

Məmiş. Kimin qüsuru yoxdur ki... Hər bir şeyin bazıdır. Bu da yəqin...

Şahin. Bəs niyə mənə and verdi?

Məmiş. O, Qulamovun qohumudur, məsləhət görmürəm girsən bu işə.

Şahin. Demək ikiarvadlıdır?

Məmiş. Mənim adım olmasın, tülküdür. Bax, bunu mən demədim ha... Üzləşdirsən boynuma almayacağam... Madam ki, redaktor bu işi sənə tapşırıb, əməlli-başlı yoxla. Get kəndə, sovet sədrini gör, camaatla danış... həqiqəti bilərsən...

Şahin. Xoruzlu kəndi buradan çox uzaqdır?

Məmiş. Dağın dəlindədir. Yeddi kilometr olar. Gedək bir kabab yeyək...

Şahin. Sağ olun.

Məmiş. Onda mən acam. Gedim.

Məmiş gedir. Şahin məktuba baxır. Mirzəqulu qayıdır.

Mirzəqulu. Məmişin getdiyini görüb qayıtdım, qadam. Sözün açığını deyim, qadam. Məmişin çoxdan mənim yerimdə gözü var. Deyirəm, vallah, nə bilmək olar. Bəlkə...

Şahin. Yaxşı deyil, Mirzəqulu kişi, ayıbdır. Qəzet işçiləri ən təmiz, ən qərəzsiz adamlardır. Onlar öz qələmləri ilə xeyir işləri tərənnüm edirlər, şər işlərin vaxtında qarşısını alırlar...

Mirzəqulu. Görürəm, sən yaxşı oğlansan, qadam. Özün də bura deyəsən, təzə gəlmisən. Bizdə dedi-qodu çoxdur. Nahaq yere adımızı deməqoq qoymayıblar. Mən sənə düzünü deyəcəyəm. Hə, belə bir qələtim var. Cavanlıq xətasıdır. Xoruzluda kəbinsiz-filansız arvad saxlayıram. Amma mən uşaqlarıma baxıram. İki oğlum. institutda, hər ay onlara pul göndərirəm. Burda isə qızım nə istəyir, alıram.

Şahin. Bəs şəhərdə sizin uşaqlarınız yoxdur?

Mirzəqulu. Var. Burdakı arvadım qohumdur. Uşaq vaxtı göbəkkəsməm imiş. Sonra da zorla dedilər ki, almalısan. Mən onu istəmərdim.

Şahin. Neyçün ayrılırsınız?

Mirzəqulu. Mən bu yaşında daha şərə düşə bilmərəm. Bir də qohumluq haqqı var boynumda. Bəs mən elə onların pulu ilə, var-dövləti ilə o arvadı saxlayıram də...

Şahin. Onlar bundan xəbərsizdir?

Mirzəqulu. Əlbəttə, sən gəl bu işi açıb-ağartma. Mən də xəcalətimdən çıxaram.

Şahin. Necə?

Mirzəqulu. Cavan oğlansan, yeni sənə də xərclik lazımdır, pul lazımdır. *(Pul çıxarır.)* Al bunu...

Şahin. Saxla, Mirzəqulu kişi... Sənə kim deyib ki, mən belə işlərlə məşğulam?

Mirzəqulu. Heç kim.

Şahin. Bəlkə şəhərdə danışan var.

Mirzəqulu. İnsafən, yox...

Şahin. Bəlkə biri deyib ki, mənə pul verəsiniz.

Mirzəqulu. Yox, yox.

Şahin. Bəs onda sən nə cümlələri mənə təhqir edirsən? Bu nə puldur?

Mirzəqulu. Azdır?

Şahin. Bu saat milisə zəng vuracağam, gəlib səni aparsınlar. Mənə rüşvət təklif etdiyinə görə. Bir ildən üç ilə kimi həbsin var. *(Pulu onun üzünə çırpır.)*

Mirzəqulu. Bu nədir, dəlisen, nəsen? Qadam, puldur, istəmirsən, istəmə. Daha milis nəyə lazımdır?

Şahin. Götür, özün də rədd ol burdan. Səni ifşa eləməsəm...

Mirzəqulu. Yaxşı, yaxşı...

Şahin. Çıx burdan, çıx...

Mirzəqulu qaçaraq çıxır, bir an sonra pərdə qabağında Qulamovla görüşürlər.

Mirzəqulu. Bu zırramanın biridir ki, hə, hə, qadam, nə hır qanır, nə zır...

Qulamov. Korlamısan işləri Mirzəqulu, heç bilirsən o kimdir? Birincinin bacısı oğludur... Batdıq...

Mirzəqulu. Qohum deyilsən, kömək elə...

Qulamov. Görək redaktoru görə. Yığım onları aparım Zənginin qırağına kababa.

Mirzəqulu. Nə lazımsa, çəkinmə, xərci mənim boynuma.

Qulamov şöbəyə daxil olur.

Qulamov. Şahin bala, bəri gəl, sənə bir işim düşüb. Bir Allah şahiddir ki, mən Həsənəğa Sailoviçin xətrini nə qədər istəyirəm...

Şahin. Amma xahiş edirəm, yaradıcılıq məsələlərində heç vaxt mənə güzəşt etməyəsiniz. Dayım da məndən həmişə belə tələb edir.

Qulamov. Allah onu bizim başımızın üstündən əskik eləməsin...

Şahin *(Qulamovun son sözlərinə təəccüblənir)*. Buyurun, xahişinizi deyın...

Qulamov. Bizim voyenkom bir az başdan xarab adamdır. Düz beş aydır, məni süründürür. Tay-tuşlarımın hamısına kitabça verib, mənə yox... Dayımın dostudur, desə, onu eşidər.

Şahin. Nə kitabça?

Qulamov. Müharibə veteranı kitabçası. Mən, axı, qələmi qoyub, tufəngi götürmüşəm, tufəngi qoyub. qələm...

Şahin. Deyərəm...

Qulamov. Allah səndən razı olsun. Bir xahişim də var. Dünən sənin yanında Mirzəqulu adlı bir nəfər olub... O, mənim babamın qardaşı qızının qız nəvəsinin oğludur. Özü də yaxşı adamdır. Onunla işin olmasın.

Şahin. Vəli Qulamoviç, o məni təhqir edib. Mənə rüşvət...

Qulamov. Ay namərd, ay axmaq... Hələ dedim ona, belə şeylər etməzlər, xüsusilə adam yanında.

Şahin. Mən əvvəl onun səmimiyyətinə inandım. Sonra gördüm yox... xalis riyakardır. Xoruzluya getmişdim. Arvadı göz yaş axıdır. Deyir, həqiqətən onlara kömək etmir. Faktın özü biabırçılıqdır. O boyda uşaqları öz üstünə yazdırmayıb.

Məmiş. Düz deyir də kişinin oğlu, Mirzəqulu kimilərin atasını yandırmaq lazımdır.

Qulamov. Sən sus, Məmiş, xahiş olunur, sus!

Məmiş. Niyə, səsimi alıblar?

Qulamov. Mən xahiş edirəm, Şahin, bu işi xoşluqla yola ver. Qırx ildir ki, hamı mənə hörmət edib... Sözüümü yerə salmayıblar. Eh, kimlər gəlib, kimlər gedib... Güləli Xansuvaroviç deyirdi ki, Qulamov, sən jurnalistliyin dalınca düşməsəydin, indi bir ölkənin prezidentiydin...

Şahin. Güləli Xansuvaroviç kimdir?

Günay. Məktublar şöbəsinin keçmiş müdiri.

Qulamov. Qabağından yeyən deyildi, əvvəllər raykom olmuşdu, bizdə neçə il işlədi, sonra pensiyaya çıxıb Zənginin kənarında kababxana açdı. Gedərək bir gün, Şahin bala, əla kabab verir... Səmədağa Şıxliyeviç heç hamama da mənsiz getməzdi.

Şahin. O kimdir?

Məmiş. Keçmiş redaktordur.

Qulamov. Rəhmətlik deyərdi ki, bu qəzetin üç sütunu var: mən, sən, bir də Qəşəm. Bu sütunlardan biri uça, hər şey məhv olub gedər.

Şahin. Qəşəm kimdir?

Məmiş. Şofer.

Qulamov. Əbdül Həmidoviç deyərdi ki... kolbasanı həmişə növbəsi çox olan dükandan alın.

Şahin. Elə niyə?

Qulamov. Çünki müştərisi basabas olan mağazada kolbasa qalıb xarab olmaz. Eh, kimlər gəlib, kimlər gedib.

Məmiş. Rehim Caxidoviç deyərdi ki, aranın ən yaxşı zakus-kası çaydır. Rehim Caxidoviç deyərdi ki...

Nərgiz (gəlir). Шахин, к редактору, пожалуйста.

Qulamov. Necəsən, seyrən?

Nərgiz. Я прошу не называйте меня "джейраном". Ненавижу, сколько раз можно предупредить? (Şahinə) Ну, как живёшь парен? Не скучно тебя в этом душном отделе...

Məmiş. Skuçno, skuçno, o da necə! Sənə də çatdı o xəbər? (Qulamova göz vurur) O saat girdi gədən qılığına.

Nərgiz. Чро?

Şahinlə katibə gedirlər.

Qulamov. Yanan oda niyə yağ atırsan, Məmiş? Məqsədin nədir? Mən Şahini yola gətirirəm, sən isə...

Məmiş. Mən nə dedim, Vəlican?

Qulamov. Bilmirəm, mənim niyə çörəyimin duzu yoxdur da. Bir yadına sal, sən kim idin, Məmiş. Adi bir mühasib köməkçisi. Səhər işini görürdün, axşam da dostlarınla ya nerd atırdın, ya da kart oynayırdın. Elə deyil?

Məmiş. Yənə?

Qulamov. Səni gətirib adam eləmədim? Bu boyda qəzetdə yer vermədim?.. Nahaq, nahaq, mən səni pirə aparıb and içdirmədim... Görək and içdirəydin ki, mənə xəyanət etməyəcəksən.

Məmiş. Mən səni çox sevirəm, Vəlican.

Qulamov. Başına dəysin sən sevməyin... Ayağımı bayıra qoyan kimi başlayırsan arvad kimi dalımca qara yaxmağa.

Məmiş. Mən qələt eləyərəm, Vəlican!

Qulamov. Çörəyi tapdamazlar, bala. Adama qənim olar.

Məmiş. Arxayın ol, sən yerində gözüm yoxdur.

Qulamov. Sən xərcəng kimi beş yerə birdən qol atırsan. Bir gözün burdadır, biri QAI-də, biri hamamda, biri nə bilim, harda... Mənim qohumumu yıxmaq istəyirsən ki, yerinə keçəsən?

Məmiş. Sən qohumun antipodudur!

Qulamov. Bəs sən kimsən? Anonimçi! Onun-bunun paxıllığını çəkən... özgeyin gözündə qılı seçib, öz gözündə tiri görməyən! Əsil antipod sən özünsən.

Məmiş. Ağzımı açdırma. Mən SSRİ Jurnalistlər İttifaqının üzvüyəm, üç dəfə sosializm yarış qalibi zəncə almişəm, iki dəfə redaktorun pul mükafatına, bir dəfə təşəkkürünə layiq görülmüşəm. Altı dəfə mestkom üzvü seçilmişəm, dörd ay beş gün onun sədri işləmişəm. Suda-zada düşməmişəm. Xaricdə heç tanışım da yoxdur. Mənə antipod deyirsən... oy... oy... ürəyim... ürəyim... oy...

Harayxanım (gəlir). Nə olub, Məmiş, yənə ürəyindir?

Məmiş. Mənə bir validol...

Harayxanım. Balam, nəyi bölə bilmirsiniz? Vəli Qulamoviç, bir aydı burada yox idin, qulağımız əcəb dinc idi. Yənə gəldin başladın hay-küyə. Nə istəyirsən bu yazıq Məmişdən?.. Qoy bir iclas olsun, durub sağına-soluna döşəyəcəyəm vallah... bu saat Məmiş, bu saat dərman gətirirəm. (Çıxır.)

Məmiş ayağa qalxıb qımışa-qımışa otaqdan çıxır.

Şahin Redaktorun qəbul otağına daxil olur.

Nərgiz (gülümsəyərək). Бурное оживление, да?

Şahin. Аплодисменты не ожидаются?

Nərgiz. Здесь попечину дают.

Şahin. Умеют?

Şahin redaktorun otağına daxil olur.

Redaktor. Mən üç gündür sənə deyirəm, saat zavoduna get...
Nə üçün getmirsən, Şahin?

Şahin. Tapşırdığınız anonim məktubla məşğul idim, İman Mustafayev.

Redaktor. Onu tez bağlamaq lazımdır.

Şahin. Mən sizi başa düşürəm.

Redaktor. At o yana, görmürsən, paxıllıqdır...

Şahin. Mən hər şeyi dərinləndirən yoxlamışam, İman Mustafayev. Belə adam ifşa olunmağa layiqdir.

Redaktor. Bəh, bəh, bizim daha ayrı dərdimiz yoxdur. Hər məktuba görə məqalə yazsaq, gündə gerek beş qəzet buraxaq.

Şahin. Burada insan taleyindən söhbət gedir, İman Mustafayev. Təəccüb edirəm, siz mənə iş tapşırırsınız, sonra da sözünüzü...

Redaktor. Hər işin dalınca çox düşməzlər.

Şahin. Bu, bizim gündəlik işimizdir? Saat zavodunda yazdığım məqalə hələ çapa imzalanmayıb. İndi də təhrik edirsiniz ki, yenə ora getməliyəm. Nə üçün?

Redaktor. Sən ora getməliyənsən, Şahin, Salahovu mütləq görməliyənsən.

Şahin. Yenə deyirəm, əgər hər şey aydınsa, bu görüşün məqsədi nədir?

Redaktor. Həyatın öz qaydaları var. Bu qaydaların çoxu no qanun kitabına düşüb, nə adamlara verilən səlahiyyət dəftərinə. Mən redaktoram, amma qəzetimdə Salahovu tənqid edəndən qabaq, gerek onunla mütləq görüşəm, çünki uşaqlıq yoldaşıyıq. Aldərə kəndindən başlamış Moskvayadək neçə məktəbdə bir partada oturmuşuq.

Şahin. Yaxşı, bəs mənim onunla söhbətim nə mövzuda olmalıdır?

Redaktor. Oyundan qabaq rəqiblər də səmimiyyətlə əl tutub görüşürlər.

Şahin. Amma bu "səmimi görüşün" oyunun nəticəsinə heç bir dəxli yoxdur.

Şahin redaktorun kabinetindən çıxır, qulaqlarında
Günayın sözləri səslənir, qəbul otağında Nərgizlə üzləşir.

Günayın səsi. Burada sənət naminə müqəddəs heç nə yoxdur. Biri əvvəllər mühasib işləyib, biri bazar müdiri, biri restoran direktoru olub, biri kababçı...

Nərgiz. Шахин, вы университет закончили, да?

Şahin. Да.

Nərgiz. Вы проходили дипломатику?

Şahin. К счастью, нет.

Nərgiz. А почему "к счастью?"

Şahin. Потому что, сейчас самое мудрое дипломатией говорит правду.

Nərgiz (təəccüblə). Неужели?

Şahin. Bəli! Yaxşı ki, belədir.

Nərgiz. Minnətdaram sənə, Şahin.

Şahin. Nə üçün?

Nərgiz (alındakı kitabı açaraq). Burada bir söz var... "У каждого светика своё благоухание". Как это сказать на азербайджанском? Hər gülün...

Şahin. Öz ətri var!

Nərgiz. Amma burada heç bir gül öz ətrini verməyəcək.

Şahin. Nə üçün?

Pərdə

İKİNCİ PƏRDƏ

Salahovun kabinet. Otaq genişdir, gözəl mebel qoyulmuşdur. Redaktor oturub, Salahov gəzinir.

Salahov. Hər uzun hicranın bir vüsalı olur. Bu da görüş nöqtəsi. Bu da mənim vüsalım! O, gəlir məni günahlandırmağa, sübut etməyə ki, direktor kimi daha bu stola layiq deyiləm, paslanmışam, müasir texnikadan, yəni istehsalat üsullarından xəbərsizəm... Mən nə etməliyəm?

Redaktor. Vuruşmalısan!

Salahov. Mümkün deyil.

Redaktor. Kim olduğunu da açıb ona deməliyənsən.

Salahov. Bəs tüpürməz üzümə? Deməz ki, atasın, bəs indiye kimi hansı deşikdə gizlənmışdin?

Selektor səslənir, Salahov düyməni əsəbi halda basır.

Katibənin səsi. Энвер Вердиевич, Вас...

Salahov (*onun sözünü kəsərək*). Меня ни с кем не соединяйте, не кого не пускайте ко мне и отключите все телефоны.

Katibənin səsi. Хорошо. Но Энвер Вердиевич... есть очень важное...

Salahov. Не ужели вы не поняли меня? Не понятно, что я сказал?! Вы не понимаете на русском?

Katibənin səsi. Понятно, Энвер Вердиевич...

Selektor susur. Pauza. Salahov selektorun düyməsini yenidən basır.

Redaktor. Doğrudan, mən səni heç belə bilməzdim. Yadımdadır, orta məktəbdə bir bülbül yuvası tapmışdıq. Ona xata toxunmasın deyə, gecə-gündüz qarovulunu çəkirdik. Bülbül öz balalarını yemləyəndə necə sevinirdik. Yadımdadır, bülbül köçüb gedəndə həttə ağladın da... Bəs necə olub, öz doğma balana bu qədər etinasız olmusan... Doğrudan, bu neçə ildə heç maraqlanmamısan onlarla?

Salahov. Anası qoydu ki?

Redaktor. Sən ki arif adamsan, necə olub indiye qədər katibin qohumu olduğunu bilməmişən... Heç özü də üzünə vurmayıb. Bəs o vaxtlar görüşməmişdiniz?

Salahov. Mehribanla toyumuz olanda gələ bilmədi. Teleqram ona çox gec çatmışdı. Harasa ezamiyyətə getmişdi.

Redaktor. İndiyə qədər üzünə heç nə vurmayıbsa, burada bir iş var. Zavodun yoxlanmasını Şahinə özü tapşırıb, bəlkə o səndən daha incə yolla intiqam almaq istəyir? Nə doğrasın aşına, o da çıxır qaşığına – demək istəyir?

Salahov. Bəlkə də... illər boyu dünyinə düşən iş bir nöqtədə açılar... Hər dramın bir finalı olur. Bu da mənim açılış nöqtəm, finalım!

Redaktor. Cabbarlı deyir: "Yerdən göyə küp düzsələr, bir-birinə bənd etsələr, altından birin çəksələr, onda gəl bax gup-pultuya!" Sənin başına bir iş gəlsə, növbə mənimdir. Hamı bilir

dostuq. Katibə də çatsa ki, hələ o vaxt Moskvada mən də səninlə oxumuşam, biabır olacağam. Deyəcək, necə dostsan ki, Ənvərin axmaq hərəkətlərinin qarşısını almamısan, Mehribanla ayrılarda ona mane olmamısan.

Salahov. İman, heç kəs bilməsə də, sən yaxşı bilirsən, mən axı, evli idim. Həm də axı... o, özü atdı məni!

Redaktor. Lap pis. Demək evli ola-ola yazıq qızı yoldan çıxartmısan. Lap dəhşət.

Salahov. Bəs hər gün səninlə restoranlarda yeyib-içəndə niyə soruşmurdun hardandır bu pullar, professor?

Redaktor. Demək, o zaman bizi Mehribanın puluyla qonaq edirdin?

Salahov. Mehribanın qardaşı elə onda da deyəsən yaxşı yerdə işləyirdi. Hamınız bilirdiniz, sən Allah, indi özünü uşaq kimi aparma, hamınız da mənə həsəd aparırdınız. Yəqin indiki katib qardaşı imiş. Hər ay ona hədiyyələr, çoxlu pul göndərirdi. Mən də kasıb uşaq, nə edəydim.

Redaktor. Demək, sən onu sevmirdin?

Salahov. Sevirəm, çox sevirəm! Evlənməyimiz tamam təsadüf oldu. Bir az sevgiyə başladı, bir az zarafatla. Yadımdadır, bir dəfə Qələbə bayramı münasibətilə Qorki adına parka getmişdik, 1957-ci ildə... Adama iki şüşə şampan içdik. Ordan qayıdanda, yolumu Mehribangilin yataqxanasına saldım. Gecə idi... Hamı yatmışdı...

Yataqxana, pəncərə qabağı.

Gənc Mehriban. Ənvər!

Gənc Ənvər. Gülüm, bülbülüm, canım, ciyərim.

Gənc Mehriban. Yenə keflisən?

Gənc Ənvər. Söz ver ki, bu gün mən deyənə "hə" deyəcəksən. Söz ver ki, "yox" eşitməyəcəyəm. Hə... bir az kefliyəm.

Bir azca kefliyəm bu axşam, gülüm,
Məni qarşılama soyuq baxışla.
İçdim ki, dərdimi söyləyə bilim,
İncisən, indidən məni bağışla...

Gənc Mehriban. Fiziklər lirik olmağa başlayıblar, liriklər – fizik. Bəs bu öcəş hardan gəlib meydana?

Gənc Ənvər. Dedim ki, söz ver... susacaqsan! Yalvarıram, sus...

Gənc Mehriban. Buyur, dinləyirəm.

Gənc Ənvər. Söz ver ki, "yox" deməyəcəkcən!

Gənc Mehriban. Baxır, istəyin nədir?

Gənc Ənvər. Yox, sən söz ver, lap yalandan da olsa, söz ver.

Gənc Mehriban (*gülə-gülə*). Söz verirəm.

Gənc Ənvər. Mən bu dünyaya indiyədək fizika kitablarının vərəqləri arasından baxmışam, Mehriban. Ölkələri, qitələri o torpağın yetirdiyi dahi alimlərlə tanımışam. Kitabların səhifələrində, kitabxanaların qoca otaqlarında axtarmışam həyatın ən böyük səadəti. Elə yataqxana, mühazirə salonları, kitabxanalar...

Yuxudan da borc alıb
Oxudum axşam-səhər.
Ötdü gözüm önündən
düsturlar,
teoremlər...

Həyatım kitabxanalarda keçdi. Sən də orda çıxdın qarşıma, yadımdamı? Çıxdın qarşıma və dünyanın rənglərini bir-birinə qatıb sonra yenidən ayırdın. Mavi rəngi çoxaldı dünyanın, əvvəllər heç bilməzdim ki, belə rəng var... Təranələr dil açdı ömrümün hər anında. Əvvəllər təranə, nəğmə sevanləri dünyanın ən məğmun adamları sayardım... Mehriban, istəyirəm ki, elə bu gün-sabah toyumuzu edək!.. (*Mehriban taqətsiz, özünü itirmiş halda başını pəncərəyə söykəyir*)

Gənc Mehriban. Sən nə danışırısan? Qızdırman-zadın yoxdur ki...

Gənc Ənvər. Hələ özümü heç vaxt belə gümrəh hiss etməmişəm.

Gənc Mehriban. Mənim qardaşım var!

Gənc Ənvər. O, razıdır, son məktubunda yazıb də...

Gənc Mehriban. Razıdır, çünki mənə inanır... Axı, dedə-baba qaydası var, el adəti var...

Gənc Ənvər. Elçilik üçün... mənim bu dünyada səndən başqa heç kimim yoxdur, gəlsənə səni elçiliyə göndərim?!

Gənc Mehriban. Dəli!!! Dəli!!!

Gənc Ənvər. Bizə aspirantların yataqxanasında mənzil ayırıblar. Bircə...

Gənc Mehriban. Dəli!!!

Gənc Ənvər. Dostlar yığılacaq, müəllimlər də gələcəklər.

Gənc Mehriban. Dəli!!! Dəli!!! Get qardaşıma teleqram göndər. (*hönkür-hönkür ağlayır*)

Gənc Ənvər. Ural!!!

Gənc Ənvərle Mehriban səhnədən çıxırlar.

Salahov divanının üstündə əyləşibdir.

Salahov. Qardaşı toya gələ bilmədi, teleqram ona gec çatmışdı. Kiyevdə ezamiyyətdə imiş... Əsil rus qışını görübsənmi? Elə bir dekabr axşamıydı, biz dünyanın ən xoşbəxt gəncləri idik... Amma cəmisi bircə qış, bircə yaz, bircə payız çəkdi bu xoşbəxtlik. İkinci qışı bir yerdə başa vurmağa gücümüz çatmadı. Ömrü yaman az oldu o nəğməkar günlərin. Niyə ayrıldım? Ürəyimi üşüdür o ayrılığın səbəbi. Toyumuz yadımdadır?

Redaktor. Elə həmin axşam məni sancı tutdu, apardılar xəstəxanaya, kor bağırışağımi kəsdilər, yadında deyil?

Salahov. Hə, hə, uşaqlar dedilər... Ömrü az oldu o nəğməkar günlərin... Ayrıldıqdan sonra onunla görüşmədim...

Redaktor. Sarsaq uşaqlar idik, açığını deyək. Bizə nə dəsələr, haqq çıxar. Hamı bildi bu işi, heç kəs kömək etmək istəmədi. Mehribanın tənha qaldığını eşitdik, bir kərə yanına getmədik, kefini soruşmadıq.

Salahov. O da bu sirri açıb ağartmadı... On il sonra qurultayda gördüm onu, çox uzaqdan... Yaxınlaşmağa cəsarətim çatmadı...

Redaktor. Uşağın familini Qayalı niyə qoyub?

Salahov. Qayalı – Mehribanın dedə-baba familiyasıdır. Sonra eşitdim ki, uşağın atası haqqında maraqlı əfsanələr uydurub. Guya Ənvər Qayalı igid sınaqçı təyyarəçi imiş, guya bir uçuş qəzaya uğramış təyyarənin bütün heyətini xilas edərək, özü qəhrəmancasına həlak olub.

Redaktor. Ərə getməyib, bilmirsən?

Salahov. Deyəsən, yox...

Redaktor (*saata baxır*). Şahin indi gəlməlidir. Bəs necə olub indiyə qədər bilməmişən ki, katib onun qardaşıdır. Bu Həsənağa, o Həsənağa imiş?

Salahov. Mehriban mənə qardaşı haqda çox danışmışdı, dönə-dönə deyirdi ki, namuslu, qeyrətli, qoçaq bir igiddir. Yaxşı, mən indi Şahinlə nə danışım? İman, beynim kütləşib, əlim, ayağım pambığa dönür.

Redaktor. Burax bunları, sən möhkəm adamsan, son vaxtlar nə oynadığını, nə üçün oynadığını yaxşı bilirsen. Əsas məqsəd indi felyetonu bağlamaq, katiblə aranı mehriban saxlamaqdır. Görüşün məqsədi də bu olmalıdır. Neçə ildir hamı deyir oğlun var, amma onunla qəti maraqlanmamısan, indi səni kövrək ata hissləri basmasın.

Salahov selektorun düyməsini basır.

Katibənin səsi. Sluşuyu, Enver Verdieviç...

Salahov. Ко мне придет... журналист... из городской газеты... молодой парень... фамилия... (Əsəbiləşərək) Неужели вы не поняли меня?

Katibənin səsi. Я вас поняла, Энвер Вердиевич...

Salahov. Когда он придет, сообщите мне.

Katibənin səsi. Хорошо, Энвер Вердиевич...

Salahov selektorun o biri düyməsini basır, aparat susur.

Salahov. Deyirsən, biz dil tapa bilərik?

Redaktor. Sən taparsan... Sınaqdan çıxmış metodlarını işə sal, itkin düşmüş ata! Mən getdim...

Salahov. Bu qapıdan çıx. Birdən o, qəbul otağında olar, səni görməsin.

Redaktor gedir. Salahov selektorun düyməsini basır.

Qadın səsi eşidilir. "Ya vas sluşuyu, Enver Verdieviç..."

Salahov. Валентина, пригласите пожалуйста, к телефону Аманова.

Selektordakı səs. Сию минуту... Sizi dinləyirəm, Ənvər Verdieviç...

Salahov. Amanov, niyə yerinizdə oturmursunuz, sizə kabinet ayrılıb, telefon verilib...

Selektordakı səs. Sexdəydim, Ənvər Verdieviç... Teatrın sifariş verdiyi saatları...

Salahov. Hazır deyil, hələ?

Selektordakı səs. Təxminən hazırdır... Amma baş mühəndis qol çəkmir.

Salahov. "Təxminən". Necə yeni təxminən... Bu gün saat üçdə gəlib aparmalıdırlar, bilirsenmi? Şənbə günkü binanın açılışıdır, xəbərin varmı? Qorkom səkkiz dəfə zəng çalıb, aydındırımı?

Selektordakı səs. Aydınır, Ənvər Verdieviç, amma baş mühəndis...

Salahov. Niyə qol çəkmir o "cənab"?

Selektordakı səs. Deyir, hazırladığımız saatlar teatrın sifarişini ödəmir.

Salahov. Amanov, sifariş bu gün, saat üçün yarısına hazır olmalıdır. Qurtardıq.

Selektorun o biri düyməsini basır.

Selektordakı səs. Sizi dinləyirəm, Ənvər Verdieviç.

Salahov. Maqsudov, yenə nə başlayıbsan köhnə bazara təzə nırx qoymağa? Saatın keyfiyyəti aşağıdırsa, kimdir günahkar? Soruşuram səndən, birinci növbədə kimdir günahkar?

Selektordakı səs. Baş mühəndis.

Salahov. Balam, bu zəhrimarla vaxtında məşğul ol da.

Selektordakı səs. Ənvər Verdieviç, axı...

Salahov (onun səsini kəsir). Qurtardıq. Məhsul bu gün çıxmalıdır zavoddan, saat üçün yarısında... Qorkom səkkiz dəfə zəng çalıb. Xəbərin varmı? Üçün yarısında... aydındırımı? Bircə bayırda fasada vurulacaq saat düz işləsə, bəsdir, binanın içərişi üçün nəzərdə tutulan saatlar necə olsa, olar, aydındırımı?

Selektordakı səs. Ənvər Verdieviç, axı...

Salahov. Xudahafiz!..

Selektorun düyməsini basır. Amma aparat yenidən səslənir.

Katibənin səsi. Энвер Вердиевич, журналист Гайалы в вашей приемной.

Salahov. Qoy içəri keçsin...

Maqnitofonu işə salır, incə musiqi səslənir. Salahov içəri otağa keçir. Şahin daxil olur. Musiqini dinləyir, kabinetini boş görüb təəccüblənir. Salahov görünür.

Salahov. Salam.

Şahin. Salam.

Salahov. Xoş gəlmisən... Əyləş... Necə musiqidir?

Şahin. Dəbdə olanlardandır.

Salahov. Bilirsən, bizdə yaxşı köçürmələr... Heç Bakıda da... Həmişə Moskvadan, Leninqraddan xüsusi sifarişlə gətizdirirəm... Boniəmdir... Bəh... bəh... Hissə bax... polifoniyaya bax... Görüşümüz nəminə bir qədəh konyak!

Şahin. Sağ olun, içən deyiləm.

Salahov. Siqar. "Kent", yoxsa "Filipp Moris"?

Şahin. Çəken deyiləm...

Salahov. Sən mənim qonaq mərasimimi büsbütün korladın. Bu kabinetə giren mütləq...

Şahin. İçməlidir, hə?

Salahov. İlk tanışlıq şərəfinə.

Şahin. Hesab edin ki, içdik də, çəkdik də.

Salahov. Dayan! Bir bu şkafa bax, zavod yaranandan bəri istehsal etdiyimiz saatlardan nümunələrdir. Hansını bəyənirsən, götürüb bağla qoluna.

Şahin. Sağ olun, varımdı. Bir də bu saatları indi hər kimə hədiyyə versən, onu təhqir etmiş olarsan. Hamısı işlənməmiş köhnəlib, dəbdən düşüb. Ona görə də tökülüb qalır mağazalarda. Amma Leninqradın, Minskin "Elektron" qol saatları, büllur stol saatları isə mağazalarda tapılmır. Əşitdiyimə görə, Minski ilə eyni vaxtda sizə də təklif ediblər "Elektron" istehsal etməyi. Siz isə kinayəylə deyibsiniz: "Canım, nə elektron, nə tok, bizim dədə-baba cib saatları-mıza nə olub ki..."

Salahov. Bunu sənə kim deyib?

Şahin. Adını çəkməyəcəyəm.

Salahov. Sən məni yaxşı tanımırsan, Şahin.

Şahin. Tanıyıram, niyə tanımıram.

Salahov. Necə?

Şahin. Bilirəm ki, iyirmi iki ildir direktorsunuz, bu zavodu siz açmısınız. Xaricdə haqqınızda oçerk də çap olunub. Amma indi, məni bağışlayın, şöhrətin arxasında gizlənib öz əlinizlə tikdiyiniz evi yeddi arşın quyunun dibinə sahibsiniz.

Salahov. Bəlkə konkret faktlarla danışaq. Göstəricilərə müraciət edək.

Şahin. Zahirən hər şey öz qaydasındadır, bilərəm. Düənə redaktor bütün günü elə bu barədə danışdı. Söhbət zavodun daxili yaradıcılıq həyatından və şəxsən sizin rəhbərlik üsulunuzdan gedir. Siz kollektivə təkbəşinə rəhbərlik edirsiniz, heç kəsin fikrinə məhəl qoymursunuz, dediklərinizi dəhşətlə həyata keçirirsiniz.

Salahov. Bunun nəyi pisdır?

Şahin. Unudursunuz ki, indi hər sadə fəhlə savadlıdır, əməlli-başlı yaradıcıdır. Onlarla quru rəhbər yox, yaradan insan kimi davranmaq lazımdır.

Salahov. Qəribədir.

Şahin. Heç fikir vermisiniz, son bir ildə zavoddan neçə yüz adam gedib.

Salahov. Bir o qədər də gəlib.

Şahin. Axı, o gedənlərin çoxu kamil ustalar idilər. Bu gələnlərin kamilləşməsinə neçə il lazımdır? Bir də onlar bu zavodun yek-nəşə həyatına dözə biləcəklərmi?

Salahov (kinayə ilə). Yaradıcılıq, yaradanlar, axtarırlar...

Şahin. Yüzlərlə yaradıcı adamın beyni kütləşib, pas atıb burada. Yaradıcılıq işi dönüb olub pineçilik. Hər gün saat doqquzda işə gəl, iyirmi il bundan əvvəl yığdığın sadə saat mexanizmlərini bir-birinə cala. Eyni dübək, eyni düz. Döşə canına getsin... Zavodun yarandığı ilk illərdə neçə-neçə təklif irəli sürülüb, amma heç birinə fikir verilməyib. Bir iclasda deyibsiniz ki, pioner baş dəstə rəhbəri seçmirik ki, təklif verəsiniz... Görürsünüz, beynləri necə kütləşdiribsiniz? Hissləri, ehtirasları necə söndürübsünüz? Baxışları, mənəviyyatları inkubator cücələri həddinə salıbsınız... Burda hamı gerek Salahov deyənə desin, hamı gerek qırx bir nömrəli ayaqqabı geyinsin, hamı gerek qoluna... yapon saati bağlasın. Çünki Salahov belə edir. Bu, yalnız istehsalat prosesinə badalaq vuran dəhşətli azar deyil, həm də sosioloji məsələdir.

Salahov. Məni asmaq lazımdır, hə?.. Yaradıcılıq, novatorluq, yenilik. Bura yazıçılar evidir, sizin o redaksiyadır, nədir?

Şahin. Yaradıcılıq ehtirası hər peşədə, hər kədə var. Dağlardakı çobanlar da sürünü iki gün dalbadal eyni örüşə aparmırlar. Bax, böyrünüzdəki ayaqqabı fabriki ayda bir cür ayaqqabı buraxır.

Onların ayaqqabısı ilə sizin zavodun saatlarını yan-yana qoyub kiçik bir sorğu aparaq, lap elə sizin zavodun əməkdaşları ilə, soruşaq: hansı gözəldir? Deyəcəklər, əlbəttə, ayaqqabılar... Ayaqqabı və saat... Ayaqqabı saatdan gözəldir, incədir, zərifdir... Qərribə səslənir.

Salahov. Çox sadə düşünürsən. O məsələlər sən düşündüyün qədər də asan deyil. Elə bilirsen, bir məqalə çap olunsay, hər şey düzələcək?

Şahin. Yox, bəlkə ikinci, üçüncü məqalə də yazılacaq... İflic vurmuş adamı ayağa qaldırmağa vaxt lazımdır, vaxt... Amma təcili yardım tədbirlərini bu gün başlamalıyıq.

Salahov. Elə-belə də yazıbsan, iflic, infarkt, təcili yardım maşını... Müəllimlər institutunun rektorunu da bu prinsiplərlə işdən çıxartdın, təzəsi altı ay dözmədi heç, sonra yenə təzəsi... (Kinaya ilə) İndi necə, o institutda daha rüşvət almırlar? Susursan... Bura, bu stola məndən başqa kim gəlsə, əlifbadan başlayacaq. A,B,V... Mən isə bu kollektivin cikinə də bilərəm, bikiyə də.

Şahin. O saat vəzifədən çıxmağınızdan qorxdunuz. Bir də, burada elə A,B-dən başlamaq lazımdır. Demək, zavodun bugünkü dramatik vəziyyəti heç! Əsas qayğısı budur ki, məqalə çap olunsay, Salahov yoldaş vəzifəsindən götürülə bilər. Qəzetlərdə elan vermək lazımdır ki, Sahil şəhərinin saat zavodu ləğv edilir, kimin borcu varsa ödəsin, kimin alacağı varsa, tələb etsin. Ləğv edilməlidir, bəli, kökündən ləğv edilməlidir! Sonra qəzetlər yeni elan çap etsin: Təzə saat zavodu açılır, rəngli saatlar, musiqili saatlar, elektron saatlar istehsal edəcək... elə saatlar ki, meydan oxuyacaq Yaponiya firmalarına!

Salahov. Romantika!..

Şahin. Böyük həqiqətlərin özülü romantikadır! Çkalov Şimal qütbündən qabaq Marsa uçmaq arzusundaymış... Sonra Qaqarinin yolu-izi qurşaq oldu anamız yer kürəsinə! Sonra Amstronq ayın əlini sıxdı... Bəs sabahın kosmonavtı? Onlar köhnə yollarla getməyəcəklər, mən buna əminəm!

Salahov. Sən gerek şair olaydın.

Şahin. Kim torpağa, günəşə, insanlara, bir də peşəsinə vurulubsa, şairdir. Şair olmaq üçün kitab çap etdirmək, yazıçılar ittifaqının üzvü olmaq vacib deyil. Başqa iradələriniz yoxdursa...

Salahov. Amma bütün bu romantika ilə birlikdə plan doldurmaq lazımdır, kəmiyyət planı, kəmiyyət... Açıq danışsın, deyilmi? Key-

fiyyət dalınca düşsəydim, çoxdan atmışdılar bayıra. Keyfiyyət... Bir dəfə ondan sarı başım dəyib əhliət daşına, qansam, ömürlük bəsimdir.

Şahin. Bu zavodda olub?

Salahov. Yox, hələ ona qədər, aspirant idim, Moskvada. (Kinaya ilə) Nyuton, Paskal, Lomonosov idi allahım onda. Dissertasiya yazmışdım. Sənin o elektron saatını mən ixtira etmişdim. Əlbəttə, nəzəri mülahizələrimlə. Elmi şura nəzakət xatirinə bəyəndi, bəli, bəli, nəzakət xatirinə! Amma istehsalat üçün təklif irəli sürmədilər. Dedilər, sənə dissertasiya lazımdır, müdafiə elə, qurtarsın getsin... Neyinə gərəkdir istehsalat? Bir də hər ixtira istehsalata keçsə, onda bizdə hər alimə bir zavod bəs eləməz. Dedilər, görmürsən, alimlərin sayı yaz göbələyi kimi artır? Çox çalışdım, neçə akademiklə görüşdüm, rəhbərliyə müraciət etdim, bir şey çıxmadı. Tüpürdüm o elmi işə də, alimliyə də... (Seyfini aç-aça) Sən bilən, "Elektron" bizdə neçə ildir istehsal olunur?

Şahin. On-on beş ildir.

Salahov (seyfədən çıxardığı qovluğu Şahinin qabağına atır). Bəs bax, gör, bu dissertasiya hansı ildə yazılıb? 1957-ci ildə. Sən anadan olan ili! (Tutulur) Bax, çertyojlar, daxili mexanizmlər... Görürsənmi (saatın şəklini göstərir) "Elektron" saatımı? Sənin qolundakına oxşayırmı? Bu da elmi şuranın qərarı. Möhürlü, qollu... Şübhən qalmadı ki...

Şahin. Qərribədir. Bəs necə oldu ki, "Elektron"un kəşfi sonralar sizin adınızla bağlanmadı.

Salahov. Bir vaxtlar mən də çox heyrətlə baxırdım bu işə. Amma indi heyrətlənmirəm, başa düşürəm ki, dünyada belə işlər də çox olur. Bu kəşf filankəsin adı ilə bağlanmalıymış, çünki o, filankəsin bacısıoğludur.

Şahin. Və sakitcə təslim oldunuz, heç kəslə vuruşmadan, mübarizə aparmadan, kimsəni qınamadan...

Salahov. Kimə qarşı vuruşmalıydım? Elmi şuradakı robotlarıma qarşı, dayısının kölgəsində fısıldayan bir fırıldaqçıyıma qarşı, yoxsa əli lap yuxarıların ələyində olan o hökmdar dayıyıma qarşı? O fırıldaqçı bacısıoğlu mənim elmi işimi hardansa çırpışdırıb axır nöqtəsində köçürdü və görkəmli adam oldu. Bu hadisə mənim sənətə və həqiqətə olan inamımı son zərrəsində məhv elədi.

Şahin. Amma o fırıldaqçı fırıldaqçı qalib gəldi, sizsə susub təslim oldunuz, eləmi?

Salahov. Düz deyirlər, sən mənim gəncliyimsən, Şahin!

Şahin. Onu kim deyir?

Salahov. Sizin redaktor.

Şahin. Deməli, mən də bir gün susacağam?

Salahov. Mən onu istəməzdim, amma, əlbəttə, sonda da çox şey dəyişəcək... Yaxşı yadımdadır, bu zavodda işə başlayanda elə bilirdim, günəşin qonşuluğunda yaşayıram. Gecə-gündüz büllur saatlar barədə düşünürdüm, yuxuda da keyfiyyətdən sayıqlayırdım. Hər yerdə məni danlayırdılar ki, planı doldurmuram, havaxt yuxarıdakı iclaslara məsələ tapılmasaydı, mənim məsələmi salırdılar. Bir az da elə davam etsəydi, şübhəsiz işdən çıxaracaqdılar. Bəs sonra? Axı, alim olmasan, yaşamaq olar, amma çörək qazanmasan – yox. Buna görə də başladım onların istədiyi kimi işləməyə. Plan, plan, plan!!! Kəmiyyət planı, yalnız kə-miy-yət... Sonra hörmət də öz-özünə gəldi, şöhrət də. Rəsmi yerlərdəki təriflər gürcü tostları kimi uzandıqca uzandı...

Şahin. Etirafınız səmimidir, amma bu da sizə haqq qazandırır.

Salahov. Mən bu etirafı bəraət qazanmaq və ya mənə güzəştə getməyiniz üçün etmədim.

Şahin. Onda salamat qalın. *(Ayağa qalxır)*

Salahov. Xoş getdin! *(Şahin qapıya tərəf gedir)* Redaktorun də ki... Mənim heç bir iradəm yoxdur məqaləyə, qoy çap ələsin. Sözümlər sözdür! Amma bir neçə dəqiqə də əyləş.

Şahin ayaq saxlayır.

Şahin. Buyurun. *(Qayıdıb əyləşir)*

Salahov. Şahin... sən yaşda... mənim... oğlum var.

Şahin. Mənim də siz yaşda atam var. Amma indi mən ondan bir yaş böyüyəm. İyirmi üç yaşında həlak olub. Göylərdə. On bir nəfəri paraşütlə yerə göndərüb, özünün xilas olmağa vaxtı qalmayıb... O, həm də sizin adanızdır.

Salahov. Əgər o yaşasaydı, bu gün... mənim yerimdə otur-saydı... inadından dönərdin?

Şahin. O sizin yerinizdə otura bilməzmiş, onunçün göyləri özünə məskən seçmişdi.

Salahov. Birdən otursaydı...

Şahin. Sizin əməllərinizi etməzdi.

Salahov. Birdən etsəydi.

Şahin. Bağışlamazdım!

Salahov. Elə-beləcə yazardın?

Şahin. Elə-beləcə yazardım!

Salahov. Və bununla nəyi sübut edərdin?

Şahin. Acı həqiqətləri udmaq olmur...

Salahov. Həm də nəzərə almalısan ki, mən Həsənağa Sailo-viçi, dayını deyirəm, doğma qardaşdan artıq sevirem.

Şahin *(ətrafı)*. Bu şəhərdə onun nə yaman çox qardaşı var...

Salahov. Və məqalə çap olunsaydı, gərək mən də öz haqqımı tələb etmə, kiməsə qarşı vuruşam. Axı, zavodun bugünkü vəziyyəti üçün günahkar yalnız mən deyiləm. Belə yaramaz axı, o boyda kişi, bu boyda qardaşlıq arada ola-ola...

Şahin. Bir nəhəng kollektivin taleyini iki qardaş arasında bölmək olmaz. Bir də bu məqalənin dayıma nə dəxli var?

Salahov. Necə nə dəxli? Bu şəhərdə hər şeyin ona dəxli var.

Şahin. Bağışlayın, siz hansı Həsənağadan danışırırsınız?

Salahov. Birinci katibimizdən, sənin dayından.

Şahin. O mənim dayım deyil.

Salahov. Nə?

Şahin. Mənim dayım, dəmiryolçu Həsənağadır.

Salahov. Belə de! Bəs necə olub, səni bura katib çağırıb?

Şahin. Bilmirəm.

Salahov. Sonuncu sual! Ata... sən... doğrudan həlak olub?

Şahin. Bəli?

Salahov. Sən redaktordan onun şəklini istəmişən, eləmi?

Şahin. Sizdə var?

Salahov. Onun şəkli redaksiyada, sizin şöbədə, şəhərin qabaqcılları sırasında var...

Şahin. Mənim atam həlak olub!..

Salahov. O sağdır, bu rayonda işləyir, qabaqcıl, hörmətli adamdır. Anan yalan deyib sənə.

Şahin. Yox, mənim anam yalan deməz, atam həlak olub!

Salahov. O sağdır!

Şahin. İnanmıram.

Salahov. Nə üçün, oğlum? *(Qoltuq cibindən şəkil çıxarır.)* Bax, inanmırsan, bax, oğlum! Bu – anan, bu – sən, bu da – mən! Bu

şekli taleyin mənə dəhşətli əzablar önündə bəxş etdiyi ən gözəl nemət kimi qoruyub saxlamışam.

Şahin (*öz-özüylə danışmış kimi*). İnanmıram o, belə vicdansız ola. Şüurum kəsəndən, həmişə ata-ata deyib onu səsləmişəm. İnanmıram, ata olasan, amma bu iyirmi iki ildə öz doğma övladını bir kərə itirib-axtarmayasan... (*Salahov*) Yox, mənim atam həlak olub! O, qəhrəman idi, təyyarəçi idi! O... o... (*Qaçır.*)

Salahov ayağa qalxır, düşüncələr qucağında var-gəl edir.

Gənc Mehriban görünür.

Gənc Mehriban. Nə üçün aldatmışan məni? Bu nə məktubdur, Ənvər?

Salahov. Yadıma düşəndə özümə nifrət edirəm, elə bil qəlbin lap dərinliyində ağırlı bir guşə o vaxtdan boş qalıb, kiminsə qarşısında təpədən-dırnağa günahkaram. O dəhşətli axşamı heç unutmuram. Yənə ağappaq Rusiya qışıydı. Amma...

Gənc Ənvərlə gənc Mehriban görüşürlər. Mehriban olındəki məktubu oxuyub, sonra ağır fikrə dalır, təqətsiz halda divana yıxılır.

Gənc Ənvər. Sənə nə oldu? (*Yerə düşmüş məktuba baxır.*) Sən... onu niyə oxudun? (*Kənara*) Bir gün oxunacaqdı də...

Gənc Mehriban. Evli olduğunu niyə gizlətmisən məndən?

Gənc Ənvər. Başqa çarəm yox idi. Evli olduğumu bilseydin, sevməzdin məni.

Gənc Mehriban. Sevgi... Yalanın, vicdansızlığın arxasında gizlənmək havaxtdan sevgi adlanır?

Gənc Ənvər. Mən vicdansız deyiləm, mən yalançı deyiləm, mən onu heç vaxt sevməmişəm, evlənmək barədə heç vaxt düşünməmişəm. Moskvaya aspiranturaya gələndə qohum-qardaş təhrik etdi ki, qoca ananı kənddə tək qoymaq olmaz, bu, həm də ananın arzusu idi. Dedilər – evlənmək lazımdır, dedim – evlənim... Soruşdular – kimlə? Dedim – kimi istəyirsiniz... Bəli, məndən yana fərqi yox idi. Deyirlər ki, Böyük Pyotr da belə evlənib.

Gənc Mehriban. Amma Böyük Pyotr Qərbə uzunmüddətli təcrübə səfərinə gələndə heç kəsi aldatmayıb ki, subaydır...

Gənc Ənvər. Onsuz da mənim əzablarım özümə bəsdir. Məni ona bağlayan heç nə yoxdur.

Gənc Mehriban. Bəs uşaqların? Susursan... İki gül kimi balanı qoyub gəlibsən orda. Hər gün Araz boyu şütüyən qatarlara boylanıb yolunu gözləyirlər. Bəs o ağır, günahsız qadın? Qoca, xəstə ananı tumarlaya-tumarlaya saxlayır ki, sən inciməyəsən... Mən peşmançılığımın yarısından qayıda bilərəm, amma o... yox, mümkün deyil.

Gənc Ənvər. Sən nə danışsan?

Gənc Mehriban. Bunu mən demirəm, həyatın özü dikte edir.

Gənc Ənvər. Mən dəli olaram!

Gənc Mehriban. Sonra da biryolluq ağıllanarsan.

Gənc Ənvər. Nəhayət, mənim övladım var.

Gənc Mehriban. Burda birdir, orada – iki. Buradakı oğlandır, oradakılar – qız!.. Atasız qız uşağı günəşsiz gündüzlərə bənzər... (*Sükut.*) Burada vicdansızlığın barədə orada heç nə deməzsən, qoy səni yenə pak adam kimi tanısinlar... Mən elə bu gün məhkəməyə ərizə verərəm. (*Düşünərək*) Bəs sənın kəbinin yox idi?

Gənc Ənvər. Vardı... Bilirsən də... mən köhnə pasportumu itirmişdim. Təzəsini Moskvada aldım, pasportçu qız kəbin möhürü vurmağı unutmuşdu.

Gənc Mehriban. Bəs vicdan? Pasport itəndə vicdan da itir?

Gənc Ənvər. Yənə vicdan?

Gənc Mehriban. Sənə vicdansız demək mükafat vermək kimi bir şeydir, dəyyus! (*Ona bir sille çəkir. Yox olur. Salahov dəstəyi götürüb nömrə yığır.*)

Salahov. İman...

Redaktor. Görüşün necə keçdi? Nə oldu?

Salahov. O məqaləni çap elə.

Redaktor. Necə?

Salahov. Çap elə, bütövlüklə çap elə o məqaləni. (*Dəstəyi yerinə qoyur.*)

Redaktor (*olındəki dəstəyə baxır, du-du-ları eşidə-eşidə*). Bu da şizofreniya oldu?

İşıqlar yığılır.

Pərdə

Redaksiyanın yanı. Küçə. Şahin qaçaraq gəlir.

Nərgiz (*arxadan çağırır*). Шахин! (Yaxınlaşır.) Я прошу подождите. Видите эту книгу? Как хорошо, что издали...

Şahin. "Самоучитель азербайджанского языка". Dilimizi öyrənməyə başlamısınız?

Nərgiz. Bəli, deyirlər, лучше поздно, чем никогда... Bu dedələr sözünü azərbaycanca necə demək olar?

Şahin. Zərərin yarısından da qayıtmaq xeyirdir.

Nərgiz. Gözəl səslənir.

Şahin. Nərgiz, hansı institutu bitirmisiniz?

Nərgiz. Инженерно-строительный.

Şahin. İnşaat mühəndisləri institutunu? Şəhərlər, qəsəbələr tikmək lazımdır, siz isə haradasa öyləşib telefonlara cavab verirsiniz... Məmişi, Harayxanımı, Qulamovu redaktorun yanına bisavad bir qarı da çağıra bilər.

Nərgiz. Mən nə edim? Papam belə istəyir.

Şahin. Demək siz mühəndisliyə də istəmədən getmisiniz? Bəs öz arzunuz, ürəyinizdən keçən bir ixtisas yoxmu?

Nərgiz. Mən də sizin kimi jurnalist olmaq istəyirdim.

Şahin. Bəs niyə jurnalistika fakültəsinə getməyibsiniz?

Nərgiz. İki ildə dörd dəfə imtahan verdim o fakültəyə, iki dəfə əyaniyə, iki dəfə qiyabiyə. Dördündə də yarım balım çatmadı. Fransız dilindən həmişə "dörd" aldım. Hamısı – "beş", xarici dil – "dörd". Fransız dilindən dörd dəfə eyni qadın imtahan götürürdü, eynəkli, kök, qaşqabaqlı bir tip idi. Hər döşü mənim bədənəm boydaydı. Sonrakı iki imtahanda məni tanıdı, o biri imtahanlarla da maraqlandı, dedi: – "beş"ə layiqəm, amma verə bilməz, çünki fransız dili təmayüllü məktəb bitirməmişəm. Sonra da vəhşiyanə bir şaqqanaq çəkib əlavə etdi ki, əgər ona imtahan verən bir fransız olsaydı və o, fransız dili təmayüllü məktəb qurtarmasaydı, ona da "beş" verməzdi. Soruşdum: "Jurnalist olmaq üçün məgər fransız dili təmayüllü məktəb bitirmək lazımdır?"

Şahin (*Onunla sənə danışmağa başlayır*). Get inşaata, Nərgiz.

Nərgiz. Axırncı imtahanda sərbəst mövzu yazdım – "Mənim arzum". Yazdım ki, inşaat mühəndisi olmaq istəyirəm, elə binalar tikəcəyəm ki, jurnalistlər təsvir etməyə söz tapmasınlar. O əcayib "fransız təmayüllü" arvadın acığına elə yazdım. Tezdən imtahana gedəndə pillələrin başında qabağıma çıxmışdı. Bir kişi ilə danışdı, qaş-qabağını elə turşutmuşdu ki... Bəli, yazdım, mühəndis olmaq istəyirəm və imtahandan çıxandan sonra işlərimi geri istədim, bildim ki, "iki" verəcəklər. Amma işlərimi vermədilər, dedilər, qayda-qanun var, sabah tezdən "iki" alanların siyahısını vuracaqlar, onda gəlib alarsan. "İki"lərin sırasında yox idi adım, sonra qiymət alanların siyahısında familiyi axtarmağa başladım, qərribə idi, "beş" vermişdilər. Fransız dili imtahanında acığımdan müəllimə cavab vermədim, dedim, hazırlaşmamışam. Döşləri qabardı, elə bil nasosla üfləyirdilər. Yenə "dörd" yazdı, dedi bir ay qabaq sənə "dörd" vermişəm, bu dəfə "iki" yazsam, gülərlər. Bu vaxt bilet çəkib hazırlaşan uşaqların pıqqıltısını eşitdim.

Şahin. Sağ ol, Nərgiz! Səni yavaş-yavaş oxumağa başlayıram.

Nərgiz. Siz sağ olun! Yaxşı ki, gəldiniz... Siz məni özümə qaytardınız, sizdən yana qayıtdım doğma obama, axı, anam mənə bu dildə layla çalıb...

Şahin. Sağ ol, Nərgiz! (*Öz-özünə*) Yox, deyəsən, burada yaşadığım günlər hədəf getmədi, nə işə qazandım da. Belkə elə bura bağlanacağam, kim bilir...

Nərgiz. Görürsən, peşə seçəndə də nələr gəlir adamın başına. Bacım rəssam olmaq arzusundaydı, amma indi həkimdir...

Şahin. Bəs qardaşın yoxdur?

Nərgiz. Yoxdur. Amma həmişə qardaş həsrətilə yaşamışam. Uşaq vaxtı uşaqlar rəfiqələrimə sataşanda, onları qardaşları ilə qorxudurdular. Dəcəllər o saat qorxub çəkinərdilər. Biz isə... bildirdik qardaşımız yoxdur. Biz iki bacı bir-birimizə həm də qardaşlıq.

Şahin. Get inşaata, Nərgiz. Ürəkəçən evlər, saraylar tik. Ölkəmizə gələn qonaqlar əvvəlcə tikdiyimiz binalara baxır, sonra qəzetlərimizi oxuyurlar.

Nərgiz. Əvvəlcə qəzetlərimizi oxuyub, sonra qonaq gələnlər də var. Yox. Jurnalist yaxşıdır. Mənim təsəvvürümdə jurnalist ən sərbəst, ən xoşbəxt adamdır, heç kəsədən asılı deyil, öz sözünü, fikrini istədiyi vaxt deyə bilər. (*O da Şahinlə sənə danışmağa*

başlayır.) Sənin kimi... Ancaq... Sən bəzən sərhədi aşırısan, adamların xətrinə dəyirsən. Kobudluq edirsən.

Şahin. Doğruluq, prinsipiallıq nə vaxtdan kobudluq olub?

Nərgiz. Redaksiyaya gələndən hamını narahət etmişən. Məmişə deyirsən ki, səndən redaktor müavini olmaz, Qulamova deyirsən ki, nəzəri jurnalist savadın yoxdur...

Şahin. Qəribədir, bunları sənə kim çatdırıb?

Nərgiz. Yerində qulağı var. Özünü hamıdan çox bilən aparırısan. Nə olsun, Bakıda sən bir-iki məqaləni çap edilib? Buna görə təvazökarlığını itirməlisən? Bu şəhərin öz qaydaları var, hamı bir-biri ilə qohumdur, tanışdır, dostdur... Onları bir-biri ilə vuruşdurmağın nə mənası?

Şahin. Düz demirsən, Nərgiz, bizim ailədə bir qanun var, o da hamı üçün müqəddəs olmalıdır. Məni bağışla, tək qalmaq istəyirəm, başım ağrıyır.

Nərgiz. Bax, bu da bir kobudluq! Saat zavoduna getdin? Direktorla görüşdün?

Şahin. Görürəm, siz bilməyən şeylərə qurd düşər. Bura bax, sən kimə casusluq edirsən? Redaktora? Məni pusursan... İndi qəsdən gəlmisən bura? Yoxsa "təsadüfən?"

Nərgiz. Qəsdən! Gördüm zavodda çox ləngidən, ardınca gəldim. Hə, necə keçdi görüşünüz?

Şahin. Mən çox bədbəxt adamam, Nərgiz.

Nərgiz. İşinə, sifətinə bu sözlər yaraşmır.

Şahin. Doğru sözumdür. Mənə elə gəlir ki, heç bir oğlan mənim düşdüyüm vəziyyətə düşməyib.

Nərgiz. Hansı vəziyyətə?

Şahin. Bir dostum var. Sən tanımazsan... Ata üzünə həsrət idi. Eşitmişdi ki, atası o, hələ uşaq ikən həlak olub... qəhrəman kimi. Dostum öz atası ilə fəxr edirdi, xəyalında heç vaxt görmədiyi simasını canlandırırdı. Qəlbən, ruhən ona oxşamağa çalışırdı. Lakin birdən məlum olub ki, onun atası sağ imiş. Lakin heç bir vaxt onu arayıb axtarmamış. Dəhşət burasıdır ki, bu ata kasıb deyil, çox hörmətli, varlı bir adamdır. Təsəvvür edirsən, neçə illər ayrılıqdan sonra ata-oğul görüşürlər, oğul qəlbində ata həsrəti, ata qəlbində şöhrət, vəzifə qayğısı. Oğlanın bütün arzuları alt-üst olub.

Nərgiz. Jurnalistdən, jurnalist! Həyatda bundan da bətor hadisələr olur. Ata-anası sağ ola-ola yetimxanada böyüyən uşaqlar da var. Bəs sən bunları hardan bildin? Dostun bura gəlib?

Şahin. Hə...

Nərgiz. Yazıq... saat zavodunda kimlə görüşdün, danış də... Felyeton haqqında Salahov nə deyir?

Şahin. Salahov vəzifəsindən qorxur, qorxur... Amma sonra çox şeyi açıq etiraf edədi.

Nərgiz. Bəs sən!?

Şahin. Mən od ilə suyun arasında qalmışam, Nərgiz. Məsələ burasındadır ki, Salahov mənim bayaq dediyim dostumun atasıdır.

Nərgiz. Nə?

Şahin. Mən o məqaləni çap etdirsəm, hamı deyəcək bu adam dostunun atasının qatilidir. Yox, əgər bu fikrimdən əl çəksəm, öz ideallarımı, arzularımı, yolumu tapmamış oluram. Ona görə bayaq dedim də, bədbəxt adamam.

Nərgiz. O dostun indi hardadır, Şahin?

Şahin. Nəyinə görədir?

Nərgiz. Yalvarıram, onu mənə göstər. Biz eşitmişdik, anam deyirdi, ancaq inanmırdım... Demək... Hardadır o? Məhmanxanada?

Şahin. Yox.

Nərgiz. Öz evləri var burda?

Şahin. Yox.

Nərgiz. Şahin...

Şahin. Mənim heç bir dostum yoxdur, Nərgiz. O dediyim oğlan mənəm. Bu hadisələr mənim başıma gəlib...

Nərgiz. Qardaşım! İlahi, qardaşım!.. Mənim də qardaşım var! O, budur, qarşımdadır!.. Qardaş!!! *(Ağlayaraq onun boynuna sarılır.)*

Şahin. Sən... Salahovun qızısan, Nərgiz?

Nərgiz. Hə... Hə ... Gedək bizə, səni anamla, bacımla tanış edim. Qoy hamı bilsin. Mənim də qardaşım var!

Şahin. İndi yox, Nərgiz... İndi yox. *(Qaçaraq gedir.)*

Nərgiz. Allah səni saxlasın, qardaş!!! Sən mənim sevincimi özümə qaytardın.

Musiqi səsəlir, getdikcə güclənir, sonra birdən susur.

Redaksiya. Məmişlə Harayxanım üz-üzə öyləşib mehriban söhbət edirlər.

Məmiş (*kövrək*). Görünür, daha mənə o kabinetə qoymayacaqlar, Harayxanım... Zəmanə dəyişib indi, kişilik dünyası deyil. Kimin arxası katibə bağlıdırsa... o da udacaq. Hər şey də birincidən asılıdır, birincidən... onun da ki, mənimlə heç əzəldən arası yoxdur...

Harayxanım. Nə fəlsəfədir o elə?

Məmiş. Ağlamayana pəpə yoxdur. Qulaq as, gecə səhərə kimi fikirləşmişəm, manevr etmək lazımdır. İndi ömrümün elə vaxtıdır ki, mənə daha məsul postlar tapşırılmalıdır. İndi şəhərimizdə mənə uyğun üç vakantı yer birdən açılmışdır. İstəyirəm qorkoma yazam, o yerlərə öz namizədliyimi irəli sürəm...

Harayxanım. Haralardır?

Məmiş. Əvvəlcə söz ver ki, hara getsəm, mənimlə gedəcəksən...

Harayxanım. Niyə getmirəm... İyirmi üç ildir bu qəzeti bax, bu barmaqlarım çap əleyir. Amma qədrimi bilmirlər...

Məmiş. Vakant yerlərdən biri şəhər QAI-sinin rəis müavini...

Harayxanım. Yağlı yerdir. Bəs mən orda nə iş görəcəyəm?

Məmiş. Qadın milisioner indi yaman dəbdədir. Səni yolların birinə tənzimləyici təyin edərdəm. Maşınları o yoldan bu yola ötürməyə nə var ki? (*Xətkeşi ona verir.*) Bir məşq elə. Mən üçüncü dərəcəli şoferəm, milisionerlərə fikir vermişəm!.. Bax, belə dayan... Aha... belə dön... yol göstər, əhsən... (*Harayxanım onun dediklərini edir.*) QAI baş tutmasa, hamamın direktoru. Mirzəqulunun pensiya vaxtı çoxdan çatıb... Sən də kəsəci olarsan...

Harayxanım. Nə?

Məmiş. Kassir, kassir.

Harayxanım. Hə, bu, başqa məsələ.

Məmiş. Əgər bunlar baş tutmasa, görək yenə o otaqdan yapışaq. (*Redaktorun müavininin otağını göstərir.*) Əgər mən ora keçsəm, sən keçirsən bu stola. (*Əli ilə stolu döyəcləyir.*) Mənim yerimə baş ədəbi işçi və seçilirsən mestkomun sədri!

Harayxanım. Əhsən Məmiş, əhsən. Keçirdiyimiz xoş günlər halalın olsun. Olmaz, o vakant yer deyirsən, nədir, onların üçün də birdən elə keçirək?!

Məmiş. Bu dünyada hər şey olar Haraycan! Hər şey arxadan asılıdır, arxadan. Deyir, birini günahsız-günahsız döyürmüşlər, o da "vay arxam, vay arxam!" deyib ağlayırmış. Əl saxlayıb soruşurlar:

"Adə, biz sənə üzünə, başına vururuq, nə başlamısan vay arxam, vay arxam..." Döyülən cavab verir ki, "əgər arxam olsaydı, siz heç mənə yaxın düşə bilməzdiniz".

Harayxanım. Məmiş, əgər sən bunların arasına düşməseydin, çoxdan professor olmuşdun, vallah!

Arxadan səs gəlir: "Harayxanım, bu yazı qaldı axı..."

Harayxanım. Yaman qanmaz adamdır bu məsul katib, qoymaz ki, adam üreynin dərini boşaltsın heç olmasa... (*Çıxır. Məmiş də onun arxasınca gedir.*)

Şahin fikirli halda daxil olur. Şəbəyə keçib divardakı "Şəhərimizin qabaqcılları" lövhəsinə baxır, birdən geri çəkilir. Məmiş gəlir, öz stolunun yeşiyində nəsa axtarır. Şahin cəld harasa çıxır.

Günay görünür.

Məmiş. Gün aydın, Günay xanım.

Günay. Məmiş, sən necə adamsan? Bir dəfə papağını qabağına qoyub fikirləşmişən sən nəsen, kimsən?

Məmiş. Bəli?

Günay. Əməllərini götür-qoy etmişən heç? Deyirlər, ən ağır günah işlədənlər belə, ömrünün sonuna yaxın tövbə edib, düz yola gəlirlər. Səni bu redaksiyanın əməkdaşlarına qənim göndəriblər, nə istəyirsən bizdən?

Məmiş. Can?

Günay. Neçə ildir buradayam, həmişə sənə murdar işlərini görmüşəm və susmuşam. Sözümü üzünə deməmişəm. Hamının xatirinə dəysən də, istəməmişəm xatirinə dəyəm. Hirsimdən gedib ağlamışam.

Məmiş. Mənim nə günah işim olub, Günay?

Günay. Bura gələn gündən sən mənə biabır edirsən. Yazdığım materialları ələ saldın, dinmədim, toyumu lağa qoydun dinmədim, uşağım haqqında hamıya şayiə yaymısan ki, eybəcərdir, nə istəyirsən məndən, Məmiş?

Məmiş. Sən mənə şər atırsan, Günay xanım. Mən belə adam deyiləm, vallah.

Günay. Güləlini yoldan çıxartdın, Səmədağa Şıxəliyeviç haqqında o qədər yazdın, axırda infarkt oldu, Əbdül Həmidoviçin partiyasını əlindən aldındın, Rəhimi zəlifləmişən, bəs deyil?

Məmiş. Nə olub bu gün sən?

Günay. Dünən axşam, saat 11-də harada idin?

Məmiş. Mən? Nə bilim, vallah? Qoy yadıma salım? Hə... yatırdım...

Günay. Gözünün içinə kimi yalan deyirsən, sən bizim küçədən keçmirdin?

Məmiş. 11-də? Hə, hə... deyəsən İmangildən gəlirdim.

Günay. Bu məktubu atmadın sən qapımızın ağzına? (*Məktubu göstərir.*)

Məmiş. Nə məktub?

Günay. Sənin rəzil olduğunu burada hamı bilir, Məmiş, amma bu dərəcədə yox. Evi silirdim, bir də gördüm qapının altından məktub atırlar. Əvvəl çekindim. Sonra məktubu götürdüm... Tez pəncərəyə yaxınlaşdım. Gördüm sən bizim qapıdan çıxırsan, sən bu məktubla nə qazanacaqsan, Məmiş? Ərim mənə inanır, o, belə şeylərə uymaz! Heç utanmırsan, yekə kişisən, gör nə işlərlə məşgulsən? Nəyə görə yazırsan ki, mənimlə Şahin arasında nəşə var. Əməkdaşların bir-birinə kömək etməsi, ya yaxşı bir materialı tərifləməsi o deməkdir ki, arada nə işə var? Yox, sən də görüm, nə əsasla mənə ərimin gözündən salmaq istəyirsən? Məni Şahinlə küçədə görübsən? Bir yerdə ezamiyyətdə olmuşuq? Bizi növbətçilikdə "başqa cürə" görübsən? Dillən də!

Məmiş. O məktubdan mənim xəbərim yoxdur.

Günay. Mən bura gələndə yolumu sizin məhəllədən saldım. Bu məktubu kiçik qızın Laləyə yazdırmısan. Laləni məktəbdə tapdım, məktubu göstərib soruşdum. Qız boynuna aldı ki, o yazıb, ağladı, dedi bilmirdim kim haqqındadır, Günay müəllim, əgər bilseydim sizdəndir, yazmazdım.

Məmiş. Yalan deyir, köpək qızı, uşaqdı, qanmır.

Günay. Ailəmi zəhərlədiyinə görə, mənə qadın kimi təhqir etdiyinə görə və nahaq yerə şər atdığına görə səni məhkəməyə verəcəyəm, Məmiş...

Məmiş. Qələt eləmişəm, Günay xanım, bağışla, bir xatadır, işin bu pis vaxtı yaxamı vermə millis əlinə.

Günay. Yox, Məmiş, bu namus məsələsidir. Həşərat kimi düşüb qalmısan bu şöbədə, neçə-neçə təmiz adamlara qara yaxdığın yetər!

Məmiş. Günay xanım qurban olum, qələt eləmişəm, keç mənim günahımdan. (*Ağlayır.*)

Günay. Mən bilirdim sən beləsen. Həşərat! (*Harayxanım gəlir.*)

Harayxanım. Bay... Bay... bu nədir, sənə nə olub, Məmiş? Niyə ağlayırsan?

Günay. Tutduğu əməllərə görə.

Məmiş. Günay xanım, xahiş edirəm, yalvarıram... Xahiş edirəm.

Günay. Gedərsən ərimin yanına, ondan üzr istərsən.

Məmiş. Bildim, bildim... baş üstə, axşam gələrəm, lap sənin yanında ondan üzr istəyəm.

Günay. Yox, mən sənin kimi adamı evimə buraxmaram...

Harayxanım. Nə olub, ey, axı, Məmiş? Günay, niyə bu günə düşüb bu kişi?

Günay. Özündən soruş...

Harayxanım. Nə etmişən ə, yenə?

Məmiş. Yeri maşınıni tiqqıldat. Sənə dəxli yoxdur... Gedərəm, Günay xanım... gedərəm... gedərəm...

Harayxanım. Nə olub, azz, bir mənə də de, ürəyim partladı ki...

Günay. Sənin bu qohumun...

Məmiş. Günay xanım, xahiş edirəm, deməyin ona, sabah bütün aləm biləcək, yazığam!

Harayxanım. Dedi-qoduçu özünsən. Hə, de, azz.

Günay. Özündən soruşsan, danışar. Böyük hüner göstərib.

Harayxanım. Yoxsa bu gün qəzetdə gedən səhvlərdən danışsınız?

Məmiş. Nə səhv?

Harayxanım. Deputatın nə iş yeri qeyd olunub, nə dedəsinin adı, nə də seçki dairəsi. Familiyası da səhv gedib. Budur ey... Baxın, Nargile, vəssalam.

Məmiş. Ola bilməz. Axı, mən familiyasını yazmışdım.

Harayxanım. Bəs dedəsinin adı?..

Məmiş. Dedim kirvəmdir, yaxşı düşməz.

Günay. Yox, başın qarışıq idi sənin, ayrı işlərlə məşğul idin...

Harayxanım. Nə yazmışdın familini?

Məmiş. Nə yazacağam, Hüseynova.

Günay. Axı, indi o Hüseynova deyil, ərinin familini götürüb, Qoşqarlı.

Məmiş. Bəlkə də elə, Qoşqarlı yazmışam, Harayxanım səhv salıb.

Harayxanım. Hey, hey... bu da o dəfəki olmadı ha... rəhbərin adını Allah bilir necə yazmışdın, mənciyəzə nə verirlər, onu da çap edəmə.

Məmiş. Hər şeyi yazmışdım. Toxucudur. Bu dağılmışda neçə toxuculuq fabriki var.

Harayxanım. Cəmi-cümletanı iki fabrik, dörd filial...

Məmiş. Seçki dairəsinə bax, dübbəduz qeyd eləmişəm: 72-ci seçki dairəsi.

Harayxanım. Onu da ixtisar ediblər.

Günay. Niyə?

Harayxanım. Yəqin qəzetə yerləşmirmiş, a balam, axı, deynən, orli arvadı niyə deputat verirsiniz? Toxuculuq fabrikində o qədər evdə qalmış qız var ki... Onlardan birini verin, yazığın baxtı açılınsa da...

Günay. Eh... Harayxanım, Harayxanım...

Harayxanım. Kaş mənim də adım Nargilə olaydı.

Günay. Neyləyerdin?

Harayxanım. Bıy, azz, necə yeni neyləyerdim? Podruqalarnın yanında forslanardım ki, mən də deputat veriblər, inanmırsınız, baxın, bu qəzet, bu da mən. Şekli yox, zadı yox.

Günay. Bununla nə qazanardım?

Harayxanım. Qəribə qızsan, e... bu son vaxtlarda yaman dəyişmişən. Elə bil fransızca danışırısan, bir şey başa düşmək olmur. Xəstə-zad deyilsən ki...

Məmiş. Harayxanım, sensiz də neçə-neçə Nargilə neçə-neçə oğlanı aldadacaq ki, mən deputatam!

Günay. Mən güman etmərəm.

Məmiş (kənara). Yəne keçdi ingiliscəyə.

Qulamov (əlində qəzet, hirsli daxil olur). Bəli... düzəlmişdi hər yarağımız, birçə qalmışdı saqqal darağımız. Düz üç illik mövzu verdik redkollegiyaya, partiya iclasına, mestkoma, letuçkaya...

Məmiş. Nə olub, Qulamov?

Qulamov. Canına dərd olub, ay parazit oğlu, parazit, bu nədir, bu nə materialdır? Allahın bu xırda məlumatını da yazma bilmirsən, nə oturmusan burda?

Məmiş. Qulamov...

Qulamov. Ə, bu nə çatıdır salmışan boğazına, balam, işləyə bilmirsən, nə keçmişən xirtdəyimə. Ərizəni ver, rədd ol...

Məmiş. Qulamov, qızın familiyası mənim oşibkamdır, bu əslində heç oşibka deyil, erinin familiyasını yox, dədə-babasının familiyasını yazmışam, daha yaxşı...

Qulamov. Dünən sənə demədim ki, axşam mətbəədə ol. Materialı bir də yoxla? Bu, seçkidir, səhv getsə, atamızı yandırarlar.

Günay. Dünən axşam o ayrı işlə məşğul idi.

Qulamov. Vallah, partladım, bilmirəm nə edim. Dost deyirsən, dost kimi danışaq, işçi deyirsən, işçi kimi danışaq. Bir ildir, işləmirsen. Ayda havayı maaş alıb gəzirsən. Bu kiçik materialı da belə. Yox, mən belə işləyə bilmərəm səninlə.

Məmiş. Kömək elə keçim müavin, canın qurtarsın.

Qulamov. Sən ya dəlilsən, ya da gicbəser. Bir özünə bax, bu vid-fasonla, bu başla səni müavin qoyarlar? Məmiş, istəhamı bas.

Məmiş. Sənin kimi dostu olanın...

Qulamov. Daş düşəydi, Məmiş, daş düşəydi səninlə çörək kəsdiyim günə...

Məmiş. Bəsdir! Redaksiyanı başına götürmə. Elə danışırısan ki, guya burda hamıdan çox işləyirsən. Özünü elə aparırısan, elə bil Allahın bacısı oğlusan. Heç sən də bu vəzifəyə layiq deyilsən...

Qulamov. Danış... danış...

Məmiş. Sən nə şobə müdirisən? İşin-peşən öz işlərini düzəltmək, ona-buna yaltaqlıq edə-edə sürünmək. Adam olmayan yerdə özünü adam kimi aparırısan. Pensiya vaxtın çatıb, hə? Çatıb də? Bəs niyə getmirsen? Getməzsən də, bilirsən belə gəlirli yeri sənə heç yerdə verməzlər, indi əlləşirsən ki, müharibə veteranı kitabçası alasan. Elə bilirsən, qanmıram niyə? Növbəsiz şey almaq üçün, hər şeyə əlli faiz güzəşt üçün, hamının gözüne soxmaq üçün. Ay aldın ha... Hamı bilir, hamı bilir ki, sən döyüşən orduda olmamısan. Bir fırıldaq işlədib özünü kənara çəkmisən, indi də yalannan az qala qəhrəman olmaq istəyirsən. Sənin də niyyətin gözündə qalacaq.

Qulamov. Ah, ilan! Demək, voyenkoma sən yazıbsan... Gör ey, mən də buna dost deyirəm, Zənginin qırağına kababa aparıram. Burnundan gəlsin sənə etdiyim yaxşılıqlar, Məmiş.

Məmiş. Sənin də burnundan mənim elədiklərim gəlsin.

Qulamov. Nə yaxşılıq eləmişən mənə?
Məmiş. Yada sal, huşsuz.
Qulamov. Skleroz özünsən!
Məmiş. Bəs bu qədər mal-pul yığmısan, hardan yığmısan, elə bil xəbərsizəm rüşvət almağından, göz yumuram, hər fırıldaqından halıyam.

Qulamov. Hə, hə?
Məmiş. İki dəfə bazardan felyeton yazmaq üçün adam göndərdin, material hazır oldu, sonra, necə oldu çap etmədin, niyə? Bu Kəklilik qəsəbəsindəki xalçaçılıq fabrikinə aid tənqidi material vardı, necə oldu, bu iki, restoranlardan, mağazalardan olan yazıları demirəm hələ... Rəhbərlərdən nə isə qoparıb geri qalan zavodlara hər ay səhifə həsr edirsən. Hansını deyim...

Qulamov. Yum ağzını, əclaf!
Məmiş. Əclaf özünsən, üstəlik də deməqoq...
Qulamov. Məni söyürsən?
Məmiş. Əvvəl sən söydün.
Günay. Ayıbdı, yoldaşlar.
Harayxanım. Məmiş, özünü ələ al.
Qulamov. Yox, məni söyürsən? Sən bilirsən sənə nə edərim?
Harayxanım. Ay haray, ay camaat, qoymayın, qırdılar birini.

Günay. Məmiş, yoldaş Qulamov...
Qulamov. Kənara dur qız! Məni söyürsən? Demək belə?
Məmiş. Vur, vur, kişisən vur da.
Qulamov. Al! *(Ona bir yumruq ilişdirir.)*
Məmiş. Vay, vay, bağırsağım qırıldı, vay, dədə, öldüm...
Günay. Siz nə etdiniz, yoldaş Qulamov?
Qulamov. Əşşi, kələk gəlir, heç nə olmayıb...
Məmiş. Ay, oy, öldüm.
Günay. Bəlkə təcili yardım çağırım?
Məmiş. Yox, özüm gedərim həkimə. Yaxşı Qulamov, səni buna görə dama basmasam, heç dədəm Mıqqının oğlu deyiləm. Yaxşı. Vay bağırsağım qırıldı, vay... vay... vay...

Nəhayət, redaktor dəhlizdə görünür,
sanki hay-küyü elə indicə eşidib.

Redaktor. Nə səs-küyü orda?
Nərgiz. Məmiş müəllimin sancısı tutub, xəstəxanaya getdi.
Redaktor. Sancısı? Material səhv getdiyinə görə, hələ çox azarı tutacaq o avaranın!

Şahin. Sizi bir dəqiqəliyə görmək olar?
Redaktor. Buyur, buyur, oğlum.
Şahin. Mənim materialım nə vaxt dərc olunacaq?
Redaktor. Mən ki, sənə dedim. Bu böyük bir zavod haqqında olduğundan katib oxumalıdır.

Şahin. Mən indi ona zəng vurmuşdum. Deyir, oxuyub və çoxdan sizə qaytarıb. Özü də təəccüb elədi ki, nə üçün çap olunmayıb?
Redaktor. Demək, bundan belə, bu cür işləyəcəyik, hə?

Şahin. Nə cür?
Redaktor. Hər materialdan ötrü katibi narahat edəcəyik? Onun göstərişini izləyəcəyik, hə?

Şahin. Axı, özünüz dediniz, bu hər material deyil.
Redaktor. Niyə belə edirsən, Şahin? Axı, Salahov sənin atandır! Yaxşı, yaxşı, sən onu ata kimi qəbul etmirsən, amma hər kimdi, atandır. Sən bu materialla həm ona, həm də mənə böyük zərbə vurursan.

Şahin. Anam məni tək böyüdüb, birtəhər boya-başa çatdırıb. Anamın ürəyində bir arzusu vardı ki, mən ya mühəndis olum, ya da həkim. Amma mən onun yanına jurnalist kimi qayıtdım. O da başa düşdü ki, mən haqq işi üçün vuruşa atılıram. Mən həmişə həqiqəti deməliyəm, həqiqəti yazmalıyam.

Redaktor. Mən səni yalana sövq edirəm?
Şahin. Yarımçıq həqiqətə, bu daha pisdir, İman Mustafayeviç.

Şahin sürətlə çıxır. Telefon zəng çalır. Redaktor dəstəyi qaldırır.
Səhnənin bir küncündə Salahov görünür.

Salahov. İman, o günü demədimmi, çap elə o məqaləni.

Redaktor. Necə?

Salahov. O məqaləni bütövlüklə çap elə.

Redaktor. Dəli olmusan? Mən o işin altına girə bilmərəm.

Salahov. Əgər lazımdırsa, sənə razılıq məktubu da yazaram.

Çap elə.

Redaktor. Vallah, sən dəli olubsan.

Salahov. Yox, özümü tapmışam, qırx ildir itirmişdim, indicə tapdım.

Cəsəret də budur,
Hünər də budur. –
Belə cəsəretlə həyat qurasan!
On yol yıxılsan da ayıb deyildir, –
Özün yıxılanda özün durasan.

Musiqi. İşıqlar sönüb yenidən yanır. Səhnənin önünə stullar
qoyulubdur, hiss edilir ki, iclasa hazırlıq gedir.
Əməkdaşlar bir-bir gəlib oturlar.

Redaktor. Bəs camaatın qalanı hanı?

Nərgiz. Partkom Bakıda kursdadır, mestkom üzvlük haqlarını
aparıb verməyə, məsul katibin diş ağrıyırdı, getdi...

Redaktor. Şahin gözümə dəymir.

Nərgiz. Gələndə xəbər eləyərəm.

Redaktor. Havaxtdan azərbaycanca danışmağa başlayıbsan,
ay qız.

Nərgiz. Bağışlayın. (*Gedir öz yerinə, Şahin gəlir.*) Niyə gəl-
mədin? Hamımız səni elə həsrətlə gözləyirdik ki!..

Şahin. Mən sizə gələ bilməzdim, Nərgiz.

Nərgiz. İnsafsız. Uşaq deyilik ki, hara getsən, mən bacınam,
bacınam ya yox?

Şahin. Əlbəttə.

Redaktor selektorun düyməsini basır, Nərgiz dəstəyi qaldırır.

Redaktor. Что, табак надо вынести к визиту госпадину
Шахина?

Nərgiz. Hələ gəlməyib, İman Mustafayev. (*Dəstəyi yerinə
qoyur.*) Tabax elə bizim dildə də tabaxdır? İclasdır. Şəhər partiya
komitəsindən də adam gəlib. Səni axtarırlar.

Şahin. Mən o iclasda iştirak etməsəm, heç nə dəyişməz...
Səndə zərflər?

Nərgiz. Əlbəttə.

Şahin. Bu məktubu iclas qurtarandan sonra redaktora ver. Bu da
mənim ünvanımdır. Havaxt lazım olsam, məni bu ünvanda axtararsan?

Nərgiz. Gedirsən?

Şahin. Bacıcan, özün bilirsən ki, mən daha burda qala bilmə-
rəm. Atamızı elə tənqid edəndən sonra heç kəs mənə hörmət
eləməz.

Nərgiz. Bəs biz?

Şahin. Mən varam, mən sənin qardaşınam, nə vaxt lazım
olsam, nəyə ehtiyacınız olsa, məktub yaz, mən gələrəm.

Nərgiz. Doğrudan?

Şahin. Məni qınama... İndi belə lazımdır. Çox dolaşıq düşdü
mənim işim. Evdəkilərə də de... məni qınamasınlar. Belkə sonra bir
də bura qayıtmaq istəyəcəyəm, kim bilir, hələlik.

Şahin görüşüb çıxır. Nümayəndə otaqda var-gəl edir.

Nədənsə narazıdır. Harayxanım ona yanaşır.

Harayxanım. Yoldaş qarkom, sizə bir-iki sualım var. Bax,
bizdə ölənlər yoxdur, elə deyil? Pensiyaya çıxan yoxdur, elə deyil?
Bunlar heç yüz yaşında da pensiyaya çıxmazlar. Əsgər gedən də
yoxdur, elə deyil? (*Qəhqəhə ilə gülür.*) Hansı əsgərliyə gedəcək,
çoxunun yaşı altmışdan o yanadır... Bəs bu sütülü, təzə ədəbi işçini
deyirəm, kimin yerinə gətiriblər? Mən mestkomun üzvü kimi bunu
bilməliyəm, ya yox?

Nümayəndə. Narahat olmayın, yoxlayırıq, baxırıq.

Harayxanım. Yoldaş qarkom, burda bizi adam yerinə qoyan
yoxdur. Deputatlıq gələndə redaktora çatır, qonorar – Qulamova,
vəzifə – Məmişə, eşşək kimi işləmək də Harayxanıma! Qadınlar
bayramında da adımızı birinci çəkməzlər.

Nümayəndə. Narahat olmayın, yoxlayırıq, baxırıq...

Redaktor. Harayxanım, bir dəqiqə, icazənizlə... (*Nümayən-
dəyə yaxınlaşır*)

Nümayəndə. Deyirəm, biz başlayaq, o gəlib çıxar. Bir də
bəzi şeyləri o eşitməyə daha yaxşıdır.

Redaktor. Buyurun, başlayaq.

Nümayəndə. Di, başla.

Redaktor. Siz başlayın...

Nümayəndə. Siz açın, mən başlayım.

Redaktor. Hə? (*Ayağa qalxır.*) Di, yoldaşlar, biz bu gün bura
yığılmışıq ki, bəzi təxirəsalınmaz məsələləri həll eləyək. (*Nüma-*

yəndəyə) Hansı təxirəsalınmaz məsələləri? Di, hamıya aydındır o məsələlər. Ona görə də sözü şəhər partiya komitəsinin nümayəndəsi Bürcəlov yoldaşa verirəm. Buyurun, yoldaş Bürcəlov.

Nümayəndə ayağa qalxanda Qulamovla Məmiş əl çalırlar.

Nümayəndə. Son vaxtlar sizin redaksiya ilə bağlı ardı-arası kəsilmədən məktublar gedir Mərkəzi Komitəyə. Əməkdaşlar adından, (qarşısındakı məktubları nəzərdən keçirir.) oxucular adından, müharibə veteranları adından və sairə və sairə... Məktubların hamısı imzasızdır və hamısında da şəhər partiya komitəsinin birinci katibi Həsənağa Sailoviç Sadıqov yoldaş günahlandırılır, guya Sadıqov yoldaş öz bacısı oğlu Şahin Qayalını Bakıdan dəvət edərək sizin qəzetə işə düzəldibdir və sairə və sairə... Ekspert yoldaş təsdiq edir ki, məktubların hamısı üç xətlə yazılıb, həmin anonimçilər də sizin aranızdadır.

Qulamov. Kimdir o əclaf?

Harayxanım. Bizlərdən olar, canım.

Məmiş. Görüm, görüm o məktubların birini? Hə... görürsünüz, mənim xəttimə oxşadıblar... İndi bəzi ağzıgöyçəklər durub deyəcək mən yazmışam.

Qulamov. Onu yazan adamı tapıb, işdən qovmaq lazımdır.

Məmiş. İşdən çıxarmaq nədir, ölkədən qovmaq lazımdır.

Nümayəndə. Bu məktubları yazanlar şəhər partiya komitəsinin katibi Həsənağa Sailoviç Sadıqov yoldaşla demiryolçu Həsənağanı səhv salıblar.

Məmiş. Doğrudan?

Qulamov. Bəs necə olub səhv eləmişik, balam? (Sözünü dəyişir) Deyirəm, nə alçaq adamlar var e, dünyada. Tfu!

Günay (nümayəndəyə). Düyünü nəhaq açdınız, indi dönüb o kişidən döşəyəcəklər.

Nümayəndə. İkinci məsələ Məmiş Beygörməmişov yoldaşın ərizəsidir. O xahiş edir ki, öz ixtisasına uyğun işlə təmin edilsin. Şəhər partiya komitəsi Məmişov yoldaşın, bağışlayın, Beygörməmişov yoldaşın xahişini nəzərə alaraq şəhər kommunal şöbəsinə tapşırırmışdır ki, onu... mərkəzi hamama kisəci... bağışlayın, duşxana müdiri təyin etsin.

Qulamov. Kişi arzusuna çatdı de...

Məmiş. Sağ olsun qarkom! Bəs zəmdirektor, bağışlayın zəmdirektor kim olacaq. Bəs zəmnəçalnik QAI? Onu da mənə versəydiniz, pis olmazdı.

Redaktor (zəngi basır). Sakit olun!

Nümayəndə. Üçüncü məsələ... (Redaktora) Bəs Şahin Qayalı gəlib çıxmadı?

Redaktor selektorun düyməsini basır, Şahini soruşur, sonra çiyinlərini çəkir.

Nümayəndə. Zərər yoxdur, yəqin mağarıcdan qaçıb. Hə, yoldaşlar, bilirsiniz ki, sizin redaktor müavini stolu çoxdan boşdur, Sumbatzadə yoldaş... o söz, irəli çəkilib, və sairə və sairə. Şəhər komitəsinin bürosu qəzetin ümumi səviyyəsini qaldırmaq, rəhbərliyi gücləndirmək, izafi xərclərə yol verməmək və sairə və sairə məsələlər üçün Şahin Qayalı yoldaşı redaktor müavini təyin edir. (Özü əl vurur) Hə, yoldaşlar, dördüncü məsələ... budur ki, qəzeti bir az zəif buraxırsınız, deputatların ad-familini səhv salırsınız. Kosmonavt şəklinin altında sağıcı adı yazırsınız, sağıcı şəklinin altında – kosmonavt və sairə və sairə. Xahiş edirəm, hərənin öz adını öz şəklinin altından yazın. İclasımız bu qədər. (Redaktora) Deyəsən, dördcə məsələ idi, yox?

Redaktor (kanara). Mən nə bilim, biçən də özünüzsünüz, tiken də...

Günay. Mənim bir sualım var.

Nümayəndə. Buyurun.

Günay. Şahin redaktor müavini olmağa razıdır?

Nümayəndə. O nə sözdür? Kim razı olmaz?

Günay. Mən Şahini soruşuram.

Nümayəndə. Razı olmayıb neyləyəcək? O vəzifəni kimə versəm, istəməz? Biz vəzifədən çıxaranda heç adamların rəyini soruşmuruz, vay ola ki, vəzifə verəndə... Bir də büro artıq qərar verib.

Günay. Siz Şahini yaxşı tanıyırsınız...

Nümayəndə. Onu tanımaq mənə o qədər də vacib deyil. O, görək bizi yaxşı tanıya, xanım. (Redaktora) Yaxşı, harda qaldı o qəhrəman?

Redaktor zəngi basır, Nərgiz daxil olur.

Redaktor. Qayalıdan xəbər çıxmadı...

Nərgiz. O, getdi...

Redaktor. Hara?

Nərgiz. Xahiş etdi, bu məktubu sizə çatdırım...

Redaktor. Görüm? Bu ki, ərizedir – nədir? (*Redaktor məktubu oxuyur, amma hamı Şahinin səsinə dinləyir*)

Şahinin səsi. "Hörmətli redaktor, Siz bu sətirləri oxuyanda mən artıq təyyarədə olacağam, daha heç nə məni burada saxlaya bilməz. Niyə bu qərara gəldim? Özümü qorumaq üçün, arzularımı, ideallarımı tapdamamaq üçün... Belə lazım idi, başqa yol yoxdur. Bağışlayın. Məni qınamayın.

Şahin.

28 may, 1979-cu il.

Sahil şəhəri".

Redaktor. Şahin gedib... Tamam gedib...

Nümayəndə. Necə? Bəs mən katibə nə cavab verəcəyəm?

Məmiş. Qərribə oğlandır, o boyda vəzifəni atıb getdi...

Qulamov. Mən dünyada hər şey görmüşdüm, qələmi qoyub, tufəngi götürmüşdüm, tufəngi qoyub – qələmi, amma belə fəson iş heç yuxuma da girməzdi.

Günay. Gələn gündən hamınız düşdünüz üstünə. Biriniz dediniz katibin qohumudur, biriniz dediniz vəzifə üçün gəlib buraya. Gördünüz, o özü kimi qalmaq üçün, özünü qorumaq üçün burdan çıxıb getdi. Doğru deyiblər, burada hər gül öz ətrini verməyəcək.

Nümayəndə. Bəs mən Həsənağa Sailoviçə nə cavab verəcəyəm?

Redaktor. Görəsən, buna görə mənə töhmət çatmaz ki?

Təyyarə səsi eşidilir, getdikcə yaxınlaşır və sürətlə ötür keçir.

Redaktor. Bakıya uçan təyyarədir, yolu bizim damın üstündəndir... Şahin də o təyyarədədir yəqin...

Hamı pəncərədən göylərə boylanır.

Harayxanım. Siz Allah, saxlamaq olmaz o təyyarəni?

Nərgiz. Qayıdarmı bir də baharla o?

Məmiş. Görəsən, zamredaktorluğu indi də verməyəcəklər mənə?

Günay. İldırımlar bir yerdə qərar tuta bilməz...

Nümayəndə. Bəs mən Həsənağa Sailoviçə nə cavab verəcəyəm?

Redaktor. Görəsən, buna görə mənə töhmət çatmaz ki?

Təyyarənin səsi uzaqlaşdıqca orqan musiqisi güclənir.

Lal səhnə. Tamaşaçı salonu yavaş-yavaş işıqlanır.

Pərdə

1979

BU DÜNYANIN ADAMLARI

İki hissəli qəmli komediya

İŞTİRAK EDİRLƏR

Zaman Həsənli	– Neft Kurortologiyası İnstitutunun direktoru
Nemət Səmədzadə	– həmkarlar ittifaqının sədri, elmi işçi
Qoşqar Kəngərli	– elmi işçi
Sarvan Qaradağlı	– elmi işçi
Sevər	– şəhər partiya komitəsinin nümayəndəsi
Yoldaş Əmrah	– direktorun təsərrüfat işləri üzrə müavini, partiya təşkilatının katibi
Hüquqə xanım	– hüquqçu
Qulaməli kişi	– ocaqçı
Səkinə	– makinaçı
Səkinənin əri	– elmi işçi

Zaman – yenə bizim günlər.

Məkan – dənizli, metrolu, nəhəng bir cənub şəhəri.

PROLOQ

Hadisələrdən on beş il keçib...

Səhnə önü, Zaman Həsənli və Qoşqar görüşürlər.

Səs:

– Min illərdir dünya gedir,

Xoş gün adlı nura sarı.

Min illərdir bu yollarda

Əngəl olub adamlara

Bu dünyanın adamları.

Bu dünyanın bərbəzəkli adamları,

Bu dünyanın tək özünə

çox gərəkli adamları,

Adamlara çox gərəksiz adamları,

Həm diləksiz,

Həm üreksiz adamları.

Dünya da öz işindədir,
Tutub Tanrı əleyindən.
Matdım-matdım baxmaqdayıq
Səninlə mən
Sənin məndən xəbərin yox,
Mənim səndən xəbərim yox.
Görmürük mü gözlerimiz önündə
Kimse səni,
Kimse məni vurur, əzir,
Bu laqeyd adamlara
Bu insanlar necə dözürlər,
Tanrı özü necə dözürlər?
Tanrı görəndə necə dözürlər...
Bu ahlara.
Biz də elə deyər-deyər, gülər-gülər
Vida deyib axşamlara
Əl edirik sabahlara.

Hərəməz öz işindəyik,
Bu işlərin içində
Hərənin öz rəqibi var,
Hərənin öz dostu, yarı.
Bu dünyanı yaradandır,
Bu dünyanı dağıdandır,
Bu dünyanın adamları.

Pislər yaman laxladılar bu dünyanı,
Yaxşılar çox ağlayıblar bu dünyanı.
Tanrı özü saxlayıbdir bu dünyanı.
Belkə biz də bir məxrəcə gələ bilək.
Adam kimi qəm elelib,
Adam kimi gülə bilək.
İnsanların qədrini-qiyətini
bilə bilək.

Həsənli. Xoş gördük, Qoşqar. Neçə qış, neçə yay, neçə il...
Qoşqar. Xoş gördük, Zaman müəllim. Nə qışları, yayları say-
dım, nə də illəri. Birdən baxıb gördüm ki, saçlarım ağarıb, illərsə uçub.

Həsənli. Elə bilirdim, illəri çiynimdə saxlayıram. Sonra gördüm məni əydilər, belimi бүkdülər və... yox oldular...

Nəğmə

Tarzen fikrə dalıbdır –
Təllərin nə günahı?
Qış özü qocalıbdır –
Səllərin nə günahı?

Yazı zimistan sandıq,
Yayın eşqiylə yandıq,
Payızda alovlandıq –
Yəllərin nə günahı?!

Bu nə qovğa, bu nə hay,
Nə gündəsən, dostum, oy,
Sən özünə qiymət qoy –
Dillərin nə günahı?

Umu-küsü – çəndədir,
Ağırdır Vətən derdi,
Günah səndə, mənədir,
İllərin nə günahı?

Həsənli. Bu illər, o illərə oxşamaz. Bu illərə alışmaq üçün görək tezə bir ömür yaşayasan. Ona da mənim gücüm çatmaz.

Qoşqar. Elə deməyin, zamanənin qovğalarında yenə yaxşı qalıbsınız.

Həsənli. Əlbəttə, qalmışam. Amma nəyə deyər? Ayrı şeyləri demirəm hələ. Oğlum yerində, nəvəm yaşında olanlar şəhid olub getdilər. Hər dəfə atəşkəs pozulanda, elə bil güllələr mənə deyir. Turaldan məktub gələndə elə bilirəm yenidən dirilirəm.

Qoşqar. Tural əsgərlikdədir?

Həsənli. Tural o gedəndir elə. Sovet ordusunda xidmət elədi. Sovet dağılandan sonra öz ordumuzdadır. Deyir, Qarabağ azad olma-yınca qayıtmayacağam.

Qoşqar. Halal olsun.

Həsənli. Qoşqar, sən çox görmisən, dünyanın işlərindən mənədən yaxşı baş çıxarırsan. Bu müharibə havaxt qurtarar?

Qoşqar. Bütün övladlarımız Tural kimi fikirləşəndə...

Həsənli. Bəs havaxt elə fikirləşəcəklər?

Qoşqar. Deyə bilmərəm. Ancaq o gün gələcək. Yəqin gələcək!

Həsənli. Onda qoca çağımızda Qarabağa, Zəngəzura payı-piyada gedəcəyəm...

Qoşqar. Yaman başqalaşmışınız, Zaman müəllim.

Həsənli. Dünya özü başqalaşdı. Gözlerimiz önündə bu axır on ildə elə bil yüz il yaşadıq... Uşaqlar iki-üç ildə böyüdü, böyüklər qocaldı... Çox insan dünyadan qəfil getdi...

Qoşqar. Azərbaycanı kurort diyarına çevirmək istəyirdik, Qarabağı, Zəngəzuru itirdik. Bizi addım-addım gətirdilər bu günə. O qədər yalan-palan danışdılar, o qədər riyakarlıq etdilər, dünyada saf nə varsa, dözməzdi buna, ona görə də Allahın qəzəbinə gəldik. Bunlar dərs olmalıdır bizə.

Həsənli. Neçə qış, neçə yay... Neçə ildir görüşürük? Bir az özündən danış... nə edirsən, nə ilə məşğulsan?

Qoşqar. Bir şirkətdə tərcüməçilik edirəm.

Həsənli. Qoşqar Kəngərli tərcüməçilik edir? Niyə dağılmırsan, ay dünya! Sən boyda alim indi hansısa şirkətdə tərcüməçilik edir?

Qoşqar. Mən buna heyretlənmirəm. Tərcüməçilik də sənətdir.

Həsənli. Sən yerdə alimin yeri boş qalıb. Bəs buna nə deyirsən?

Qoşqar. Məqalələr yazıram.

Həsənli. Heç rast gəlmirəm.

Qoşqar. Hələ-çapa vermərəm. İndi insanların dərdi kurort məsələləri deyil. Davadan sonra qayıdaraq bu işə.

Həsənli. Sağ ol, elə həmin Qoşqarsan. Məvacibin necədir?

Qoşqar. Pis deyil, dolanırq.

Həsənli. Ev məsələ necə, həll olundumu?

Qoşqar. Yox, elə həmin yataqxanadayam. İndi qaçqınlarla bir yerdə yaşayıram... Narazı deyiləm, gözəl insanlardır.

Həsənli. Elə bütün bunlara görə neçə il meydanlarda yatdın?

Qoşqar. Meydanlarda yatmağıma peşman deyiləm. Bu illəri biz yaşamalıydıq.

Həsənli. Niyə belə oldu bu dünya?
Qoşqar. Bizi əlimizdən tutub gətirdilər. Baxmadıq heç hara gedirik?

Həsənli. Bilirsən, o ötən illər üçün ürəyim qubara dönüb. Gedək bir az dərdləşək. Niyə belə oldu bu dünya?

Qoşqar. O illəri varaq-varaq xatırlayaq... Uşaqların hamısını bir yerə yığaq... Öz səhvlərimizi anlamasaq, düşdüyümüz gündən çıxıbilmərik.

Həsənli. İnsan yaşlaşdıqca keçmişə qayıdır.

Qoşqar. Çünki hər şey keçmişdən başlayır. Keçmişdən təcrid olunmuş gələcək, gələcəkdən ayrılmış keçmiş yoxdur.

Həsənli. Bizi o illərdə yalnız iş maraqlandırır. Davadalaşımız da elə onun üstəydi.

Qoşqar. Görünür elə olmalı deyilmiş. Biz milli varlığımıza, dilimize, torpağımıza olan etinasızlığa, biganəliyə qarşı vuruşmalıydıq. Bizim itirdiklərimiz biganəliyimizin qurbanıdır.

Həsənli. Qayıdaq keçmişə... Nəzər salaq...Öyrənək... Təhlil edək... Nəticə çıxaraq... Bəlkə bu gün də insanlara yararlı ola bildik.

Qoşqar. Uşaqları da çağırmaq.

Nəğmə

De, kimlərlə vuruşmusan,
De, kimlərlə əyişmisən,
Qərib gecəyə dönmüsən
Niyə belə dəyişmisən,
Dünya, niyə dəyişmisən?
Özüne qayıt dünyam,
Özüne qayıt, insan,
 özüne qayıt.
Ağ buludlar qaralandı,
Saf arzular yaralandı,
Əzabların sıralandı,
Özüne qayıt, dünyam,
Özüne qayıt, insan,
 Özüne qayıt
Vətən, sənin əsgərinik,
Axşamıniq, səhərinik,

Köhləninik, yehərinik,
Özüne qayıt dünyam,
Özüne qayıt insan,
 Özüne qayıt.
Özüne qayıt, qardaş,
Özüne qayıt, bacım,
 Özüne qayıt.

(Ardı – epiloqda)

BİRİNCİ HİSSƏ

Səhnənin əsas pərdəsi örtülüdür. Yoldaş Əmrah səhnə önünə gəlir, kimisə axtarır.

Yoldaş Əmrah. Qulaməli kişi...

Qulaməli kişi səhnənin o biri başında görünür.

Qulaməli kişi. Xeyir ola, yoldaş Əmrah?

Yoldaş Əmrah. Xeyirdir. Yoldaş Əmrahın şərhlə işi yoxdur. Sənə mənzil vermək istəyirəm.

Qulaməli kişi. Nə mənzil?

Yoldaş Əmrah. Mənzil də... İkiotaqlı gözəl mənzil.

Qulaməli kişi. Yəni elə asandır?

Yoldaş Əmrah. Yoldaş Əmrahın əlində çətin iş yoxdur.

Qulaməli kişi. Di ver gəlsin? (Əlini uzadır.)

Yoldaş Əmrah. Verdim. (Onun əlini tutur.) Amma gərək bir balaca tərleyəsən? (O biri əli ilə göstərir.) Üç bəsdir.

Qulaməli kişi. Neçə litr zoğal arağı eləyir, hesablamısan?

Yoldaş Əmrah. Zoğal arağı da alacaqsan, darıxma. Amma gərək iclasda... (Ona pıçılıyla məsləhət verə-verə səhnənin o biri başında görünməz olurlar.)

Səkinə ilə Səkinənin öri daxil olurlar.

Yoldaş Əmrah. Teleqramları göndərdiniz?

Səkinə. Hə, dünən göndərdik. Sroçni! Papalarını yandıracağam onların.

Yoldaş Əmrah (*Səkinəyə*). Gərək cəsarətli olasan. (*Gülə-gülə*) Hamilə qadınsan, kim sənə güldən ağır söz deyəcək? Demək belə... İndi... (*Hər ikisinin qoluna girib Səkinənin ərinin qulağına ehməlcə pıçıldayaraq məsləhətlər verir. Sonra səhnədə görünməz olurlar.*)

Səhnənin əsas pərdəsi açılır. Direktorun kabinetində iclas başlayır.

Həsənli telefonla danışır. Yoldaş Əmrah əlindəki təlimat

kitabını diqqətlə vərəqləyir. Nəmət Səmədzadə əlini

çənəsinə söykəyərək fikrə gedib.

Həsənli. İclas davam edir. (*Səmədzadəyə baxıb təəccüblənir.*) Yoldaş Səmədzadə, sizi heç belə fikir eləyən görməmişdim. Buyurun.

Səmədzadə (*elə bil yuxudan oyanır*). Yerkomun mənzil komissiyası gecə yarıyadək bu işlə məşğul oldu; son səkkiz ildə ev növbəsində dayananların işləri diqqətlə araşdırıldı. Qəribə vəziyyət yaranıb: indi ikiotaqlı mənzil növbəsində birinci yerdə üç adamın durmağa həm hüquqı, həm də mənəvi haqqı var.

Həsənli. Üç adamın?

Səmədzadə. Hə, üç adamın.

Yoldaş Əmrah. Şahmat yarışında hərdən belə olur.

Səmədzadə. Təəssüf ki, belədir. Üçündən biri lap əvvəl növbəyə yazılıb, ikisi də əvvəllər üçotaqlı növbəsində imişlər, sonra ikiotaqlı növbəsinə keçiblər.

Həsənli. Niyə?

Səmədzadə. Ailələri kiçilib. Qocalar Allah rəhmətinə gediblər. Təəssüf ki, belə olub.

Yoldaş Əmrah. "Təəssüf" niyə? Danışığında məntiqi cəhətə fikir ver: Gündə dünyada mini ölürsə, min biri dirilir. Bizim sosialist həqiqətlərimiz...

Səmədzadə. Sosializmdə də ölənə birçə gündə ev verilir – qulacyarım yerdə qəbir qazırlar, vəssalam. Bəs dünyaya yeni gələnə necə? Neçə il gözləməlidir? Qoşqar Kəngərlinin qızı kənddə nənəsinin yanında yaşayır, arvadı – rayon mərkəzində anasının yanında, özü isə... şəhərdə, fəhlə yataqxanasında.

Yoldaş Əmrah. Yaxşı, bəs o, burda işləyə-işləyə fəhlə yataqxanasına necə düzəlib?

Səmədzadə. Sizi narahat edən elə budur? Zəng çalın yataqxanadan atsınlar bayıra.

Hüquqə xanım (*ətrafa*). Bu alimlərə niyə görsən hüquq dərsi keçməyiblər? Axı, Qoşqar fəhlə yataqxanasında yaşayırsa, deməli, bir fəhlə qalıb bayırda.

Səmədzadə (*elə bil onu eşitmir*). Vallah, ağıl dəryasısan, yoldaş Əmrah! Ancaq bir şeyi unudubsan: neçə gənc fəhlə öz otasını Qoşqar Kəngərli kimi alimə verir!

Həsənli. İclas davam edir. Yoldaşlar, mövzudan kənara çıxmayın, hamınız alim adamlarsınız, biz bura mənzil bölgüsü məsələsi üçün yığılmışıq.

Səmədzadə. Neçə mənzildir?

Həsənli. Neçə dəfə deyərlər? Bir mənzildir. Banqladəşdə, bağışlayın, (*qarşısındakı kağıza baxaraq*) Şərq massivində, 27/a bina, doqquzuncu mərtəbə, 52-ci mənzil, yaşayış sahəsi 32,5 kvadrat metr, ümumi sahəsi 50 kvadrat metr, iki artırması var.

Səmədzadə. Bir mənzili birinə verərlər də. Daha niyə deyirsiniz, "mənzil bölgüsü" məsələsi müzakirə edirik? Bir mənzili necə bölmək olar? Burda adamları bölmək müzakirə edilməlidir.

Yoldaş Əmrah. Kişi düz deyir də... İri balkonu görsən haraya baxır? Çeryomuşkaya, yoxsa cəhənnəmuşkaya?

Həsənli. Yoldaşlar, bura elmi idarədir, rəsmi iclasdır, məkanların öz rəsmi adlarını demək lazımdır. O "Banqladəş"-i, "cəhənnəm"-uškani, "Gecəqondu"-ları camaat uydurub, yaxşı deyil.

Səmədzadə (*ətrafa*). Əgər massivlərin öz adlarını desək, bir mənzil balalayıb olacaq beş, "cəhənnəm"-uška dönüb olacaq mərkəzi meydan, Banqladəş qonşu bir ölkəyə çevriləcək...

Həsənli. Mən yoldaş Əmrahın sualına cavab verməmişəm hələ. Biz yerkomla belə bir qərara gəldik ki, mənzili bölüncə, bağışlayın, mənzili birinə verincə, gedib binaya baxsaq daha yaxşıdır.

Yoldaş Əmrah. Niyə?

Həsənli. Çünki o sualı bizə verməsinlər. Deməsinlər ki, balkonu "cəhənnəm"-uškaya, bağışlayın, şimali Çeryomuşkaya baxırmış, onunçün bizə verdilər. Altında mağazası yox imiş, bağçası, məktəbi uzaq imiş, nə bilim daha nələr... Mən akademiyanın rəyasətində işləyəndə qəribə bir əhvalatın şahidi oldum. Bizim bölməyə bir mənzil ayırdılar və yuxarıdan tapşırdılar ki, onu şair Səfa

Baharistana verək. Səfa Baharistanı tanıyırsınız də... Bizim bölməyə adını işə yazmışdılar ki, maaş alsın. Bəli, Səfa xanım mənzili bəyənmədi, dedi, gerek mənim evim dənizin sahilində ola, iş otağımın pəncərəsi dənizə baxa, yataq otağımdan Sonalar gölü aydın görünə, istirahət otağım işə meydan boyda ola... Arada bir kəsibin bəxti kəsdi, yazıq bir çətin külfəti ilə zirzəmidə yaşayırdı, mənzili verdik ona, canı qurtardı.

Səmədzadə. Bəs Səfa Baharistan ev almadı?

Həsənli. Aldı, necə almadı. Ona Səfa Baharistan deyirlər! Bütün aləmi qatdı bir-birinə. Axırda yuxarıdakıların əlacı kəsilib general Abbaslıya nəzərdə tutulan mənzili verdilər ona.

Səmədzadə. Kişilər düz eləyiblər də... General Abbaslı kimdir Səfa Baharistanın qabağında?

Həsənli. Mövzudan uzaqlaşmayaq. Belə də iş olar? Üç nəfərdən birini! Bəs necə seçək?

Səmədzadə. Püşk ataq, kimin bəxti zordursa aparsın.

Hüquqə xanım. Bəs hüquq? Bəs o biri ikisi məhkəməyə versə, bizi neyləyirlər?

Yoldaş Əmrah. Əlbəttə, atamızı yandırarlar.

Səmədzadə. Onda üçünə də verək, bəlkə elə hamısı bir ailə kimi yaşayacaqlar... Sosialist yataqxanasıdır. Onda yoldaş Əmrahın atasını yandırmazlar.

Yoldaş Əmrah. Səni məstkom verənin...

Səmədzadə. Atasını yandırım!

Həsənli. Bəsdirin, yoldaşlar, bura rəsmi idarədir, rəsmi iclasdır...

Səmədzadə (onun sözünü kəsərək). Rəsmi işlərə baxırıq...

Həsənli. Bəs mənzil komissiyasının qərarı nə oldu?

Hüquqə xanım. Mənzil komissiyası məsələnin həllini müdiriyyətin sərəncamına buraxır. O üç nəfərin mənzil təmənnası eynidir. Eyni vaxtdan işləyirlər burda, biri yaxşı mütəxəssisdir, o birisi yaxşı təşkilatçı, birinin maaşı azdır, o birisinin xərci çoxdur, biri sakit, təvazökar adamdır, o birisi – bərk yazan... Komissiya neyləsin?

Həsənli. Ciddi məsələdir. Sabah sonuncu gündür, gerek çıxarışı və məktubu rayon sovetinə təqdim edək, yoxsa...

Yoldaş Əmrah. Gerek bu məsələni heç açıb ağartmayayıq. Səkkiz ildir institut ev almırdı, qırılıb-batmamışıq ki!.. (Həsən-

liyə.) Bir də... mənzili iclassız-zadsız vermək olardı birinə. Baş apararı Səmədzadədir? Onu da dilə tutardıq, qol çəkərdi.

Həsənli. Sss... Ondan keçib daha. Artıq bütün institut bilir ki, bizə mənzil veriblər. İndi hamının qulağı burdadır.

Səmədzadə. Bağışlayın, yoldaş Əmrah, siz necə yaşınızda ev alıbsınız?

Yoldaş Əmrah. Mənim atamın evi olub, bala!

Səmədzadə. Siz necə yaşınızda ev alıbsınız?

Yoldaş Əmrah. Mən? İyirmi iki yaşında. Nə olsun ki?

Səmədzadə. Heç. Qoşqarın yaşı artıq qırxı keçir.

Yoldaş Əmrah. Mən Qoşqar deyiləm!

Səmədzadə. Ola bilməzsən də! Qoşqar bu boyda SSRİ-də tanınmış alimdir. Ömrünü-günü elmə sərf eləyib, özü barədə heç vaxt düşünməyib. Ev üçün ərizeni də mən ona güclə yazdırmışam. Amma sənə institutu qurtaran kimi ev veriblər. Nəyə görə? Hansı xidmətinə görə?

Hüquqə xanım. Sizə hüquq dərsi keçmək lazımdır. Əvvəla, sənin ixtiyarın yoxdur ki, kimsəyə zorla ərizə yazdırasan. Deməli, sən onun hüquqlarını tapdalayıbsan. İkincisi, insan institutda oxuya-oxuya da ev almaq hüququna malikdir. Yoldaş Əmrahın ailəsi böyük idi.

Səmədzadə. Yoldaş Əmrah, sualıma cavab vermədin. Atan nəçi idi, onu deynən.

Yoldaş Əmrah. Bunun nə dexli var? Nazir müavini!

Səmədzadə. Nazir müavini! Ona görə də dərhal tələbə oğluna üç otaq ayırdılar. Onda bilmirdilər oğul nazir olacaq, yoxsa çoban? Nazir müavini oğlu idi, ev almalıydı, vəssalam! Əgər ev müavin oğluna belə təcili çatırsa, bəs onda... bu gün niyə professor Qoşqar Kəngərlinin evi yoxdur?

Hüquqə xanım. Doğrudan, o, niyə ev almayıb?

Həsənli. Nə bilim, vallah... Rəhmətlik Məmiş deyərdi ki, ağlamayana pəpə yoxdur.

Səmədzadə. O Məmiş də professor idi?

Yoldaş Əmrah. Yox, anonimçi idi. (İki mənalı tərzdə.) Bəlkə elə evi Kəngərliyə verək. Pis alim deyil, Moskvada-zadda da çap edirlər onu. Əlbəttə, dostları olmasaydı, çap eləməzdilər...

Səmədzadə. Dostu da qazanmaq lazımdır. Bir də... Dostluqdan istifadə etsəydi, çoxdan ev almışdı.

Hüquqə xanım. Növbəsi neçənci yerdədir?

Səmədzadə. Səkkizinci yerdə.

Yoldaş Əmrah. Mümkün olan iş deyil. Ondan qabaqda hər yerdə üç demirəm, bircə adam olsa, eləyir doqquz adam. Doqquz ərizə birdən məhkəməyə getsə, bizə neyləyirlər?

Səmədzadə. Atamızı yandırarlar!

Yoldaş Əmrah. Ay sağ ol!

Səmədzadə. Amma Qoşqar Kəngərli ev alardı! Arvad-uşağını bir yere yığardı, rahat işləyə bilərdi.

Yoldaş Əmrah. Yoldaş profkom, sən cavansan hələ, bu vəzifəyə də təzə seçilmişsən, gələcəyin var... Belə partizanlıq nəyə lazımdır?

Səmədzadə. Partizanlar müharibədə az iş görmədilər.

Yoldaş Əmrah. İndi müharibə deyil.

Səmədzadə. Sən evlə hələ birinci kursda təmin olunubsansa və professor Kəngərlinin hələ evi yoxdursa, sənə qarşı müharibədir. Yalnız sənə qarşı!..

Həsənli. Yoldaşlar... yoldaşlar... ikiniz də məşhur adamlarsınız... Mən sizi də başa salım? (*Səmədzadəyə*) Yaxşı, sən, profkom kimi öz fikrini qəti de: evi kimə verək?

Səmədzadə (*kinayə ilə*). Heç kimə! Məktub yazın, geri qaytarın, məşını necə geri qaytardınız, evi də eləcə qaytarın.

Həsənli. Gecdir daha...

Səmədzadə. Köhnə tarixlə qol çəkin. Axı, belə işlər son vaxtlar yaman dəbdədir.

Həsənli. Dəbdə olan işlərin də ağını çıxarıblar. İçindən min şey çıxır.

Yoldaş Əmrah. Onda bəs neyləyək?

Həsənli. Ümid Səmədzadəyə qalır. Zərəfatlarıyla...

Yoldaş Əmrah. ... antipartiya çıxışlarıyla...

Həsənli. Kollektivdə ad çıxardıb, bir sözünü iki eləmirlər. Bəlkə o bu işi yoluna qoya...

Sarvan gəlir.

Sarvan. Salam. Bağışlayın, bir söz soruşum.

Həsənli. Buyurun.

Sarvan. Təzə mənzili mənə verirsiniz?

Həsənli. Hələ müzakirə eləyirik.

Sarvan. Məni müzakirə maraqlandırmır, qəti deyin: ya hə, ya yox.

Həsənli. Qəti fikir deyə bilmərəm. Görmürsünüz, müdiriyət, yerkom iki gündür bu məsələ ilə məşğuldur?!

Sarvan. Mən sizin fikrinizi soruşuram, yoldaş Həsənli. Sizcə, o ev kimə çatmalıdır? Öz fikrinizi açıq deyın, mənim xeyrimə olmasa da incimərəm.

Həsənli. Mən nə deyim? Onu komissiya bilər...

Hamı susur, hamı bir-birinə baxır.

Sarvan. "Komissiya bilər", "kollektiv bilər", "Akademiyanın prezidenti bilər..." Bağışlayın. (*Çıxır*.)

Səmədzadə. Niyə öz fikrinizi açıq demədiniz? Siz axı, buranın rəhbərisiniz! Ömrünüzdə bircə dəfə bir bütöv söz deyın, xeyir olsun və ya şər, fərqi yoxdur, bircə dəfə öz sözünüzü eşidək. Evi kimə vermək istəyirsiniz – qol çəkim.

Yoldaş Əmrah (*əyilib Həsənlinin qulağına*). Bu kötüyün namizədliyini kim verdi sədrliyə?

Həsənli. Yadımda deyil.

Yoldaş Əmrah. Əgər Qoşqar vermiş olsaydı, onun məsələsini gündəlikdən çıxartmaq üçün elə bu da bəs edərdi.

Səmədzadə (*kinayə ilə*). Hüquqi cəhətdən?

Həsənli. Yoldaşlar, biz bura bir-birimizi qınamağa, sancmağa yığışmamışıq. Təklif irəli sürün, özü də bütün məsuliyyəti özünüze götürün. Bu gün-sabah...

Səmədzadə (*onun sözünü kəsir*). ...Şikayət-zad olsa, özünüz cavab verin.

Yoldaş Əmrah. Zaman müəllim, mən sizin yerinizdə olsaydım...

Səmədzadə (*onun sözünü kəsir*). Təklif edərdim ki, Nemət Səmədzadə otağı tərk eləsin, kim razıdır – barmaq qaldırsın. Sonra gec də olsa, yuxarıya məktub yazardım: geri götürün bu mənzili, canım, verin bir fəhlə ailəsinə, müharibə veteranına, əmək qabaqcılına... Onda adınız yaxşılığa çəkildirdi, məruzələre düşərdi, bir

gözəl gündə vəzifəniz daha böyüyərdi. (*Sükut.*) Amma mən sizin yerinizdə olsaydım, yoldaş Həsənli, pensiya vaxtını gözləməzdim, elə bu gün ərizə yazıb gedərdim institutdan. Getməzdən qabaq isə... Əmrahın əmrini verərdim.

Həsənli. Niyə?

Səmədzadə. Çünki kələfin ucunu itiribsiniz. İnstitut başlı-başına buraxılıb. "Dəymə mənə, dəyməyim sənə, çevir tətə, vur tətə" olub. İnstituta təzə bina vermək istəyirlər, kabinetləri bölə bil-məyəcəyinizdən qorxub etiraz edirsiniz, Kəngərini komsomol mükafatına təqdim etmək istəyirlər, Paşayevdən qorxursunuz... Yoldaş Əmrahın arvadının maaşını hər altı aydan bir artırırırsınız ki, yuxarıdakı dayısına sizdən xoş söz desin... (*Sükut.*) Gec deyil hələ, ərizənizi yazın, bir başqa institutuna işə keçin. Onsuz da vaxtı çatanda sizə fərdi pensiya verəcəklər, özünüz demişken, on doqquz yaşından rəhbər işdəsiniz. Fərdi pensiya verəcəklər, mütləq verəcəklər.

Həsənli. Məni bura rəhbər təyin edəndə sənın rəyini soruşmayıblar, yoldaş Nemət Səmədzadə! İşimi dəyişəndə də sənle məsləhətləşməyəcəklər. Bir də... mənim taleyim öz əlimdə deyil ki. Elə bilirsiniz çox razıyam burda işləməyə?!

Hüquqə xanım. Yoldaşlar, biz başqa məsələ həll edirik. Hüquqi cəhətdən... bizim nə haqqımız var direktorluq namenklaturasını müzakirə edək? Zaman Əsədullayev, bu məsələnin müzakirəsi qurtarsın, prezidentlə danışın, burda bir balaca hüquq kursu keçirək, görünür, hamının ehtiyacı var, böyük ehtiyacı var.

Səmədzadə. Əsas fənləri sizlə Yoldaş Əmrah tədris edərsiniz.

Həsənli. Yoldaşlar, yoldaşlar, mətləbə keçin, vaxt azdır. Düzü, mən bərk yorulmuşam, bilirsiniz də, üç ildir istirahət eləmirəm. İndi məzuniyyətə çıxıram. Sabah axşama bilet almışam, Kırma getməliyəm, putyovkamanın vaxtı keçir. Görürsünüz, hər şeyi açıq danışdım sizə. Aramızda belə səmimiyyət ola-ola...

Səmədzadə (*onun sözünü kəsir*). Nemət Səmədzadə gah nala vurur, gah mıxa.

Telefon zəng çalır.

Həsənli (*dəstəyi götürür*). Bəli.

Sə.s. Zaman Əsədullayev, sizin instituta bir mənzil ayırdıq ki, kollektiviniz daha yaxşı işləsin, planları, tapşırıqları, öhdəlikləri vaxtından əvvəl yerinə yetirsin, elə deyil?

Həsənli. Kaş o mənzili bizə verməyəydiniz...

Sə.s. Siz hansı dildə danışırırsınız, yoldaş Həsənli?

Həsənli. Dədəmin-babamın dilində, lap yaxşı bildiyim dil bu dildir.

Sə.s. Bəs partiyanın dili? Kollektiviniz siyasi cəhətdən kütləşibdir, Həsənli. Siz belə danışandan sonra Sarvan Qaradağlı Küveytə getməz də...

Həsənli. Niyə getmir, o ki, özü xahiş edirdi...

Sə.s. Görürsünüz, kollektivinizdən xəbəriniz yoxdur. Əlbəttə, o vaxt özü yalvarırdı. İki dəfə mənim qəbuluma düşdülər, arvadı ilə, adı nədir, Səkinə?

Həsənli. Mədinə.

Sə.s. Hə, Mədinə. Deyirdilər, bağ belə, bostan belə. Siz dörd ilə göndərirsiniz, bizi orda səkkiz il saxlayacaqlar... İndi ciblərində Küveyt pasportudur, sabah tezdən uçmalıdırlar Moskvaya, getmirlər.

Həsənli. Niyə?

Sə.s. Görürsünüz, kollektivinizdəki klimatdan xəbəriniz yoxdur. İndi onları çağır, Sarvan Qaradağlını da, Səkinəni də, dinlə, dilə tut, rüşvət ver, nə istəyirsən elə, özün bil, yarım saat sənə vaxt verirəm, kabinetdən çıxmıram. Sənın zəngini gözləyirəm.

Du,du,du... siqnalları eşidilir. Həsənli dəstəyə baxa-baxa yerinə qoyur.

Sükut. Həsənli selektorun düyməsini basır, katibənin səsi eşidilir.

Sə.s. Sizi dinləyirəm, Zaman Əsədullayev!

Həsənli. Sarvan Qaradağlı ilə, Mədinə Qaradağlını bura dəvət elə.

Həsənli selektorun o biri düyməsini basır, aparat susur.

Həsənli. Əmrah, bir siqar ver.

Yoldaş Əmrah. Çəkməyin, Zaman Əsədullayev, həkimlər deyirlər ki, belə hirsli vaxtda çəkəndə...

Həsənli (*onun sözünü kəsərək*). Siqar ver!

Həsənli siqarını yandırır.

Həsənli (*bir-iki qullab vurandan sonra*). İşdən iş çıxdı, indi də gerek iş-gücümüzü buraxıb Sarvan bəylə Səkinə xanımın, bağışlayın, Mədinə xanımın işi ilə məşğul olaq. Doğrudan, onlar niyə

birdən-birə etiraz ediblər? (*Yoldaş Əmrəyə baxır.*) Siyasi rəhbər, o tərəflərdə müharibə-zad yoxdur ki?

Yoldaş Əmrəy. Küveytdə? Yox. Sağ-salamatlıqdır. Bizlə əlaqələri pis deyil. Neft yataqları zəngindir. Adambaşına düşən gəlirə görə dünyada birincidir. Amma bizim mütəxəssislərə ehtiyacları var, xüsusən, neftin təbabətə tətbiqi sahəsində. Ona görə məhz bizim institutdan mütəxəssis istəyiblər. Yoxsa Sarvan ilə Səkinənin, bağışlayın Mədinənin ala gözələrinə aşıq olan yoxdur ki! Bütün soyuzda ora işləməyə getmək üstündə qırğındır.

Sarvan daxil olub, kabinetin aşağı başında əyləşir.

Həsənli. Bu nə "CP"-dir belə, yoldaş Sarvan?

Sarvan. Nə olub ki?

Həsənli. Deyirlər, fikrini dəyişibsən, daha Küveytə getmək istəmirsən.

Sarvan. Hə, getmirem.

Həsənli. Necə başa düşək? Səbəbi nədir?

Sarvan. Səbəbi odur ki, istəmirəm.

Həsənli. Axı, bir vaxt yalvarırdın.

Sarvan. İndi isə zəhləm gedir.

Həsənli. Biz uşaq deyilik söz güləşdirək. Səbəbini açıq de, niyə getmək istəmirsən?

Sarvan. Sizə "yalvaranda" ki, məni Küveytə göndərin, niyə səbəbini soruşmurdunuz? Niyə demirdiniz ki, ay Sarvan, doğma eli-obanı, qohum-əqrəbanı, dostları, xəstə ananı burda qoyub nəyə gedirsən Küveytə?

Həsənli. Onda soruşmalı bir şey yox idi, axı, xaricə gedənlər yaxşı qazanırlar, "Mercedes"-ə minib qayıdirlar.

Sarvan. Mənim maaşım burda da heç pis deyil.

Həsənli. Yaxşı, bəs səbəbi nədir? Onda soruşmamışıq, indi soruşuruq.

Sarvan. Səbəbini siz gerek çoxdan biləydiniz. Evim yoxdur, başa düşürsünüz, e-vim! Dörd canla sığışıb qalmışıq qaynanamın bucağında. Qoca anam isə bacımın yanında olur.

Həsənli. Küveytə getsəydin, burda sənə ev verəcəkdilər?

Sarvan. Heç olmasa dörd-beş il orda adam kimi yaşayardım, burdakı növbəm isə qüvvədə qalardı. Qayıdanda yəqin siz pensi-

yaya çıxmış olacaqdınız, bu stolda təzə oturan isə hərdən düşüncəkədi ki, işçilərinə ev də lazımdır.

Həsənli. Vay dedə! Camaat gör nələr düşünür...

Sarvan. Mən başqa heç nə düşünmürəm, ev istəyirəm. Növbəmdir, çatıbdır, verərsiniz – gedərəm, verməzsiz – yox.

Hüquqə xanım. Sənin hüquqi cəhətdən haqqın yoxdur belə tələb qoymağa. Unutma ki, cibindəki artıq Küveyt pasportudur.

Sarvan. Amma bu torpağın vətəndaşıyam, Küveyt pasportunda da belə yazılıb.

Yoldaş Əmrəy. Nəhayət, bu, ciddi siyasi məsələdir. Sabah sizi Moskvada gözləyirlər, birisi gün Küveytə uçmalısınız. Adınız o siyahıya düşənədək neçə komissiyadan keçibsiniz?

Sarvan. Hə, düzdür. Amma ev almaq üçün komissiyalardan keçmirlər.

Hüquqə xanım. Sarvan, sən axı, üçotaqlı növbəsindəsən?!

Sarvan. İkiotaqlıya da razıyam. Üçotaqlını başqasına verərsiniz.

Yoldaş Əmrəy. Soğan olsun, nağd olsun, yaxşı fikirləşmişən.

Həsənli. Bəs Səki... Mədinə xanım nə fikirdədir?

Sarvan. O da mən deyənə deyir. Bir də ev növbəsində mənəm, o deyil.

Həsənli. Bəs özü niyə gəlmədi, bəlkə çağırısan?

Sarvan. Hə, yerə vaxt itirirsiniz.

Həsənli (*ətrafə*). Bu ki, biabırçılıqdır. İndicə zəng etmişdilər. Şəhər partiya komitəsi ciddi narahatlıq keçirir. Əgər səfər baş tutmasa... xəbər lap yuxarılara çatacaq, bu, sizə də yaxşı deyil, cavansınız, qabaqda gələcəyiniz var.

Sarvan. Evi də elə gələcək üçün istəyirəm, yoldaş Həsənli! Uşaqların gələcəyi üçün.

Həsənli. Siz yolunuzdan qalmayın. Yaxşı deyil. Orda hər şey maraqlı olacaq. Akademiyə təzə yaşayış binası tikmək fikrindədir, siz qayıdınca hazır olar, ev alarsınız. Bəlkə dördotaqlı oldu. (*Gülüş.*) Nəyə gülürsünüz, bəlkə siz Küveytdə olanda yeni vətəndaş gələcək dünyaya. Küveytdə sovet vətəndaşı! İndi dörd nəfərsiniz, onda olarsınız beş nəfər, (*Hüquqə xanıma*) dörd otaqlı çatır də?

Səmədzadə. Əlbəttə, çatır! (*İkimənəli*) Biz də ananıza burda yaxşı baxırıq ki, yazıq arvad siz dördotaqlı mənzil alanacan ölməsin.

Həsənli. Bu olmadı, Səmədzadə, siz hər şeyi lağa qoyursunuz.

Səmədzadə. Mənim ciddi sözümdür.

Həsənli. Ciddi sözün özü də hər yerdə ciddi səslənir.

Səmədzadə. Vədlər də həmişə yerinə yetirilmir.

Sükut.

Həsənli. Sizi dinləyirəm, Sarvan müəllim!

Sarvan (*ayağa qalxır, ahəstə addımlarla otaqda var-gəl eləyir, özünü ələ almağa çalışır, amma mümkün olmur*). Yoldaş Həsənli, ilk dəfədir ki, mənə müəllim deyirsiniz. Düzü, bu müəllim sözünü eşidəndə ətim ürpeşdi. Mən burda hamı üçün Sarvanam, institutun baş elmi işçisi deyiləm. Sarvanam, heç bir vəzifəm yoxdur, yoldaş Əmrahın, sizin katibənin, sürücünüzün əməlli-başlı vəzifələri var, amma mənim – yox. Alim də deyiləm, səhv eləyib bir namizədlik dissertasiyası yazmışam, səhv eləyib müdafiə eləmişəm, səhv eləyib təsdiq eləyiblər, səhv eləyib olmuşam elmlər namizədi. Mənim kəşflərim də səhvdir başdan-ayağa. Küveytə getməyimin təsdiqi də səhvdir, özüm də səhvəm. Görürsünüz, səhvlər çuvalıyam.

Yoldaş Əmrah (*saatına baxır*). Sarvan müəllim, mövzudan uzaqlaşırınsınız.

Səmədzadə. Yoxsa inşanıza aşağı qiymət yazarlar.

Hüquqə xanım (*saatına baxır*). İclasdır, rəqlament görək yaddan çıxmasın.

Səmədzadə (*diqqətdə qulaq asır*). Qoyun danışsın, mən bizim institutda belə etiraf eşitməmişəm hələ.

Sarvan otaqda var-gəl edir, sonra birdən dayanır.

Sarvan (*üzünü Həsənliyə tutur*). Bəs siz kimsiniz? Amalınız, məqsədiniz, idealınız nədir? İkiotaqlı mənzil növbəsində üç adam birinci yerdədir, bu sizi narahat eləmir? Qoşqar Kəngərli ölkənin ən böyük mükafatını aldı, özü də Moskva təqdim eləyəndən sonra aldı. Siz hələ ona bir təşəkkür yazmayıbsız, bəs niyə xəcalət tərzi basmır bizi? Qoşqar Kəngərli hələ fəhlə yataqxanasında yaşayır, xəbəriniz varmı? Üç nəfərlik bir ailənin üç ünvanı var, biz el qarşısında heç utanmırıq? Nəmət Səmədzadənin neftin təbabətə tətbiqi sahəsindəki kəşflərini ölkənin hər yerində tətbiq eləyirlər, əla nəticələr alırlar,

birçə bizim respublikadan başqa. Bəs heç qeyrətimiz yoxdur? Bu məsələləri burda belə qoyub nəyə gedirəm Küveytə? Nə itim azıb orda? Dollar istəmirəm. Heç ev də lazım deyil, istəyirsiniz qol kağızı yazım. Mən gedə bilərəm? Salamət qalın.

Yoldaş Əmrah. Hara, Küveytə?

Sarvan. Yox, Braziliyaya, qəhvə dəmləməyə.

Həsənli. Qaradağlı, şöbədə olun, lazım gəlsə, çağırırıq.

Sarvan çıxır.

Səmədzadə (*düşüncələr qucağında*). Mən indiye kimi gah ciddi, gah da yumorla sancırdım hamınızı. Və mənə elə gəlirdi ki, belə düşünən yalnız mənəm, ona görə də çox dərinə getmirdim, bir-iki atmaca atıb başlayırdım işimə. Amma sən demə, papaq altında ejdahalar yatırılmış, xəbərimiz yox imiş bizim. Daha ciddi sözümdür, kollektivin bu günə düşməsinə bais yalnız Həsənli deyil, hamımızıq, hamımız, birinci növbədə mən özüməm elə. Həsənli “dolan, qoyunum, dolan” eləyəndə birimiz demirdik ki, a kişi, bu məsələ çoban məsələsidir, amma çobanlar da indi elə eləmir. Yoldaş Əmrah hüquqdan bizə dərs deyəndə dilimizdən dəlinmirdi ki, a yoldaş, əgər hüququ belə yaxşı bilirsənsə, onda de görək ehtiyatda olan milis işçisi havaxtdan alimlərə rəhbərlik etməyə başlayıb? Yaxşı milis idinsə, niyə oğurluğun-quldurluğun bu vaxtında seni pensiyaya göndərdilər? Bir də kommunistdən də milis olar? Milisdən də kommunist çıxar? Yaxşı, babalı öz boynuna. İndi ki, gəlib çıxıbsan bura – təsərrüfat üzrə direktor müavinisən, qızdırıcılar bütün qış boyu yanmayıb, kollektivin yarısı bülletenlə pul alıb, buna cavab ver. Səkinənin ərinin atası, mən biləni filosofdur, məgər bilmir, fəlsəfədə belə hökm yoxdur ki, alimin oğlu görək alim ola, çobanın oğlu da – çoban. Səkinənin ərindən yaxşı qəssab çıxardı, bazarkom olardı, amma gəlib neftin təbabətə tətbiqi üzrə alim olmaq istəyir. Yox, vəziyyətin bu yere çatması, yalnız Həsənlinin günahı deyil. İnanın, bu, həqiqi sözümdür.

Həsənli. Yoldaşlar, iş bir yerdə düşün düşəndə yüz dərənin suyunu bir yere yığmaq düzgün deyil. Biz öz uğurlarımızı danmamalıyıq, öz zəhmətimizi qiymətləndirməyi bacarmalıyıq. Bizim institutun təcrübələri indi İttifaqın çox yerində öyrənilir. (*Üzünü Səmədzadəyə tutur*.) Bəs buna nə deyirsiniz?

Səmədzadə. Elə bil kürsüdən məruzə edirsiniz, dinləyiciləriniz isə... xaricilərdir. Əvvəla, əgər bu idarə elmi-tədqiqat institutudursa, burda kətan istehsal edilməli deyil, kəşflər doğulmalıdır. İkincisi, ittifaqda geniş yayılmış kəşflərin müəllifləri kimlərdir? Qoşqar Kəngərli və Sarvan Qaradağlı? Bəs onlar bu gün hardadırlar, niyə bu iclasda iştirak etmirlər?

Həsənli. Onların bu iclasda iştirak etməmələri hüquqi baxımdan səbəbsiz deyil: ikisinin də mənzil təmənnası var, ona görə də bura seçilə bilməzlər.

Səmədzadə. Hüquqi əsaslara görə Qoşqar Kəngərli də, Sarvan Qaradağlı da mənzillə çoxdan təmin olunmalıydılar. Üçüncüsü, yaradıcılıq sərhəd tanımır. Əgər bu gün bizim bir neçə üsulumuz geniş tətbiq olunursa, rahat oturub susmalıyıq, hətta əməkdaşların mənzil şəraiti barədə də düşünməməliyik? Bir də bizim şəhərimizi bütün dünya qara qızılın paytaxtı kimi tanıyır, neftin möcüzəvi sirləri burada açılmasa, başqa yerdə kəşf olunsaydı, məsələn, Tüməndə, onda görən bizə nə deyərlər?

Həsənli. Tüməndə tapılsa, heç nə deməzlər, çünki oradakı kəşfləri edən də bizim həmyerlilərimizdir.

Səmədzadə. Çoxu bizdən bezib gedən həmyerlilərimizdir.

Yoldaş Əmrah. Yoldaşlar, gən düşürsünüz əsas məsələdən.

Həsənli. Bəlkə biz bu işi həll edənədən başqa məsələlərə toxunmıyıq?

Səmədzadə. Belə görəyəm, deyəsən, hələ çox işlər üzə çıxacaq, iki otaqlı mənzilin yüz otaqlıq paxırı açılacaq...

Yoldaş Əmrah (*Həsənliyə yumorla*). Yuxarılarla danış, əgər razılaşırsalar püşk ataq, qurtarsın getsin.

Həsənli. Sarvan buna razı olarmı?

Həsənli selektorun düyməsini basır, katibə qızın səsi eşidilir.

Səs. Bəli...

Həsənli. Sarvan Qaradağlıni dəvət eləyin bura.

Yoldaş Əmrah (*Həsənliyə*). Siz bununla ciddi danışın, deyin ki, əgər Küveytdə getməsə, cəza ala bilər...

Səmədzadə (*ikimənalı*). Hə, hədə-qorxu gəlin, başqa çarəmiz yoxdur. Deyin ki, ona partiya cəzası verilə bilər. Yox, bu olmadı, o, partiyaçı deyil! Heyif, partiyaçı deyil. Vəzifəsi də yoxdur

ki, aşağı salınsın. Hə, işdə qalıb-qalmaması müzakirə edilir... Bunun da təsiri olmaz. Elə mütəxəssisi hətta Küveytdə də gözləyirlər. Ancaq hər halda deyin, bəlkə inandı. (*Açıq kinaya ilə*) Alimlərə hüquq dərsi keçməyiblər.

Sarvan daxil olur.

Həsənli. Sarvan müəllim, vəziyyət dramatikdir, başa düşürük...

Sarvan. Dramatik yox, komediya! Axırı necə qurtaracaq, o məlum deyil.

Yoldaş Əmrah. Sosialist həyatında komediya?

Həsənli. Yaxşı, Sarvan müəllim, siz deyən olsun. Biz qərara gəldik ki, bu mübahisəni püşk yoluyla həll edək, əlbəttə, əgər siz razı olsanız...

Sarvan. O püşkdə kimlər iştirak edəcək?

Həsənli. Üç nəfər birinci, bir də siz.

Sarvan. O üç nəfər razıdır püşkə?

Həsənli. Onlar razı oldular, olmadılar, o qədər də vacib deyil. Bu işdə həlledici adam...

Sarvan. Mənəm eləmi? Niyə? Çünki Küveytdə səfərim baş tutmaya bilər, onda partlayış olar, altımızdakı sükunət buzu parçalanar, sizin üzünüze söz gələr... Elə deyilmi?

Həsənli. Bu uşaq inadıdır, Qaradağlı! Sənin növbəni birincilər sırasında saxlayırıq, qalanı baxtın işidir, sınıq çöpü çək, mənzili apar.

Sarvan. Bəs Qoşqar Kəngərli?

Həsənli. Qorxma, o, püşkdə iştirak eləməyəcək.

Sarvan. Niyə eləmir?

Həsənli. Çünki növbəsi birincilər sırasında deyil.

Sarvan. Mənim də növbəm birincilər sırasında deyil.

Həsənli. Siz başqa, o, başqa.

Sarvan. Məndən qabaq görək o ev ala.

Həsənli. Niyə?

Sarvan. Çünki məndən qabaq işləyir burda, məndən yaxşı alimdir, mənzil şəraiti mənimkindən də pisdir.

Həsənli. Hə, bu olmadı, Qaradağlı, nə qədər söz güləşdirmək olar? Sənin mənzil məsələnin güzeştli həlli yalnız belə olmalıdır.

Baxtın gətirsə, sınıq çöpü çək, gətirməsə, darıxma, yaxşı yol, sağ-salamat get-qayıt, sən qayıdanda o dediyim bina hazır olacaq.

Sarvan. Mən istəyirəm ki, o mənzili verəsiniz Qoşqara.

Həsənli. Yaxşı, onda qol kağızı ver, səni püşk siyahısından çıxarıb Qoşqarı yazaq.

Sarvan. Yox, püşksüz-filansız, evi verin Qoşqara, mən də çıxıb gedim Küveytə.

Yoldaş Əmrah. Qəribədir, bu nə hüquqa sığır, nə də məntiqə.

Telefon zəng çalır. Həsənli narahatlıq keçirir,
dəstəyi qaldırmağa tələsmir.

Həsənli. Bu məsələni soruşacaqlar. Şəhər komitəsindəndir, son sözünü de.

Sarvan. Mən son sözümü dedim: – evi verin Qoşqara!

Həsənli həyəcanla dəstəyi qaldırır.

Səs. Salam, professor, nə qərribə səslər gəlir sizin institutdan. Düzü, heç gözləməzdim.

Həsənli. Hər günün öz səsi var, yoldaş Qasımlı.

Səs. Məncə, siz humanist adamsınız, hamilə qadını builki qışda yataqxanadan çölə atmaq olar?

Həsənli. Kimdir o hamilə qadın?

Səs. Səkinə...

Həsənli. Sə...ki...nə yox, Mədinə. Məncə, o, hamilə deyil.

Səs. Mədinə yox, Səkinə. Makinaçı işləyir, sizdə.

Həsənli. Sə...ki...nə? Hə, tanıyıram. O, hamilədir? Heç xəbərimiz olmayıb.

Səs (*zarafatla*). Səndən icazə almayıb də, Həsənli. Şiddətli töhmət çatır. Ha-ha-ha... Yaxşı, töhməti sonra yazarıq, ha-ha-ha... Siz elmi idarə rəhbərisiniz, hamilə qadını ilin bu vaxtı yataqxanadan bayıra atarlar?

Həsənli. Hansı yataqxanadan? Mənim yataqxanam yoxdur. (*Üzünü yoldaş Əmraha tutur.*) Bu, nə yataqxana məsələsidir, yoldaş Əmrah?

Yoldaş Əmrah. Onu, deyəsən, iqtisadiyyat institutunun yataqxanasından çıxarıblar. Sizə zəng çalmışdılar ha... Yadınızda deyil?

Həsənli. Hə, yadımdadır. (*Telefonun dəstəyinə*) Eşidirsiniz yoldaş Əmrah nə deyir? Gedib girib xalxın evinə, bayıra çıxaracaqlar də...

Səs. İş o yere çatdıranda adam nə desən eləyər? Onun məsələsini bu gün həll edin.

Həsənli. Mən hələlik iqtisadiyyat institutunun direktoru deyiləm. (*Pauza.*) Bəs necə olub bilməmişik ki, o, hamilədir?

Səs. Gələn dəfə icazə alar, Həsənli. Ha-ha-ha...

Həsənli (*yoldaş Əmraha*). Yoldaş Əmrah, o, fizioloji məzuniyyətdədir?

Yoldaş Əmrah. Yox, hələlik növbəti məzuniyyətdədir.

Səmədzadə. Fizioloji məzuniyyətdən qabaq növbəti məzuniyyət? Axı, növbəti məzuniyyəti adətən fizioloji məzuniyyətdən sonra götürürlər.

Həsənli. Qulaq gündə bir qərribə söz eşitməsə, kar olar.

Yoldaş Əmrah. Yazıq işləyə bilmirmiş də...

Səs. Həsənli, zəngini gözləyirəm.

Həsənli. Zəng eləyib nə deyim?

Səs. Sizə təzə fond veriblər, elə deyil?

Həsənli. Kaş verməyəydilər...

Səs. Həsənli, sözünüzə fikir verin. Səkinə götürüb yuxarı yazıb ki, əgər bir-iki günə o, mənzillə təmin olunmasa, özünü də həlak edəcək, uşağı da. Bilirsən də, bu nə deməkdir?

Həsənli. Hara yazıb?

Səs. Yuxarıya.

Həsənli. Yuxarı, hara?

Səs. İllap yuxarıya.

Həsənli. İllap yuxarıya? Mən bilən, o, heç bizdə ev növbəsində durmayıb. (*Səmədzadəyə*) Elə deyil, Səmədzadə?

Səmədzadə. Hə, elədir.

Həsənli (*telefonun dəstəyinə*). Səmədzadə bizim həmkarlar ittifaqının sədridir, o da təsdiq edir ki, Səkinənin ev növbəsi yoxdur.

Səs. Həsənli, bizim ölkədə humanizm bütün qanunlardan yüksəkde durur. İş bu yere çatanda növbəsi oldu-olmadı, baxmayacaqlar. O, ikicanlı ola-ola bir də yuxarıya yazsa, bilirsən səni neyləyərler? Bircə saatin içinde qırx ildə qazandığın hörmət-izzət batıb gedər. O, Moskvaya getsə, bilirsən, bizi neyləyərler?

Həsənli. Atamızı yandırarlar!

Səs. Həsənli, yarım saat vaxt sənə. Onun özünü də, ərini də çağır, söhbətləş, məsələni qəti həll elə. Yerimdə oturub sənəin zəngini gözləyirəm.

Həsənli. Mən bu gündən məzuniyyətdəyəm. Bəlkə məzuniyyətim qurtarandan sonra daha instituta qayıtmadım. Ərizəmi elə bu gün də verə bilərəm.

Səs. Həsənli, məzuniyyət üçün də, işdən çıxmağından yana da yalnız bu iş həll olunandan sonra müraciət edə bilərsiniz. Sağ ol! Zəngini gözləyirəm. Du-du-du...

Həsənli. Bu, başqa şöbədəndir. *(Selektorun düyməsini basır.)* Səkinənin ərini bura dəvət elə.

Səmədzadə. Yoldaş Əmrah, hüquq alimləri bu barədə nə deyib? İndi o üç nəfər birinci yaddan çıxacaq. Qoşqar Kəngərli də, Sarvan Qaradağlı da, Küveyt səfəri də, institutun yaradıcılıq planları da. Düz bir-cə ay Səkinə üçün yuxarıdakı təşkilatlara arayışlar yazmaqla məşğul olacağıq.

Səkinənin əri daxil olur, başını aşağı salıb əyləşir.

Səmədzadə. Səkinə hanı bəs?

Səkinənin əri. Evdədir.

Səmədzadə. Neyləyir?

Səkinənin əri. Yatır.

Səmədzadə. Bura gələ bilməz?

Səkinənin əri. Yox, nə danışırınsınız, yatır.

Səmədzadə. Sizin evdən bizim institut uzaq olar, yoxsa şəhər partiya komitəsi?

Səkinənin əri. Bunun mətləbə nə dəxli var?

Səmədzadə. Əgər Səkinə bura gələ bilmirsə, bəs ora necə gedir?

Səkinənin əri. Ora şikayətə getmişdi!

Səmədzadə. Gərək əvvəlcə bura şikayətə gələydi, sonra... Yaxşı, sən indi harda yaşayırsan?

Səkinənin əri. Küçələrdə.

Səmədzadə. Bəs Səkinə?

Səkinənin əri. O da mənimlə bir skamyada.

Səmədzadə *(Həsənliyə)*. Düyməni bas, qoy bunların şəxsi işlərini gətirsinlər.

Həsənli. Şəxsi işlər yoldaş Əmrahdadır.

Səmədzadə. Ev növbəsinə durmaq üçün ərizən var?

Səkinənin əri. Deyəsən, yox.

Səmədzadə. Bəs onda nə əsasla şikayət edirsən?

Səkinənin əri. Ərizəm olsaydı, indi mənə ev verəcəkdiniz?

Səmədzadə. Ərizə versəydin, növbən olardı, vaxtı çatanda ev almasaydın, onda şikayət eləməyə haqqın olardı.

Səkinənin əri susur. O, danışanda da, susanda da başını yuxarı qaldırmır. Yoldaş Əmrah qayıdır, əlindəki qovluğu Səmədzadənin qabağına qoyur.

Yoldaş Əmrah. Buyurun.

Səmədzadə *(qovluğu varaqalayır)*. Budur, evlər idarəsinin arayışı. Qaynanangildə yaşayırsınız, mənzilin yaşayış sahəsi 48 kvadratmetrdir, üçotaqlıdır, cəmisi dörd nəfərsiniz. Sən ora qeyd olunanadək o mənzildə üç nəfər yaşayırmış. Yaxşı, necə olub ki, üç nəfərə üç otaq veriblər? Qaynatan yazıçıdır?

Həsənli *(yavaşca)*. Yox, canım, tanıyıram, onda baş hardaydı yazıçı olsun. Əyyaşın biridir.

Səmədzadə. Qaynanan balerinadır?

Hamı gülür.

Həsənli. Yaxşı, bəs necə olub ki, onlara üç otaq veriblər?

Səmədzadə. Bir otaq Qoşqar Kəngərlinin payından düşüb.

Gülüş.

Həsənli. Havaxtdan küçələrdə gecələyirsiniz?

Səkinənin əri. Bizi yataqxanadan bayıra salandan sonra.

Həsənli. Neçə gün olar?

Səkinənin əri. Bir həftə.

Həsənli. Yataqxanada neçə gün yaşayıbsınız?

Səkinənin əri. Bir gün, bir günorta.

Həsənli. O vaxta qədər harda yaşayırdınız?

Səkinənin əri. Kirayədə.

Həsənli. Orda çox yaşamısınız?

Səkinənin əri. Bəli, evləndiyimiz gündən.

Həsənli. Hansı ünvandadır o kirayə?

Səkinənin əri. Yadımdan çıxıb.
Həsənli. Bir il yaşadığın ünvanı bir həftədə unudubsunuz?
Səkinənin əri. Yaddaşım zəifdir.
Səmədzadə. Səkinə də sklerozdur?
Səkinənin əri. Nə bilim?
Həsənli. İndi bir yerdə getsək, o ünvanı bizə göstərə bilərsən?

Səkinənin əri yenə başını aşağı salıb susur.

Həsənli. Niyə cavab vermirsən?

Səkinənin əri susur. Səmədzadə bayaqdan diqqətlə baxdığı şəxsi işi Həsənlinin qabağına atır.

Səmədzadə. Əmək kitabçasını saxtalaşdırıb, əvvəlki iş yerində laborant imiş, pozub eləyib kiçik elmi işçi.

Həsənli (*eynəklərini taxır, şəxsi işə baxa-baxa*). Nə danışırırsınız? Vay dedə... (*Əmək kitabçasını götürüb diqqətlə baxır, zorla gülür.*) Yaxşı saxtalaşdırmayıb, açıqca bilinir.

Gülüş. Həsənli telefonda nömrə yığıb kiminləsə danışır, tez-tez qarşısındakı şəxsi işə baxıb, məlumat verir, hiss olunur ki, söhbət Səkinənin ərindən gedir.

Səmədzadə. Yoldaş Əmrah, bəs Səkinənin ərini işə götürəndə əmək kitabçasına baxmamışdınız?

Yoldaş Əmrah. Yox, mən məzuniyyətdə olmuşam.

Səmədzadə (*Səkinənin ərinə*). Bəs buna nə deyirsən, yoldaş...

Səkinənin əri başını aşağı salıb susur. Səmədzadə ona yaxınlaşıb əli ilə çənəsini yuxarı qaldırır.

Səmədzadə. Ədə, Səkinənin əri olsan da, sən də bir kişi oğlusan. Kişi kişi ilə danışanda başını qıçlarının arasına soxmaz.

Səmədzadə əlini çəkən kimi Səkinənin əri yenə başını qıçlarının arasına sahr.

Səmədzadə. Tfu! Rədd ol, burdan, yaramaz.

Səkinənin əri yavaşca ayağa qalxır.

Səkinənin əri. Mənzili verəcəksiniz mənə?

Səmədzadə. Nə utanmaz adamsan, adə, sən!

Səkinənin əri. Səkinəni şikayətə göndərəcəyəm, lap Moskvaya gedib bir ay qalacaq orda, bilərsiniz də, onda nələr gələcək başınıza, yaxşısı budur ki, bəri başdan sus-pus verin evi bizə. (*Çıxmaq istəyir.*)

Həsənli (*əliylə dəstəyi qapayır, Səkinənin ərinə*). Yerində ol, indi çağıracağam.

Səkinənin əri çıxır.

Həsənli (*telefon dəstəyinə*). Eşitdiniz də, yol...

Səs (*onun sözünü kəsir*). Həsənli, sən xam adam deyilsən. Onlar bilirlər hardan tutmaq lazımdır, başa düşürəm, əgər Səkinə hamilə olmasaydı, kim idi ona qulaq asan, amma indi o halda illap yuxarıya getsə...

Həsənli. Yaxşı, bəs mən başıma nə daş salım?

Səs. Özün bilərsən, Həsənli. Mən səni ciddi ehtiyatlandırırım, bütün karyeran məhv ola bilər, yenə yarım saat vaxt verirəm, sənə xatirinə.

Həsənli. Xətrin əziz olsun... Amma mən bu cinayətə gedə bilmərəm.

Səs. Bu, sənənin gözündə cinayətdir, sən bizim gözümüzlə baxsan – bu bir xidmətdir.

Həsənli. Xidmət göstərməkdən belim az qalıb qozbel olsun.

Səs. Biz hamımız buyruq quluyuq, yoldaş Həsənli.

Həsənli. Sən o adama de ki, bu məsələ alınan iş deyil.

Səs. Səkinəni mənə elə adam tapşırıb ki, adını desəm, kreslodan yerə yığılarsan. Yaxşısı budur ki, ağartma məsələni. Mənzili ver Səkinəyə, başımız dincəlsin.

Həsənli. Başımız ağrısın, amma mən bu məsələni həll edə bilmərəm.

Səs. Özün bil, onsuz da məcbur edəcəklər.

Həsənli dəstəyi yerə qoyur, yenə zəng çalınır.

Həsənli. Bu, yəqin Sarvanın zəngidir. (*Dəstəyi qaldırır.*) Bəli.

Səs. Yoldaş Həsənli, salam. Sizin rayonun yangınsöndürənlər komandasının rəisi polkovnik Şəfiyevdir.

Həsənli. Hə, bizdə bu gün elə əməlli-başlı yağındır, söndürən yoxdur, yoldaş polkovnik.

Səs. Həsənli, mən bir az qabaq akademiya ilə danışardım ki, gəlib sizin binanı möhürləyək.

Həsənli. Yaxşı olar, elə edin ki, biz də içində olaq.

Səs. Həsənli, mən ciddi danışiram. Dedilər ki, sizə mənzil fondu veriblər. Demək iş düzəldi, o evi verirsiniz Sahibova.

Həsənli. Sahibova? (*Ətrafdakılara*) Səkinənin familiyası Sahibovdur?

Səs. Səkinə kimdir? Mən Sahibov deyirəm, Qulaməli Sahibov, sizin ocaqçı.

Həsənli. O da hamilədir? Bağışlayın, onun arvadı da hamilədir?

Səs. Nə hamilə, canım? Yekə kişidir, arvadı da yəqin ki, nənə-min tayıdır.

Həsənli. Hə, deyirəm, axı...

Səs. Həsənli, bilirsən də, mən görəkim sizin binanı çoxdan möhürləyirdim, səndən keçmirdim.

Həsənli. Gerek keçəydin, yol...

Səs. Həsənli, biz hansı dövrdə yaşayırıq, yaxşı bilirsən. Sənin institutunda hələ də adam yaşayır, dövlət binasının qabağında şəlit asılır, kabab bişirilir, yun çırpılır, qapıdan içəri girən kimi adamı xörək iyi vurur.

Həsənli. Hələ araq iyini demirsən heç, yoldaş...

Səs. Bəs buna nə deyirsən, Həsənli? Orda bir yüngülvari yağın olsa, kim cavab verəcək? Çıxarışı elə bu gün verin Sahibova, sabah köçüb getsin.

Həsənli. Bəs Səkinəni neyləyək? Hamilədir, doğmağa yeri yoxdur?

Səs (*şaqqanaq çəkib gülür*). Əri ilə harda yatıb, Həsənli? Allah bilir, yəqin ki, yorğan-döşəkdə. Əşsi, bir də onun nə dəxli var, harda yatıblar? Xəstəxanada doğacaq da. (*Qəhqəhə çəkir*.)

Həsənli. Bəs Qoşqar Kəngərini neyləyək?

Səs. O, məşhur alimdir, gec-tez ev alacaq.

Həsənli. Bəs Sarvan Qaradağlı? İki ayağını bir başmağa geyib deyir ki, əgər təzə mənzili Qoşqar Kəngərliyə verməsən Küveytə işləməyə getməyəcəyəm. Bilirsən, bu nə deməkdir? İndicə yuxarıdan zəng çalmışdılar. Hamı bir-birinə deyib.

Səs. Həsənli, biz qapı bağlayanda, nə yuxarıya baxırıq, nə aşağıya. Bilirsən də, xam adam deyilsən... Öz bağladığımızı heç özümüz də aç bilmirik. Bilirsən də...

Həsənli. Bilirəm, bilirəm...

Səs. Sənə yarım saat vaxt verirəm, Həsənli. Sağ ol. Du-du-du...

Həsənli (*dəstəyi yerinə çırpır*). Pay atonnan! Bu, nə zəlzələdir belə? (*Selektorun düyməsini basır*.) Qız, Qulaməli Sahibovu bura çağır. Hə, kaçıqarı. Siqarın var, yoldaş Əmrah?

Yoldaş Əmrah. Çəkməyin, yoldaş Həsənli. Sərin su verim!

Həsənli. Siqar!

Yoldaş Əmrah siqar verir, Həsənli dərin qullab vura-vura otaqda var-gəl edir.

Həsənli (*saatına baxır*). Tural bu gecə əsgərliyə gedir. (*Səmədzadəyə baxır*.) Tural kiçik oğlumdur... Bir az sonra yoldaşları yığısacaq. Mən bazara getməliydim, meyvə, göyərti almalıydım. Uşaqdır də... Tural bizim evdə heç kəsə benzəmir, hər şeyi öz minnətinə elədi: instituta girdi, sonra mənim rəyimi soruşmadan qiyabi şöbəyə dəyişilib işlədi, hələ düşəndə bizə də əl tutdu. Artıq iyirmi üç yaşındadır, indiyədək məndən iyirmi üç qəpik istəməyib.

Səmədzadə. Yoldaş Həsənli, Siz havaxt gedirsiniz?

Həsənli. Allah qoysa, sabah axşam, Allah qoysa, Allah qoysa... (*Öz-özünə*) Niyə bilet almağa gedəndə "Allah qoysa" demədim? (*Ətrafdakılara*) Bilirsiniz nə düşdü yadıma? Kərim adlı bir kişi varmış, işdən yorğun-argın qayıdıb arvadından soruşur: – "Arvad, yeməyə nəyin var?" Arvadı deyir ki, "cücə-plov bişirmişəm". Kərim deyir: "Arvad, elə acam ki, əlimi yuyum, oturub bütün qazanı yeyəcəyəm". Arvadı deyir: "A kişi, deynən – Allah qoysa". Kərim deyir: "Allah neyləyib, qoymayacaq? İşdən gəlmişəm, buz baltası kimi sap-sağlamam, iştaham da tük aparır..." Hə, Kərim əlini yuyub, süfrəyə yaxınlaşmaq istəyəndə qapı döyülür və... gəlib Kərimi aparırlar... ora. Yazıq Kərim iyirmi beş gün həbsxanada yatandan sonra aydın olur ki, cinayətkar bu Kərim deyil, başqa Kərimmiş. Kərim də qayıdıb evinə gəlir, qapısını döyür, arvadı soruşur: "Kimdir?" Kərim yazıq-yazıq dillənir: "Kəriməm, Allah qoysa... Ərinəm, Allah qoysa... Gəlirəm, Allah qoysa..." Hə, mən də gerek Turala çağırış vərəqəsi gələndə deyəydim: "Allah qoysa..." Özümə bilet almağa gedəndə deyəydim: "Allah qoysa..."

Səmədzadə. Yoldaş Həsənli, mən başqa şey üçün soruşuram. Uşaq əsgərliyə gedir, atası stolun başında oturmasa, bəs görən nə deyər? Siz gedin evə, elə indicə gedin, yaxşı deyil. İclası sabah davam eləyərək. Axı, siz sabah axşam getməlisiniz, xeyli vaxt var hələ...

Həsənli. Eh, Nemət, Nemət... mən də indi əsil insan kimi düşünməyə başlamışam, sən də... Bu zəngləri eşitmirsən? Övvəllər təcili məsələlərin həllində heç olmasa, bir gün vaxt verirdilər. İndi kim hökm eləyir, – yarım saat – deyir. Elə bil müharibədir. Elə bil... dünyanın axırındır.

Səmədzadə. Doğrudan, niyə belə olub? Səkkiz ildə verilən bir mənzili yarım saatda necə bölmək olar? Sabah, birisigünü... lap bir həftə sonra olsa, nə deyəcəkdir?

Həsənli. Son vaxtlar elə bil hər şey uçar. (*Partkoma baxır.*) Uçub yıxılmaz, yoldaş partkom, uçar, quş kimi uçar... Sürətləndirirlər. Niyə belədir görəsən?

Yoldaş Əmrah. Sürətləndirmə dövrüdür. Partiyamızın müdrik şüarı...

Səmədzadə. Nəyi sürətləndirirsiniz, yoldaş partkom? Ölümü sürətləndirməzlər.

Həsənli (*söhbətin yönünü dəyişərək*). Məsələyə qayıdaq...

Hüquqə xanım. Hüquqi cəhətdən məsələnin başqa tərəfini də unutmaq olmaz. İş ləngitsək, şəhər soveti o mənzili götürüb başqa təşkilata verə bilər.

Həsənli. Və bu məsələ əla felyeton materialı olar, deyərlər ki, Neft Kurortologiyası İnstitutunda mənzilə belə dəhşətli ehtiyac ola-ola rəhbərlik bir qərarı vaxtında verə bilmədi, bir kiçik çıxarışı vaxtında yazmadı...

Səmədzadə. Onda siz iclası davam edin, mən gedim bazara, heç olmasa, süfrəmiz kasıb olmasın.

Hamı təəccüblənir.

Həsənəli (*təəccüb içindədir. Əlini cibinə salıb, düşünür*). Nemət, axı, mən əmanət kassasından pul götürməliydim. Bəlkə vəkalətnamə yazım, kitabçam yanımdadır.

Səmədzadə. Məndə pul var!

Səmədzadə sürətlə çıxır.

Həsənli (*fikrə dalır*). Adamları tanımaq olmur. Nemət alimdir, bunu hamımız bilirik. Amma insan kimi... mənə elə gəlirdi ki, belə acıdıl adamda mehribanlıq ola bilməz. Səkinənin ərinə isə həmişə yazığım gəlirdi, elə ağır-fağır dolanırdı, elə bil quzu idi... Sən demə, bəzən tısbağa qını altında ilan yatarmış!

Telefon zəng çalır, Həsənli dəstəyi etinasız qaldırır.

Səs. Həsənli, vaxt keçir A...?

Həsənli. Vaxtı saxlamaq mümkün deyil.

Səs. Vaxtı siz bölmürsünüz, Həsənli.

Həsənli. Mənim vaxtımı özüm bölürəm, evimdə kef məclisi var, dostları çağırıram, bu saat dururam gedim ora.

Səs. Sənə nə olub, Həsənli? Yaxşı, bu barədə sonra. Qaradağlının işi nə oldu?

Həsənli. Baxmamışdıq hələ...

Səs. Niyə?

Həsənli. Çünki ondan vacib məsələlər çıxdı meydana. Səkinə, Səkinənin əri...

Səs. Hə, o fəmilialar da mənə tanışdır. Amma mənə Qaradağlının işi tapşırılıb, mən yalnız ona cavab verməliyəm.

Həsənli. Amma mən bədbəxt hamıma cavab verməliyəm.

Səs. Bəs neyləyək, Həsənli?

Həsənli. Qaradağlını çağırın yanınıza, hədə-qorxu gəlin, cəza ilə hədələyin, o, sizdən çəkinər və razılaşar.

Səs. Qaradağlı kommunistdir?

Həsənli. Yox.

Səs. Bəs biz ona necə təsir edə bilərik? Kommunist olsaydı, başqa məsələ! Rəhbər işçi olsaydı, başqa məsələ!

Həsənli. Demək, cəza almaq üçün ya gerek kommunist olasan, ya da rəhbər işçi?

Səs. Hə, elədir, Həsənli.

Həsənli. Bəs onda neyləyək?

Səs. Yenə iş səndən aşar, onun rəhbərisən, gör necə eləyirsən?

Həsənli. Əgər müdafiə eləmiş olmasaydı, bəlkə də sözüm-dən çıxmazdı.

Səs. Namizədliyini müdafiə eləyib, amma qabaqda doktorluğu var. O, namizəd olandan sonra əllərini cibinə qoyub boş-boş gəzənlərdən deyil.

Həsənli. Doktorluğa biz baxmırıq.

Səs. Bəs kim baxır?

Həsənli. Akademiya, universitet...

Səs. Hə... Qaradağlı oranın işçisi deyil.

Həsənli. Görürsən də... Bəs neyləyək?

Səs. Sənə yenə yarım saat vaxt. Mən də yuxarıdan yarım saat vaxt xahiş eləyim, görüm, nə deyirlər? Həsənli, bu iki daşın arasında o nə kef məclisidir elə?

Həsənli. İştahan var?

Səs. Bu gün nahar eləməmişəm. Sənin üzündən...

Həsənli. Gəl gedək.

Səs. Kəfdəsən, vallah!

Həsənli. Oğlum əsgərliyə gedir, Zəkəriyyə.

Səs. Sağ gedib salamat qayıtsın. Əsgərlik kişilik məktəbidir.

Həsənli. Yəqin sənikilər gedib-gəliblər? Məndən neçə sinif yuxarı idin, dörd?

Səs. Mənim oğlum yoxdur, Zaman, dörd qızım var.

Həsənli. Köçəni var?

Səs. Yox.

Həsənli. Mən qızımı oğlanlarımdan ikisindən də çox istəyirəm.

Səs. Mən qızlarımdan dördünü də çox istəyirəm. Amma nə qədər? Müqayisə eləməyə başqa övladım yoxdur.

Həsənli. Allah saxlasın. O qədər də oğul nəvən olsun ki, içində itəsən.

Səs. Olsun, olsun... Amma, sənə, mən o qədər yaşayacağam?

Həsənli. Nə qalıb ki?

Səs. İki infarkt keçirmişəm, Zaman.

Həsənli. Birini də mən keçirmişəm. Deyirlər infarktdan sonra yüz il yaşayan da olur.

Səs. Deməyinə deyirlər. Amma həqiqətən o qədər yaşayan olurmu? deyə bilmərəm.

Həsənli. Yarım saat sonra sənə zəng çalaram.

Səs. Bu dəfə özün söz verirsən də...

Həsənli. Hə, söz verirəm, Zəkəriyyə, söz verirəm, amma şad xəbər deyəcəyimə ümid yoxdur.

Səs – Mən şad xəbər eşitməyə alışmamışam, sağ ol. (Du-du-du...)

Həsənli telefonun dəstəyini yerinə qoyur.

Həsənli. Üzlərinə baxanda elə bilirsen hamısı xoşbəxtdirlər. Xüsusilə də hökm eləyəndə... Bir az çətinliyə düşəndə yazıqlaşır-lar, qurdalayan kimi dərd-sərləri tökülür ortaya. Kabinetlər insanları necə də dəyişir...

Qulaməli daxil olur.

Qulaməli kişi. Olar? Yoldaş Həsənli, bütün batareyaları elimlə bircə-bircə yoxlamışam, elədir, od kimi yanır, yalan deyir-rəmşə, atam tünbətün olsun. (Əlini kabinetdəki batareyaya vurur.) Bəh-bəh... ölüm pörtdəndi. O günü qızlar deyir ki, Qulaməli əmi, sobaları çox güclü yandırırısan, nəfəs almaq olmur. Mən də deyirəm ki, sizə baxmayın, qızlar, qadın xeyləğının enerjisi çox olar, belə isti eləyirəm ki, kişilər üşüməsin.

Həsənli. Hə, Qulaməli kişi, qızlar düz deyib, kişilər də daha nəfəs ala bilmirlər.

Qulaməli kişi. Ondan asan nə var ki? Bu saat gedim, ocağın altını alım, istəyirsiniz elə edim ki, yarımca saatdan sonra eşik havası kimi olsun. Hər şey ilkə qayıdacaq...

Həsənli. Ocağın altını sonra alarsan, Qulaməli.

Qulaməli kişi. Yaxşı, gedim, sonra alaram...

Həsənli. Yox, getmə, əyləş.

Qulaməli kişi. Əyləşim, neyləyim? Burda hamısı oxumuş adamlardır. Məni tə basır... (Pauza.) Hər şey ilkə qayıdacaq...

Yoldaş Əmrah. Tərləyirsən, köynəyinin yaxalığını aç.

Qulaməli kişi. Ondan deyil, yoldaş Əmrah.

Yoldaş Əmrah. İçəridəndir?

Qulaməli kişi. Arif adamsan.

Həsənli. Qulaməli, belə qərara gəlmişik ki, sənin ev məsələni bu gün müzakirə edək.

Qulaməli kişi. Hansı ev məsələmi?

Həsənli. Neçə evin var ki? Sənin mənzil məsələni.

Qulaməli kişi. Hə...

Həsənli. İstəyirik sənə təzə mənzil verək.

Qulaməli kişi. Buyurun...

Həsənli. Yangınsöndürənlər sənin orda yaşamağına icazə vermirlər.

Qulaməli kişi. Niyə? Hə...

Həsənli. Deyirlər, yanğın ola bilər.

Qulaməli kişi (*zarafatla*). Daha yaxşı da, yanğın olsa mən söndürürəm. Bəs burda adam olmasa, kim söndürəcək?

Həsənli. Sən mənzil məsələnin üçün yuxarılarda kimə müraciət etmişən?

Qulaməli kişi. Mənzil məsələm üçün? Özü də yuxarılarda? Əgər desəm, filankəsə demişəm, inanarsan?

Həsənli. Niyə inanmıram? Bəs niyə narahat olurlar?

Qulaməli kişi. Mənim şikayətlə-zadla işim yoxdur. Bir yüz qram atıb gəlib, nə sözüm varsa, burda üzünü də deyib, çıxıb gedərəm.

Həsənli. Demək, şikayət etməyibsen.

Qulaməli kişi. İndiyəcən məni şikayət edən görübsünüz? (*Özü ilə danışmış kimi*) Onsuz da hər şey ilkə qayıdacaq...

Həsənli. Bəs necə eləyək?

Qulaməli kişi. Necə eləyəcəksiniz? Mən çıxım gedim.

Həsənli. Məsələ onda deyil.

Qulaməli kişi. Bəs nədədir?

Həsənli. Məsələ ondadır ki, sən şikayətçi deyilsən. Kaş sən şikayət edəydin.

Yoldaş Əmrah. Neçə otaqdır səninki?

Qulaməli kişi. İki otaq, bir mətbəx.

Yoldaş Əmrah. Neçə nəfərsiniz?

Qulaməli kişi (*barmaqlarını qatlama-qatlama sayır*). Özüm, qızım, iki nəvəm. Elədi. dörd.

Həsənli. Dörd nəfərə indi üç otaq çatır.

Yoldaş Əmrah. Bəs arvadın?

Qulaməli kişi. Arvadım... yeddi ildir... yoxdur. Təzə eşidir-sən? (*Çıxır.*)

Səmədzadə daxil olur.

Həsənli. Kişinin yaralı yerinə toxundun.

Yoldaş Əmrah. Arvadı ölüb?

Həsənli. Hə.

Yoldaş Əmrah. Bəs niyə evlənməyib?

Səmədzadə. O məsələ hələ müzakirə olunmayıb.

Yoldaş Əmrah. Səmədzadə? Sən burdasan?

Səmədzadə. Bilsəydin burdayam, o sualı verməzdin, elə deyil?

Yoldaş Əmrah. Bazarda nə var, nə yox?

Səmədzadə. Yaman ucuzluqdur. Portaqalın kilosuna bir abbasıya.

Həsənli. Uşaqlar neyləyirlər?

Səmədzadə. Süfrəni açıb bizi gözləyirlər.

Həsənli. Görürsən də, nə oldu?

Səmədzadə. Nə olub? Götür dəstəyi, mənzil növbəsində olanlara zəng çal, evə dəvət elə, gedək, bir-iki qədəh vuraq, başımız ayazsın. Belə çətin məsələlər süfrə ətrafında daha asan həll olunur.

Həsənli. Deyirsən, gedək?

Yoldaş Əmrah. Axı, zəng çalacaqlar?

Səmədzadə. Sən qal, Yoldaş Əmrah, kim zəng çalsa, cavab ver.

Yoldaş Əmrah. Bəs nə deyim?

Səmədzadə. De ki, gediblər kabab vurmağa. Durun, Zaman müəllim, şərabları soyuducunun buxanasına qoymuşam, partlayar.

Həsənli (*tərəddüd içindədir*). Axı, mən söz vermişəm, Zəkəriyyə yoldaşa zəng çalmalıyam.

Səmədzadə. Dəstəyi götürün, zəng çalın.

Həsənli. Nə deyim?

Səmədzadə. Yoldaş Əmrah nə deyəcəkdisə, siz də onu.

Telefon zəng çalır, Həsənli dəstəyi götürür.

Sə. Professor, sizi nə qədər gözləmək olar, Professor?

Həsənli. Dosentlik də bəsimdir, təki siz qoyun, öz stulumda rahat ölüm.

Sə. Siz hansı dildə danışsınız, professor?

Həsənli. Bayaq dedim ki, Gürşad, öz dədə-baba dilimdə, lap yaxşı bildiyim bu dildir.

Sə. Mən partiyanın dilində danışsın, professor.

Həsənli. Mənim atam bolşevik idi, amma öz atasının dilində danışardı, mən də ondan öyrənmişəm, atamın-babamın dilini yaşadırəm.

Sə. Mən, mən gərək katibə raport yazam.

Həsənli. Məndən icazə istəyirsən? İcazə verirəm yaz. Qardağı Küveytə getməyəcək, çünki haqqı var, çünki Stalin demişkən, vəziyyət belə tələb edir. Mən ona heç cür təsir edə bilmirəm. Daha zəng çalma, mən kefə gedirəm.

Səs. Siz... zarafat edirsiniz?

Həsənli. Zarafatda da həqiqət olur.

Həsənli dəstəyi yerinə qoyur. Sonra yeni nömrə yığır.

Həsənli. Zəkəriyyə, söz vermişdim, yarım saat sonra zəng çalım...

Səs. Gözləyirəm də...

Həsənli. Və... söz vermişdim ki, şad xəbər verməyim.

Səs. Mən də sənə demişdim ki, şad xəbər eşitməyə alışmamışam.

Həsənli. Vədimə əməl edirəm.

Səs. Bilmirəm, nə deyim, Zaman?

Həsənli. Hələ nahar eləməyibsən?

Səs. Qoyursan ki?

Həsənli. Gəl bizə. Gözləyirəm. (*Dəstəyi asır.*)

Səmədzadə. Di getdik. Məqalı yandırıb gəlmişəm. Kabab soyuyar.

Həsənli (*saatına baxır*). Nəmət, axı, mən əmanət kassasına dəyməliyəm, uşağın cibinə görə bir az xərclik qoyam.

Səmədzadə. Vaxt itirməyək. Bir də əmanət kassalarının qabağındakı növbələrdən xəbəriniz yox... Gedək, məndə var, verərəm.

Həsənli. Mən bilmirdim, sən belə varlısan.

Səmədzadə. Əlbəttə, varlıyam, çünki pulum cibimdədir, kişinin dövləti görə gözünün qabağında ola.

Həsənli. Atam da belə deyirdi.

Səmədzadə. Təəssüf ki, ataların kəlamlarını unuduruq. Di getdik.

Həsənli. Doğrudan da, son vaxtlar çox deyirlər əmanət kassalarında yaman növbə var. Bunun səbəbi görən nədir?

Səmədzadə. Onun səbəbini yoldaş Əmrah bilər.

Yoldaş Əmrah. Xalq fərvan yaşayır də... Pulu çoxdur.

Səmədzadə. Bizdəki mənzil bolluğu kimi... Getdik!

Həsənli. Əmrah, sən burda qalmaya bilərsən (*telefona işarə edir*) ta sözü müzə dedik.

Səmədzadə. Daha doğrusu, siz evinizə gedib hüquq kitablarını varaqalayın. (*Səkinə və əri daxil olurlar.*) Biz də tənəffüs eləyək, ictimaiyyət səhər davam edəcək.

Səkinə. Heç bir tənəffüs, heç bir hüquq kitabı. Mən o kitabları çoxdan oxumuşam. Götürün, qərarı yazın, çıxım gedim.

Həsənli. Bəs deyirdilər siz xəstəsiniz, çarpayıda yerə enə bilmirsiniz?

Səkinə. Sevindiniz hə? Ölmüşdü Səkinə! Hamınız düşübsünüz bu uşağın (*ərinə göstərir*) üstünə. Tək görmüşünüz, yiyəsiz görmüşünüz? Vallah, sizin başınıza bir oyun açaram ki!..

Həsənli. Ay bacı, nə olub sənə?

Səkinə. "Bacı", get bacına deynən. Qardaşıma bax!

Həsənli. A ba... qız, sən, mən bilən, cəmiyyəti bir ildir ki, burada işləyirsən. Özü də səhv etdik, səni işə götürdük, bir səhifədə otuz iki səhv edirsən. Nə ev istəyirsən?

Səkinə. Mən ərimin haqqını tələb edirəm.

Səmədzadə. Məyər ərinin səsinə alıblar?

Səkinə. O, fəqir, siz də bundan istifadə eləyib yazığın haqqını tapdalayırsınız. (*Ərinə bir dürtmə vurur.*) Ədə, dillən də...

Səkinənin əri başını yuxarı qaldırıb dərhal aşağı salır.

Həsənli (*üzünü Səkinənin ərinə tutur*). Sizi dinləyirik, Səkinənin ə... yoldaş, bu nə biabırçılıqdır?

Səkinənin əri başını yuxarı qaldırmır. Telefonlar tez-tez

zəng çalır. Həsənli heç bir dəstəyi qaldırmır.

Selektor Səslənir. Katibənin səsi eşidilir.

Katibənin səsi. Yoldaş Həsənli, sizi yangınsöndürənlər komandasından...

Həsənli (*onun sözünü kəsir*). Deynən, infarkt olub.

Katibənin səsi. Allah eləməsin. Axı, dedim, kabinetdəsiniz?

Həsənli. De ki, indicə təcili yardım gəldi...

Telefonlar fasiləsiz səsəlir.

Səkinə. Di, cavab verin telefonlara... Bax, o zəng qorkomdandır, o zəng raykomdandır, o zəng həmkarlar ittifaqındandır! İndi bu saat götürüm deyim ki, qəsdən cavab vermirsiniz?

Həsənli. Nə istəyirsiniz deyin, bircə burdan çıxıb gedin.

Səkinə. Ay getdim ha... Qorxursan açam sandığı... Sən bu uşağı (*ərini göstərir*) bura işə dəvət eləyəndə nələr vəd eləmişdin? Dayısı katib idi, onunçün? İndi mən bu məsələni yuxarıda açsam, nə dəyərlər sənə?

Həsənli. Onun dayısı kimdir, mən tanımıram.

Səkinə. İndi tanımırsan də... işdən çıxarıblar, axı... Çıxarmasaydılar, bura heç vəzir-vəkil yığardın? Kağızı yazıb verərdin əlimizə, qurtarıb gedərdi...

Həsənli (*ətrafdakılara*). Vallah mən onun dayısını tanımıram. Onu işə götürəndə heç kəs mənə bir şey deməyib, heç nə vəd eləməmişəm. (*Səkinənin ərinə*) Elə deyil?

Səkinənin əri başını qaldırmır.

Səkinə. İndi elə deyərsən də... Filankəsin əsərini seyfde gizlətdin, mükafata təqdim etmədin, sonra da dedin ki, guya Moskvada heç birinci turdan keçməyib... Bəs buna nə deyirsən?

Həsənli. Böhtandır!

Səkinə. Mənə böhtançı deyirsən? Yaxşı, bu barədə də yazaram. Direktor sən ola-ola instituta Kəngərli ilə Səmədzadə rəhbərlik edirlər. Əgər sən heqiqi alimənsə, qoy bir qalın kitabın çıxsın də... Qulağına pıçıldayırlar ki, bu uşağın (*ərini göstərir*) mövzusunun təsdiq etmə, eləmirsən. (*Yoldaş Əmrah işarə edir ki, məsələyə onu da qatsın.*) Bilmək olmur burda sənənsən direktur, yoxsa, yoldaş Əmrah?! (*Yoldaş Əmraha işarə edir.*) Milis paltarını soyunub gəlib alimlərə rəhbərlik etmək istəyir.

Yoldaş Əmrah. Bacı, mən öz vəzifəmi vicdanla yerinə yetirirəm.

Səkinə. Vicdan? Vicdanlıya bax! Açaram sandığı ha...

Həsənli. Yoldaş Səkinə, daha bəsdir, gedin.

Səkinə. Ay getdim ha... gedəcəkdimsə ta nəyə gəlmişəm? Vay ürəyim, vay qanım... həkim! (*Onun üzünə su səpirlər.*) Bax, Həsənli, əgər o kağızı bu saat yazıb verməsən, özümü də məhv eləyəcəyəm, uşağı da. (*Sumkasından bir şüşə çıxarır.*) Bu da aseton! Hazır dayanım.

Səmədzadə. Əgər özünü öldürsən, ev alacaqsan?

Səkinə. Zato, qanımı tökəcəyəm üstünüzə.

Həsənli Səmədzadə ilə yoldaş Əmrahı bir tərəfə çəkir.

Həsənli. Mən onu işə götürəndə (*Səkinəyə işarə edir*) Səməd dedi ki, bizim radist Səməd də... dedi ki, bu qız bir az (*əlini gicgahında oynadır*) havalıdır. Psixiatr xəstəxanasında da yatıb. İnəndim. Ehtiyatlı olmaq lazımdır.

Yoldaş Əmrah. Səməd hardan bilirdi?

Həsənli. Onlar sinif yoldaşı olublar.

Səmədzadə. Bəs niyə inanmadın?

Həsənli. Nə bilim, vallah. Makinaçılıq kursu qurtarmışdı, əlində kağızı vardı. Anası da gəlib elə yalvardı ki... yazığımı gəldi.

Səmədzadə. İndi onun sənə yazığı gəlməyəcək! Gəlin. Hərə keçib öz yerində əyləşsin.

Həsənli. Əyləşib, neyləyək?

Səmədzadə. Gəlin, mən dəyərim.

Hamı keçib öz yerində əyləşir.

Səkinə. İclasınız qurtardı? Hə, dillənin görək. O Kəngərli, nədir, nə qədər alıbsınız ondan keçə bilmirsiniz? Eybi yox, eybi yox, qaytararsınız. Artıq yeyibsiniz? Barmaqlayın, barmaqlayın, qaytarın. Hər yerdə onu qabağa verirsiniz: "Böyük alimdir!" Bah, alimə bax! Adamnan danışanda da tər basır, dili topuq vurur. Elə bilirsiniz, bu, (*ərini göstərir*) ondan əskik oğlandır? Açacağam paxırınızı, açacağam sandığı...

Səmədzadə. Narahat olmayın, Səkinə xanım, biz bu saat... (*Yoldaş Əmrəhin qulağına.*) Sən keç o biri otağa. (*Yoldaş Əmrah təəccüblə otaqdan çıxır. Səmədzadə ayağa qalxır.*) Hə, yoldaşlar, doğrudan da ciddi məsələdir. Yeni vətəndaş gəlir dünyaya, biz görək hər şeyi ona qurban verək. Mən həmkarlar ittifaqının sədri kimi təklif edirəm: Yeni mənzil (*Həsənliyə göz vurur*) Səkinə xanıma verilsin. Protokol elə indicə yazılsın, cavanlar günü səhərdən təzə mənzilə köçsünlər.

Həsənli. Mən də razı! Bir dilimlə, iki əlimlə səs verirəm. (*İki əlini də yuxarı qaldırır.*)

Səmədzadə (*Səkinəyə*). Arzumuz budur ki, oğlan doğasan!

Həsənli. Amin.

Telefon uzun-uzadı zəng çalır.

Səkinə (*əlindəki şüşəni çantasına qoya-qoya razılıq hissi ilə*).
Hə, yazın, qərarınızı yazın.

Həsənli. Səmədzadə, qərarı yaz.

Səmədzadə. Əlbəttə, bu saat. (*Kağız-qələm götürür.*)

Həsənli. Bu telefonlar kimdir e, əl çəkmir.

Səkinə (*Naz-qəmzə ilə*). Qarkomdandır də...

Səmədzadə. Siz dayanın, mən onların cavabını verim. (*Dəstəyi götürüb bir əliylə telefonun düyməsini basır, danışq pozulur, amma guya kimləsə danışır.*) Allo... Salam, salam... Bəli, direktordur. Hardan? Ruhi xəstəliklər dispanserindən? Bəlkə ora düşməyibsiniz? Özüdür ki, var? Səkinə Bəzzatova? Əlbəttə, bizim institutdadır. Gəzəl işçilərimizdən biridir. O, sizdə qeydiyyatdadır? Profilaktikaya gəlməyib? Yəqin özünü yaxşı hiss edir də... Sağalan xəstəlik deyil? Təzə əmr var? Vay dedə... Yaxşı, deyərik, gələr. Siz gəliirsiniz, bura? (*Səkinə yavaşca aradan çıxır, əri başını aşağı salıb sakitcə oturubdur.*) Elə vacibdir? Yaxşı, qoymaq burdan çıxsın, gəlin.

Səkinənin əri başını yuxarı qaldırmadan yavaşca
ayağa qalxıb otaqdan çıxır.

Yoldaş Əmrah (*hövlnak daxil olur*). Döydünüz?

Səmədzadə. Hə.

Yoldaş Əmrah. Harasına vurdunuz?

Səmədzadə. Başına, gözüne...

Yoldaş Əmrah. Deyirəm axı, yazıq elə qaçırdı ki, sanki ilan ağzından qurbağa qurtarmışdı. Pilləkenlərdən yıxılıb eləməsə, yaxşıdır.

Həsənli (*elə bil indi özünə gəlib. Səmədzadəyə*). Kimlə danışdın?

Səmədzadə. Gözə görünməzlərlə.

Həsənli. Doğrudan gələcəklər? Bəs nə cavab verəcəyik?

Səmədzadə. Deyəcəyik, özünü üçüncü mərtəbədən atdı.

Həsənli. Nəmət, Nəmət... deyirsən, ta yaxamız qurtardı onun əlindən?

Səmədzadə. Baxır bu gecə müəllimləri nə dərs verəcəklər?

Yoldaş Əmrah həyəcan keçirir.

Həsənli. Onun həqiqətən belə xəstəliyi varsa... Ruhi xəstəliklər dispanserinin baş həkimi mənim dostumdur.

Səmədzadə. İnanmırsan, zəng elə.

Həsənli telefonla zəng eləyir.

Həsənli. Doktor, salam, salam...

Telefonda səs. Salam, professor, gün aydın. Neçə qış ötüb, neçə yay...

Həsənli. Qocalıq ta, doktor.

Səs. Elə demə, fəxr ediləsi şey deyil. İnstitutunuzun uğurları barədə çox oxumuşam. Nə əntiqə alımdır o Kəngərli? Bax, onunla fəxr eləyə bilərsən. (*Pauza.*) Nə əcəb, Zaman, xeyir ola?

Həsənli. Bilmirəm, xeyirdir, ya zərər. Sizin bir xəstəniz olub, Səkinə... (*Əli ilə telefonun dəstəyini yumur.*) Onun dedə-baba famili nədir?

Yoldaş Əmrah. Bəzzatova.

Həsənli. Hə, Bəzzatova Səkinə.

Səs. Hə, yadımdadır.

Həsənli. Onun diaqnozu nədir? Bizdə işləyir, deyəsən, bir az xatalı qızıdır.

Səs. Heç bir xatası-zadı yoxdur. Dəsə, özümü öldürəcəyəm, deynən, əgər srağagiün öldürsəydin, bu gün üçün verirdik.

Həsənli. Elə niyə?

Səs. Onun diaqnozu uzundur, azərbaycancaya da tərcümə eləsəm, başa düşməyəcəksən. (*Gülür.*) Sən neft kurortologiya terminlərini desən, mən anlamayacağam, elə deyil, kobud desək, onun xəstəliyi yalandan özünü dəliliyə vurmaqdır, təkrar edirəm, yalandan. Müalicəsi yoxdur, daha doğrusu, bu, xəstəlik deyil heç, ilan çalan göy çatıdan qorxan kimi, onlar da psixiatordan qorxurlar. Otuz beş-qırx yaşından sonra tədricən keçib-gedəcək.

Həsənli. O, indi iyirmi, ya iyirmi bir yaşındadır, deyirsən, hələ on beş-iyirmi il bundan sonra mənim canımı alacaq?

Səs. Onun hərəkətlərinə əhəmiyyət vermə, çox o yan-bu yan eləsə, bizim xəstəxana ilə qorxut, düzəlməsə, zəng çal mənə.

Həsənli. Sağ ol, doktor. (*Dəstəyi yerinə qoyur.*) Ay səni, Nəmət, sən hardan bilirdin bunun xəstəliyini?

Yoldaş Əmrah (*Səmədzadəyə*). Hardan bildin?

Səmədzadə. Dəli heç vaxt deməz “özümü öldürərəm”. Öldürər – amma deməz. Deyirsə, demək, dəli deyil, roldadır, oynayır.

Həsənli. Ay səni Nemət! Deyirsən, o ta bu qapını açmayacaq?

Səmədzadə. Uşaqlar gözləyir, gedək, sabaha çox var.

Həsənli. Gedək. Qalx, Əmrah!

Yoldaş Əmrah. Siz gedin, nuşi-can eləyin. Mənim burda bir az yır-yığışım var.

Səmədzadə. Süpürgəçisən?

Həsənli. Nemət!

Səmədzadə (*yoldaş Əmraha*). Qalx ayağa!

Yoldaş Əmrah. Axı, işdən sonra gerek ora-bura baş çəkim, otaqlara baxım ki, işıqlar yanıq qalmasın.

Səmədzadə. Komendantsan? Dur gedək, işıqlar bu gecə yanıq qalsa da yanğın düşməz. Çünki yanğınsöndürənlər də oyaqdır, Qulaməli kişi də.

Telefon aramsız zəng çalır.

Səmədzadə. Görürsən, yanğınsöndürənlərdir!

Ayağa qalxıb otaqdan çıxmaq istəyirlər. Sevrə daxil olur.

Telefon yenə aramsız zəng çalır.

Sevrə. Salam. (*Hamı ilə görüşür.*) Telefonlarınız işləmir?

Səmədzadə. İşləyir.

Sevrə. Bəs dəstəyi niyə qaldırmırsınız?

Səmədzadə. Biz indi kabab yeməyə gedirdik.

Yoldaş Əmrah. Ay Nemət, şəhər partiya komitəsinin nümayəndəsi ilə nə dildə danışırısan?

Səmədzadə. Ana dilimdə.

Sevrə. Həqiqi sözünüzdür?

Səmədzadə. Hə.

Sevrə (*saatına baxır*). Tez deyil?

Səmədzadə. Yox.

Sevrə. Yaxşı, yaxşı, gələn bir az da işləyək ki, iştahlı olasınız.

Səmədzadə. Bizim iştahımız indi də tük aparır. Deyirlər, sizin şöbənin əməkdaşları da bu gün nahar eləməyə macal tapmayıb.

Sevrə. Onları da qonaq çağırmaq istəyirsiniz?

Səmədzadə. Yox.

Həsənli. Sevrə xanım, Səmədzadə bir az bəmzədir, zarafat eləyir.

Səmədzadə. Yox, mənim həqiqi sözumdür.

Həsənli. Nemət! Sizi dinləyirik, Sevrə xanım.

Sevrə. Mən Səkinə Bezzatovanın ...

Səmədzadə. Səkinənin ərinin...

Sevrə. Bəli, onun həyat yoldaşının işi üçün gəlmişəm.

Səmədzadə. Onların işi düzəldi.

Sevrə. Onda bir arayış yazın ki, filankəsə mənzil verdiniz.

Səmədzadə. Elə yox, Səkinə qaçdı.

Sevrə. Hara?

Səmədzadə. Yəqin ki, xaricə qoymazlar.

Sevrə. Qoysalar qaçar?

Səmədzadə. Yox, canım, orda Səkinənin əri kimi maymağı hardan tapacaq?

Sevrə. Yumorunuz yaxşıdır. (*Saatına baxır.*) Amma vaxt uçur... İki saatadək bu məsələ həll olunmalıdır. Moskvada da narahatdırlar...

Həsənli. Vay dedə! (*Saatına baxır.*) Demək, hələ iki saat da buradayıq! (*Səmədzadəyə*) Qatar düz iki saat sonra yola düşür.

Sevrə. Di, əyləşin, görək...

Həsənli. Sevrə xanım, mənim başım ta işləmir, otursam, Nemətin yumorlarından başqa başıma heç nə girməyəcək. Bir on-beş dəqiqə fasilə edək, sonra.

Sevrə. İşə başlamamış fasilə?

Həsənli. Bu iclas bizdə iki gündür davam edir.

Sevrə. Yaxşı, sənədləri verin mən tanış olum, siz artırmaya çıxıb, bir az dincəlin.

Səmədzadə (*Həsənli ilə Yoldaş Əmraha*). Yalnız artırmaya çıxıb bilərsiniz ha... Həyatə-zadə düşməyin, birdən qaçarsınız.

Həsənli ilə Yoldaş Əmrah artırmaya çıxırlar.

Sevrə. Yoldaş Səmədzadə, sizdə ki, bu qədər yumor var, heç vaxt yorulmazsınız.

Səmədzadə. Mən yorulmamışam, artırmaya çıxmağa icazə verməyə bilərsiniz.

Sevər. Mənsə... bu gün lap əldən düşmüşəm.
 Səmədzadə. Onda siz də çıxın artırmaya.
 Sevər (*zarafatla*). Bəs siz bu qapıdan çıxıb qaçmırsınız?
 Səmədzadə. Ola bilər. Bizim müdirin qapısının da heç vaxt əməlli-başlı qıfılı olmayıb.
 Sevər. Yer kom pis işləyir, ondandır.
 Səmədzadə. Eybi yox, seçkisi yaxınlaşır. Salacaqlar qutuya və ... ordan çıxmıyacaq.
 Sevər. Sizi asfaltın altına salsalar da göyərərsiniz.
 Səmədzadə. "Qalın asfaltı deşib – Mavi bir alov çıxıb..."
 Kimin şeridir?
 Sevər. Siz poeziyanı hələ unutmayıbsınız?
 Səmədzadə. Neyləyim, çarəm nədir?
 Sevər. Çarəsiz niyə? Maşallah, görkəmli alimsiniz, belə bir hörmətli institutun yer komusunuz.
 Səmədzadə. Yumor sevməsəm, poeziya oxumasam, teatra getməsəm, necə yaşaya bilərəm? Neft kurortologiyası təcrübələri ilə? Yoxsa Səkinenin ərinin üzündəki yarığa baxmaqla?
 Sevər. Nə yarıqdır elə?
 Səmədzadə. Onu Səkinədən soruşun.
 Sevər. Dediklərinizdə, əlbəttə, həqiqət var.
 Səmədzadə. Mən tam həqiqət istəmirəm, şəksiz həqiqət ağ yalan kimi maraqsız olur.
 Sevər. Biz çoxdan görüşməmişdik, amma sizin haqqınızda çox eşitmişəm. Nemət, görüşümüzdə həm şadam, həm də aradan illər keçsə də elə bil bu görüşə hazır deyiləm... (*Qarşısındakı qovluğa baxır.*)
 Səmədzadə. Bu illərdə görüşmək istəyibsiniz?
 Sevər. Həm istəmişəm, həm də istəməmişəm. Siz bu sənədlərlə tanışsınız, bəlkə vaxt itirməyə dəyə mənə qısa məlumat verərsiniz?
 Səmədzadə. Sizi kimin məsələsi maraqlandırır: Səkinenin ərinin, Qulaməlinin, yoxsa Küveyt səfəri?
 Sevər. Bəs sizi kim maraqlandırır?
 Səmədzadə. Məni Qoşqar Kəngərlinin məsələsi narahat edir.
 Sevər. O məşhur alim Kəngərli-dir?
 Səmədzadə. Bəli.

Sevər. İş üçün mənzil istəyir?
 Səmədzadə. Goru var ki, kəfəni də olsun.
 Sevər. Nə danışırırsınız?!
 Səmədzadə. Qəribədir, deyilmi? Sarvanın məsələsi də mənə narahat eləyir, amma onun mənzil məsələsi. Küveytə getməməsi, əlbəttə, yaxşı deyil.
 Sevər. O səfər baş tutmasa, biabırçılıqdır. Onu çağırıq, söhbət edək. (*Səmədzadə çıxır, Sevər qovluqları varaqalayır, amma hiss edilir ki, fikri başqa yerdədir. Sonra qovluqları bir tərəfə tullayıb, ayağa qalxır, ahəstə addımlarla var-gəl edir.*) Eh, Nemət, Nemət! Heç dəyişməyibsən. Neçə ildir biz görüşürük? Yeddi? Son dəfə beşinci kursda görüşdük, elə deyil? Sonra sən əsgərliyə getdin, gedib ərizə verdin ki, mən möhlət istəmirəm, gedirəm əsgərliyə. Birçə il gözləmədin ki, universiteti qurtarasan. Bu da bir qəribəlik! Çoxları deyirdi: – sən daha ali məktəbə qayıtmazsan, ya futbol hakimi olacaqsan, ya da sirk artisti.

Sən demə... qranit sərt qayalarda
 Hər zaman yaşıllıq həsrəti varmış!
 Baharı gəzmişəm yalnız baharda,
 Sən demə... qışda da bahar yaşarmış!

Sən demə... nahaqdan aşib-daşmışam
 Çox şey itirmişəm bu savaşımnda.
 Dostu düşməni bilib uzaqlaşmışam,
 Düşmənim öyləşib süfrəm başında.

Bu misraları qəzetdə oxuyanda elə bildim ki, evlənibsen. Onda gah gülürdüm, gah acıyırdım, gah da... qışqanırdım. İnanırdım ki, görkəmli şair olacaqsan, amma neft alimi oldun. Bəs şəxsi həyatın? Niyə evlənmədin? Nə qazandın bu qəribəliklərinlə? Bəlkə mənim həyatım da elə qəribəliklər məskənidir? Hər halda kənardan baxanlara belə gəlir.

Həsənli ilə yoldaş Əmrah artırmadan, Səmədzadə ilə
 Sarvan qapıdan daxil olurlar.

Həsənli. Sevər xanım, başlaya bilərik.

Sevər (özünü itirmiş halda). Yox, on beş dəqiqə ara verək. (Öz-özünə) Axı, Şəmsizadədən xahiş etdim ki, mənə bura göndərməsin. Mən burada necə işləyəcəyəm?

Sevər artırmaya çıxır.

Səmədzadə (zarafatla). Qapı açıqdır... Gəlin qaçaq.
Həsənli (saatına baxır). Əmrah, siqar ver.
Yoldaş Əmrah. Bəlkə həb? Amerikanskidir?
Həsənli (asəblərini zorla boğaraq). Siqar!!!

Həsənli əlləri əsə-əsə siqar yandırır, səhnə qaranıqlaşdıqca tamaşaçı salonu işıqlanır.

Pərdə

İKİNCİ HİSSƏ

Pərdə açılmayıb. Səkinə, Səkinənin əri və Yoldaş Əmrah sağ tərəfdən səhnənin küncünə çıxırlar.

Yoldaş Əmrah (Səkinəyə). Mən səni pəhləvan kimi qız bilirdim. Adam aradan elə qaçmaz. Bura psixiotor dispanseri deyil ki...

Səkinə. Onların üzünü gör görsün, adını eşidəndə heç bilmədim necə oldu, bir də gördüm ki, taksidəyəm. Bu fərsiz də (ərinə göstərir) mənim dalımca qaçıb.

Səkinənin əri. Mən neyləyə bilərdim?

Yoldaş Əmrah. Haray-həşir qaldırıydın, deyəydin ki, mənim ikicanlı arvadımı öldürmək istəyirsiniz. Telefonu götürüb milisə zəng çalayıdın.

Səkinə. Fərasəti var ki...

Yoldaş Əmrah. Hələ gec deyil. Yaxşı, əgər məsələ bir-iki saata həll olmasa, sonra çətindir. Başlayaq. Sən... (Barmağını Səkinənin ərinə tuşlayır, məsləhət verir. Sonra Səkinəyə tərəf çönür, danışa-danışa səhnənin o biri başında görünməz olurlar.)

Yoldaş Əmrah bir an sonra Qulaməli ilə səhnənin sol küncündə görünürlər.

Yoldaş Əmrah. Qulaməli, sən nə qərribə adamsan? Mən iş təşkil edərdim, sənə təzə ev vermək istəyirdim. Özün də bilirsən, harda? Şəhərin cənnətində. Bilirsən, orda ev almağa indi neçə verirlər?

Qulaməli kişi. Yoldaş Əmrah, vallah bilmirəm, çünki mən heç vaxt ev almamışam, indi yaşadığım ev dedəmdən qalmadır. Əgər çox istəyirsinizsə... indi ev verin, gedim yaşayım, dadımı-duzunu bilim, qiymətini kəsim, gələn dəfə ev alanda nəzərə alaram, onda bir az praktikam olar.

Yoldaş Əmrah. Adə, sən nə danışırsan? İndi mağarıcsız heç... Taksisi azı beşdir?! Mən üç istəyirdim də... Bəs razılaşmadıq?

Qulaməli kişi. Yüzünü ancaq düzəldə bildim, bəs iki yüzünü neyləyim?

Yoldaş Əmrah. Ələ salırsan? (Kinaya ilə) Yüz, iki yüz... İndi üç yüzle heç hamama qoymurlar.

Qulaməli kişi. Bəs sən üç yüz demirdin?

Yoldaş Əmrah. Üç min! Adə, heç dünyadan xəbərin yox?

Qulaməli kişi. Üç min? Vay dedə... Vallah, bu işdə kalam. Hələ rüşvət verməmişəm.

Yoldaş Əmrah. Nə rüşvət? Kim rüşvət istəyir səndən? Xatadır ha, bu kişi. Başa düş, bu, rüşvət deyil, mağarıcdır. Heç mən də ömrümdə rüşvət almamışam.

Qulaməli kişi. Yoldaş Əmrah, narahat olma, bu evdən ayrılmaq mənə asan deyil, o divarlara baxanda atamı-anamı görürəm, bir də o biçarənin nəfəsi gəlir hər küncündən. Mən təzə evə köçsəm, birdən evimi anbar-zad eləyərlər, onda bağrım çatlayar.

Yoldaş Əmrah (əllərini yelləyir). Eh, bu dünyadan xəbərin yoxdur sən, Qulaməli. (Çıxıb getmək istəyir.)

Qulaməli kişi. Dayan, a kişi, hara qaçırsan? Bozbaş qoymuşam, zoğal arığı almışam, gəl düşək bizə, bir tikə çörək kəsək. Mən də təkəm...

Yoldaş Əmrah. Mənim o qədər vaxtım var? İclası on beş dəqiqə tənəffüs verdim ki, səni tapım, görüm nə deyirsən? Elə bilirsən o üçü mən öz cibimə qoyacağam? Yuxarıya verəcəyəm, o mənzili bizə havayı verməyiblər ki... Düzü, yalvaran çoxdur...

Qulaməli kişi. Əmrah, kişi evi rüşvətlə almaz. Ev vəzifə deyil ki, birindən o birinə keçəsən? Paltar deyil ki, payızda geyib, qısa yeni-sini alasan. Ev müqəddəsdür, ocaqdır, heç ocağı da rüşvətlə alarlar?

Yoldaş Əmrah (*getmək istəyir, sonra dayanıb alnını qaşır.*) Qulaməli, özün bilən yaxşıdır. Mən partkom kimi sənə kömək etmək istəyirdim. Düzdür, sən kommunist deyilsən, amma bizim partiyamız bitərəflərə də çox diqqətcildir.

Qulaməli kişi. Hə, diqqətcildir, çoooox diqqətcildir. Bu boyda binanı qamarladılar, babamı güllələdilər, atamı sürgün etdilər. Nəheng imarətdən mənə qalan ikigöz mənzil oldu, ona da indi göz dikiblər. Onu məndən zorla alıb mənə bir qutu – ev satmaq istəyirlər. Özü də rüşvətlə! Çoooox diqqətcildir.

Yoldaş Əmrah. Sən necə danışarsan? Özü də köhnə bolşevikin yanında?

Qulaməli kişi. Elə o bolşeviklər yıxdı da bu məmləkəti. İndi də özü yığılır.

Yoldaş Əmrah. Necə yığılır? Hara yığılır?

Qulaməli kişi. Görmürsən yığılır? İki gündür iş-güc dayanıb, bir mənzili bölə bilmirsiniz. Görmürsən can verir, verə bilmir? (*Getmək istəyir.*)

Yoldaş Əmrah. Səndən bir xahişim var.

Qulaməli kişi. Buyur.

Yoldaş Əmrah. Bu söhbət aramızda qalsın, mağaric məsələsini deyirəm.

Qulaməli kişi. Söz dolandıran kişi pis arvaddan da pis olar. Pis arvad bilirsən də mən nəyə deyirəm?

Yoldaş Əmrah. Bilirəm, Qulaməli.

Qulaməli kişi. Bir də mənə belə danışma, Əmrah! Rəhbərimdən, qoy pərdəli dolanaq.

Sürətlə səhnədən çıxır. Yoldaş Əmrah yerində donub qalır.

Harasa qaçır. İşıqlar sönür. Sonra işıq yoldaş Əmrahın üstünə düşür.

O, tələsə-tələsə telefonda nömrə yığır.

Yoldaş Əmrah. Alo, polkovnik Şəfiyevi xahiş edirəm...

Səs. Mən sizi dinləyirəm.

Yoldaş Əmrah. Şərifcan, sənə? Necəsən, qardaş? Əmrahdır, danışan.

Səs. Hə, nə var, nə yox, Əmrah?

Yoldaş Əmrah. Sənə işim düşüb, Şərifcan.

Səs. Deynən.

Yoldaş Əmrah. O mənzilin ocaqçıya verilməsinə bənd olma.

Səs. Niyə?

Yoldaş Əmrah. Bizdə bir yazıq qadın var, hamilədir, doğmağa yeri yoxdur.

Səs. Əgər binanıza yanğın düşsə, kim cavab verəcək?

Yoldaş Əmrah. Şərifcan, sənə söz verirəm ki, nə qədər mən burdayam, arxayın ol, qoymam yanğın düşsə. Xahiş edirəm, bənd olma. O qadın nə qohumumdur, nə dostum, özü də eybəcərindir. Amma yazığım gəlir.

Səs. Xasiyyətin deyəsən, dəyişir, Əmrah. Axı, sən bizim sistemdə işləyəndə bir az zalım idin.

Yoldaş Əmrah. Şərifcan, daha yaşa doluram, bura da başqa yerdir, günüm alimlərin arasında keçir.

Səs. Yaxşı, Əmrah, çox bənd olmamam. Amma bir sualım var.

Yoldaş Əmrah. Buyur, Şərifcan!

Səs. Sən nə yardan doyursan, nə də əldən qoyursan... Əgər ocaqçını yerindən tərpətmək istəmədinsə, niyə beş səhifəlik məlumat yazıb göndəirirsən ki, institutun binası yanğın təhlükəsi altındadır, qapını təcili möhürləmək lazımdır?

Yoldaş Əmrah. Qanmamışam, Şərifcan.

Səs. Axı, sən belə işlərdə xam adam deyilsən.

Yoldaş Əmrah. Vallah, qanmamışam, Şərifcan! İstəyirsən, indi təzəsini yazım, xahiş eləyirəm ki, bir ay möhlət verəsiniz.

Səs. Amma təmirə başlamasanız, bir ay sonra heç nə kömək etməyəcək, bağlayıb qapını möhürləyəcəyik.

Yoldaş Əmrah. Razıyam, Şərifcan.

Səs. Məktubu tez yolla gəlsin.

Yoldaş Əmrah. Səhər tezdən sən stolunun üstündə olar.

Səs. Xudahafız.

Yoldaş Əmrah. Öpürəm, Şərifcan! Sağ ol. (*Dəstəyi asır.*)

Səhnənin küncündə aləqaranlıqdır. Yoldaş Əmrahla Hüquqə xanım.

Hüquqə xanım. Yoldaş, bu işlərin axırı necə olacaq?

Yoldaş Əmrah. Gözəl, dünya belə gəlib, belə də gedəcək.

Hüquqə xanım. Dünyanı soruşmuram, bizim işləri soruşuram. İnstitutda qalmaqaldan qulaq tutulur...

Yoldaş Əmrah. Bu institut da ölkənin bir parçasıdır. Moskvada, lap Kremlin özündə işlər necədirsə, burda da elədir. Məzmun eynidir, formada bəzi fərqlər var.

Hüquqə xanım. Vaxsey, onda deynən dağılır də.

Yoldaş Əmrah. Əlbəttə, yenidən qurulmayacaq ki... Dağılır, özü də əməlli-başlı dağılır. Təmələndən uçar. Heç on yeddinci ildə belə uçmamışdı. Elə haray-həşir qopacaq ki, Allah göstərməsin. İt yiyəsini tanımayacaq.

Hüquqə xanım. Demək, Qulaməli kişi düz söyləyir?

Yoldaş Əmrah. Əlbəttə, düz söyləyir.

Hüquqə xanım. Bəs sən camaat içində niyə ona etiraz edirsən?

Yoldaş Əmrah. Özün dedin ki: "camaat içində". Ayrı cür ola bilməz. Təklidə də ona sözün düzünü demərəm. Tayım-tuşum deyil ki... Sənə isə hər şeyi açıq deyə bilərəm. Gözəl, mən də elə öz fəaliyyətimlə quruluşun dağılmasına çalışıram. Bu işə indi demokrat adlananlardan çox köməyim deyir, onların xəbəri yoxdur.

Hüquqə xanım. Artıq fəlsəfəyə keçirsən, anlamaq olmur.

Yoldaş Əmrah. Gözəl, bu quruluşu nə bu günə saldı? Bir hüquqşünas kimi bu barədə heç fikirləşmişən?

Hüquqə xanım. O qədər səbəb var ki...

Yoldaş Əmrah. Məsələn?

Hüquqə xanım. Repressiyalar?

Yoldaş Əmrah. Düzdür, gözəl, bu bir, sonra?

Hüquqə xanım. Rüşvət?

Yoldaş Əmrah. Tutaq ki, bu da iki, sonra?

Hüquqə xanım. Diktatura rejimi?

Yoldaş Əmrah. Bu da olsun üç, sonra?

Hüquqə xanım. İnsan haqlarının pozulması?

Yoldaş Əmrah. O da diktatura rejiminin tərkib hissəsidir. Bu dediklərin doğrudur. Amma ən əsas səbəb sözlə əməlin tutmasıdır. Yeni bir cür danışib başqa cür düşünmək, başqa cür işləməkdir. Anladınmı, gözəl? Yetmiş ildir belədir. Sovet hökumətinin evini yıxan bu ikiüzlülük oldu. Mən də indi iclasda bir cür danışib ayrı əməllərlə məşğul oluramsa, deməli quruluşun dağılmağını sürətləndirirəm.

Hüquqə xanım (*fikrə gedir*). Sən istəyirdin bu quruluş dağılsın?

Yoldaş Əmrah. Yox, gözəl, bu quruluş mənə hər şəraiti yaratmışdı.

Hüquqə xanım. Bəs niyə dağıdırсан?

Yoldaş Əmrah. Müdafiə etsəm, axmaqlıq olar. Qulaməli kişinin gününə düşərəm. Yarım əsrdən çoxdur həqiqət axtarır. Dissidentlik eləyir, nə bilim, nə eləyir. Görürsən, nə gündədir? Əgər o desəydi: – atamı da haqq ediblər – tutublar, anamı da... İndi yağ-bal içində yaşayırdı. Yaxud Kəngərli. Zəmanə adamı olsaydı, indi milyonçu idi. Nemət də, Musa da həmçinin. Eh, dünya ayrı şeydir, gözəl. Bu quruluş elə bil Səkinənin sifarişi ilə yaranıb. Kim çox səs-küy salmağı bacarırsa, qazanır. (*Pauza.*) Yaxşı, bunlar keçmişlərdir. Biz gələcəyə baxmalıyıq. Dağılır, yerindən-dibindən dağılır.

Hüquqə xanım. Bəs sonra nə edəcəksən?

Yoldaş Əmrah. Hələ bilinməz. Olsun ki, cəmiyyətə yararsız bir adam olam. Nə milisə götürələr, nə də elmi-tədqiqat institutuna... Ola bilsin – çox yüksək mövqeyə çıxam. Bilinməz. Ona görə indi bir az hərəkət etmək lazımdır ki, yaş günə qəpik-quruşumuz olsun.

Hüquqə xanım. Mən həmişə sənə yardımçı olmuşam, bütün işlərini hüquqi baxımdan əsaslandırılmışam. Amma dünyanın işlərinin belə dərin olmasını bilməzdim. Dünyanın adamları dünyanın özünə oxşayır.

Yoldaş Əmrah. Dünyanın adamlarının dərdi sənə qalıb? Sən və mən. Biz və dünya. Bacardığca ondan çox qopartmalıyıq. Budur məsələ.

Hüquqə xanım. "Ölüm, ya qalım?" Hamletə döndüyünü bilmirdim.

Yoldaş Əmrah. Başqaları necə sayırlar, özləri bilər. Zəmanənin Hamleti mənəm. Budur məsələ!

Hüquqə xanım. Romantikanın sonu. Neyləyək?

Yoldaş Əmrah. Ev ya Qulaməli kişiye verilməlidir – ondan bir az qurtacağıq, ya da Səkinənin ərinə – o, haqqımızı əməlli-başlı ödəyəcək. Qurtardı fəlsəfə! Budur məsələ. Keçək işə.

Hüquqə xanım. Mənim işim?

Yoldaş Əmrah. İşin həmişəkidir. Şura hökumətinin işləməyən qanunlarını hallandır və mən dediklərimi əsaslandır. Aydın-

dırmı, gözəl? Lap yuxarıdan gəlsələr də, deynən, qanun budur, əmək məcəlləsinin filan bəndində belə yazılıb, vəssalam. Onlar qanun məcəllələrini oxumayacaqlar ki, oxusalar da – bu qanunlarda hər maddəni beş cürə yozmaq olar. Aydındır, gözəl?

Hüquqə xanım (*dərin düşüncələrdə*). Aydındır, yoldaş... Doğrudanmı belədir? Bu boyda şər birdən-birə necə dağılır? Mən çox fikirləşirdim, inanmağım gəlmirdi. Sən məni ayıltдын. Dağılır, bəs sonra?

Yoldaş Əmrah. Sonrasına sonra baxarıq. Bu gün fürsəti əldən vermək olmaz. Aydındır, gözəl?

Hüquqə xanım. Aydındır, yoldaş...

Məni bu gün düşün, bu gün sevindir,
Məlhəm qoy qəlbimin ağrılarna.
Mehriban danışdır, gülürüz dindir,
Ortaq ol nəşəmə, qayğılarıma,
Sabaha çox var...

Bu gün hər anı da hiss edək, duyaq,
Səslənsin hər yanda gülüş, toy-düyün.
Gəl şər söyləyək, nəğmə oxuyaq,
Vaxtı

vaxtdan alıb yaşatmaq üçün –
Sabaha çox var...

Bu gün dostlar olsun həm solum, sağım,
Heç nəyi sabaha saxlama, gülüm!
Bəlkə bir an sonra axır qonağım
Olacaq son nəfəs, olacaq ölüm...
Sabaha çox var...

Səhnə yavaş-yavaş işıqlanır. İştirakçıların hərəsi bir
tərəfdən gəlib uzun stolun ətrafında əyləşir.
Sevər artırmadan qayıdır.

Yoldaş Əmrah. Yoldaşlar, mən iclasa bir xoş xəbər vermək istəyirəm.

Həsənli. Səkinə doğdu?

Yoldaş Əmrah. Yox. Kaçeqar Qulaməlinin məsələsini gündəlikdən çıxara bilərsiniz.

Həsənli. Onun özündən kar aşmaz, gərək yangınsöndürənlər razılaşalar.

Yoldaş Əmrah. Mən icazəni elə onlardan aldım.

Həsənli. Bəs necə oldu razılaşdılar?

Yoldaş Əmrah. Rəisə zəng elədim, köhnə dostuq, dedi sənin xatirinə möhlət verərəm.

Həsənli. Möhlət qurtarandan sonra neyləyəcəyik?

Yoldaş Əmrah. Bizə möhlət lazımdır ki, evi verək birinə. Sonra dövlət Qulaməliyə ev verməmiş heç kəs qapını möhürləyə bilməz. Bizim hökumətin çox humanist qanunları var.

Həsənli. Bu hər halda pis deyil, heç olmasa telefon zənglərindən biri susdu.

Yoldaş Əmrah. Mən sabah tezdən təliqə aparacağam yoldaş Şəfiyəvə, o da dərəkənər qoyacaq, vəssalam.

Həsənli (*hayəcanla*). Kim qol çəkməlidir o təliqəyə?

Yoldaş Əmrah. Mən özüm!

Səmədzadə. Düşünü yaman qabağa veribsən, yoldaş Əmrah. Bu gedişin at gedişinə oxşadı. Xatası çıxmasa, yaxşıdır.

Yoldaş Əmrah. İndi elə günə düşmüşük, gərək hərəməz bir yolla kömək edək ki, bu vəziyyətdən çıxıb gələk.

Səmədzadə (*gizli kinayə ilə*). Bir yol da tapıb Kəngərli ilə Qaradağlının da başını əkə bilsəydik, evi verərdik Səkinənin örinə qurtarıb gedərdi.

Sevər. Necə olub ki, Kəngərli indiyədək ev almayıb?

Yoldaş Əmrah. O, bir az qərribə adamdır. Ömrü orda-burda keçir. Bakıda havaxt tapılır ki...

Sevər. Moskvada evi var?

Yoldaş Əmrah. Orasını Allah bilər.

Səmədzadə. Evi olsa, daha ora-bura çox qaçmaz. İndi neyləsin yazıq?! Başqa şəhərdə heç olmasa, mehmanxanada yer ala bilər.

Yoldaş Əmrah. Niyə elə danışırısan, Nemət? Kəngərli üçün nələr etməmişik? Canı çıxan biz olmuşuq, şöhrət isə ona çatıb. İndi də... yüz ilin başında bir mənzil almışıq, özünü qaçıb gizləniş, saman altından su yeridə-yeridə onu da qamarlamaq istəyir. Kişilərin başı var da, zor deyil ki..

Sevər. Deməli, Kəngərli evi almaq üçün sizə hansı yollarsa təsir eləyir? Heç gözləməzdim.

Yoldaş Əmrah. Görmürsən, bütün aləmi bir-birinə qatıb.
Sevər. Bəlkə onu çağırmaq, bir az söhbət edək.
Həsənli. Moskvadadır. Telegram göndərmişik, gəlib çıxmayıb.

Sevər. Telegramda qeyd edibsiniz ki, ev məsələsi üçün çağırılır?
Yoldaş Əmrah. Yox, elə yazmaq olmaz, ev almasa, sonra yaxamız əldə qalar. Yazmışıq ki, instituta təcili lazımsınız. *(Kinaya ilə)* Bir sözle, o, gəlməyə də bilər və heç kəs də onu qınamaz. Çünki böyük alimdir.

Sevər. Əgər telegram Qoşqara çatsa, o, mütləq gələr!
Yoldaş Əmrah. A balam, "çatsa" hansıdır, əgər o akademi-yaya ezamiyyətə gedibse, niyə gerek çatmasın? Yox, qəşəng qız-larla parklarda veyillənirsə, mən neyləyim?

Səmədzadə. Sən ərizəni yaz, çıx get institutdan, Yoldaş Əmrah!

Sevər. Yoldaş Səmədzadə!
Səmədzadə. Qoşqar namuslu adamdır!
Hüquqə xanım. Sevər xanım, Yoldaş Əmrah dünyagörmüş adamdır, ömrünü asayişin dincliyinə, müqəddəs qanunlarımızın keşiyyəinə həsr edib. İndi burda alimlər arasında işləyir və bir işə təəccüb edirəm..

Səmədzadə *(onun sözünü kəsir)*. Alimlərə niyə hüquq dərslər keçməyiblər? Elə deyil?

Hüquqə xanım. Bəli, elədir! İmməno, sənə niyə hüquq dərsləri keçməyiblər? Ev almağın ad-sanla nə əlaqəsi? Kəngərlinin maaşı burda hamıdan çoxdur, yüz yerdən qonorar alır, lap bərk ayaqda bahalı ev də kirayələyə bilər.

Səmədzadə. Bunlar da hüquq kitablarında yazılıb?
Yoldaş Əmrah. Mən bir kommunist kimi, vətəndaş kimi, zəmdirektor kimi və nəhayət partkom kimi təklif edirəm ki, ev Səkinə Bəzzatovaya verilsin. Görürsünüz *(Sevər xanıma işarə edir)* şəhər partiya komitəsi də narahatdır.

Səmədzadə. Bu şüarları ilk dəfə deyənə ata-babasına lənət!
Sevər. Yoldaş Səmədzadə!

Səmədzadə. "Partiya", "partiya"... deyib əsil partiya prinsiplərindən xəbərsiz partkom! Partiya deyir ki, sosializmdə hər kəs öz zəhmətinə görə, xidmətinə görə haqq alır, hamının tələbatı

kommunizmdə tamamilə ödəniləcək, ora da baxanda adamın gözləri qaralır. Axırını da... Allah bilir. Heç vaxt olmayacaq! Partiya demir ki, onun adını çağırmaq-çığırmaq Əlinin papağını Vəli başına qoy, Vəli papağını – Əli başına! Partiya demir ki, kim iftira etməyi bacarırsa, onun tələbini təmiz adamların hesabına ödə. Səkinənin əri instituta hələ dünən gəlib. Nəyə gəlib? Bilmirəm. Ondan nə çıxacaq, kim bilir? Ev növbəsi yox, adi ərizəsi yox. Birçə, arvadı hamilədir, vəssalam. Məyər bütün hamilə qadınlar evlə dərhal təmin edirlər? Mənzil şəraiti isə Kəngərliyə qat-qat yaxşıdır.

Yoldaş Əmrah *(Sevərə işarə edir)*. Mənim borcum partiyanın sözünü deməkdir. *(Telefona işarə edir)*. Əsitmədin, bayaq nə dedilər? Əgər o, elə halda Moskvaya getsə...

Səmədzadə. Partiyanın sözünü deməyə sənənin gücün çatmaz. Demək, kim Moskvaya getsə, ev alar? Kəngərli ilin yarısı elə Moskvada olur, bəs onda ona niyə ev vermirlər?

Həsənli. Doğrudan, orda o qədər dost-tanışı var, görəsən, niyə ev almır?

Səmədzadə. Çünki şikayət eləmir. Burda desəydi, ona ev verməzdilər?

Sevər. Mən ilk dəfədir ki, eşidirəm ki, Kəngərlinin evi yoxdur.
Səmədzadə. Əgər burda bir-iki saat da qalsanız çox təzə xəbərlər eşidəcəksiniz!

Sevər. Demək istəyirsiniz ki, institutla əlaqəmiz zəifdir? Haqlısınız.

Yoldaş Əmrah. Yox, niyə zəif olur? Şəhər partiya komitəsi həmişə bizə diqqətlidir, xüsusilə yoldaş...

Səmədzadə *(onun sözünü kəsir)*. Ərizənizi yazın, burdan çıxın gedin, Yoldaş Əmrah!

Yoldaş Əmrah *(Sevərə)*. Görürsünüz? *(Özünü sındırmır)*. Hara gedim?

Səmədzadə. Əbədiyyət!
Yoldaş Əmrah. Hara?

Səmədzadə. Cəhənnəm!
Yoldaş Əmrah. Siz mənə, bu boyda institutun siyasi rəhbərini cəhənnəmə göndərirsiniz?

Hüquqə xanım. Sizin belə siyasi korluğunuz leninciyyə qarşı cinayətdir. Hüquq normalarına görə sizi mühakimə etmək olar.

Səmədzadə. Sizə... cəmiyyəti kor edirsiniz...

Sevər. Yoldaş Səmədzadə!.. (Öz-özüylə danışmış kimi.) Heç dəyişməyibsen, Nemət! Gəncliyindəki qətiyyət, kəsər ölməyib hələ...

Səmədzadə. Mənim xasiyyətim məndən sonra öləcək.

Sevər. Bilmirəm, hardasa oxumuşam ki, insan öləndən sonra azı yüz il yaşayır. Nə qədər onu görüb-tanıyan adamlar var, yaşayır, sonra isə həmin adamların söylədikləri xatirələrdə yaşayır.

Səmədzadə. Amma mənim ümidim yox ki, haqqımda məndən sonra xoş xatirələr söyləyərler...

Sevər. Səni sevməyənlər çoxdan ölüblər. Sən yaşayacaqsan, qərinələr boyu yaşayacaqsan!

Yoldaş Əmrah (*Həsənin qulağına pıçıldayır*). Gördün? Bir qərinə neçə ildir?

Həsənli (*yoldaş Əmraha*). Sakit ol, lirika başlayır. Sevər xanım, deyəsən, siz gənclikdə Səmədzadə ilə...

Sevər. Tələbə yoldaşı olmuşuq.

Yoldaş Əmrah (*Həsənin qulağına*). Bu tələbə yoldaşlığı olmasaydı, görəsən, sevgi-məhəbbət romanları nəyin dalında gizlənərdi?

Sevər. Nemət bizim kursun əlaçısıydı. Hamımız həsədlə baxardıq ona.

Səmədzadə. Hər dəfə bir onu "Don Kixot" adlandırardıq.

Sevər. Don Kixot pis adam deyil, o, əfsanələrdən qopub gəlmiş qeyri-adi bir qəhrəmandır.

Yoldaş Əmrah (*Həsənliyə göz vurur*). Gördün?

Həsənli (*saatına baxır*). Qatarın yola düşməsinə qaldı düz bir saat...

Telefon zəng çalır. Həsənli dəstəyi qaldırır.

Həsənli. Bəli.

Səs. Yoldaş Həsənli?

Həsənli. Bəli.

Səs. Salam. Şəhər milis şöbəsinəndir, polkovnik Qulamov.

Həsənli. Bəli, bəli... bu gün məni xatırlayanlar ən azı... polkovniklərdir.

Səs. Yoldaş Həsənli... düzü, sizdən heç gözləməzdim... Qarnı ağzı ilə bir qadını yazın bu selləmə yağışlarında yataqxanadan bayıra atmaq...

Həsənli. Sizə də çatıb?

Səs. Düzü, heç gözləməzdim. Sizin kimi hörmətli bir rəhbərin, Kəngərli kimi görkəmli alimin işlədiyi bir institutda gör nələr olur?

Həsənli. Qulamov, inandığımız haqqı, mənim heç vaxt yataqxanam olmayıb. O ki, qaldı təzə mənzil məsələsinə... onun müştərilərindən biri ele sizin "görkəmli" saydığınız Kəngərliyədir.

Səs. Ayrıca iş evi istəyir? Sonra verərsiniz.

Həsənli. Yox, evi yoxdur, yerli-yataqlı yoxdur.

Səs. Nə danışırırsınız? Amma indi onun vaxtı deyil. Yazıq qızəri ilə gecələr vağzalda gecələyir, milis nəfərləri də onun öhdəsindən gələ bilmir. Vağzalda yorğan-döşək açıb yatırlar. Bizim şəhərə də gündə yüz yerden turist gəlir. Bəs xaricilər necə baxar belə "dəstgaha"? Bilirsən də, sabah Finlandiyanın prezidenti gəlir. Nə böyük hadisədir. Birdən Bəzzatova özünü atdı onun maşınının altına?

Həsənli. Qulamov, ele indi o işlə məşğuluq. Bəzzatova sizin yanınızdadır?

Səs. Hə, burdadır.

Həsənli. Göndərin yanıma.

Səs. Gəlmək istəmir.

Həsənli. Niyə?

Səs. Deyir, Səmədzadə onu sizin kabinetinizdə döyübdür. Yoldaş Əmrahın yanında.

Həsənli. Yoldaş Əmrah şahid durur?

Səs. Biz o işi açmırıq.

Həsənli. Onda siz gəlin. Şəhər partiya komitəsinin nümayəndəsi də burdadır.

Səs. Görüm, bəlkə göndərə bildim.

Həsənli. Amma milis nəfəri ilə göndərin, əgər yenə döyüb eləsək, şahidi olsun. (*Dəstəyi asır.*)

Səmədzadə. Bizim institutda doxsan iki alim çalışır. Uğurlar da az deyil. Amma bütün fəaliyyətimiz boyu institutu şəhərdə Səkinənin bir cə gündə "məşhurlaşdırdığı" qədər iş görə bilməmişik. Yoldaş Əmrah, bəs bu hansı hüquq kitabında yazılıb? Hamını narahat edən Səkinədir. Kəngərli kimsənin yadına düşmür. Qaradağlının Küveyt səfəri pozulur, sən deyən narahat olurlar. Hamı Səkinədən qorxur. Bu iş qohum-əqrəbə, rüşvət işinə də oxşamır. Niyə belədir görəsən?

Sevər (*düşüncələr qucağında*). Mən həmişə necə deyərlər, müfəttiş olmuşam. Yerlərdə vəziyyəti yoxlamışam. Amma belə əhvalata rast gəlməmişdim.

Səmədzadə. Cavab ver, yoldaş Əmrah, cavab ver!

Həsənli. Səmədzadə düz deyir, niyə belə oldu görəsən? Biz həmişə başımızı aşağı salıb işləmişdik. Yuxarı təşkilatlar işimizdən razı idi... Niyə belə oldu görəsən?

Sevər. Yaxşı, bəs Küveyt səfərinin axırı necə olacaq? Vaxta az qalır. Allah eləməmiş, səfər baş tutmasa, bizim rayonun adı bu beşillikdə yuxarıdakı iclaslarda ismin bütün hallarında hallanacaq...

Həsənli saata baxır.

Həsənli. Az qalır, çox az qalır.

Sarvan Qaradağlı daxil olur.

Sarvan. Qoşqardan xəbər yoxdur?

Yoldaş Əmrah. Qoşqar yəni elə dəqiq adamdır?

Sarvan. Şübhəsiz!

Yoldaş Əmrah. Mən bu neçə ildə onu duymamışam.

Sarvan. Siz çox şey duymayıbsınız.

Sevər. Sarvan müəllim, mən sizi anlayıram, vəziyyət ciddidir. Amma, düzü, belə vaxtda inad etməyiniz xoşuma gəlmir.

Sarvan. Mənim də xoşuma gəlmir.

Sevər. Bəs neyləyək?

Sarvan. Evi verin Qoşqara. Həsənli burdan elə bu saat çıxıb getsin. Qatara az qalır, heç olmasa, oğlu ilə vağzalda halallaşsın, sonra Krıma getsin, putyovkasının vaxtı keçir. Sonra... bir daha bura qayıtməsın! Başqa bir yerdə rəhbər vəzifə verin, bir neçə il də orda vaxt keçirsin, pensiya vaxtı çatınca dolansın...

Yoldaş Əmrah. Bunların sənə nə xeyri var?

Sarvan. Bilirəm ki, sənə ziyandır.

Yoldaş Əmrah. Bəs mənim ziyanımın sənə nə xeyri?

Sarvan. Xeyri odur ki, bu il, gələn il, ya o biri ili... bura bir gənc Sarvan Qaradağlı gələcək və o, sənin üzünü görməyəcək. Bax, mənim xeyrim budur!

Sevər (*Həsənliyə*). Siz necə dözürsünüz belə vəziyyətə?

Sarvan. O, dözə bilər, çünki bu şəraiti özü yaradıb.

Qoşqar Kəngərli daxil olur. Yorğundur.

Hamı ilə səmimi görüşür.

Qoşqar. Xeyir ola? (*Əyləşir*.) Yalnız üçüncü reysə bilet tapa bildim. İndi yaxşıdır, təyyarələr vaxtında uçar.

Həsənli (*saatına baxır*). Hə, qatarlar da vaxtında yola düşür.

Səmədzadə. Əvvəllər nəqliyyat dağılıb-gedirdi. Sərnişinlər həftələrlə vağzalda, təyyarə meydanlarında qalırdılar. Kişi ora kimi qayda-qanun yaratdı. Burda isə niyə belədir? (*Kənara*) Elə bil buranı qəsdən onun nəzarətindən çıxarırlar...

Həsənli (*Qoşqara*). Sizi mənzil məsələsi üçün çağırmışıq. Bir mənzil ayırıblar bizə. Növbədə isə adam çoxdur. Sarvan Qaradağlı...

Qoşqar (*onun sözünü kəsir*). Lap yaxşı! Evi verin Sarvana! Uzun müddətli səfər ərəfəsində bu, gözəl hədiyyə olar. (*Sarvana*) Doktorluğuna etdiyimiz kiçik qeydləri düzəltməmi?

Sarvan. Hələ yox.

Qoşqar. Nə tənbel adamsan! Ora çatan kimi düzəldib göndər. Səni sonra müdafiəyə dəvət edirik. (*Həsənliyə*) Sarvanın yeni üsulu akademiya, Moskvanı deyirəm, yaman əks-səda verib. (*Sarvana*) Təbrik edirəm. Bu kəşf bizim institutu şöhrətləndirəcək.

Həsənli (*ətrafa, kinaya ilə*). Hə, şöhrətləndirəcək. Biz indiyəçək kartof soymuşuq. (*Kəngərliyə*) Amma Sarvan Qaradağlı etiraz edir, deyir, sənə verək.

Qoşqar. Yox, mən sonra alaram. O, yol üstüdür, ona verək. Nəmət, kitabın gələn ilin planındadır. Redaktəsini mənə tapşırıblar. Havaxt təqdim edirsən? (*Həsənliyə*) Qərb alimləri deyirlər ki, neft kurortologiyası mövzusunda hələ belə əsər yazılmayıb. Nə əntiqə dərin məntiqli təxəyyülü varmış bu zalımın. Belə əsərlərin yaranması Azərbaycanı kurort məkanına çevirməyi reallaşdırır. Gün gələcək dünyanın hər yerindən Azərbaycanın dincərliklərinə axışacaqlar...

Həsənli. Bir tərəfdən də bu yangınsöndürənlər başlayıb ki, evi verin Qulaməli kişiye, onun bu binada yaşaması yangın üçün təhlükəlidir.

Qoşqar. Hə, doğrudan, o da ciddi məsələdir. (*Sarvana*) Bəlkə bu mənzili Qulaməli əmiyə verək? Qoca kişidir, keşməkeşli yollar keçib, ailəsi də böyükdür...

Sarvan. Mən razıyam!

Qoşqar. Yaxın illərdə şəhərimizin ətrafı və Xəzərimizin sahilləri kurort diyarı olacaq. İnstitutumuz böyüyəcək, şəhərimiz Şər-qin ən gözəl şəfəxanasına dönəcək. Biz iqiqat işləməliyik. Sarvan, sən uzaqlarda yaşasan da gerek bizlə əlaqəni üzməyəsən, ciddi elmi problemlərin həllində öz köməyini gerek əsirgəməyəsən.

Həsənli (ətrafa). Hə, biz də əl çalacağıq... Nə qərribə adam-lar var yer üzündə. Mən də deyirəm, bu nə deyir? (Qoşqara) Səkinə Bəzzatova da bütün aləmi qatıb-qarışdırıb bir-birinə.

Qoşqar. Səkinə Bəzzatova kimdir?

Yoldaş Əmrah. Səkinə Bəzzatova bizim makinaçısıdır.

Qoşqar. Onu tanımıram. Nə istəyir?

Yoldaş Əmrah. Onun da ev məsələsidir də... Yazıq qız hamilədir, uşaq gətirməyə yeri yoxdur.

Qoşqar. Nə danışsınız? Evi ona vermək lazımdır. (Həsənliyə) Beynəlxalq simpoziumun bizim şəhərdə keçirilməsi barədə artıq razılıq var. Bu, çox böyük hadisədir. İndi gerek biz öz arzu və təklif-lərimizi təqdim eləyək. Gələn həftə yalnız bu işlə məşğul olmalıyıq.

Həsənli. Qoşqar müəllim, vaxta az qalır. Yarımcı saat sonra qatar yola düşür.

Qoşqar. Hara gedirsiniz?

Həsənli. Mən sabah axşam gedirəm, Krıma. Məzuniyyətdən sonra bir daha instituta qayıtmayacağam. Bu qəti fikrimdir. O məsələləri Səmədzadə ilə işləyin. İndi oğlum Tural əsgərliyə gedir, yəqin artıq vağzaldadır, heç olmasa ora çatım.

Qoşqar. Onda gedək yola salaq. Sarvan, sən havaxt uçursan?

Sarvan. Sabah birinci reyslə.

Qoşqar. Bəs harda vidalaşacağıq?

Sarvan. Bu axşam restoranda.

Qoşqar. Bəs niyə evdə yox?

Səmədzadə. Səkinənin əri qoydu ki?

Qoşqar. Səkinənin əri kimdir?

Səmədzadə. Səkinənin əridir, də..

Qoşqar. Səkinə kimdir?

Səmədzadə. O mənzil verdiyimiz gözəlçə.

Qoşqar. Hə... tanımıram. (Həsənliyə) Amma bir şeyi anlama-dım: – dediniz ki, istirahətdən sonra instituta qayıtmayacaqsınız...

Həsənli. Bəli, qəti fikrimdir.

Qoşqar. Nə üçün?

Səhnənin işıqları yığılır. Yoldaş Əmrahdan başqa hamı səhnədən bir yerdə çıxır. Yoldaş Əmrah sevincək dəstəyi götürüb zəng çalır. Səhnə önü işıqlanır, perde örtülür. Nəmet Səmədzadə ilə Sevr qarşılaşırlar.

Sevr. Axşamınız xeyir, Nəmet!

Səmədzadə. Axşamın xeyir, Sevr! Yəne şikayət var?

Sevr. Yox, elə özüm gəldim. Sizin institutu öyrənmək istə-yirəm. Nə maraqlı adamlar var burda.

Səmədzadə. Hər yerdə maraqlı adamlar var, Sevr. Həyat kabinetdə deyil, insanlar arasındadır. Kabinetdən tez-tez çıxmaq lazımdır.

Sevr. Təəssüf ki, həmişə mümkün olmur. Geriyə qayıtmaq istərdim – məktəb illərinə...

Səmədzadə. Sonra tələbə olacaqdın, sevməmiş ayrılacaq-dın, ondan sonra da komsomol işi, partiya işi, yoldaş Şəmsizadənin müavini. Bir gəlişinlə bu boyda kurortologiya institutunu titrədə-cəkdin. Hələ qarşıda katiblik durur...

Sevr. Heç nə istəmirəm.

Səmədzadə. Necə yaşayıbsan bu ötən illərdə?

Sevr. Özün dedin ki...

Səmədzadə. Görünən tərəfləri demirəm, onu bu şəhərdə hamı bilir.

Sevr. Kitablار oxumuşam, "Dədə-Qorqud"u öyrənmişəm...

Səmədzadə. O binada səndən başqa da "Dədə Qorqud"u oxuyan varmı?

Sevr. Niyə yoxdur? Azərbaycanlı deyillər? Nə üçün onlara elə şübhə ilə baxırsan?

Səmədzadə. Bəs niyə işlər belə oldu?

Sevr. Yalnız onlardan asılı deyil. Zaman belədir.

Səmədzadə. On yeddi il qabaq bilsəydin ki, axırı belə ola-caq, yəne partiya işinə gedərdin?

Sevr. Bundan sonrakı on yeddi ili də görmək çətindir. Ona görə, heç olmasa, tələbəlik illərinə qayıtmaq istərdim.

Səmədzadə. Mənsiz qayıtma.

Sevr. Yadındamı, birinci kursda oxuyanda Zəngilana get-mişdik?

Səmədzadə. Yadımdadır. Amma nəyə getmişdik, unutmuşam.

Sevər. Unudubsansa demək xoşbəxt adamsan.

Səmədzadə. Yəni o səfər elə maraqsız keçdi?

Sevər. Əksinə, çox maraqlı idi. Amma unudubsansa, demək səadət, yaddaşının gözlərini kor eləyib. Gəncliyinin, həyatının maraqlı çağlarını unutmaq bilirsən nə deməkdir?

Səmədzadə (*istehza ilə*). Xoşbəxtlik – deməkdir. (*Ani düşüncədən sonra*) Çinar meşəsində gördüyümüz Rəhim baba yadındamı? Deyirdi ki... sevgi ömrün hər çağının allahıdır, amma xoşbəxt ailənin heç nökrə də deyil.

Sevər. Yadımdadır. Amma, düzü, kişinin adını unutmuşdum.

Səmədzadə. Deməli, əsil xoşbəxt adam elə sən özünsən!

Sevər. Əlbəttə! Bəs sən necə, xoşbəxtsənmi?

Səmədzadə. Əlbəttə! (*Ani düşünərək*) Amma əsil xoşbəxtlik nədir? Hər addımda uğur qazanmaqmi? Gözəl ailə qurmaqmi? Bütün ehtiyaclarını vaxtında ödəməkmi? Ya ideal bir qəhrəman olmaqmi?

Sevər. İdeal qəhrəmanın özü kimdir? Hamletmi? Gənc Vertermi? Kefli İsgəndərmi? Qoşqar Kəngərliyi? Nemət Səmədzadəmi?

Səmədzadə. Mən onların hərəsinə yüz irad tutaram.

Sevər. Amma onda, yolları basa-basa, Zəngilanın çinar meşəsini görməyə gedəndə Hamlet də allahımız idi, Kefli İsgəndər də. Gənc Verter də, gənc Nemət Səmədzadə də.

Səmədzadə. Sevər də. Həmişə gənc olan Sevər də...Gedək kafeyə?

Sevər. Kafeyə? Tələbəlik çağlarındakı kimi?

Səmədzadə. Gedək bir qədəh qaldıraq o günlərin sağlığına. (*Uzaqdan Qoşqar Kəngərli görünür.*) Qoşqar da gəldi. (*Qoşqara*) Gedək bir qədəh qaldıraq.

Qoşqar. Kimin sağlığına?

Səmədzadə. Uşaqlığımızın sağlığına.

Qoşqar. Gedək.

İşıqlar sönmə-yanır. Həsənli kafədə yol çamadanının üstündə oturub fikrə gedibdir. O, susubdur, amma qəlbinin dediklərini tamaşaçılar eşidirlər.

Həsənlinin monoloqu (*saatına baxır*). Əmrəh də gəlib çıxmadı! Gündə neçə dəfə sağlamlığımın vəziyyətini soruşan, evimin bazarlığını edən, səfərlərdə tezdən durub ayaqqabılarımı silən riyakara bir bax! Tural ağıllı oğlandır, deyirdi ki, ata, sən özünü birçə bu kölədən qoru. Nə Kəngərli sənə badalaq vurur, nə də Səmədzadə. Tural əsgərliyə gedəndə Səmədzadə qaçdı bazara, vağzalda Kəngərli ayaqüstü süfrə açdı. Bəs Əmrəh? Biləndə ki, vəzifə stolum vida deyir mənə, heç üzümə də baxmadı. Bütün fikri-zikri Səkinənin ev məsələsiydi. (*Ani düşüncədən sonra*) O, Səkinəni niyə elə müdafiə eləyirdi? Bu “xeyirxahlıq” səbəbsizdirmi? (*Qədəhini yuxarı qaldırır.*) Sənin sağlığına, Qoşqar! Sənin sağlığına, Nemət! Sağlıqla qalın. Məni bağışlayın, bağışlayın... (*fçir.*)

Qoşqar, Nemət və Sevər gəlirlər.

Səmədzadə. Zaman müəllim, biz bu axşam bir qədəh “Mirvari” şərabı içməliyik. Gəldik. Həm səni yola salaq, həm də sağlığımızı deyək...

Həsənli. Mənim sağlığıma içməyə dəyməz, Nemət.

Qoşqar “Mirvari” şərabı gətirir, qədəhləri doldurur.

Səmədzadə. Biz sənin sağlığına içmirik. Uşaqlığımızın sağlığına, paklığımızın sağlığına, ilk məhəbbətimizin sağlığına! Alim Səmədzadənin yox, Xudu kişinin sarışın oğlu, şalvarı yamaqlı, kiçik Nemətin sağlığına! Görkəmli Kəngərlinin sağlığına içmirəm, içirəm körpə Qoşqarın sağlığına, tələbə stipendiyasından mənə də yol bileti alıb Zəngilanın çinar meşəsinə yollanan dünyanın ən məsum qızı Sevrin sağlığına!

İçirlər.

Həsənli. Niyə elə danışsən, Nemət? Sənin həyatın hələ qabaqdadır.

Səmədzadə. Dalda da az şey qalmayıb. Möhürlü-qoillu məktub yazdıq rayon sovetinə, yüz ilin bir başında bizə ayrılan evi verdik Səkinənin ərinə. Nə üçün? Çünki Səkinə qışqıra-qışqıra aləmi qarışdırdı, hamımız qorxduq Səkinədən, yuxarıdakılar da vəlvələyə düşdülər. Qoşqar Kəngərli evsiz ikən... mənzili verdik Səkinəyə...

Sarvan Qaradağlı mənzildən ötrü doğma yurdundan didərgin oldu, evi verdik Səkinəyə. Bütün prinsiplər düşdü ayaq altına.

Sevər. Bütün müqəddəs qoruqlar pozuldu.

Qoşqar. Bu hadisəni çox şişirdirik...

Səmədzadə. Tək bu deyil, raykom da birdir, qorkom da. Hər idarədə birçə belə hadisə olsa, onda necə? Yuxarıdakılar səs çıxmasın deyə belə əmr edirlər. Bu, çox təhlükəlidir. Demək, ayıblar, paxırlar kobud şəkildə gizlədilir, ancaq dağılan nədir? – o, məlum deyil. Və bu dağılan nədirsə – yamaq götürməyəcək.

Həsənli. Gərək bu işin qabağını mən alaydım. Partbiletimi itirməkdən qorxdum.

Sevər (*özünə, pıçıltıyla*). Gərək mən etiraz edəydim, ərizəmi də yazıb çıxıb gedəydim, bezirəm, son vaxtlar qurama işlər yaman çoxalıb...

Səmədzadə. Bəs Xudu kişinin oğlu, sarışın, gənc Nemət dözərdimi bu işə?

Sevər. O Nemət ki, rəfiqəsinə göz vurduğu üçün auditoriyada, yüz tələbənin qabağında professor Qulamhıya yağlı bir sille çəkdi. Doğrudan, yazığı niyə elə vurdun?

Səmədzadə. O, sənə göz vurandan bir az sonra qulağıma pıçıldadı ki, “gözəl quşdur, onu mənə düzəlt...”. Onda Nərgiz kurs işini oxuyurdu.

Sevər. Sillən ildırım kimi çaxdı, mənə elə gəldi ki, kişinin üzündə od parladı. Nərgizin kurs işinin müzakirəsi birdefəlik yarımçıq qaldı. Professor Qulamli universitetdən o gedən oldu...

Həsənli. Yoldaş Əmrah burda olsaydı, dərhal soruşardı: – “Bəs Nemətin cəzası?”

Səmədzadə. Rektor dedi ki, əcəb eləyibsən, gərək bir sille də o biri üzünə vuraydın.

Radio ilə elan edilir ki, 7151 nömrəli reysə minik başlanır.

Həsənli. Mənim reysimdir.

Qoşqar (*qədəhini qaldırır*). Sizə yaxşı yol, yoldaş Həsənli.

Həsənli. Sağlıqla qalın. (*İçir, qədəhlərini yenidən doldurur.*) Mən prezidentə ərizə yazdım, öz yerimi Qoşqara məsləhət gördüm. Uğur olsun, Qoşqar!

Qoşqar (*heyratla*). Nə danışırırsınız, məndən direktor olmaz.

Səmədzadə. O, direktorluq məktəbi bitirməyib.

Qoşqar. Siz məzuniyyətdən sonra öz işinizə qayıtmalısınız.

Həsənli. Bu mümkün deyil. (*Çamadanını götürür.*) Mən sənə təsliliyini bildirdim. Ərizədə yazdım ki, əgər Kəngərli etiraz eləsə, onda yeganə namizəd Nemət Səmədzadədir.

Səmədzadə. Gör ha... dövlət quşu bizim başımıza da qondu. (*Ciddi tərzdə*) Zaman müəllim, bir ay istirahət edəcəksiniz, istəyirsiniz, iki ay qalın. Təzələnin, ölün, yenidən doğulun, instituta tamam yeni nəfəsli bir adam kimi qayıdın, onda işimiz yaxşı gedər.

Həsənli. Bu, daha mümkün deyil. Tural də bu sözləri mənə neçə il qabaq dönə-dönə deyirdi. Əsitmədim, onu da eşitmədim... eşitsəydim, onda bəlkə də gec deyildi.

Səmədzadə. İndi də gec deyil.

Həsənli. Bu, mümkün deyil. Məndən daha direktor çıxmaz, Nemət! Amma sizin toyunuzda (*Nemətlə Sevərə işarə edir*) məmnuniyyətlə tamadalıq eləyərim. Ərizəmdə yazmışam ki, əgər mümkünə, yeni laboratoriyanın müdirliyini mənə versinlər. Yəqin siz də etiraz etməzsiz. Salamət qal, Nemət! Salamət qal, Qoşqar! Salamət qalın, Sevər xanım! Toyunuzda mənə unutmayın, Krımda da olsam, gəlib-qayıdaram. (*Çamadanını götürüb uzaqlaşır.*)

Sevər. Mən Həsənlini çoxdan tanıyıram. Güman eləməzdim ki, o, vəzifəsindən belə asanlıqla vaz keçər.

Qoşqar. Özü də belə məsul bir vaxtda, beynəlxalq simpozium ərəfəsində...

Səmədzadə. Bu kişi də Səkinənin qurbanı oldu. Əgər instituta mənzil ayırmasaydılar hər şey öz məcrasında sakitcə dövrən edəcəkdi. Mənzil öz sahibinə çatmadı, nəhaq haqqa qalib gəldi. Eh, Qoşqar, Qoşqar... Xudu kişinin sarışın oğlu dözərdimi haqqın tapdalanmasına?! Dözməzdi, ölərdi, amma dözməzdi. Elə bizim özümüz də gərək ölüb, yenidən dirilək. Qoşqar, deyirəm, bu şənbe günü bəlkə Zəngilana gedək, bu dəfə üçlükdə... Belə yorğun başlarla simpoziuma hazırlaşmaq mümkün deyil.

Qoşqar. Nə deyirəm, gedək. Amma Zəngilana gedəndən qabaq yolumuzu ZAQS idarəsindən salsaq pis olmaz.

Səmədzadə. Nə deyirsən?!

Sevər. Siz nə danışırırsınız?!

Qoşqar. Onda Zəngilana gedib-gələndən dərhal sonra, eşidirsinizmi, dərhal sonra!

Hamı susur. Musiqi. İşıqlar sönür. Super pərdəsi yuxarı qalxdıqca səhnə işıqlanır. Yarımcıq binalar, inşaat meydançası, bir neçə hazır yaşayış binası görünür. Yoldaş Əmrah, Səkinə və Səkinənin əri deyə-deyə, gülə-gülə gəlirlər.
Qulaməli kişi yarımcıq bir binanın qarşısında
əyləşib kədərli bayatılar oxuyur.

Qulaməli kişi. ...Ötən günə gün çatmaz – Calasan günü-günə...

Səkinənin əri. İde... bax, deyəsən, o balkondur bizimki.

Səkinə. O balkon xoşuma gəlmir, külək tutan tərəfdir. Görək deyışdirəm, o biri üzdəki evlərdən birinə girəm.

Yoldaş Əmrah. Yox, balam, o biri evlərin, deyəsən, hamısı zanitdir. Elə o balkon da zanitdir, görmürsən, içəridə işıq yanır.

Səkinənin əri. İde.. bax, o üzdəki işıqsız balkondur bizimki.

Səkinə. Hə, deyəsən, o balkon xoşuma gəlir.

Yoldaş Əmrah. Binanın nömrəsi neçədir?

Səkinənin əri (gözlərini qıyıb baxır). 13.

Səkinə. Yox, nömrəsi xoşuma gəlmədi.

Yoldaş Əmrah. Bizim binanın nömrəsi 72-dir.

Səkinə. Bu xarabanın bir komendatı-zadı yoxdur? (Gözləri Qulaməli kişiye sataşır). A kişi!

Qulaməli kişi. Bəli.

Səkinə. Sən nəçisən burda? Hara gedirsən?

Qulaməli kişi. Hamımız adamıq da.. Beşikdən qəbrə kimi gedəcəyik.

Səkinə. A kişi, filosofluq eləmə, Bir bax gör qarşıdakı kimlərdir? Biz alim adamlarıq..

Qulaməli kişi. Alim olsaydınız, o həqiqəti daha tez anlardınız.

Yoldaş Əmrah. Qulaməli kişi... Sizin burda nə işiniz?

Qulaməli kişi. Qarovulçuyam, yoldaş Əmrah. Bəlkə burdan ev ala bildim.

Yoldaş Əmrah. Nəyin qarovulunu çəkirsiniz?

Qulaməli kişi. Dünyada nə varsa, hamısının. Taxta-şalbanın, yarımcıq binaların, oğruların, doğruların, dünyada nə varsa hamısının.

Yoldaş Əmrah. Demək, dərhal iş yeri tapdınız?

Qulaməli kişi. Dərhal niyə? Lap çoxdan. Siz gecələr rahatca yatanda da mən işləyirəm. Axı, alimlər deyirlər – dünyanın bir üzü yatanda o biri üzü oyaqdır...

Yoldaş Əmrah. Hüquq kitablarında...

Qulaməli kişi (onun sözünü kəsir). Hüquq kitablarında lap qədimdən yazılıb ki, işləməyən – dişləməz.

Səkinə. Yaxşı, a kişi, hüquq kitablarını sonra varaqalayarsan. De görək 72 nömrəli bina hansıdır?

Səkinənin əri. İde.. o binadır.

Qulaməli kişi. Nəyüvə lazımdır?

Səkinə. Necə yəni “nəyüvə lazımdır”? Mənə orda ev veriblər.

Qulaməli kişi. Doğrudan? O binada nə çox adama ev veriblər? Neçə gündür, elə hey soruşurlar. Sevinçək gəlib qüssəli gedirlər...

Səkinə. Təzə mənzil alırlar, soruşacaqlar da...

Səkinənin əri. İde... o binadır, deyəsən...

Qulaməli kişi. 72 nömrəli bina bax, orda olmalıydı, o diki görürsənmi, bax orda. Sonra olmadı, uşaq bağçası tikdilər. Sonra orda olmalıydı, o da olmadı, doxdurxana tikdilər. İnsafən desək, ağıllı iş gördülər. Doxdurxanasız, bağçasız məhəllə bir şeyə dəyməz. Sonra dedilər ki, burda tikirlər, özü də insafən, tikdilər də.. amma iki-üç mərtəbəsi qalxandan sonra gördük ki, yaşayış binasına oxşamır, sən demə, telefon qovşağı olmalıymış. Dünən iş icraçısı Mədəd dedi ki...

Səkinə. Nə dedi?

Qulaməli kişi. Dedi ki... o binanı azı iki-üç il sonra başlaylar tikməyə. Bir də dedi ki, bəlkə heç tikmədilər, çünki nə münasib yer var, nə də para. Mən də inanmıram tikələr, görmürsən yıxılır...

Yoldaş Əmrah. Nə yıxılır?

Qulaməli kişi. Heç, o yanda tikilən köndələn binanı görmürsən?

Səkinə (yoldaş Əmrahın üstünə cumur). Ver mənim pullarımı, əclaf, ver mənim pullarımı! (Ona silla vurur, Yoldaş Əmrah üzünü tutub sızıldayır.)

Yoldaş Əmrah. A bacım, nə pul? Ev veriblər, alacaqsan da... Burda tikmirlər, başqa yerdə tikəcəklər.

Səkinə. Havaxt tikəcəklər? Üç-dörd il sonra? Bu yastığı neçə il qarnımda dolandıracağam? (*Qarnındakı kiçik yastığı çıxarıb yoldaş Əmrahın başına çırpır.*) Açılaçaq fırlıdağım, həkimə salıb görəcəklər, mənim uşağım olmur. İt də əldən gedəcək, ip də.

Yoldaş Əmrah (*onu sakitləşdirməyə çalışır*). Sakit olun, bacı, sakit olun, Allah qoysa, uşağınız da olar.

Səkinə. "Olar"a bax! Neçə ərə getdim, olmadı, (*ərini göstərir*) bu tifildən olacaq? Ver mənim pullarımı!

Qulaməli kişi. Yoldaş Əmrah, bəs sən oxuduğun o kitablarda bu barədə bir şey yazılmayıb?

Yoldaş Əmrah. Yazılıb! Mən bu saat ruhi xəstəliklər xəstəxanasına zəng çalaram, sonra da milisə. Sən mənə şər atırsan. Sənə bu saat elə iynələr vurduraram ki, ağlın başına gələr. Telefon! Telefon harda var?

Səkinə qaçır, Səkinənin əri də onun dalınca.

Yoldaş Əmrah. Bir az yavaş qaçm, yıxılıb ölərsiniz. (*Rahatca nəfəs alır.*) Mənə də yoldaş Əmrah deyirlər. (*Özündən razı kimi*) Qulaməli əmi, zoğal arağın var, gedək, bir-iki qədəh tullayaq.

Qulaməli kişi. Mən sənle duz-çörək kəsmərəm, nadürüst! (*Ona bir sillə çəkir, uzaqlaşır.*)

Musiqi. İşıqlar yığılır. Kafe.

Qoşqar, Sever, Nemet fikirli-fikirli gəlirlər.

Səmədzadə. İndiyəcən Zaman Həsənliyə qarşı vuruşurduq. Bəs bundan sonra neyləyəcəyik?

Qoşqar. Zaman ağılsız adam deyildi, zamanın adamı idi. Zəmanə ilə gəldi, zəmanə ilə də getdi. Mən heç vaxt siyasətlə məşğul olmaq istəməmişəm. Amma onun belə sakitcə getməsi məni dərin düşüncələrə qərq edib. Deyəsən, elə cəmiyyət də bizim institutun günündədir. Doğrudan, bundan sonra neyləyəcəyik?

Səmədzadə. Yeni yol burdan başlayır, tələbəklik illərinin kafesindən. Düz deyirsiniz, burdan birbaşa Zəngilana gedək, Çınarlı

məşəsinin bülüllüluğunu ziyarət edək və orada yerə-göyə and içək ki, gələn bəlalardan özümüzü və insanları qoruyacağıq.

Sevər. Gedək, and içək. Ancaq mən elə burdaca and içirəm – inanın, bu mənzil məsələsinin ortalığa atılması kiminsə səhvi deyildi, onu bizim paxırımızı açmaq üçün, bizi oyatmaq üçün Allahın özü uydurmuşdu. Allah bizə demək istədi ki, kommunizm quran kommunist "yoldaşlar", bir özünü baxın, görün kimsiniz, kim?

Səmədzadə. Min illərdir bu dünya var. Adamları zaman-zaman dəyişir. Yaxşısı da dəyişir, pisi də. Dünya pakdır. Adamlar təkcə dünyanın deyil, həm də zamanındır, Zaman Həsənlini demirəm, zamanəni deyirəm.

Qoşqar. Doğrudan da biz kimik? Kimlərdir bu dünyanın adamları?

Musiqi.

Pərdə

1981

EPİLOQ

(Əvvəli proloqda)

Hadisələrdən on beş il sonra...

Həməni kafe yeni tərtibatdadır. Sıx reklamlar göz qamaşdırır.

İştirakçılar tək-tək gəlir, görüşürlər. Sonda Səkinə ilə Səkinənin əri daxil olurlar.

Həsənli. Xoş gördük, əzizlərim. Çoxdan sizinlə görüşməyə daxili ehtiyac duyurdum. Yaman darıxmışdım. Qoşqarla təsadüfən rastlaşmağımız bu görüşü qətiləşdirdi. Gələn əyləşək, bir az dərdləşək, sizdən ötrü burnumun ucu göynəyir.

Səkinə. Bəs bizi niyə dəvət eləməmişsiniz? Elə bildiniz xəbərimiz olmayacaq?

Səmədzadə. Doğrudan, niyə dəvət eləməmişik? Hə, elə bildik xaricdəsən.

Səkinə. Xaricdən bu gün tezdən gəldim, Dubaydan, cənnət məkanından.

Həsənli. Xeyir ola?

Səkinə. Səkinənin şərlə işi yoxdur. Ev layihəsi sifariş verdim. İndiki evim də pis deyil, ancaq yalnız birçə pəncərəsi dənizə açılır. Yanpörtü ev olacaq, üç tərəfindən dəniz görünsün.

Səmədzadə. Dubayda elə şeylər də satılır?

Səkinə. Əntiqəsindən. Hər şeyin başında puldur. Birçə o qalır ki, Zaman müəllim şəhər rəhbərinə bir məktub yaza, biz alim adamlarıq da ... şəhərin görkəmli yerində torpaq ayıralar, vəssalam...

Həsənli. Xoş əyyamlardan dəm vurursan, Səkinə. İnstitut yoxdur daha, bağlandı. Onu sən bağlatdırdın, yadımdadır o qalmaqallı mənzil məsələsi? Hər şey ondan başladı. Cəmiyyət də başqalaşdı.

Səkinə. Onsuz da bağlanmalıydı. Azərbaycanda nə Kurortologiya İnstitutu? Dünyada o qədər gözəl kurortlar var ki! Keçən ay Karlovı Varıdaydım. Bu heç. Yaxşı, institut bağlanıb- bağlanıb da, nə olar? Köhnə blanklardan qalmır heç? Birini yazın verin də. İndi o qədər təzə institut açılıb ki, kim biləcək, beləsi var, yoxsa yox... Qalanı Səkinənin boynuna.

Səmədzadə. Eh, Səkinə, Səkinə... İndi sənlər yaman çoxalıblar. Yaxşı, imkan ver, dostlarla hal-əhval tutaq. Neçə ildir görüşməmişik. Əyləşin. İndi söz mənimdir. Yeter daha. Uçurumdan o yanda nə dağ var, nə düz. Hamımızı məhşər ayağına çəkib ittiham edəcəyəm. İlk sözüüm Nəmet Səmədzadəyədir. Sən özünü günahkar saymaya bilməzsən. Neçə kitab çap etdirdin, o boyda institutun yerkömu oldun. Xalqın taleyinə zidd olan proseslərə baxmaqdan ləzzət alırdın, yumor bezəyirdin, lətifə toxuyurdun, nədən qorxurdun? Partiyaçı deyildin ki, partiyadan çıxarsınlar. Niyə üsyankar olmadın? Niyə Qarabağda vuruşmadın? Etirazin yoxdur ki? Yox. Sənə ən ağır cəzanı kəsirəm. Razısanmı? Razıyam. Sənin şərəfinə qədəh qaldırıram. Get, yaxşı yol. Adam ol, gəl.

İkinci sözüüm Sevrə xanımadır. Yoldaş kommunist, doqquz il partiya işində küllüing vurdun. Yazdığın məruzələri katiblərin o illərin yüksək kürsülərindən oxudular, "xalqımızın indiki nəslə kommunizmdə yaşayacaqdır" röyasından başlamış, "inkışaf etmiş sosializmin problemləri" nədək neçə cəfəngiyat üstündə baş sındırdın. Bəs

bu millət hara gedirdi? Bir dəfə düşündünmü? Etirazin yoxdur ki? Buna görə sənə də ən ağır cəzanı kəsirəm. Ancaq sonra səhvlərini anladın, partibiletini meydanda yandırdın... Bunu nəzərə alıb ən ağır cəzadan üç il azaldıram. Etirazin yoxdur ki?

Sevrə. Yox.

Səmədzadə. Əslində sənə də ən ağır cəza olur. Həbsdən çıxandan sonra oturub ərinə gözləyəcəksən ki, ərinə nə vaxt amnistiya verəcəklər. Sənin şərəfinə. Yaxşı yol, get, kommunist olma, gəl.

Növbə kimindir, özü gəlsin.

Səkinə. Tutaq ki, mən.

Səmədzadə. Şura hökumətindən axırıncı evi sən aldın.

Səkinə. Qoydunuz ki, alım. Dağıtdınız o gözəl quruluşu. Neçə ev aldım, dəyişdim, hamısını da özüm etmişəm. Öz halal pulumla.

Səmədzadə. Səkinə, səni... səni... Dubaya sürgün edirəm. Ömürlük. Ərinlə...

Səkinə. Çox ağır cəza oldu. Ha-ha... Heç güldüyünüz Şura hökuməti Qulaməli kişini valideynləri ilə birgə Sibirə sürgün etməmişdi. Siz onlardan da qəddarsınız.

Səmədzadə. Şura hökuməti səhv eləyib. O vaxtlar Qulaməlini də sürgün etsəydilər kişi burda qalıb bu əzabları çəkməzdi. Gözünün önündə ata-baba mülkünü instituta çevirib, özünü zir-zəmiyə salmazdılar, cəhənnəmuşkada, bağışlayın, Şərqi massivində sonuncu mərtəbədə bir mənzil vermək üçün filan qədər rüşvət istəməzdilər. Valideynləri necə, o da elə... Elə deyil, Qulaməli kişi? Sənin cəzan ağırdır. Pul toplayaq verək, get Sibirə, valideynlərinin qəbrini tap, ziyarət elə, istəyirsən orda öl, ata-ananın yanında basdırsınlar, istəyirsən, gəl burda öl, babanın yanında dəfn etsinlər. Razısanmı?

Qulaməli kişi. Razıyam, qadan alım.

Səmədzadə. Sənin şərəfinə. Yaxşı yol! Növbə kimindir, ayağa dursun.

Qoşqar ayağa qalxır.

Səmədzadə. Sənin cəzan çox ağırdır. Sən bütöv bir xalqa etinasızlıq göstəribsən. Bunun adına milli xəyanət deyirlər.

Qoşqar. Nə üçün?

Səmədzadə. Nəhəng alımsən, keçmiş imperiya boyda adın-sanın vardı. Başını elmə qatdın, elə bildin ki, hər işi görürsən. Bir dəfə o uca kürsülərdə xalqın dərini demədin. Bəs o birisi, adını dilimə gətirmək istəmirəm, necə uydurdu, necə dedi? Yadındamı? Kişi Siyasi Bürodan gedən kimi Qərbdə haray saldı ki, bəs Qarabağ filankəsin imiş, yadındamı?

Qoşqar. Yadımdadır.

Səmədzadə. Bəs sən niyə cavab vermədin? Elmin, biliyin ondan az idi, yoxsa ad-sanın? Şöhrətinin arxasında gizləndin. Səsin çıxmadı. Sən güllələnməyə layiqsən! Ancaq sonra sən də fikirləşdin. Üç il meydanda yatdın. Ona görə də ömürlük həbs cəzası kəsirəm. Xahiş edirik, orda sənə xudmani bir kamera ayırlarlar. Yazı-pozunla məşğul olarsan. Kağız-qələmi orda da heç kəsin əlindən almırlar. Razısan?

Qoşqar. Razıyam.

Səmədzadə. Şərəfinə. *(Axıracan içir.)* Yaxşı yol. Darıxmayan, hər bazar günü həbsxana müdirindən icazə alıb, yanına gələcəyəm, yazdıqlarını götürüb mətbuata göndərəcəyəm... Növbə kimindir?

Sarvan ayağa qalxır.

Səmədzadə. Sən ölkəni fəlakətin başlanğıcında qoyub pul dalınca Küveytə getdin, orda da yarıtmadın, o gözəl diyarı bomba-latdın. Bilmirəm səni buranın qanunları ilə ittiham edirəm, yoxsa oranın?

Sarvan. Buranın.

Səmədzadə. Cəzan ağırdır. Sən ora gedəndə qonşuların halı-pullu dayıları, əmiləri, oğulları... dünyanın hər yerindən ora axışdı, biri pul basırdı, biri silah götürürdü... Sənsə çıxıb getdin. Fərsiz adamsan. Beş il bəsindir?

Sarvan. Bəlkə də azdır.

Səmədzadə. Şərəfinə. Yaxşı yol. Cavansan hələ, get əsgər ol, qayıt. Növbə kimindir?

Yoldaş Əmrah ayağa qalxır.

– Hüquqə xanım, siz də qalxın. Hansı ölkədə yaşamaq istəyirsiniz?

İkisi də birdən. ABŞ-da.

Səmədzadə. Gedin yaşayın. Ora hüquqi dövlətdir, sizə ehtiyac yoxdur. Mühakimə qurtardı. Yekun!

Həsənli. Bəs mən?

Səmədzadə. Mən doqquz il sizi mühakimə etmişəm. Cəza-yət Məcəlləsinin çox maddələrini tətbiq etmişəm, əlavəm yoxdur.

Qoşqar. Qalxaq, bu ağır cəzaları çəkməmişdən öncə, Xəzərin sahilinə çıxaq. İnsanlara baxaq, kimlərləşə gizli-gizli vidalaşaq... Gələcək həyatımıza hazırlaşaq. Mən nikbinəm. Haqlı cəzayı çəkməyə hazıram.

Ayağa qalxırlar, səhnənin dərinliyinə doğru addımlayırlar. Xəzər əks olunmuş panorama enir. Deyib-gülürlər, bir-birinə şəhərin hansı nöqtələrinə göstərirlər. Qoşqarın halı pisləşir, müvazinətini itirib yıxılır. Təcili yardım gəlir. Müayinə keçirilir.

Həkim. İlk yardımları burada göstərmək lazımdır. Ürəyin geniş infarktıdır.

Yardım göstərilir. Səkinənin cib telefonu səslənir.

Səkinə *(Telefonla danışır)*. Bəli, bəli, yük gəldi? Hamısı? Təbrik edirəm. Beş dəqiqə sonra ordayam. *(İştirakçılara)* Yoldaşlar, bağışlayın. Dubaydan hörmətli qonağım gəlib, mən təcili getməliyəm.

Səkinənin mahnısı

Mən bir gözəl mələyəm,
Bu dünyaya gərəyəm.
Bir budaqdan uçmuşam,
Mən bir budaqlı quşam!
Ömür bir yol verilir –
Qəm eləmə, hayıfıdı.
Məni elə bu dünya
Mənimçün yaradıbdır.

Dünya mənim dünyamdı
Nə heyvətlən,

nə ah çek.

Adam tək yaşamağa
Hünərin olsun görək.

Zəmanə adamıyam,
Nə gizlədim, nə danım.
Siz paklıqdan dərs deyin,
Mən var-dövlət qazanım.

Gözlərini yum və aç,
Görürsən – ömür yarı.
Nə qərribə məxluqmuş
Dünyanın adamları.

Kosmosa uçanı var,
Xaricə qaçanı var.
Hərə bir cür dolanar,
Hər qazancın anı var.

Xoşbəxtləri cürbəcür,
Bədbəxtləri cəynidir.
Bacarırsan – xoşbəxt ol,
Zaman belə söyləyir.

Udmağın, uduzmağın –
Taleynin işidir.
Zamanın rixşəndləri,
Zamanın gülüşüdür.

Mən bir gözəl mələyəm,
Bu dünyaya görəyəm!

Səkinə və Səkinənin öri gedirlər.

Həsənli. İndi söz mənimdir. Səkinə getdi elə bilirsiniz yalan-
palan həmişəlik getdi? Yox, o, yenə qayıda bilər. Hər zamanın öz
yalanı var. Səkinə də, yoldaş Əmrah da bizim günlərin yalanıdır.
Zəmanə onları hazırladı, gətirdi süfrə başına. Zəmanə əl-qolumuzu
bağladı, qaldıq matdım-matdım baxa-baxa. Biganələşdik. Dostun
dostdan xəbəri olmadı, qonşunun qonşudan... Bu, təhlükədir, bu
vətəndaşlığa qarşı mənəvi irticadır!

Azadlığa çıxdıq. Azadlığı azadlıqdan qorumağı bacarmalıyıq.
Azadlığı biz insanların pis xislətindən xilas etməliyik.

İnsanın pis günü də olar, yaxşı günü də. Təki mənəviyyatımız, iç
dünyamız ləkələnməsin. Buna görə qurtarmalıyıq biganəlik azarından.

Ah, bu dünyanın adamları...
Niyə belə oldu bu dünya?

Xor

Bu dünyanın əvvəli yox, sonu hanı,
İnsanlara diqqət yetir,
Yaxşını da, pisini də özün tanı.
Biganəlik azarından xilas edək bu dünyanı.
Pisləri yaxşılığa dəvət etlə,
Yaxşıqla pisləklərin atasını yandırmağa
cürət etlə.

Yaxşıqla bir nişan qoy,
Gəlib-gedən baxıb görsün
Sən də varsan,
İnsanları yaxşılığa haraylarsan.
İnsanları sev və tanı,
Yoxsa qardaş,
Biganəlik məhv edəcək bu dünyanı.
Biganəlik məhv edəcək insanları,
Qaraldacaq göydəki ağ buludları,
Yerdə qarı.
Gülüstən də zəmistana çevriləcək,
Öz elinlə qurduqların
Öz başına çevriləcək.

Belə getsə
Yer kürəsi məhvərindən çıxı bilər,
Boş külək də xan çınarı yıxa bilər,
Sən qoymasaq biganəlik azarına.

Pərdə

SON

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	4
--------------	---

MƏN BELƏ YAŞAYIRAM... (SƏNƏ MİNNƏTDARAM, MƏNİ OYADAN!)

Mən belə yaşayıram...	11
"Dilxor qaya, lal şələ"	11
"Şahmat oynayırəm özümle hər an"	12
Xoş gəldin, ad günüm	13
İnqilabım var	15
Bir az gözləyin məni!	16
$2 \times 2 = 6$	17
Ümid ver mənə	19
"Ötən gündən çox yazıram, eləmi"	21
"İllər calaşdıqca..."	21
Qara çaylaq daşıyam	22
Macal	25
Sabaha çox var...	27
Bədgümanlıq	27
İmzasız böhtançıya imzalı cavab	28
Ürəyim hardadır, özüm hardayam	30
"Divarlar dağlardan ayırır məni!"	31
"Altı ay qələmi almadım ələ"	31
Yaxşı ki...	32
Ömrüm çatacaq mı o şəri yazam?	33
"Yenə ağrıların susmaz, inləyər"	34
"Sətirlər üstündə titrəyər yolum"	34
"Hardasa bir bədxah içini yeyir"	35
"Mənim umacağım nə idi axı"	36
"Deyirlər, iti dili..."	36
Avtoportret-82	37
Avtoportret-83	40
Uşaqlıq, hardasan	43
"Dağlar, səndən enə-enə ucaldım"	44

Şərim, bağışla	45
Dincərlikdən qayıdarkən	46
Mən kiməm	47
"Alovlu çıxışlar düşdü araya"	55
Atasızlar	56
Belə böyümüşəm	57
Səhərin on yaşı	59
Zəfərə	60
Ata qəbri	62
Anama məktub	71
"Hamıdan çox ürəyimə ərək etmişəm"	72
Möcüzə	73
Yol gedirəm	75
Alatoranda	76
Qatardan məktub	77
Hərdən... öz kölgəmi qamçılıyıram	78
Ömür monoloqu	79

TALEYİN GÖNDƏRİŞİ (MƏNƏ ÖYRƏTDİNİZ... MƏNDƏN GİZLƏTDİNİZ...)

Sən demə...	83
Məni gözləyən var	84
Yatır körpələrim...	85
"Tarzən fikrə dalıbdır"	86
Dağlar, sahillər	86
"Özün nə yazıbsan"	88
"Giley-güzarını saxla, sən Allah!"	89
"Kövrək ləpələr də şərqlər söylər"	89
"Sanma artıq uçdun ulduza, aya..."	90
"Sən bu tülüngünün kitabına bax"	91
"Şairəm" demə	92
"Elə yalan demisən ki..."	93
"Dənizi harayladım..."	94
Araz qırağında doğuldum	95
"Yağışda kövrəlirəm"	96

“Ay üstünə ay gəldi”	96
Köhnə evimə	98
“Mənim çaylarımın mənbəyi çeşmə”	98
Məhəbbət yoxsa...	99
Robert Fişerə açıq məktub	100
Həkimlə söhbət	102
Dayanacaq	104
Məni sevməyən kəs...	105
“Sən də şəfqət bacısısan...”	106
“Ömür necə ötür, gün necə keçir?”	107
“Nəğməli ürəklər ana bətnindən”	107
Belə işlər	108
“Sən arxa istəsən – dağa arxalan”	108
İllərin qanadı kövrəlmiş yaman	109
Mənim doğulduğum il	112
Mənə öyrətdiniz... Məndən gizlətdiniz...	113
Taleyn göndərişi	116

SALAM, DÜNYA!

(MƏNİM BU DÜNYAYLA NƏ SAVAŞIM VAR?)

Məmməd Araza məktub	121
Mən bu qışın...	122
Padşahlar, şairlər	123
Həqiqət	125
Qobustan	127
Salam, Qobustan	128
Soruşma haralıyam	130
Azərbaycan şəri	132
“Ağacsansa – çinar ol”	133
Əbədiyyət monoloqu	134
“Mənim bu dünyayla nə savaşım var?”	137
Poeziya, mənim sənə imtahanım var	138
Qəsrilər, şairlər	140
Nizaminin məqbərəsi önündə	141
Gələn əsrlərlə yarışan insan	142

Çepovani	143
Heykəl	144
Zəfər yollarında	145
Marşal Jukov	146
“İnsanlar, sayıq olun”	149
Səməd Vurğunun qitəsi	150
Torpaq	152
Təbrizə bomba atdılar	153
Mən sizdən yazıram, qızlar, a qızlar!	155
Oxuyun, qızlar	156
Zirvə çıxırı	157
Səslen, gitara, səslen	159
Nəğmə haqqında nəğmə	160
Ələsgər dərsi	161
Vətən	162
“Mənim qabaqda çox imtahanım var”	163
Salam, dünya!	165
Məndən sonra	167
Futbol	170
Odessa zarafatı	172
Ömürdən ötüşən günləri sayma	173

DOXSANINCI İL

(HAQQ, ƏDALƏT ÖZÜ DİDƏRGİN DÜŞÜB)

Bizim bu günlərin	177
“Doğma ocağından didərgin düşdün”	179
Didərginlər	180
Doxsanıncı il	182
Doxsan birinci il	186
Bir qoşun əzrayıl	187
“Aşkarlıq”	189
Qələmini qanına batıran şair	193
Xəlil Rza	194
Qoca tülüngü	197

ATA-BABA OCAĞINDA
(DEYİRLƏR, O YERLƏR MƏN GÖRƏN DEYİL...)

Köçmüş dağ kəndinin nəğməsi	201
Mıgriçayı	202
Gərək kəndimizdən çıxmıyaydım heç	202
Eviniz analı olsun	204
Həsret	204
Uşaqılıq şəkillərimə	206
Zəngəzur	209
Zəngəzurludur	214
Bu görüşdə	215
Uşaqılıqla üz-üzə	216
Mıgri bayatıları	229
Üç dayanacaq	231
"Rəhim çoban, düzün deyim, bu çəməni"	233
"Qızımın ata-baba ocağında" dəftərindən	234
Ata yurdunda	238
Doğmalıq	239
Anam qocalır	241
Dağlar və mən	242
Dərələr qovuşanda	242
Maralzəmi	243

HƏSRƏT
(YOLLARA ÇIXDIM Kİ – BAHAR GƏLƏCƏK)

"Nə yaman ləngidi bu ilin yazı"	247
Araz qatırı	247
"İstisuyun dərəsiylə bir çay axar"	249
"Mürvət, düz sür"	250
"Bu yol hayana gedir"	251
Türkiyə, mən sənin nəyini gördüm	252
Çinar	254
Lermontovu düşünəndə	255
Lermontovun duel yerində	256

Pyatigorskədə	258
Məşuqa təpə deyərdilər	259
Dəmirdağı	260
Tanımadım	262
Gürcüstan dağlarında	265
Pani Lyudmila	266
Göy göl qaldı arxada	268
Romantika	270
"Ürəyində Zənginin çınqıllı zümzüməsi"	271
Vətən həsrəti	271
Petefi ilə söhbət	273
Oxşarlıq	276
Balatondan məktub	277
Salamat qal	278
"Qayıda biləydim, Bəhram müəllim"	280

XƏZƏRİN AD GÜNÜ
(HARA TƏLƏSİRDİN BƏS BU YAŞINDA?..)

Xəzərin ad günü	283
Praqada qar	284
Ana gözləri	285
"Xəbərin olmadı..."	286
"Xəbərin olmadı kədər dağından"	287
Xəzərin sinədaşında yazı	287
"Qəzalar meydan sular"	288
Bu da belə bir arzu	288

VƏFAYA MƏKTUBLAR
(BU MƏKTUBUM YOLDA İTSƏ YAXŞIDIR)

"Bu məktubu verirəm bu çapara"	291
"Bu qatarın adı yoxmuş, sən demə"	291
Gərək o dağları sənsiz gəzəydim	292
"Neyləyim"	294

“Bunun adı ayrılıqmı”	294
“Qayğılı görünsem, özizim, nə küs”	295
“Ayrılanda yana-yana əl elədin hey”	296
İmtahana qayıdaq	297
Sensizliyin həyəcanı	298
Geriye qayıtmaq istəyirəm mən	300
Görsən, tanımazsan	301
“Bəlkə biz görüşdük bir gün hardasa”	302
Qayıdacaqsan	303
“Bəlkə görüşməyək...”	304
Yaxşı ki, sən geldin	305
Hər dən xatırla məni	306
Kaş ki, sevməyəydik	308
Üç nöqtə	309
İnad, qürur, məhəbbət	310
“Uzaqlı-yaxınlı – haraya getsən”	311
“Sənsiz bu dünyaya ayaq açmışam”	312
“Sən illərin işıqlısı”	312
“Düşüb yaddaşımın cığırlarına”	313
“Mən qönçənin burnu birdən qanadı”	314
“Bu qalanın qülləsinə”	315
Qayıtmaq istəsən	316
Bir qərinəlik yol	317
“Dedin ki, ölərəm... biz qovuşmasaq”	318
Elə bilə-bilə qocalacağıq	319
Məhəbbət yoxsa	320
“Niyə belə leysan tökdü qış günü”	321
“Cığırılar yön alır dağa-arana”	321
Sən, O, Mən	322
Sevgi məktubları gəlir adıma	324
“Vəfaya məktublar”dan	326
Vəfaya təzə məktublar	330
İnsan çox yaşasa – doxsan il, yüz il	335
Şahmat taxtası önündə	337
Ata	338
Cəsarət	338

“Boş ürək, acgödən, rəzil kəslərə”	339
“Qiymət”	339
Qara pencək	340
Qoca	342
Məni bağışla	342

PYESLƏR

Məni qınamayın	345
Bu dünyanın adamları	404

HİDAYƏT
SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

“ŞƏRQ-QƏRB”
BAKİ
2007

Buraxılışa məsul:	<i>Əziz Güləliyev</i>
Texniki redaktor:	<i>Rövşən Ağayev</i>
Tərtibatçı-rəssam:	<i>Nərgiz Əliyeva</i>
Kompyuter səhifələyicisi:	<i>Rəvan Mürsəlov</i>
Korrektor:	<i>Əli Həsən</i>

Yığılmağa verilmişdir 17.01.2007. Çapa imzalanmışdır 07.04.2007.
Formatı 60×90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 30,5. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 31.

Kitab “Şerq-Qərb” mətbəəsində çap olunmuşdur.
Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17.